

Makkay János

INDUL A MAGYAR ATTILA FÖLDJÉRE

2., átdolgozott és bővített kiadás

Megköszönjük Fejér György János és Sáfár István munkánkhoz nyújtott segítségét. Az olvasó ebben a kötetben nem fog találni sem hosszú irodalomjegyzéket, sem néha már-már követhetetlen lábjegyzeteket. A cél ugyanis itt nem a bizonyítás, hanem a megértés volt (és ez a megértés ezeknek az oldalaknak az írójára is vonatkozik). Ha azonban valaki mindenképpen további tájékozási pontokra és adatokra tart igényt, akkor azokat – az itt tárgyalt gondolatok vonatkozásában – megtalálhatja a szerző írásaiban. És elsősorban a magyar történettudomány és történeti nyelvtudomány szinte kimeríthetetlen tárházában. A szerző – mint alább ki is derül – ennek a kincsestárnak csak egy kis részével került vitába. Annál inkább a magyar–sumer, magyar–ujgur, magyar–kazak és magyar–ecuadori tanokkal.

* * *

A szerző ennek a könyvnek a címét **Benedek Elek** (1859–1929) írásából vette.

* * *

László Gyula 1996 Karácsonyán (két évvel halála előtt) írt nekem egy rövid levelet. Akkoriban olvasta el könyvem első kiadását, és véleményét három mondatban foglalta össze: „Üneplő levél Makkay Jánosnak, mivelhogy most olvastam el ‘Indul a magyar Attila földjére’ című remek könyvét.

Kedves János!

Bizonyos vagyok abban, hogy magad sem tudod, milyen nagy dolgot műveltél: megalapoztad egy igazabb magyar történelem menetét. Az Isten áldjon meg érte!

Csak ennyit akartam írni!

Szeretettel ölel

/László Gyula/“

Nem azért hivatkozom itt erre a már gyengülő szemmel, kopott betűs régi írógéppel pötyögtetett néhány sorra, hogy könyvemnek bármiféle reklámot csináljak, vagy hogy azt mutassam, László Gyulának nemcsak új tisztelői és tanítványai vannak, de akadnak még régiiek is. Hanem azzal a céllal, hogy ismét teljesen világossá tegyem, sőt meg is erősítsem: László Gyula tanításait – függetlenül attól, milyen gyorsan és mennyi idő múlik el fölöttük – mértékadónak és meghatározónak tartom. 1996 óta egyre inkább. Sőt, még abban is bízom, hogy ezt előbb-utóbb az akadémiai és egyetemi (mondjuk, hivatalos) tudós világ is kénytelen lesz belátni.

* * *

Tartalom

Vereckétől az Óperenciáig, a Kárpátoktól az Al-Dunáig – 7

A szittyá elődök és barbár utódaik – 9

A hunok és Attila – 17

Szittyá örökség, hun rokonság – 22

Az avarok és népeik – 31

Kik a szlávok? – 44

Keletről jöttünk, bozgorok vagyunk-e? – 48

Békés finnugorok-magyarok – 54

Drága kincsünk a nyelv – 56

Rövid embertani kitérő – 59

Nyelv nem keveredik – 62

A békés finnugorok – 65
Hol találkoztunk? – 68
A kettős vagy kétszeri honfoglalás elmélete és a két útvonal – 70
Találkozások iráni népekkel – 78
 Finnugor-ősmagyar helynevek és személynevek – 81

A Szent László-legenda eredete – 86
Szent László király ezüst csészéje – 90
Háborús találkozások a szlávokkal – 95
A hungarusokról – 97

Marosvártól Csanádig – 106

Békés találkozások a szlávokkal – 108
Az évig érő fa meséje, a mezőségi magyarok és a csángók – 115
Kik a székelyek? – 119
 Az avar Attila – 119

A rovásírás – 125

Blakok, és vlachok-oláhok-románok – 129
Hányan voltak Árpád honfoglalói? – 133
Az államalapítás – 136
Az első magyar keresztények, az első magyar bibliák – 143
 István király felemelése – 146

Az Árpádok Attila-tudata – 149
 Az Árpádok – az avar Attila utódai – 152

Árpád, Szent István és Szent László kürtje – 157
Miért mond mégis igazat a Feszty-körkép? – 159
Miért gyűlölnek bennünket? – 163

Vereckétől az Óperenciáig, a Kárpátoktól az Al-Dunáig

Okos emberek állítják, hogy az Eurázsiai Hegylánctól délre csak két olyan nagy síkság van, amely mindig bő természettel jutalmazta az ember fáradtságos munkáját. Az egyik Mezopotámia a Tigrisz és az Eufrátesz között, a másik a Magyar Alföld.

Mezopotámiában a mezőgazdaság csak öntözéssel lehetséges, és szélsőséges a klíma. A Magyar Alföldnek is van hasonló hátránya: a szárazföldi éghajlat, az esetenként nagyon hideg tél, a hideg és a meleg gyors változásai. Ennek ellenére Eurázsia mérsékelt égövének széles síkságai közül a Magyar Alföld a mezőgazdaságra a legalkalmasabb, az ember megtelepedésére a legkívánatosabb vidék. Kiváló földművelő falvak létesítésére. Lősztakarója nyílt növényvilágot nevel. Ez azt jelenti, hogy bizonyos határig más éghajlatú vidékek növényei is megélnek és jó termést hoznak rajta. A medence közepén, az Alföldön egymás mellett nő a déli származású búza és árpa a távoli, sivatagi melegben kitermesztett kukoricával vagy a ma már nedves és hűvös éghajlathoz szokott rozssal, burgonyával. Éppúgy kedveli e tájat az inkább hideget szerető alma, mint a Perzsia melegéből jött kajszli, őszibarack és dinnye, a mediterrán világban otthonos szőlő, vagy az eredetileg trópusi paprika

és paradicsom. A jó szőlőkből kiváló borok fornak, a források tiszta vizéből jó söröket főznek. A méz – ha nem hamisítják – tiszta és édes.

Mióta világ a világ, különösen mikortól az emberiség java része már földet művelt, állatokat tenyésztett és kismesterségeket űzött, a Kárpát-medence mindig is híres volt zsíros termőföldjeiről, hatalmas és gyorsan növvő erdélyi, dunántúli és felvidéki erdeiről, folyó menti tölgyeseiről, nemes vadjairól, bő vizű, halakban gazdag folyóiról, az aranyport sodró Dunáról, Marosról, Tiszáról, Aranyosról, a már évezredek óta működő felvidéki és erdélyi aranybányáiról. A középkor végéig Erdély volt Eurázsia leggazdagabb aranytermő helye. Évezredek óta errefelé törekedtek a szibériai Altaj hegység és a Kárpátok között elterülő füves síkságok, a végtelen déli *sztyepp* és a tőle északra húzódó *erdős-ligetes sztyepp* nyugtalan vándornépei is: mindenféle nomádok. Magában a Kárpát-medencében nincs és nem is létezett igazi száraz és szikes füves síkság, azaz sztyepp. A Hortobágy, a Nagykovács, a békési hátság, a Kisalföld, a Mezőség, a Fertő-tó vidéke, az északi Bácska és a Bánát hajdan juharfás-tölgyes síkságai csak az erdős-ligetes sztyepp legnyugatibb szigetei voltak. Ezek közé ékelődtek be a száraz homokhátságok a Nyírségben és a Duna–Tisza közén, ezeket kísérték a folyó menti ligetek, nádas mocsarak, szikesek és réti lápok a Szatmári-beregi síkon, a Sárréteken, a Hortobágyon, Temesben és a Hanságon.

Összességében nézve a Kárpát-medence síkságaival, hegyeivel, erdeivel és folyóival tejjel-mézrel folyó Kánaán. Ez a paradicsom azonban népvándorlások útján, sőt keresztútján fekszik, és ezért a legutóbbi hétezer év során sohasem sikerült *lehetőségeinek megfelelő* gazdaggá tennie lakóit. Ehhez a csodás adottságú, de nehéz sorsú Kárpát-medencéhez kapcsolódik immáron *legalább* 1300 éve a magyar nép, és kapcsolódott csaknem 1000 esztendőn át a magyar királyság sorsa.

A beköltöző magyarság és helyenként a társult szlávok az avar-onogur, tehát várkony harcosok védelmében nemcsak az Alföldön szálltak meg, hanem a dombvidékeken és a hegyek közötti folyó völgyekben, továbbá minden stratégiaileg fontos ponton, Győrött, Bécsben, Brünben, Segesvárott, Szerémvárban, Valkóban, Pécsen és Óbudán is. Különösen az erdélyi aranybányák közelében. A kései avarok országának gyeplőhatárai pedig hosszú ideig egészen az Enns folyó dunai torkolatáig terjedtek: az Alpok hóval-jéggel fedett üveghegyei mellett található mesebeli Óperenciáig. Az Árpádok országának egykori nyugati széle korábban két évszázadig szolgált gyeplőhatárként az avarok birodalma és a kelet felé igyekvő germánok, bajorok, frankok között. A mesebeli meghatározás – *túl az Óperenciás tengeren, az Üveghegyeken is túl* – az avar kori magyarság nyelvén az Enns menti országhatáron túlit, a naplemente felé eső idegen messzeséget jelentette. Innen, az avarság korából maradt meg a magyar nyelvben az Óperenciás tenger emlékezete, hiszen az Árpádok hatalma sohasem terjedt ki tartósan az Enns folyóig. Ez a kifejezés – Óperenciás tenger – és értelmezése kizárólag a régi magyar nyelv fordulata, semmilyen más nyelvnek nem lehetett felfedezése, és semmilyen más nyelven nincs sem értelme, sem jelentése vagy megfejtése. Éppen úgy, mint Bécs város nevének sincs: *Vindobona* magyar neve németül nem jelent semmit.

Az Altaj hegységtől a Kárpátokig húzódó *sztyepp* nemcsak száraz, nemcsak végtelennek tűnő, hanem *mindenütt egyforma*, és néhány nagy folyótól eltekintve, nyitott is, kelet-nyugati irányba vezető, jól járható utakat ad. Ezért a keleti ősnépek, főleg mikor már főszerzők a lovat – a Krisztus előtti második évezred elejétől – mindenfelé könnyedén mozogtak rajta. Az Európánál többszörösen nagyobb Ázsia volt ősidők óta a népek bölcsője, évezredek óta (ritka kivételektől eltekintve) mindig keletről nyugatra vonultak onnan a seregek és emberek. Ezeket a vándorlásokat kereken ötezer évre visszamenőleg tudja ma az őstörténet tudománya nyomon követni. A nyugatra tartó népek vándorútjai csaknem mindig a Kárpát-medence közepén értek véget, általában a Tisza vonalánál. Ez a tény őstörténeti rejtély, de tény! E vándorló népek elei között voltak olyanok, a nagyon régiek, akiknek még a

nevét sem ismerjük. Ők azok, akik vagy négyezer évvel ezelőtt az Alföldön ma is látható hatalmas sírdombok, a *kunhalmok* vagy *kurgánok* építői voltak: ezek a halmok rejtik magukban előkelő halottaikat, az ismeretlen nevű ősiráni (nyelvet beszélő) törzsek hatalmas természetű vezetőit és családjaikat. Szabolcsban (Császárszálláson) volt olyan kurgánsír, amelyben 200 cm hosszú csontvázat találtak: valószínű óriás a 30-40 cm-rel alacsonyabb akkori átlaghoz képest. Tiszavasváriban a Deákalmi dülő sírhalmában egy olyan férfi nyugodott, aki életében 192 cm-nél magasabb volt. Ezek a keletről jött harcosok rokonai voltak azoknak, akik évszázadokkal később, Kr. e. 1700 körül elfoglalták a mai Görögország tartományait, és megalapították a mükénéi királyi dinasztiákat. Amelyek leszármazottjai voltak a trójai háború hősei, Akhilleuszól Agamemnónon át Odüsszeuszig.

A szittyá elődök és barbár utódaik

Az évezredek óta keletről nyugat felé tartó sztyeppi, később jórészt ázsiai eredetű néptörzsek két nagy csoportra választhatók szét. Csak az egyik csoport származását és életét ismerjük úgy-ahogy. Ők az ősiráni-iráni nyelvű népek. Már a görögök korszaka előtt is ők laktak a sztyepp szinte egész területén. A Volgától nyugatra, a Kaukázustól és a Fekete-tengertől északra ők voltak azok, akik halottaikat főleg sírhalmok alá temették. Valamikor a Krisztus előtti második évezred első felében nekik sikerült először a lovat háziasítani és nemcsak igába, hanem a zbla segítségével harci kocsiba fogni, sőt meglovagolni. A harci kocsis hadviseléshez ők szerkesztették meg elsőnek a visszacsapó íjat.

A gyors és kitartó hátaslóra alapozva legelőször az iráni nyelvű embereknél alakult ki az eurázsiai sztyepp sajátos életformája, a *nomádság*. Lényege a pásztorkodás, a ló és a szarvasmarha tartása, miközben a mezőgazdaság másik ágát, a földművelést a lovas nép által uralt, alávetett, sőt megvetett parasztlak őrzték. Ezek a parasztlak alkalmanként más népek voltak, de lehetnek iráni nyelvűek is.

A nomádság élőködő életforma. Az élethez, a mindenki által kedvelt és irigyelt, de csak kevesek számára lehetséges jóléthez és fényezéshez szükséges dolgokat: finom kelméket, az arannyal átszótt selymeket, nemesfém ékszereket és edényeket, a drága fegyvereket, illatszereket, édességeket és más keleti csemegéket, a fűszereket és kábítószeret, a rabszolgává tett illatos nőket keletről Kínából, délről Indiából, Iránból, Arábiából, Kis-Ázsiából, később nyugatról Bizáncból és Rómából szerezte be. Hadjáratokkal, rablással, erőszakkal, kicsikart hadisarcként, adóban vagy váltságdíjként, segítségnyújtásért kapott fizetségként. Régi források – közöttük Priszkosz bizánci követ – feljegyezték, hogy mind Attila nagykirály udvarában, mind a korai avar Baján kagán kíséretében kedvelték a keleti fűszereket, főleg a borsot, a szárított gyümölcsöket. (Teljesen véletlen lenne, hogy az Attila kései unokájaként számon tartott Árpád fejedelem egyik kedvenc vezére, a várdúló és várépítő Bors éppen erre a névre hallgatott?) Az élőködő életmód és a luxuscikkek iránt egyre fokozódó igény állandóan erősítette egymást, és így alakultak ki a sztyepp erőszakos, lovas nomád, hódító, hencegő, de komoly ellenállás esetén általában gyáván menekülő társadalmi csoportjai. Mellettük, az uralmuk alatt mindig ott voltak a kiszolgáló, idegen, elnyomott szolganépek. Az északi sztyeppi és a délnyugati, sivatagi nomádok a Kr. e. 3. évezred vége és a 2. eleje óta állandó, bár mindig túlbecsült veszélyt jelentettek a civilizáció küszöbére érkezett írástudó népek számára. Például a gutik az akkád kor végén a hajdan sumerek lakta Mezopotámiában. Esetenként kevésnek bizonyult harci erejüket nagy hanggal, fogadkozásokkal igyekeztek pótolni. Már vereség gyanúját érezve gyorsan feladták a harcot.

Mint Attila a mauriacumi csatán, amikor az első rossz hírről öngyilkosságra készült a hatalmas halomba dobált nyergek tetején: nem adja életét csak úgy ingyen, ha már a harcra és kézi tusára nem képes vagy gyáva.

Ha pedig tényleg megverték őket, gyorsan menekülésbe kezdtek. Mint Attila másodszer megvert fiai és katonáik, akik az Alföldről egészen a messzi Dnyeperig futottak a germánok elől, ottani *vára*-jukba, magyarul várukba.

A kurgánok népének nyomában már a Krisztus előtti második és első évezredben eljutottak Erdélybe és az Alföldre az utódaik: keleti, iráni nyelvű és kultúrájú lovas népek. Legelőször azok a rejtélyes *agatiürzoszok*, akikről tudjuk, hogy Erdélyben laktak és nagyon kedvelték az aranyat és ezüstöt. Majd a Kr. e. első évezred első harmadában egy újabb harcos iráni lovas nép érkezett, a *kimmerek*, akik hódító hadjárataikban messze délre, egészen Palesztináig elhatoltak. A *kimmer* név jelentése [szkíta] *lovas katona*. Ez azt sejteti velünk, hogy a *szkíták* fegyverforgató harcosaiból álló, páncélos, lovas hadsereg voltak. Egy tekintélyes kimmer-szkíta harcos aludta örök álmát kedvelt aranytárgyai társaságában egy Gyoma határában száz évvel ezelőtt feltárt hatalmas sírdombban, a Rigóhalomban.

A Volgától nyugatra eső sztyepről a Krisztus előtti első évezred második harmadától kezdve egymást követően a lovas nomádok további nemzetségei, törzsei-népei érkeztek: ismerjük a *korai szkíták-kimmerek* után a *szkítákat*, majd a *jazigokat-szarmatákat-alánokat*, a mai alföldi *jászok* közvetlen elődeit. A magyar ember ezeket az iráni nyelvű népeket régen leginkább *szittyának* nevezte. A szittyát mondjuk manapság *szkítának*. Rendre olvasunk szittyákról vagy szkítákról szépirodalmunkban és régi történelemkönyveink lapjain. A magyarok őstörténetében fontos szerep jutott mind a szkítáknak, mind pedig a szkítáknak nevezett más régi iráni népeknek.

A Fekete-tenger északi partjainak lakóival kereskedő, majd ott városállamokat alapító ókori görögök már a Krisztus előtti 8-5. századokban találkoztak a száraz puszták nomád, lótarló, kiváló íjász hírében álló, mérgezett nyilakat lövöldöző, állandóan vándorló, merész és kegyetlen szkítáival. Kereskedtek velük, állatokat, bőrt, gyógyfüvet, rabszolgákat vásároltak tőlük arany ékszerekért, szép edényekért, finom kelmékért, vaseszközökért. A szkíták szállították nekik (és szintúgy a perzsáknak) a messzi északról, az Urál és a Káma-Volga folyók vidékéről, az erdőlakó finnugoroktól a drága prémeket, és az Urál hegység fémeit: rezt, ezüstöt, aranyat. Rajtuk keresztül jutottak el először hírek a görög-római tudósokhoz a messzi észak és a kelet népeiről. Közöttük a *jürkákról*, akikben egyesek a magyarság régi finnugor elődeit is keresik. A Krisztus előtti hetedik-hatodik századtól kezdve Erdélybe és az Alföldre is mind nagyobb számban költöztek be szkíták. Két helyen is előkerült szkíta fejedelmi sír. Egyik a Mezőkeresztes melletti *Zöldhalompusztán*, a másik *Tápiószentmártonban*. Mindkét sírban volt egy aranyból kalapált domborműves pajzsdudor térdére bukott szarvas formájában: a *régi iráni nyelvű népek csodaszarvasa*. Lehet, hogy a magyarság csodaszarvasa ennek az iráninak a kései öröksége? Lehet, de sokkal valószínűbb, hogy a szarvas még ősbibb idők óta mindig is az emberek képzeletének csodás állata volt. Annyi azonban biztos, hogy még a tápiószentmártoni csodaszarvas hatalma sem terjedt ki arra, hogy manapság a sírhalomhoz látogató reumás betegetek – akár Attila nagykirály segítségével – meg tudja gyógyítani. Csodaszarvas voltát nem betegségeket gyógyító erejétől kapta, hanem azért, mert sebezhetetlen volt: a nyílvegyők visszapatantak róla, a lándzsákkal nem lehetett megszúrni, és a legsebebben nyargaló lovak hátán sem utolérni.

Amikor a görögöket felváltották az uralomban és a civilizációban a rómaiak, akkor követték a sztyeppen a szkítákat utódaik és vérrokonai, a *szarmaták* és az *alánok*. A szkíták világa elmúlt, dicsőségük lehanyatlott, a hatalmat a nem kevésbé harcias és szintén kiváló íjász szarmaták és alánok vették át, valamikor a Krisztus előtti 3-2. században. A szkíták hírneve azonban addigra már annyira meghonosodott a görögöknél és rómaiaknál, hogy a *krónikák még hosszú évszázadokig minden keletről, a sztyepről vagy messzebről jött, illetve ott élő népet szkítának neveztek*. Még akkor is, ha azok egészen más nyelvű népek fiai-lányai voltak, például türk-törökök. Már a római történetíró, az idősebb Plinius megállapította: *általában a szkíta név átment a szarmatákra és germánokra, de ez az elnevezés már elavulttá vált, és ma már [Plinius*

idejében: Naturalis historia 4.80-83 és 6.34-36.] *csak azokra a népekre vonatkozóan használják, amelyek nagyon távoli vidékeken laknak és majdnem teljesen ismeretlenek.*

Ilyenek voltak magyar népünk többféle elődei is. Az Árpád népének a honfoglalásáról beszámoló *Liudprand* kancellár és püspök (920-972) éppen ezért írta, hogy *a magyarok [Árpád] népe abban az időben még mindnyájunk előtt ismeretlen volt. Árpád népe, amelyről Regino lotharingiai apát (845-915) szerint az azelőtti nemzedékek azért nem hallottak, mivel nevük sem volt, a szkíta tartományokból és ama mocsarak közül jött elő, amelyeket a Thanais kiáradásával mérhetetlenül kiterjesztett.*

Így ragadt rá később a magyarok kétségen kívül keleti elődeire is az, hogy ők a szkíta-szittyia faj gyermekei voltak! Ezért hiszik közülünk sokan még ma is, hogy őseink között szkíták is voltak! Egy kedves régi magyar könyvben *Dugonics András* királyi oktató 1806-ban így írt erről: *Ama régi magyar eleink, kiket mi mostanában a régi hagyományok szerint szittyia-magyaroknak nevezünk, kik mostani országunkban letelepedtek, és ezt a mézzel és tejjel folyó földet utóiknak ajándékozták, ennek előtte Ázsiában laktak.* Réges-régi félreértés, hiszen Szkítia nem Ázsiában, hanem a hatalmas száraz-füves síkság, a sztyeppe nyugati – európai – végén volt.

Tisztáznunk kell hát majd, hogy őseink között valóban voltak-e szkíták, és ha igen, akkor tényleg Ázsiából jöttek-e?

A szkíták a görög történetírók szerint inkább a Volgától nyugatra, tehát Európában éltek, a szintén iráni nyelvű, tehát rokon alánok viszont eleinte Ázsiában, a Kaszpi-tengertől keletre. A maguk idejében mindkettőjük megismerte a hettiták által a Krisztus előtti második évezredben (jóval 1200 előtt) kifejlesztett és a babilóniai asszír hadseregekben még a szkíta világ előtti időkben, a Krisztus előtti 9-8. században tökéletesített nehéz páncélzatot: erős textilre vagy bőrre varrott bronz (később már vas) lemezek, vasszemek védték a csatában a harcost és paripáját. A szkíták elsősorban kiváló íjászaikról voltak híresek, az íjról kapták a nevüket is. Az alánok fegyvere a hosszú lándzsa, az egyenes kard, az íj és a fokos volt. Zárt alakzatban, főleg V-formában előretörő, vagy szilárdan megálló ékekben harcoló katonáik ritkán találtak legyőzőre. Ők is híres íjászok voltak, akárcsak a vérrokon szkíták és szarmaták. A Fekete-tenger partjára, Tomiba, a mai Konstancába száműzött latin költő, *Ovidius* a civilizált európai ember szemével egyformán vadnak látta a szarmaták lakta tájat és emberét:

az unalmasan sík vidék örökké fagyos és békétlen, a víz sós, pocsolyás és zavaros, a föld dús televény is lehetne, de csak száraz, szikes parlag, az elhanyagolt rét ürmöt terem. A szomorú síkságot lakó bős szkíta-szarmata-géta törzsek barbárak, vadak, jól tűrik ugyan az éhséget meg a szomjat, de lelkükben nincs más, csak az íj meg a nyíl, meg a gyors paripák. Horgaskampós nyílveszőik kígyóméreggel bekent hegyei és hosszú lándzsáik kegyetlenül és kíméletlenül hozzák a halált.

Igen, ilyenek voltak a sztyepp iráni és nem iráni (hanem később a türk) nyelveket beszélő lovas népei, és évezredek során át alig változtak. Vadságuk és kemény harcosságuk miatt azonban mindig is kedvelt zsoldosok voltak Keleten és Nyugaton egyaránt. A nagy ellenfelek, a médek, perzsák, görögök, makedónok után Róma volt az első, amely nemcsak háborúzott velük, hanem utánozni kezdte harcmódorukat és fegyverzetüket. Sőt letelepítette őket a birodalom kelet felől legsebezhetőbb részein. Így az Alföldön, Pannónia tartomány, azaz a Dunántúl és a Dráva–Száva köze védelmére, hogy Itália biztonságban érezhesse magát az Erdélyt uraló erős dákok fenyegetésétől.

Amikor tehát a hajdan betelepült szkíták kései utódai Erdélyben és az Alföldön már eltűnőben voltak a nyugatról jött kelták és a déli-délkeleti dákok között, a Krisztus utáni első század közepén *újabb iráni nyelvű telepések* érkeztek az Al-Duna vidékéről Erdély északkeleti-keleti szorosain-hágóin át és a Duna mentén: *a szarmaták*. A római birodalomtól engedélyt kaptak a beköltözésre az Alföldön, a Tisza völgyében: a Mátrától és a Bükkötől kezdve a bihari hegyekig, délen egészen az Al-Dunáig, Titelig és Orsováig. Jócskán voltak közöttük a híres közép-ázsiai

páncélos *alán lovagokból* is. Ők valahol a Dnyepernél, a Donnál vagy a Volgánál, és csak néhány évvel korábban, csatlakoztak európai szarmata rokonaikhoz.

A rómaiak jól ismerték a különféle hitszegő keleti népeket, és ezért megerősítették ellenük a Duna jobb partján a határerődöket, a limest. Az Alföldre beköltöző iráni népek létszámát nem ismerjük, de szaporaságukat igen, hiszen segít a régészet: ha Borsodtól az Al-Dunáig, a kedves Kőhegyi Mihály Katymárjától a Hortobágyig vagy a Budapestet övező M0-ig bárhol ásatáshoz kezd a régész, a szarmata-alán kunyhók romjait, szemetesgödreiket vagy eltemetett halottaik sírjait mindig megtalálja. A következtetés egyszerű: sokan telepedtek be, és a két viszálykodó hatalom, a római és a dák árnyékában, majd később a számukra viszonylag békés római időkben még inkább megsokasodtak.

Róma döntésre akarta vinni a dolgot az állandóan békétlenkedő és hitszegő dákokkal. (*Decebál* hatalmas mérges gombát küldött ajándékba *Traianus* császárnak a Kr. u. 102-ben vívott első dák háború után, azt remélve, hogy a császár utolsó vacsorája lesz belőle.) Róma igazi célja persze Erdély kincses aranybányáinak a megszerzése volt (ezüst bőven volt Hispániában és Hellászban is). Krisztus után 102 és 106 között dúltak Traianus dák háborúi. A birodalom szinte minden légióját összeszedte, de még így is csak nehezen sikerült végeznie Decebál királlyal és a dák hatalommal. Részben azért, mert az Alföld lakói, a nehéz páncélt öltött szarmata-alán csapatok többsége az iráni rokonok, Decebál és a dákok mellé állt. Erdély Dácia néven másfél évszázadra mégis a birodalom része lett, Decebál levágott fejét Rómába vitték mutogatni, az Alföld iráni lakóit azonban Róma nem büntette meg. Talán hiba volt?

A győztes Traianus terve először az volt, hogy az egész Kárpát-medencét Rómához csatolja. Azért, hogy a Kárpátok láncja jó védelmet adjon mindenféle barbár ellenség, északi germán, keleti alán és szarmata ellen. Főleg, ha a Kárpátok keleti végét erős erődlánccal köti össze a Fekete-tenger partjaival. Az első kapavágások megtörténtek, hiszen Munténiában máig megvannak Traianus sáncának-árkának a nyomai: az Ördögbarázdák (*Brazda lui Novac de nord* és *sud*, népies nevükön *Troian*, azaz Traján árka). Tudományos neve *Limes Transalutanus* [az Olt folyón túli *limes*], és Brăilától délre érte volna el a tengert. Azonban a császár kipróbált légióival és Decebál megkaparintott aranyvagyonával a Keletre, Mezopotámiába vonult hódítani, a pártusok ellen, de ottani győzelmei után, mielőtt végső célját elérhette volna, hazatérőben a Fekete-tenger partján, Selinusban 117. augusztus 8-án meghalt. Ezzel a Kárpát-medence története egyszer és mindenkorra új irányt vett.

Egyelőre ritkán megélt béke és bőség köszöntött a későbbi Hungária dunántúli és erdélyi részére, Pannóniára és Dácia Hungáricára, és részesültek abból az Alföld barbárai, az irániak is. Hiszen Traianus terjeszkedő politikáját utóda, Hadrianus nem folytatta, de fenntartotta a birodalom hatalmát. Világhírű tudósunk, Alföldi András szerint a Kr. u. 2. század első felében nagyon jól mentek Pannóniában a dolgok. Annyira jól, hogy *a 100 és 160 közötti évek nagyszerű virágzását folytatva lassan-lassan Pannónia kezébe került volna az Imperium Romanum hajójának kormánykereke is. Pannónia néhány generáció alatt behozhatta volna más, régebben romanizált országok előnyét és elérhette volna példának okáért Gallia műveltségi színvonalát.* Ha így alakult volna, akkor 1990 és 2004 között nem nekünk kellett volna csatlakoztatnunk az Európai Unióhoz. Hanem nekik hozzánk.

Jöttek azonban a keleti barbárok!

Kr. u. 160 körül a limestől, tehát a Dunától északra és keletre lakó, Pannónia és Dácia közé szorult vagy köréjük húzódott barbárok, *a germán kvádok és markomannok*, meg az iráni szarmaták és alánok, az elmúlt békés évtizedekben megsokasodván, megerősödve és elbizakodván, fellázadtak a birodalom ellen. Könnyű zsákmány reményében nekiestek Pannóniának. Kiváló császár ült a trónon: a filozófus *Marcus Aurelius*, aki gondolatait, *Vallomásait* az esztergomi Várhegyen és a Garam-parti Kisbény helyén, no meg a közeli Carnuntumban írta az évekig dúló háborúk rövid szüneteiben. Összeszedte a birodalom minden erejét (még az öskeresztények, a főbenjáró bűnöket elkövetők és a zsidók is kegyelmet

kaptak, ha beálltak a betegségekől megtizedelt légiók segédcapataiba). A Felvidéken és a Tisza mentén sok és kegyetlen csatában győzelmet aratott a barbárok, mind a germánokon, mind az irániakon. A római Senatusnak a háború eseményeiről egy, csak kései másolatban fennmaradt levélben számolt be. Ebben leírta, hogy páncélba öltözött alán ellenfelei az Alföldön *sárkányfejes zászlók* alatt mentek a harcba. A császár ötezer ötszáz alán, tehát iráni nyelvű elfogott lovas páncélost Britanniába telepített át. Utódaik ott is évszázadokig megőrizték a sárkányos lobogót, harci fegyverzetüket és taktikájukat, ősi iráni szokásaikat és mondáikat. A legendás Artur, a Kerekasztal lovagjainak királya Krisztus után 470 körül még sárkányos lobogóval ment harcba a szárazföldről Britanniába érkező hódítók, az angolszászok ellen. Emlékezzünk majd erre, amikor a Szent László királyunk alakjához fűződő ősi legendákról lesz szó.

Marcus Aurelius szándéka ugyanaz volt, mint Traianusé: kiterjeszteni az impérium határait a Kárpátokig, Aquincumot pedig nagy és népes várossá fejleszteni. De ő sem tudta tervét megvalósítani, mert győzelmei után rövidesen meghalt, fia és utóda pedig nem folytatta politikáját. Pedig a Kárpát-medence története teljesen más irányt vesz, ha egész területe a birodalom részévé válik. Egy erős határrendszer állta volna útját a keleti népek egyre gyakoribb támadásainak. Romanizált lakossága erős bástya lett volna mindenféle keleti hódító ellen. Ehelyett a birodalom a saját védelmére olyan iráni népeket telepített le az Alföldön, akik minden békekötés után újból és újból fellázadtak ellene, és nem nagyon nyújtottak védelmet a támadók ellen. A keleti nomádok és nemnomádok (köztük már germánok és türkök) ugyanis az olcsó és gazdag zsákmány reményében továbbra is nyugatra vonultak. Sőt, hódító hadjárataik Róma és Bizánc ellen csak most kezdődtek igazán!

Mindez azonban már egy új fejezet a világtörténelemben. Úgy hívjuk, hogy *a népvándorlás kora*.

Hazánk, Hungária szomorú dicsősége, hogy a népvándorlások egyik bevallott vagy rejtett célja, végpontja minden esetben éppen a Duna–Tisza vidéke volt. Éppúgy, mint a négyezer év előtti kunhalom-építő népek, vagy a későbbi kimmerek és szkíták esetében. Akár akartak, akár nem, a néha tízezer kilométerről érkező népvándorlók rendre kénytelenek voltak éppen itt, hazánk területén megállni: letelepedni, megélni, és ha tudtak, új hont alapítani. Ez a honalapítás az újonnan jötteknek általában nem sikerült. Teljesen idegen környezeti feltételek közé kerültek. A Prut, a Szeret és az Al-Duna között, számunkra jól ismert nevén az *Etelközben* ugyanis véget ér a sztyepp. A Kárpát-medence egyes területein, a Hortobágyon, a Duna–Tisza közén vagy a Mezőföldön, a Bánát és az erdélyi Mezőség kis részén csak az erdős-ligetes sztyepp folytatódik. Mint kiváló tudósunk, Andrásfalvy Bertalan mondta, az alföldi puszták nem az eurázsiai sztyepp folytatásai, ráadásul az Alföld egynegyede Árpád népének az érkezése idején – egészen a múlt századi vízszabályozásokig! – vízjárta ártér volt.

A nagy népvándorlás előőrsei fura módon nem is eredeti sztyeppi népek voltak, hanem a *vándalok, gótok, gepidák*. Három rokon *germán* törzs, akik az idők hajnalán a mai Svédország déli részén laktak. Más, békés földművelő népek nehezen megtermelt javainak elrablásából akartak megélni, semmint fáradságos és veszélyes munkából: tengeri halászatból. Ezért hódítgatva lassan délre vonultak. A gótok már Kr. u. 150 körül megérkeztek a Fekete-tenger partvidékére, ahol az ott maradt iráni alánoktól-szarmatáktól megismerték a páncélos-lovas hadviselést. A harmadik század közepétől kezdve megkezdték fosztogató hadjárataikat a római birodalom balkáni tartományai ellen is, de egyelőre sikerült őket féken tartani. 271-ben azonban a rómaiak feladták a nehezen megszerzett Dáciát. A légiók mindent, még az embereket is – és főleg a civilizált életformát! – délre telepítve, kivonultak a provinciából.

Milyen más kifutást adott volna a világtörténelemnek, ha Róma a 2. században meghódítja és meg is tartja az egész Kárpát-medencét!

Alig hagyták el a légiók Dáciát, már 274-ben betörték keletről a gótok, és elfoglalták Erdélyt. Velük egy időben vagy valamivel később Erdélytől északra, a Felső-Tisza vidékén és az Alföld

északi részein a gepidák és a vandálok ütöttek tanyát. Ezek a népmozgások is segítettek az alföldi szarmatáknak abban, hogy a Kr. u. 3. század végén ismét fellázadjanak a birodalom ellen. Nehezen bár, de a császárok, *Diocletianus* és *Galerius* 294-re ismét úrrá lettek rajtuk.

A rómaiak a 3. század utolsó harmadában és a 4. század elején rávették az Alföld iráni szarmatáit-alánjait, hogy a birodalom érdekében is erősítsék meg északi és keleti határaikat a kvádok, gepidák, vandálok és gótok ellen. Ennek eredménye a helyenként még ma is látható legendás *Csörsz-árok*. Két, sőt több széles és mély árokból és a hozzájuk tartozó sáncból áll. Ezek a védművek a Dunánál kezdődnek Vác közelében, és futnak keletre egészen a Nyírségig. Nyíregyháza előtt hirtelen délre fordulnak, a debreceni Nagyerdő mellett mennek tovább le, a Marostól is délre a Bánátba, majd Aradon és Temesváron át az Al-Dunáig, Versecig és Titelig érnek. Sőt áthaladva a Duna–Tisza közén, Zenta környékén a Dunáig. A bácskai szakaszok neve a Nagy Római Sánc és a Kis Római Sánc. E nevek arra utalnak, hogy a hagyomány megőrizte azt, e védművek a római korban épültek. Nem hagyhatjuk említés nélkül az 1563 körül meghalt *Benczédi Székely Istvánt* és kiváló magyar történetét: *Krónika ez világnak jeles dolgairól*. Rápirítva az azóta eltelt négy évszázad minden tudására, már 1559-ben pontosan megírta, kik (a szarmaták) és mikor (még a hun uralom előtt) építették az ormótlan Csörsz-árkot vagy Ördög-árkot. Az árok bekerítette ugyan a szarmaták-alánok egész alföldi országát, de mégsem tudta azt az egyre érkező keleti ellenségektől megvédeni. A keleti lovas népek minden jel szerint játszi könnyedséggel ugratták át lovaikat sáncon-árkon-bokron.

A szarmaták-alánok számban megszorodva itt éltek az Alföldön a következő évszázadokban is, legfeljebb új és még újabb urakat kaptak. Elsősorban a germán gótok voltak azok, akik nem tudtak nyugton maradni. Néhány évvel 320 után áttörték a Csörsz-árok vonalát és behatoltak a Tiszántúlra. Constantinus császár ugyan még kiverte őket, de kénytelen volt rengeteg menekülő szarmatát és alánt betelepíteni a birodalomba. Részben a Dunántúlra, de az Adria mellékére, sőt magába Itáliába is.

Az Alföld iráni nyelvű népei a Kr. u. 3. és 4. század fordulóján komoly válságokat éltek át, háborúk törtek ki a szarmaták és alánok, valamint a gepidák, vandálok és gótok között. A gepidák jártak sikerrel, és 378 után az egész szarmata területen uralomra kerültek, ők lettek a szarmaták királyai. A vandálok viszont később, 401-ben bemenekültek a birodalomba, és Róma kirablása után megkezdték vandál vándorlásukat Gallián és Hispánián át egészen Karthágóig. A szarmaták-alánok a kvádokkal szövetségben 357 telén, majd 374-375-ben, és 384-ben is, immár gepida király vezetésével megtámadták Pannóniát. A birodalomra azonban már nem ők voltak az igazán veszélyesek, hanem a gótok, akik 376-377-ben betörték a Balkánra, és 378 augusztusában döntő vereséget mértek *Hadrianopolis*, a mai Edirne mellett a római seregekre. Maga *Valens* császár is elesett (állítólag egy kunyhóba menekült, amit rágyújtottak). Megnyílt az út a birodalom tartományai és belseje felé, mert területei a Fekete-tenger és a Kárpátok között teljesen védtelenek maradtak az Al-Duna mentén betörő keletiekkel szemben. Csakhamar meg is érkeztek oda a hunok.

Az iráni nyelveket beszélő régi és újabb népek ősidők óta a sztyeppen éltek a Kárpátok és a Volga között, és a hosszú évezredek során bőven nyílt alkalom arra, hogy találkozzanak, kereskedjenek, háborúzzanak, sőt tartós kapcsolatba lépjenek a magyarság mindenkori elődeivel. A tudomány ezekből a sztyeppi és erdős-ligetes sztyeppi, de minden esetben a Kárpátoktól keletre lezajlott érintkezések valamelyik szakaszából származtatja a magyar nyelvben meglévő iráni jövevényszavakat. Ezek között szókincsünk olyan darabjai vannak, mint *arany, asszony, egész, ezer, gazdag, hét, híd, hús, kard, kert, mérge, nád, özvegy, részeg, sár, szarv, száz, szekér, tehén, tej, tíz, tölgy, üsző, üveg, vám, vár, vásár, vászon, verem, vért, zöld* és mások.

Nem ok nélkül hangsúlyoztuk azonban, hogy a Kárpát-medencébe a Krisztus utáni első századokban többször benyomult szarmata-alán törzsek-népek lélekszámra nézve sokan, sőt nagyon sokan voltak, itt még tovább szaporodtak, és utódaik a birodalom bukása után minden

megpróbáltatás ellenére még sokáig úgy éltek itt az Alföldön és a Dunántúlon, hogy megőrizték iráni nyelvüket. Az egyik legnépesebb és leggazdagabb csoportjuk a hunok érkezése idején éppen Jászberény környékén élt. Budától északnyugatra, Piliscsaba és Piliscsév között még 1422-ben is állott egy kis község, *Jászfalu*, ahol iráni alán, azaz jász nyelven beszéltek az emberek. (Ez a lakosság a török hódoltság idején pusztult ki.) A lényeg az, hogy a hun kort túlélte, iráni nyelvet beszélő népek nemcsak a sztyeppen, hanem Hungáriában is kapcsolatba kerültek a magyarok elődeivel. Attól függően, hogy az ősmagyarok mikor érkeztek meg *először* a Kárpát-medencébe: Árpád népének honfoglalásakor 894-896-ban; Baján avarjaival 567-et követően, vagy száz év múlva, a 7. század végén az onogurokkal. Tehát kétszer, vagy akár háromszor is!

A hunok és Attila

379-ben egy gótokból, alánokból és hunokból álló vegyes csapat Pannóniában fosztogatott, és a rómaiak kénytelenek voltak megengedni, hogy letelepedjenek a tartományban. Alánok, hunok és gótok: régi ellenségek együtt? Valami fontos eseménynek kellett történnie! Így is volt!

370 és 375 között a messzi keletről, a kínai határról, Perzsia széleiről, Kazahsztánból, vagyis valahonnan a keleti pusztákról származó mongol-alkatú hunok átkeltek a Volgán és az Urál hegység néhány szorosán, hágóján. *Ezzel elindították az (alán és germán – gót, vandál és gepida – seregekkel társult) türk-török nyelvű nomád népek rohamát* Kelet-Európa, és a lehetőségek szerint a nyugati és keleti római birodalom területe és javai ellen. Kínában és Perzsiában már kitelt a hiungnuk-hunok-türkök sora, kiismerték és elkergették őket. A hunokat követik majd az avarok, onogurok, türkök-kazárok, kavarak, Árpád népe, besenyők, úzok, kunok és mongolok, délre pedig kerülő úton és később az úzok testvérei, a moszlimmá vált szeldzsuk törökök. Az ősrégi *szabályszerűség* szerint sztyeppi seregeik-népeik az első rohamban csak a Tiszáig, legfeljebb a Duna–Tisza közégig jutottak el. Királyi-kagáni fészük mindig valahol a Dunától keletre volt, de még a Duna–Tisza közén (ahol az avar fejedelmi sírok vannak, például Kunbábony is, vagy akár a hun és avar kagáni székhelynek gyanított Pusztaszer). Sikeresnek indult, de (egyetlen kivétellel: *Árpád*) végül mindig elvetélt hódításaik az ősidőktől egészen 1686-ig, Buda várának az oszmán törököktől való visszafoglalásáig tartottak.

Ezek a különböző *török nyelvű türk népek* a Volga és a Lajta között évszázadok során sokszor találkoztak és tartósan érintkeztek a régi irániakkal is (például a szarmatákkal vagy az alánokkal), a magyarság elődeivel is. A türk-török népek ruházata, ékszerai, mondavilága, temetkezési szokásai, áldozati szertartásai igen sokszor iráni eredetűek. Látni fogjuk ezt Szent László király legendájának és ezüst csészéjének a példáján is. A magyarra gyakorolt ilyesféle *vegyes iráni-török hatások* háttere nem is szorul különösebb bizonyításra. A hunok és nyomukban más türk-török nomádok hódító útjaik során a magyarság valamennyi számításba kerülő őshazáján, a Dél-Urálon, a Káma-vidéken, Baskírián, Levédián és az Etelközön egyaránt átvonultak, de legalábbis hatalmukba kerítették azokat. Uralkodó voltuk miatt befolyásuk a magyar nyelvre, zenére, anyagi, lelki és szellemi kultúrájára nagyon erős volt, és sok esetben nagyon élénken megmaradt. *Látszólag* sokkal erősebben, mint az iráni nyelvek és népek hatásai. Ezért nem merültek feledésbe, sőt hagyományaik máig szívósan élnek. Ezzel szemben az iráni nyelvű népektől átvett elemeket jobbára csak a tudomány ismeri.

Ez önmagában is intő jel!

Az iráni nyelvű népekkel sokkal régebben kezdődtek el érintkezéseink, mint a türk-törökökkel. Már a tajgában és az erdős sztyeppen zajlottak ilyenek, még az ősidőkben. Sok iráni eredetű jellegzetességet később török közvetítéssel ismertünk meg (ilyen például a honfoglalás kori gazdag temetkezésekre jellemző fémrátétes halotti szemfedő). Mindez joggal okozta az ősi iráni hatások elszürkülését, kinyomozásaiknak nehézségeit. Ráadásul a sztyeppi iráni befolyás megszűnése után még nagyon sok türk-török hatás ért bennünket. Nem is számítva a 150 éves

oszmán-török uralom – viszonylag azért csekély – nyomait. Meglepően kevés például az oszmán-törökből átvett kölcsönző (például *findzsa, bicska, papucs*). Hasonlóképpen, alig van olyan szókölcsonzásunk, amely a 45 éves szovjet megszállás nyomát őrizné. Egyértelmű a következtetés: a magyar nép lelkének legmélyebb rétegében mindvégig elutasította a szovjet uralmat.

A három népfajta –

az irániak,

a hunok és mindenféle türk társaik, beleértve Árpád népét is, és végül

a magyarság és a finnugorok –

törzseinek nyelvei különböző ősi eurázsiai gyökerekből származnak. Az iráni nyelvek az indoeurópai törzs keleti (indoiráni) tagjai. A törkök az altáji nyelvű népek csoportjába tartoznak. A magyar viszont egy harmadik család, *az uráli-finnugor* legnépesebb nyelve. E három család egyes tagjai az idők során, vándorlásaik alatt, itt és ott, többször is találkoztak egymással. Ezekből a találkozásokból és keveredésekből alakult ki Szent István királyunk korára *az Árpád-kori magyar nép és ómagyar nyelve*, mai nyelvünk közvetlen elődje. A hosszú idő, a szövevényes keleti történelem, a sok találkozás és keveredés, az elfoglalt haza bonyolult és nem minden részletében ismert (sőt gyakran félremagyarázott!) előtörténete, a 896-os honfoglalás ethnikai jellege együttesen teszik nagyon nehézé származásunk, régmúltunk, idejövételünk és megmaradásunk részleteinek felderítését és megértését. Hozzájárul mindehhez a magyar őstörténet-tudomány egy helyben topogása és sajátos beállítottsága is. Ez utóbbi nagyon röviden az ellentmondást nem tűrő finnugor elkötelezettséggel, és benne a türk vonások kettősségével – ellentmondásával – határozható meg. Lényege az, hogy az Árpád türk népe által végrehajtott 896-os honfoglalás vitathatatlan tényét tévesen összekapcsolja a magyar nyelv Kárpát-medencébe jövetelével.

Mindmáig nem ismerjük a hunok nyelvét és népük közelebbi mivoltát. Valamilyen török nyelvet beszéltek vagy egy régi mongolt? Talán azoknak a *hsziungnu* népeknek voltak az utódai, akik már Krisztus előtt néhány évszázaddal megfordultak Kína határvidékein, és nyugtalanították azt a birodalmat. Ellenük kellett építeni a Krisztus előtt 221-210 között befejezett, 2250 kilométer hosszú Kínai Nagy Falat az Észak-Kína és a mongol sztyepp közötti hegyek gerincén. Később a hunok vereségeket szenvedtek, és nyugat felé húzódtak. Először a gazdag Perzsia határvidékeire, könnyű zsákmányt remélve. Perzsia azonban nem volt olcsó és egyszerű préda, az oda mégis bejutott fehér hunok egyhamar maguk is ottaniakká váltak, beolvadtak, asszimilálódtak. Megtetszett nekik a civilizált perzsa életforma. Csak az az águk maradt barbár lovas nép, amely északabbra, Közép-Ázsia és Kazahsztán száraz füves síkságain terelte méneseit és gulyáit, váltotta téli-nyári szállásait, azaz megőrizte igazi nomád voltát. Alkalmassint csatlakoztak hozzájuk (legyőzetett) alán és tokhár páncélos lovasok is. Főleg akkor, amikor hun uraik rabló hadjáratokra indultak India, Baktria, Perzsia, Mezopotámia, sőt Örményország, Grúzia és Kis-Ázsia civilizált világai ellen, és kiadós könnyű zsákmányokra lehetett számítani.

A hun lovasok valamikor 370-375 között keltek át Európába. Az okokat nem ismerjük. *Beöthy Zsolt* szép sorai 1896-ban az Árpádi honfoglalás emlékére születtek ugyan, de ennek a hun átkelésnek a pillanatát idézik fel: *Az ősidők homályából egy lovas ember alakja bontakozik ki szemeink előtt, amint a Volga melléki pusztán nyugodtan áll és figyel. Hegyes kalpagjában, párdúc kacagányában, izmos dereka mintha oda volna nőve apró lovához. Sas-szemeivel végigtekint a végtelennek tetsző síkon, melynek minden részletét élesen megvilágítja a nap fényes korongja.*

Ez volt az a pillanat, amikor a török nyelvű népek betörték Európába!

Egy hatalmas vad ék hatolt be az évezredek óta szinte változatlan ősi iráni lakterületek kellős közepébe. Ez ugyan hatékonyabb volt a későbbi mongol-tatár hordáknál is, de végül mégis vereséget szenvedett a latin-germán-görög Európától, és eltűnt. A hunok és társult népeik

azonban egyszer s mindenkorra két részre szakították a sztyeppen és Közép-Ázsiában élő iráni nyelvű népek hatalmas tömbjét: a Volgától és a Kaszpi-tengertől keletre maradtak a szakák, a perzsák, a baktriaiak és rokonaik. A behatól éktől nyugatra kerültek a Volga és a Tisza között a szarmaták-jazigok, az európai alánok és testvéri törzseik. Voltak, akik elmenekültek a hunok elől, mint például az alánok: egy részük a Kaukázus déli lejtőire, ők a mai oszétok. Megint más alánok nyugat felé húzódtak, és végül Normandiáig, Spanyolországig, sőt Észak-Afrikáig jutottak, ahol hamarosan beolvadtak. Az alánok negyedik része bátran szembeszállt a betörő hunokkal és a hunokhoz még Közép-Ázsiában társult alán (!) szövetségeseikkel, de vereséget szenvedett. A vesztesek jelentős része végül segédsapataként csatlakozott új, hun, uraihoz. Így alán segítséggel azután a hunoknak könnyű volt győzniük a keleti gótok, majd 376-ban a Dnyeszter partjánál a nyugati gótok ellen is. A gótok szintén a birodalomba menekültek, a hunok előtt pedig az Al-Duna mentén megnyílt az út a Balkánra, és onnan tovább Hunniába-Hungáriába. Nem létezett a Kárpátokat a Fekete tengerrel összekötő, a Traianus és Marcus Aurelius által tervezett, de meg nem épített védvonal! Nagyon hiányzott, főleg ott, ahol Ovidius aggódva nézett át északra a befagyott Dunán. Végeredményben azonban a hun ék betörése okozta azt, hogy a nyugati iráni tömb a következő évszázadok alatt felszívódott, és kis népcsoportoktól eltekintve (oszétok, a 16. századig a magyarországi jászok) eltűnt.

Elég hozzá beleolvasni az Attila alföldi táborában járt bizánci követ, Priszkosz fennmaradt töredékeibe és Jordanesz gót történetébe, hogy lássuk, kik is harcoltak egykoron a nagykirály Attila *hun* seregeiben. Valaki akár meg is kérdezheti, hogy az Attila halála után vetélkedő vezérek és népeik – a hosszú lándzsával harcoló *gótok*, a karddal dühöngő *gepidák*, a dárdától ütött sebek miatt lehanyatló *rugusok*, a gyalogos *suavusok*, a nehézfegyverzetű *alánok* és a könnyű fegyverzetű *herulok* – között volt-e jelentős számú igazi hun harcos is: mennyien lehettek a seregben a nyilaikat egyébként is egykettőre elfogyasztó *hunok*? Az tény, hogy a hun uralkodók (Karaton, Oktár, Ruga, Mundzsuk, Attila, Bleda és vezéreik) egy időre jól megszervezték gyűlevész szolgáltaikat és hadaikat. Aztán Attila halála után hamar jött a haddelhadd.

A hunok tehát, s velük a többi barbár népek betörték Európába, és az egész civilizáció elmondhatatlan kárára megkezdődött a nyugatrómai birodalom szétverése és összeomlása. Ez úgy hangzik, mintha az impériumot a hunok és a velük társult népek semmisítették volna meg. Pedig Róma tönkrevetői nem elsősorban a hunok voltak, hanem az általuk mozgásba hozott, népvándorlásba lökött, időnkint segített germán népek, a gótok és alánok mellett a vandálok, burgundok, majd a hunok bukása után az alemannok, szvébek és frankok is. *A birodalom végleges szétverése így a keleti sztyeppi és germán népek közös műve volt.* De ez csak akkor sikerült, miután a keleti iráni népek (főleg a perzsiai pártusok, de a pannóniai szarmaták-alánok is), no meg a belső válságok és az elpuhultság végzetesen meggyöngítették Rómát. Maguk a hunok nem is egy esetben Róma védelmére siettek! Ők tartották féken azokat a romboló, talán még a hunoknál is vadabb germánokat, akik éppen előlük menekültek nyugat felé. Vagy például a mindig is Kelet-Franciaországba igyekvő rajnai burgundokat. A római hadvezér *Aetius* 425-445 között jórészt hun segítséggel tudta katonailag fenntartani a birodalom viszonylagos egységét, először éppen a burgundok elleni győzelmével. Ezekben a csatákban halt meg Günther, aki a híres Nibelungenlied egyik főszereplője lesz majd.

Ennek ellenére mégis a hun hódítás és következményei jelentik a korszakhatárt ókor és korai középkor, a latin és a germán (német-római) világrend között. A római birodalom nyugati területeinek politikai és gazdasági átrendeződése, a mához, a fejlett Nyugat-Európához vezető civilizációs út, a kora középkori germán feudalizmus kialakulása jelentős részben a hunok rövid uralmát követte, talán annak is a következménye volt.

Nekünk, magyaroknak mindebből még az is fontos, hogy 420-430 körül a hunok birodalmának és királyuknak, Rugának a székhelye a Magyar Alföldön, a Tiszánál volt. A legújabb kutatások szerint talán éppen Pusztaszer helyén, de fontos központ lehetett Szegeden, a vár helyén és

környékén, a Maros torkolatánál. Neve feltehetően *Parthiszkon* volt. Pontosan ide vezetett a Dunaszekcsőtől (a római korban *Lugio* volt a neve) induló kereskedelmi út. A szegedi vár helye a Tisza partján azonban Attila idejében sem lehetett fátlan, kopár síkság. Az egyetlen megbízható szemtanú, a görög követség tagja, *Priszkosz* 449-es úti jelentése szerint Attila királyi udvara teljesen fátlan síkságon állt. Priszkosz úti leírásának, a részleteknek és a megtett távolságoknak szinte tökéletesen megfelel a mai *Pusztaszer* helye, a közelben fekvő egykori *Sövény* (Sövényvár), amely minden jel szerint a késő avar kori kagánok központja is volt.

1926 és 1934 között bukkantak rá Szeged mellett, Rösztke-Nagyszéksóson 175 aranytárgyra, amelyek egy hun uralkodónak, alighanem magának Attilának a halotti áldozati máglyáján égtek el, olvadtak össze. Van közöttük egy elektróból készült talpas pohár vagy kehely, amelyet hajdan berakott drágakövek díszítettek. (Emlékezzünk majd erre, amikor az Árpádok ékköves aranycsészéjéről lesz szó!) Akárkihez is tartoztak a nagyszéksósi kincsek, azt sugallják, hogy valahol a közelben lehetett a királyi székhely is.

Számunkra a hun uralom azt jelenti, hogy a Dunántúlon elért, már-már civilizációs fejlettségből az egész Kárpát-medence egy pillanat alatt visszazuhant a barbárságba, elmaradottságba és szegénységbe. Akkor, amikor *Ruga* hun király 434-ben a hatalomba segítette Aetiust, aki ezért egy Rómában kötött – szövegében nem ismert – szerződésben állítólag egész Pannóniát átengedte a hunoknak. (Aetius gyermekkorában túszként a hunoknál nőtt fel.) Tóth Endre legújabb kutatásai szerint a római aranypénzek elterjedésének sajátságai a Dunántúlon azt mutatják, hogy legalábbis a Birodalom központjaitól távolabb fekvő északi részt valóban átadták a hunoknak.

Nem indokolt tehát az a lelkesedés, amellyel a magyar közvélemény feltétlen rokonszenvvel kíséri a hunokat, a hun rokonságot, magát Attilát és minden cselekedetét. Cs. Szabó László így fogalmazta meg ezt a civilizációs kérdést: száradt volna le a keze annak a barbárnak, aki befűtött a könyvbúvár Claudius császár etruszkokról írott történetének utolsó példányával! A hunok alighanem sok ókori kódexet vetettek máglyára. Biztosan bezárták viszont azt az iskolát, ami a rómaiak idején Aquincumban működött.

Figyelembe kellene venniük a csodálóknak azt is, hogy elődeitől eltérően maga Attila nagykirály vajmi kevés sikerrel dicsekedhetett. *Valójában csak nagy kudarcai és vereségei voltak!* A hun királyok perzsiai terveit, ha valóban voltak ilyenek, Attila sem váltotta valóra. Bizánc elleni lépései sem hoztak győzelmeket, még a Balkán északi sávját sem sikerült meghódítani. Az Aetius-szal 451. június végén a Szajna mellett, egy *Campus Mauriacus* nevű helyen (és nem a Marne menti *Catalaunumnál*, azaz Châlons-sur-Marne-nál) vívott nagy csatája legjobb esetben is döntetlenül végződött. A következő évben Aquileia hosszú ostroma után pedig visszarettent Róma elfoglalásától, és éhségtől és járványtól sújtott seregei sohasem jutottak túl a Po folyón. 452-453 telét a vezér azzal töltötte, hogy törte a fejét, mikor és a birodalom mely része ellen is támadjon. Mielőtt döntött volna, bekövetkezett különös halála, amelyről egyre kevesebben hiszik, hogy valóban orrvérzés okozta. A nomád népeknél ősi szokás volt a hadjáratokban sikertelen uralkodók kiiktatása, akár gyilkosság árán is. Ne felejtjük el: a besenyőktől elszenvedett vereségek után Árpád apja, Almos nem jöhetett be Pannóniába, és Erdélyországban megölték: *in patria Erdelw occisus est*. Ennyit a világhódító Attilának, isten ostorának úgynevezett győzelmeiről.

Szittyia örökség, hun rokonság

Komolyan kell vennünk mind a szittyia örökséget, mind a hun rokonságot, de óvatosan kell kezelnünk mindkettőt. Mit kezdjünk például a magyarok kannibalizmusával, az emberevő magyarokról szóló babonákkal?

A francia népmesék iszonyú és félelmetes darabjáról van szó, az *emberevő magyar történetéről*. Eckhardt Sándor már 1927-ben hírt adott erről a rejtélyes lényéről, az emberhússal

élő szörnyetegről, amelynek neve a francia mesékben *ogre*. A francia szótárak egy részében és egyes francia íróknál az a hiedelem terjedt el, hogy e szörnyeteg nevében a honfoglaló magyarok kóborlásainak, a 10. századi kalandozásoknak az emléke rejlik. Szerintük az *ogre* összefügg a magyarok nevével, a régi *Hongre* (*Hongrie*)szóval. Amikor tehát egy francia anya hajdan a *Hongre* szót hallotta, vagy manapság az *Hongrie*-t hallja, az derenghet fel agyában, hogy a magyarok a kis gyermekek friss húsát eszik, ellenségeik vérért isszák, a magyar anyák meg úgy edzik gyermekeiket, hogy arcukat harapdálják.

Ezt a szemérméghalmazt, amit eddig egyedül Eckhardt Sándor cáfolt meg, 19. századi francia *tudósok* agyalták ki és terjesztették el széltében-hosszában. (Mennyi szerepe lehetett ennek a kiagyalt ostobaságnak a trianoni döntésben?) Anonymusunk is beszámol ilyesmikről a **magyarok előtti népek** cselekedeteiről írva: *Szkitia népei minden más népnél régebbiek. Róluk a történetírók, akik a rómaiak viselt dolgait megírták, így beszélnek: a szkiták népe [Scitiae gens] valaha igen bölcs és szelíd volt, ... ám utóbb a háborúskodásba belefáradva, olyan kegyetlenné fajult, hogy – némely történetírók szerint – haragjában emberhúst evett, meg emberek vérért itta. Szkitiának első királya Mágóg volt, a Jáfet fia, és az a nemzet Mágóg királyról nyerte a magyar nevet. Ennek a Mágóg királynak az ivadékból sarjadt az igen nevezetes és roppant hatalmú Attila király. Hosszú idő múlva pedig ugyanazon Mágóg király ivadékból eredt Ügyek, Álmos vezér apja, kinek Magyarország királyai és vezérei a leszármazottai.* Eddig Anonymus.

Manapság pusztán romantikából sok jóhiszemű honfitársunk – ha minden további nélkül hisz Anonymusnak és római forrásainak – közvetlenül a gyermekvérrel táplálkozó, megromlott szkitáktól-szittyáktól származtat minket, magyarokat. *Regino* prümi, majd trieri apát (845 körül-915) ugyanazokban a római kori történetekben olvasta ezt az ősi kannibál szemérméghalmazt, mint Anonymus. Nemcsak elhitte, hanem el is terjesztette a németek meg a franciák között: a magyarok *nem emberek*, írta volt, *hanem vadállatok módjára élnek. Ugyanis állítólag nyers húst esznek és vért isznak; az embereknek, akiket elfognak, a szívét darabkákra vágva, mintegy orvosságként felfalják.*

A legkedveltebb francia gyermekmesékben rendre ott van az emberevő és vérszívó szörny, franciául az *ogre* vagy *ogresse*, akikről a franciának rögvést, már a bölcsőben a kannibál magyar jut az eszébe.

Akadtt természetesen olyan francia is, aki nem akart ennyi zöldséget elhinni, és nyomozni kezdte az *ogre*-szörny igazi eredetét.

Azt ma már tudjuk, hogy latin-francia-német nevünk, a *Hungarus–Hongrois–Ungar* egy nagyon régi, még avar kori, török/türk nyelven mondott *onogur* népnévből alakult ki, aminek a jelentése *Tíz nyíl*, vagy a Tíz ogur nemzetség, Tíz ogur törzs volt. Ezek az onogurok voltak azok a népek, akik künn a Don és a Volga menti pusztákon valószínűleg csatlakoztak Attila visszavonuló töredék népéhez és vezérükhöz, Irnikhez, Attila harmadik fiához. Onogurok voltak azok is, akik nagy kagánjuk, Kuvrat halála után, valamikor 650-680 körül szétvándoroltak a Don vidékén elterülő sztyeppi hazából. Kuvratnak öt fia volt. A legidősebb báty *Baján* vagy *Batbaján* volt. Kiváló tudósok, például Hóman Bálint és Moravcsik Gyula ebben a Don vidéki onogur hazában maradt Bajánban sejtették Álmos és Árpád nemzetségének őseit. Batbaján öccse, Aszparukh alapította meg 681-ben a bolgár államot. Neve azt jelenti iráni nyelven, hogy *Fehér ló = ászpa–rukh*. Az onogurok egyik ága pedig Kuvrat-fia-Kuber vezetésével a Kárpát-medencei avarokhoz, Baján utódainak népéhez csatlakozott. (A korai avarok eme Baján nevű kagánja nem azonos Kuvrat legidősebb fiával!) A két másik fiú sorsa ismeretlen, egyikük valahová a Balkánra került.

Fontos dolgok ezek, hiszen az onogur bolgár fejedelmek több változatban is fennmaradt családfája Attilával (Avitochol) indul, majd Attila harmadik fiával, Irnikkel folytatódik. Ott van rajta Kuvrat, és egyik fia az öt közül, Aszparukh. Batbaján pedig Aszparukh bátyja volt. A bolgár fejedelmek egészen Omurtág kánig bezárólag (uralkodott 814-831 között) úgy tudták,

úgy hitték, hogy a *gyula*-nemből eredő Attila egyenes utódai. Állítólag van egy régi forrás, amely Aszparukhot a *sima arcú Attilának* nevezi.

Miért ne hihették volna ezt az Attilától való leszármazást az Árpádok is, akik közül maga Árpád talán éppen *gyula* vagy *a gyula* volt?

Kuvrat-fia-Kuber 670-680 körül és azt követően Hunniába bevándorló népeinek túlnyomó része *ősmagyar nyelven beszélő* tömeg volt. Vezetőiknek, előkelőiknek *népnevét*, az onogurt az avarok között és az avarok körül élő szlávok *ungri*-nak ejtették. Már biztosan a 7. században, de lehet, hogy már korábban is. Ebből a szóból alakult ki a régi németek száján az *Ungar*. Tőlük vették át a frankok-franciák (*Hongrois*), majd a latin krónikaírók is (*Hungarus*). A *magyar* nyelvű köznép urai tehát a türk nyelvű avar onogurok – hungaruszok – voltak, akárcsak a Bulgáriában élő *szlávok*, a későbbi *bolgárok* urai: Aszparukh szintén onogur népe. Mivel azonban a mai bulgár szlávoknak nevet adó bolgár-onogur dinasztiára nem terjedt ki az onogur névből származó *ungri*- név (hanem maradtak bolgárok), pedig a megszállt tartomány lakosságának zöme akkor már szláv volt, valószínű, hogy az *ungri*-féle névadásra csak a dunai bolgárok (Aszparukh népe) 681-es elvándorlása után került sor. Mondjuk, éppen a sztyepei Batbaján népére vonatkoztatva. Hóman Bálint és Moravcsik Gyula feltételezése tehát nem alap nélküli csacska.

A franciák vérivó-gyermekfaló szörnyének *ogre* neve *nem ebből a Hungarus*-ból, nem a mi nemzetközi népvünkéből, nem a Hungáriából származik, hanem az *orknu* szóból. A germánok a Krisztus utáni 8. században is hittek még az emberevő farkasban, az ősgermán eredetű *Beowulf*-monda *orcken* nevű szörnyében. Ez egy vérszívó, emberevő démon, egy vámpír szörnyeteg volt, aki éjjel lopózkodott az alvók közelébe és harapdálta a testüket. Ez az emberevő *ogre* igazi mintája! Eredete végső soron a latin nyelv *Orcus*-a, az Alvilág és a halottak istene, maga a Halál. A francia mesékkel és rémtörténetekkel tehát úgy fenyegethetnénk helyesen magyarul, hogy *ne sírjál, picinykém, mert elvisz a latin ördög*, vagy a *germán farkas*. Horatius írta erről az *Orcusról*, hogy legyen valaki bármilyen előkelő vagy éppen szegény, előbb-utóbb mindenkinek kerül egy urna, és az örök alvilágba éjféketén visznek a sajkák, *Orcus sajkái* (a *Carmina* 2. könyve, *ad Dellium*).

A szittyia-hun örökségnek van olyan része is, amely nem rémmesékkel terhes. Ilyen a *csodaszarvas története*.

Mikor 948-949 körül a nagy hatalmú *Bulcsú* vezér és *Tormás/Tarmacsu*, Árpád dédunokája látogatást tettek Bizáncban, a porfirfalú szobában született Konsztantinosz császárnál, a nagy kézikönyvet író történész uralkodó alighanem kérdezősködött Árpádnak és népének, *a türkök népének eredetéről*. Bulcsú és Tormás valószínűleg csak Levédiáig „emlékezett” vissza, ahol a 8-9. században Árpád elődeinek a népe még a kazárok szövetségében élt. Levédia pontos fekvését a mai napig vitatják, valahol a Meótis közeli közelében volt. A csodaszarvas mondája viszont ennél sokkal régebbi sztyepei örökség. Maga a *csodaszarvas* legalább ősi iráni eredetű hagyomány, de bizonyára még régebbi. Ezt bizonyítják a szkíta fejedelmi sírokból rendre előkerülő arany szarvasok (a két Magyarországon talált példányt már említettük is: Zöldhalompusztáról és Tápiószentmártonból). *Kézai Simon*, majd *Thuróczy János* Krónikája szerint Attila Nimród/Ménrót véreből származott. A Magyarok Történetéről írott régi krónikában az is olvasható volt, hogy maguk a magyarok is Nimródra vezették vissza eredetüket és származásukat [a *magyar* minden esetben *Hungarus*-ként írva].

Nimród elsőszülöttei Hunor és Magor voltak. Egy szép napon vadászat közben a pusztaságban egy nőstény szarvas került eléjük. Üldözőbe vették, és a Fekete-tenger anyjának nevezett Meótis – az Azovi-tenger – mocsarai közé jutottak. A szarvasünő eltűnt a szemük elől, viszont igen alkalmasnak találták a vidéket nyájak legeltetésére. Apjuk engedélyével minden marháikkal oda költöztek. Öt évig ott is maradtak. A hatodikban kijöttek a pusztába, ahol vidám zeneszót hallottak. A hang után menve rábukkantak Bereka vagy Belár, azaz egy onogur-bolgár fejedelem feleségeire és leányaira, akik férjük és atyjuk nélkül éppen a kürt ünnepét ülték meg

és kartáncot lejtettek. Rajtuk ütöttek, és a meótszi mocsarak közé vitték őket minden javaikkal együtt. Az elrablott nők között ott volt vendégként Dulának, az alánok fejedelmének két gyönyörű hajadon leánya is. *Az egyiket Hunor, a másikat Magorvette feleségül, és, mint mondják, ezektől az asszonyoktól származnak az összes hunok és magyarok* – írja Kézai. Thuróczy krónikája szerint: *a hunok, vagyis magyarok*. A kettő nem ugyanaz!

Sok tudós kísérelte meg a csodaszarvas legendáját kapcsolatba hozni az erdei finnugor népek mondavilágával, bizonyítandó, hogy a honfoglaló Árpádnak és népének a legrégebbi eredetmondája finnugor gyökerekből való. Ezek a tudós kutatások a szarvasünőt tekintik az Árpádi nemzetség ősanynéjének, és ezt a mondát egyúttal az eredeti finnugor mitológia szerves részének tartják. Vannak olyan obi-ugor történetek, ahol két ragadozó állat [jelképesen tehát talán vadász] üldözi az új hazába vezető szarvast. Ezek a mesés elemek azonban *átvételek* a régi *iráni*, vagy későbbi, *szászánida*–*kori*, esetleg éppen az iráni hatásokkal dúsított türk-török mondavilágokból. Eredetükben azonban még sokkal régebbi, a sztyeppen elterjedt mondákra mennek vissza, amelyek a Fekete-tenger vidékén ősi görög elemekkel is bővültek.

Éppen úgy kerülhettek az északi erdős vidékre, ahogyan a drága ezüstedények. Mert fura módon a szászánida uralkodók udvarában a 4-8. századokban készített gyönyörű aranyozott fejedelmi perzsa ezüsttálak föllett többsége az erdőlakó, szegény finnugor népek Káma-vidéki és uráli területén került elő! Ezek a tálak mindmáig a legjobb párhuzamai a világhírű nagyszentmiklósi kincs darabjainak. Azokkal a perzsa aranyedényekkel együtt, amelyeket a már említett Kuvrat kagán sírjában találtak 1912-ben a sztyepp kellős közepén, a Dnyeper mentén, Malaja Perescsepinón. Valamikor az 5. és a 7. század között a sztyeppre, egy időre alighanem Kuvrat kincstárába került a perzsa sahoknak az a *szent aranycsészéje* is, amelyet drágakövek díszítenek, és amelyet ma *Párizsban* őriznek. Erről azonban lesz még szó!

A meótszi csodaszarvas-történet görög-szkíta eredetét és hun-türk hagyományozását mutatja az, hogy a 6. században élt római történetíró, Jordanesz (és egy másik történetíró, a korábban élt Prokopiosz) szinte szóról szóra ugyanezt a történetet írták le:

A gót *Hermanarik* király hajdan Szkítia (!) és Germánia sok népe fölött uralkodott. A hunok minden vadságnál vadabb és minden szörnyűségnél szörnyűbb népe a gótok ellen támadt. Miért? Korábban az a gót király, aki a szkíták területére költözött, a saját népe között néhány gonosz varázsló nőt talált. Kizavarta őket a pusztába. A boszorkányok a pusztában kóborolva tisztátalan lényekkel találkoztak, és velük ölelkezve nemzették a hunok ama szörnyű, vad fajtáját, amely azonos a kimmerekkel.

A hunok eme vad nemzete Priszkosz bizánci történetíró szerint a Meótsz mocsár túlsó, keleti partján lakott, és a vadászaton kívül máshoz nem értett. Mikor egyszer a Meótsz innenső partjára jöttek vadászni, váratlanul egy nőstény szarvas bukkant fel előttük, amely a mocsárba menekülve útmutatóul szolgált nekik. A vadászok a szarvast követve áthatoltak a mocsáron, amelyet korábban járhatatlan tengernek tartottak. Így érkeztek el a szkíták földjére. A szarvas pedig eltűnt. Visszatértek hát népükhöz, és meggyőzve őket Szkítia földjének jóságáról, a szarvas által mutatott úton elfoglalták azt.

Lehet gondolni arra is, hogy az egész meótszi Hunor-Magor történetet a bölcselkedő Kézai találta ki és csapta oda a régi magyar krónikák bevezetője elé. Bölcsőbb azonban arra gondolni, hogy az Árpádok és Árpád népének szokásai, hagyományai a sztyepp iráni és iránnival, szkítával kevert türk örökségében gyökereznek. Kézai önkényes szerzősége ellen szól az is, hogy Anonymusnak a csaknem egy évszázaddal korábban, 1200 táján átírt ősgesztájában a várépítő Borsot *szarvas* vezette arra a hegytetőre, amelyen aztán Zólyom, illetve Bars várát fölépítették. Szent Lászlónak és bátyjának, Géza királynak a 12-14. századi krónikás hagyomány szerint egy *csodaszarvas* mutatta meg a helyet, ahol a Boldogságos Szűz váci egyházát kellett felépíteniük:

... a koronázás után Géza *tanakodni kezdett öccsével, Lászlóval, hol alapítsák meg a Szűzanya tiszteletére építendő egyházat. S míg ott időztek Vác mellett, megjelent előttük egy szarvas,*

agancsán égő gyertyákkal, és futni kezdett előtük be az erdőbe: ott vetette meglábát, ahol most a kolostor van. Mikor a katonák rányilaztak, bevetette magát a Dunába, és sohasem látták többé. Ennek láttán így szólt Boldog László: „Bizony ez nem szarvas volt, hanem Isten angyala.” Szólt Géza király: „Mondd meg nékem, szeretett öcsém, mit jelenthettek a szarvas agancsán látott égő gyertyák!” Felelt Boldog László: „Nem agancsok azok, hanem szárnyak, nem égő gyertyák, hanem ragyogó tollak, s lábát azon a helyen vetette meg, ahová – s nem máshová – kell építenünk a Boldogságos Szűz egyházát.”

A székesfehérvári bazilika hajdani antifonáriuma, (énekeskönyve), a *Codex Albensis* a 12. század első felében íródott Fehérvárott. Egy *Mora* nevű falusi pap kérte meg a királyi bazilika kórusvezetőjét, Jakab mestert, hogy lemásolhassa a dóm éneklési rendjét. Mikor elkészült a munkával, a könyvet egy *Sumudea*-nak írott kis somogyi faluba vitte magával. A kötet később a török elől menekítve jutott el sok hányattatás után a gráci Egyetemi Könyvtárba. Két lapján is egyszerű rajzok találhatók: pogány eredetű ősi népszokásunkhoz, a *regöleshez* kapcsolódva, egy másik régi *pogányszimbólum*, a csodafiúszarvas üldözését ábrázolják. A 12. század elejéről való jelenet nem lehet sem Anonymus, sem Kézai találmánya, hanem iráni eredetű török-magyar hagyatékban gyökerezik, s mint ilyen, párja a szarvasünő történetének. A menekülő szarvasünő vagy szarvasbika régi alkotó eleme volt az ókori görögök mitológiájának is. Sőt, olyan vonásokat őrzött meg, amelyek nagyon-nagyon régi időkben – legmélyebb gyökerekben az őskorból – maradtak fenn.

A szkíta-hun örökségben akadnak a fejlett ókori, görög-római világból oda került részletek is. Például másik nevezetes történetünk, a *fehérlő monda*. Több változata ismert. A krónikák szerint Árpád követe a Duna vizével töltötte meg kulacsát, perjefüvet tett a tarsolyába, fekete fővenyt vett a markába, és így tért vissza Szvatopluktól Árpádhoz. Anonymus más, talán régebbi hagyományt őrzött meg. Ő csak két korsót említ, tele a Duna vizével, és egy nyalábot a Titel melletti Alpár homokjának fűvéből. Ezeket kérte és kapta követei útján Árpád Szalán vezértől. Földjének fejében küldtek Árpádék Szvatopluknak egy nagy fehér lovat Arábia aranyával aranyozott nyereggel, arany fékkel (zablával). Szalán viszont tizenkét fehér lovat, tizenkét tevét meg tizenkét kun fiút kapott. Árpád és az övéi végül megüzenték Szvatopluknak: *ezen a földön, melyet megvettek tőled, semmiképpen ne maradj, mert a te földedet a lovon megvették, a fűvet a féken, a vizet a nyergen. És te örökbér fejében, vagyis inséged és kapzsiságod miatt a földet, fűvet és vizet átengeded nekik. Mikor Szvatopluk az üzenetet meghallotta, mosolyogva így felelt: Azt a lovat fából készült kalapáccsal öljék meg, fékjét vessék a mezőbe, az aranyozott nyeret meg dobják a Dunába.*

Emlékezzünk majd erre a fakalapácsra, amikor Szvatopluk fejedelemről lesz szó! Az egyezés mégis megkötött, Árpádék szerint jogos volt a megállapodás.

A fehérlő mondat hangadó magyar történészek a sztyeppi nomád szerződés-kötés rítusának tekintik, amelynek ősi rétege – szerintük – valószínűleg megőrizte a magyarság finnugor őshazájára vonatkozó nomád szimbolikát is. Nem tudnak azonban arról, *vagy nem érdekli őket*, hogy a földrög és a fücsomó átadása már a régi perzsáknál, görögöknél és latinoknál is a birtok- és területszerzés jogosságának, elismerésének jelképe volt!

Róma alapításakor a *Romulus* által a környező városokból hívott *etruszk* városatyák azzal ismerték el Róma felségjogait, hogy mindegyikük beledobott egy marék hazai földet a későbbi *urbs*, a *város* kijelölt közepén ásott szent gödörbe. Zeusz isten dodonai jósa azt közölte egy görög félistennel, Alétész-szel, hogy csak akkor szerezhet uralmat Korüntosz városa felett, ha onnan valaki átad neki egy göröngyöt.

A fiatalabb Plinius számolt be arról a germán szokásról, amely szerint a legyőzött egy csokor fűvet nyújt át a győztesnek, akinek ezzel nemcsak a tulajdonjogot, hanem a megszerzett földbe való temetkezés jogát is átadja. *Publius Cornelius Scipio* és *Hannibal* karthágói tárgyalásainál, a véres pun háborúk évei után ugyancsak szerepelt a római Kapitóliumon szedett szent fücsomó: *verbena sagmina*. A perzsáknál is a földgöngy és a víz átadása jelképezte

valakinek az alávetettségét a sahok sahjával, a sáhinsáhhal, a nagykirállyal szemben. Végül Arábia földje, aranya és lova sem mutat különösebben a sztyepp felé. Főleg, ha tudjuk, hogy Anonymus a legenda e részének a kifejezéseit az antik világból fennmaradt *Trója pusztulása* című műből szinte szó szerint vette át. Annak 62. fejezete ugyanis a következőket mondja Róma másik legendás hősről, a Trójából menekülő Aeneas-ról: *kiválasztottak az itáliaiak 100 nagy és ügyes férfit, hogy Aeneasnak kínáljanak fel 100 fehér lovat, aranyos nyergekkel és kantárral.*

Árpád és övéi tehát *nem* finnugor, *nem* sztyeppi nomád, *nem* barbár, hanem déli, antik és perzsa eredetű, végső fokon **perzsa-görög-római jogi szimbólummaltörvényesítették Hungária elfoglalását.** Indoeurópai jogi szimbólummal. A tudósok nem figyeltek arra sem, amit a nagy Arisztotelész Retorikájában erről írt: *fölajánlani a földet és a vizet – szolgaságot jelent.* Nem a nomád sztyeppén, hanem a negyedik századi Athénban! A küldött ajándékokat Salán követei nyújtották át Árpádnak: felajánlották földjüket és folyóikat. Szvatopluk szintén készségesen adott földet, füvet és vizet (Képes Krónika, cap. 28). Arisztotelészről feltételezem, hogy bizonyára *nem* nomád sztyeppi szokásjogról értekezett második athéni tartózkodásának éveiben.

Érthetetlen, hogy ezen történészeink még 1100 évvel az Árpádi honfoglalás után sem gondolkodnak el, s nomadizálnak tovább ott, ahol *nem* is lehet. Fontos körülmény, hogy szintén *az antik hagyománynak megfelelően* akkor jött létre az alku, amikor Árpád vitézei jórészt már el is foglalták a hont.

Hasonló félreértés kísérgeti egy évszázad óta az Árpádi honfoglalók harcmódját. Erről a már említett Regino apát így számolt be: *Előreszáguldó vagy meghátráló lovaikon harcolnak, gyakran színlelnek futást is. Többnyire a heves viadal közepén abbahagyják az ütközetet, és kevéssel utóbb a futásból visszafordulnak a csatába, és amikor azt hinnéd, hogy már győztél, éppen akkor jutsz halálos veszedelembé.* Liudprand az első Lech-mezei csatáról ugyanezt írta (de ő nagyon pontosan Árpád türkjéről beszélt): *a türkök, minthogy nem ravaszság nélkül valók, szemtől szembe cselvetnek és futást színlelnek. Amikor Lajos király népe, a cselvetést nem sejtve, a legerősebb lendülettel üldözőbe veszi őket, a lesben állók minden oldalról előjönnek, és megsemmisítik a győzteseket azok, akiket már legyőzötteknek véltek.* Bölcs Leó bizánci császár (886-912) valamivel már közelebb járt az igazsághoz, mert szerinte *ez a szokás többnyire az északibb és szkíta népeknél szokott előfordulni, mint például a türköknél és a hozzájuk hasonlóknál, mert ezek hadrend nélküliek.*

Ez a szokás a legnevesebb magyar tudósok szerint az északi nomád népekre volt jellemző, és a színlelt menekülés ősi nomád csel volt. Ősinek ősi, de *nem* nomád!

Thermopülainál sorakozott fel Kr. e. 480-ban a Görögország elpusztítására érkezett iszonyatosan nagy perzsa haderő Xerxész parancsoksága alatt. Szemben vele Leónidasz spártai király maroknyi harcosa állott, saját városából és a theszpiabeliekből, összesen talán ezeren. A perzsa király seregének óriási létszámfölénye ellenére is nyugtalan volt (alighanem hallott valamit arról, milyen rettenthetetlen harcosok a spártaiak), és lovas kémek küldött ki, megnézni, vajon hányan is vannak. A csata első napján azután kiderült, hogy csekély létszámuk ellenére mégis elegendő: a spártaiak *elismerésre méltó módon harcoltak, és sokkal ügyesebbnek bizonyultak ellenfeleiknél; gyakran hátat fordítottak, mintha mindnyájan megfutamodnának; a barbárok pedig látva, hogy futnak, zajongva és ordítva utánuk rohantak; de mikor utolérték őket, megfordultak a görögök, nekiestek a barbároknak, s ilyen fordulatok alkalmával számtalan perzsát felkoncoltak* (Hérodotosz 7.211).

Nos, ennyire ősi nomád eredetű a színlelt megfutamodás, amelyet 1500 évvel Árpád népe előtt a világ talán valaha létezett legjobban szervezett hadserege, a spártai már alkalmazott. Éppen az iráni népek nagy táborába tartozó perzsák ellen. Aligha vitatható, hogy ezt a harcmódot a sztyeppére is azok az iráni népek (köztük a szkíták) terjesztették el, akik egyaránt harcoltak görögök és perzsák ellen. Mikor meghonosodott, a sztyeppi népektől vették át ezt a módszert a

türkök is, közöttük Árpád népe. Legfeljebb azt tették volna hozzá a taktikához, hogy lóra ülve hátrafelé nyilaztak. Bár ez sem a nomád türkök-törökök felfedezése volt, hiszen Horatius világosan megírta:

Venus istennő megtiltotta nekem, hogy a szkítát s a lóról visszalövő, vitéz parthust zengje dalom (Carm. I.19.10-12). Legfeljebb a perzsáké, akiknek az ősi rokonai, a szkíták örökre a sztyeppén maradtak, mindaddig, amíg ki nem pusztultak, el nem tűntek a népvándorlás kor vérzivatarában.

A honfoglalás kutatásának meg kellene már szabadulnia az ilyen és hasonló, semmitmondó, sőt hamis sztereotípiáktól!

Van történeti-kultúrtörténeti magja Kézai úgynevezett *kiagyalt* hun történetének is.

Kézai és a többi krónikás sokat írt a hunokról és Eteléről, azaz Attiláról, sicambriai-etzilburgi-aquincumi-óbudai székhelyéről, fiairól és azok csatáiról. Közbevetőleg említjük meg, hogy Attila nevének a tudós mesemondótól, Jacob Grimmtől származó megfejtése, miszerint germán szóval *atya*, *atyácska* lenne a jelentése, mára már lomtárba került. A név a Volga folyó régi türk-török nevével, az *Etil*-lél azonos eredetű.

Kézai Simon azt írta, hogy az *Úr hétszázadik* esztendejében a Szkítiában élő és ott megszorodott hunok elhatározták, hogy elfoglalják a nyugati tartományokat, azaz Hunniát. Thuróczy János gondosan utánanézett az évszámnak, és a hunok igazi bejövetelét meglepő pontossággal 373-ra tette! A 700-as évszámból, de sok másból is tudjuk, hogy Kézainál valójában nem is a hunokról és a hunok korszakáról van szó!

Bizonyíték erre az *erős kezű Valterről* szóló latin nyelvű hősköltemény, a *Waltharius*, a híres *Nibelungenlied* egyik előfutára. Történészeink ezt a Walthariust *nem ismerik!* A 930 előtt Első Ekkehard által írott (latinra fordított) remek germán hősköltemény fiatal korú szerzője az Árpád vitézei által 926-ban meglátogatott Szent Gallen (a mai svájci Szent Gallen) kolostorban élt és dolgozott munkáján.

A Waltharius egyik színhelye Attila hun király legendás pannóniai udvara (*urbs Pannonica*: minden bizonnyal Óbuda, másik nevén *Etzilburg*, azaz Attila városa). Ekkehard mégis állandóan – legalább hatszor! – az *avarokat* emlegeti! Kiderül az is, hogy a tízszer említett hunok valóban avart jelentenek nála, akiknek Attila a királya.

Az a csata, amelyet Kézai úgy énekelt meg, mint a *hunok* és a rómaiak-germánok közötti nagy ütközetet *Cezunmaur* (*Zeiselmauer*, ma St. Pölten) és *Cumeoberg* (régí római erőd a Duna déli partján a Bécsi Erdő lábánál, hajdani latin neve *Comagena*, a mai Tulln területén) között, nem volt más, mint a Nagy Károly vezette felvonuló frank seregek első ütközete a kései *avarokkal* 791. szeptemberének utolsó napjaiban.

Bóna István szerint: *Igen érdekes Kézai „hun-magyar” krónikájának különös hagyománya a cezunmauri csatáról. Mivel a hely fekvését pontosan megadja: Ausztriában Tulln és Bécs között, alig vitatható, hogy Zeiselmauer torz változatával állunk szemben. ... A frankoktól és saját maguktól is gyakran hunnak nevezett avarok valóban nagy csatát vívtak éppen itt, a magyar ősgestában és krónikákban később is rómaiakként emlegetett frankokkal. Az avar-magyar hagyomány torzítva megőrizte a két frank hadvezér nevét is: Detre-Detricus(Theodericus-Dietrich)és Macrinus (Meginfridus?). A rejtélyes hagyomány magjának valóságértékét nehéz volna vitatni, a pontos helyszínmegjelölés alapján kétségtelen, hogy itt nem a korai hunokról, hanem az avarokról van szó, mint gyaníthatólag a hun-magyar krónika egyéb helyein is. Itt most nem nyomozhatjuk e hagyomány öröklődésének súlyos kérdését, helyi osztrák vagy avar voltát, regösének közvetítésének lehetőségeit – elég meglepő maga a pusztaság tény is. Eddig Bóna véleménye.*

A legújabb kutatások megerősítik azt a középkori tételt, amely közeli rokonnak, sőt azonosnak tartotta a hunokat és az avarokat. A kínai források szerint a fehér hunokat, a heftalitákat korábban (*A*)var-oknak hívták *axwar* vagy *xwar* néven, ami egy ősi törzsnév iráni alakja. Maga a heftalita (*Hephthalite*) név is iráni eredetű, és azt jelenti, hogy *hét törzs* (az óiráni *hapta* = a

magyar *hét* számnév, amely az ósíráni *saptá* alakból származik). A magyar *hét* szó legelső előfordulása éppenséggel a *Hetumoger*, tehát a hét magyar törzs. Harmatta János kutatásaiból tudjuk, hogy az Árpádi honfoglalók *Hétmagyar* vagy *Hét törzs* neve azonos a bizánci krónikákban emlegetett honfoglaló bolgár törzsek, tehát Aszparukh népe nevével: a görögül emlegetett *heptá geneai*-jal. Minden arra mutat tehát, hogy Árpád vezérlő törzsei közeli rokonok voltak az onogur-bolgárokkal, és ketten együtt a hunokkal: a hét törzs a hét törzzsel. Nemcsak Anonymus őrzött tehát meg hiteles emléket arról, hogy Árpád azt mondta a dölyfős Salán vezér követeinek: *Az én ősapámé, a nagy hatalmú Attila királyé volt a Duna–Tisza közén elterülő föld*. Hanem Hóman Bálint és Moravcsik Gyula is alighanem helyes úton járt, amikor a keleti pusztákon maradt Batbaján nemzetségében sejtette Álmos és Árpád őseit. Mikor Árpád ezt a kijelentést tette Hungvárott (azaz Ungváron), nem arra a nagy Attilára gondolt, aki utolsó nászéjszakáján 453-ban vesztette életét. Hanem arra a kései Attilára, akiről a Waltharius írt: a késői avarok kagánjáról, aki annyira útjában állott a frank birodalom, Nagy Károly császár terjeszkedésének. Erről a másik Attiláról alig esik szó a tudományos kutatásokban, és személyét Anonymus és Kézai Simon által költött legendának tartják. Írják (és mondják) azok, akik még soha bele nem lapoztak a Waltharius valamelyik kiadásába. Úgy tűnik föl, hogy a magyar történettudománynak még sok tennivalója van az Árpádi honfoglalást megelőző események tisztázásában, a sokat és érdemtelenül bírált hun-avar-magyar rokonság hiteles értékelésében. Az a lényeg, hogy az eddig pusztán mesének, sőt Kézai által koholt vagy kibővített hun történetnek tartott ‘legendáknak’ több, eredeti, igaz magja is van, amelyeket megfelelő kritikával ki lehet hámozni a regényes elbeszélésből. Folytassuk azonban történetünket a Kézai Simon-féle kései hunokkal, tehát az avarokkal!

Az avarok és népeik

A hunok után a türk-török nyelvű népek következő nagy rohamát nyugat felé a korai avarok törzse vezette. Egy bizánci történétíró, Teofülaktusz Szimokatta szerint ők voltak a legkeményebbek a szkíta [értsd keleti barbár nomád] népek sorában. (El ne felejtjük, hogy ki mindenkit hívtak *szkítának* a történétírók!). Nem tudunk sokkal többet az eredetükről és a nyelvükről, mint a hunokéról. Valahonnan a mongol puszták felől jöttek ők is, és nyelvük alighanem türk-török volt. Régi nevük *várkhunni* volt, ami biztosan bontható fel két törzsre, az avarokéra és a hunokéra. De a *várkhunni* együtt is fennmaradt, mint a magyar *Várkony* helynév (Zengővárkony, Tiszavárkony, Sajóvárkony, Nyékvárkony). Az ázsiai, keleti türkök (tehát egy másik türk törzs) elől 552 után nyugat felé menekültek, és a bizánciak hallgatóságos hozzájárulásával jutottak el az Al-Dunához, majd hatoltak be a Kárpát-medencébe. Egy másik bizánci történétíró, Teofánész szerint amikor a nyugat felé vonuló avarok furcsa népének küldöttsége 558 januárjában megérkezett Bizáncba, *az egész város összefutott a megnézésükre, mert soha ilyen népet még nem láttak. Hátral nagyon hosszú volt a hajuk, szalagokkal volt megkötve és befonva. Egyéb viseletük a többi hunokéhoz hasonlított. Saját földjükről elfutva jöttek, s követeket küldtek Iustinianus császárhoz, kérvén, hogy fogadja be őket.*

A korai avarok híres kagánjuk, *Baján* (kb. 562–kb. 581 vagy 601; nem azonos a korábban említett *onogur* Kuvrat-fia-Bajánnal, aki kerek száz évvel később élt) vezetésével a longobárdok szövetségében 567-ben egy Duna melletti nagy csatában levertek a germán gepidákat. (Ez a magyar tudomány álláspontja. Mások szerint Baján serege nem vett részt a gepidák legyőzésében, hanem egyenesen Sirmium felé vette hódító útját.) A következő évben baráti kényszerrel eltanácsolták a Dunántúlról a longobárdokat, akik 568 húsvétján Észak-Itáliába mentek, belőlük lettek a lombardok. A legyőzött gepidák népes nemzetségei az avarok kemény uralma alá kerültek ugyan, de egyelőre megmaradtak. Például abban a Sirmium = Szirmium (régi magyar nevén Szerémsvár és Szenternye a Száva partján és szigetén, ma Srmska Mitrovica) nevű városban, amelyet a gepidákkal szövetséges Bizánc katonái szálltak meg, látva az 567-es gepida vereséget. A Bánátban, a Tisza partján 600 táján még nagy gepida falvak

voltak, és tudjuk, hogy a gepidák népének csoportjai bizony megérték Árpád honfoglalásának idejét is. A 871-ben Adalwin salzburgi érsek által szerkesztett irat (a *Conversio*) szerint a *gepidák közül egyesek még most is itt* – tehát a Dunántúlon és az Alföldön – *tanyáznak*. Egy jogos felfogás szerint magyarba, majd szlávba beolvadó utódaikat nevezték először *tót*-nak a Dráva–Száva közén. Saját népnevük ugyanis a *tót*-hoz hangzásra hasonló germán *teutá* = *teuton* lehetett (eredeti germán és latin jelentése *mindenki, a nép*). A *teuton* név mindmáig jelent származására és fajtájára büszke indoeurópaiak (nem csak németet, hanem gepidát vagy illírt is); nem értem egészen, szlovák szomszédaink miért tartják ezt az ősi nemes nevet megalázőnak.

Kelet felől Baján vezetésével fejvesztetten menekülő korai avarok, illetve győztes csatáik és birodalomalapításuk a Don és az Alpok, az északi tengerek és az Al-Duna között. Nincs itt valami komoly ellentmondás e két állítás között? Tényleg menekültek Kelet felől az avarok, vagy csak egy hullámot jelentettek az ősidők óta keletről nyugatra – zsákmány, olcsó préda, új legelők és új szolganépek után – törő népek sorában? Ezt persze nem árulták el a császárnak, amikor befogadást kértek Bizáncban. Árulkodó jel viszont az, hogy a Kárpát-medence végleges elfoglalásáig portyáikról (amelyek messze nyugatra vezettek) évente visszatértek áttelelni az Al-Duna és a Fekete-tenger partjaira. Éppen oda, ahol állítólag az őket üldöző türkök jártak a nyomukban. Silzibulos türk kagán – a *hét nemzetség nagyura és a hét világtáj uralkodója* – hetvenkedve jelentette ki (és üzentte meg levélben a császárnak a Bizáncba 552 táján ellátogató követével):

ezek a Duna mellékére érkezett barbárok csak hazugságból vették fel az avar elnevezést. Sem nem madarak ők, hogy a levegőn átrepülve megmeneküljenek a türkök kardjától, sem pedig halak, hogy a víz alá kerülve eltűnjenek a tenger hullámainak legmélyén, hanem a föld színén járnak valahol. Amidőn majd befejeztem a hephthaliták elleni háborút, rátámadok az avarokra is és semmiképpen sem fognak megszökni az én haderőim elől. Megtudjuk még a bizánci szerzőktől, hogy ezek az avarok valójában varok és chunnik voltak, magyarul várkonyok, és egy időben a legkeményebb és legügyesebb népnek számítottak a szkíta (tehát sztyeppei) népek sorában. A bizánci hatalom úgy értékelte nyugat felé törekvésüket, hogy átvonulásuk közben meghódították a pontusi sztyeppe népeit. A szabírokat, az onogurokat, a rejtélyes zalokat vagy barszéltokat, mindenféle hun utódokat. Ez az igazság, nem a fejvesztett menekülés: mihelyt a többi nomádok meglátták a saját földjükön az avar jövevényeket, megijedve tüstént meghódoltak nekik.

Ilyen helyzetben rendre visszatérni az állítólag üldöző türk ellenség torkába nagyon rossz taktika lett volna. A handabandázó türkök és a füllentős avarok közötti háborúskodások – valójában soha meg nem vívott csaták – között tehát ott lehet az igazság, hogy az önállósodni akaró szövetséges avaroknak sikerült kiszakadniuk a hanyatló keleti türk kötelékekből, és a Dontól (sőt talán egy időre a Volgától) nyugatra egészen az Alpokig új birodalmat alapítania. Amely azután negyed évezredig – egészen Nagy Károly császár győztes avar háborújáig – fenn is maradt. Szerepe lehetett ebben az önállósodásban az ambíciókkal teli és roppant tehetséges avar kagánnak, Bajánnak.

Az avar Baján volt az első uralkodó (a hunok rövid évei után), aki a Kárpát-medence három nagy táját, a Dunántúlt, az Alföldet és Erdélyt tartósan egyetlen birodalomba tudta egyesíteni. Uralmuk első hat évtizedében a *korai avarok* elsősorban a Bizánc elleni küzdelemmel voltak elfoglalva. A harcok váltakozó sikerrel folytak, az első évtizedek inkább avar győzelmeket hoztak. Ilyen volt Pannónia egyik hajdani római fővárosának, az előbb említett Sirmiumnak az elfoglalása 582-ben, esküszegő csellel. A bizánciak a Dunántúl avar bekebelezéséhez ugyanis végül hozzájárultak, de ezt a fontos várost nem adták. Így Bajánék csak két évig tartó ostrom után aljas csellel szereztek meg, amikor a védők éhségükben már a macskákat is megették.

Békekötések és háborúk váltakoztak ezután. Az avar haderők nem is egyszer (596-597-ben és 618-ban) megszorongatták Tesszalonikit. Egy bizánci hadvezér, Priszkosz pedig több ízben

(így 599 második felében) is a saját területükön, az Al-Dunától északra mért vereséget az avarokra. A csúcspont és egyben a fordulat Konstantinápolynak-Bizáncnak tíznapos sikertelen avar-perzsa ostroma volt 626. július 29. – augusztus 7. között. Ugyanazokban a napokban-hónapokban, amikor Herakliosz bizánci császár Perzsiában vívta győzedelmes hadjáratát a szászánida perzsák ellen. Le is verte őket, és ezzel rászabadította Bizáncra és a világra Mohamed fanatikus népeit. Hiszen az erőszakos iszlám egyetlen komoly ellenfele Ahura Mazda tűzimádó perzsa vallása lehetett volna. Csak annak volt megfelelően erős közel-keleti háttere. Az egyik bizánci forrás szerint az ostrom idején *egyértett a szláv a hunnal, a szkíta a bolgárral, a méd [perzsa] pedig a szkítával; jóllehet eltérő volt nyelvük és lakóhelyük, egymástól külön éltek és távolról egyesültek, mégis közös harcot indítottak ellenünk. A barbár haditerv bolgárokkal vegyes szláv tömegeket szállított hajókra, miután kivájt sajkákat [bödönhajókat] vájatott. Am végül mégis mindannyiójukat mint egyetlen flotta legénységét együtt nyelte el a tenger hulláma. A barbár, aki előbb még alaposan fel volt tűzelve, most egyszerre hamvába holt, hirtelen hült hamuvá lett. Egyik oldalon a szárazföldön sarjadt a temetetlen barbárok tetemeiből fákénál sűrűbb erdő, a másik oldalon pedig a tenger, amelyet hullák tömege terhelt és borított el, idegenek véréből vöröslött: most jogosan hangozhat Vörös tengernek a neve, miután a barbárok szépen ilyen színűre festették.*

A korai avarok Baján utódjának uralma idején tehát a perzsáktól, szlávoktól, szarmata-alánoktól, Kárpát-medencei onoguroktól és gepidáktól segítve is végleges vereséget szenvedtek Bizánctól. Hogyne, amikor egyetlen fatörzsből faragott primitív bödönhajók százaiban-ezreiben kergették a tengert nem ismerő szláv és más barbár segédcsapataikat a világ akkori legjobb és legerősebb tengeri hajóhada ellen!

Ezt a kudarcot a szolgasorba vetett szlávok felkelése és az avar birodalom kötelékében élő egyik bolgár-török nemzetség, a kuturgurok lázadása követte a 630-as évek elején. Az avar kaganátus nehezen bár, de mindkettőt leverte. Keleten a sztyeppen viszont az onogur-bolgárság törzsei sikerrel rázták le az avar főhatalmat.

A Bizáncban nevelkedett, patriciusi rangra emelt *Kuvrat* fejedelem – Herakliosz császár barátja – valamikor a hatszázhuszas-harmincas években alapította meg önálló onogur kagánátát. Amikor 660 körül meghalt, tanácsa ellenére öt fia felosztotta birodalmát és óriási kincstárának azt a részét, amit nem tettek be a sírjába. Néhány év múlva – a legidősebb Batbaján kivételével – szétvándoroltak. Aszparukh onogur-bolgárjai a már alaposan szlávósodó Bulgária magvát ragadták el Bizánctól. Akik *Kuvrat*-fia-Kuber vezetésével a Kárpát-medencei területekre leszállt Aváriába kerültek, azoknak a *türk-török nyelvű* főemberei-nemesei csatlakoztak a korai avar *várkony* uralkodó osztályhoz. A velük jött *ősmagyar nyelvű közemberek* pedig a szolganépek számát növelték.

Új népek érkezésére, a népesség ugrásszerű gyarapodására a temetők és főleg sírjaik számának hirtelen növekedése mutat. *A kései avar kor* népeinek lakterülete is jóval nagyobb lett a Kárpát-medencében, mint a korai avaroké. Baján uralkodó népének, a korai avaroknak a temetői elsősorban az Alföldön kerülnek elő, kivéve a felső Tiszakanyar vidékét, de beleértve a Bácskát és a Bánátot is; továbbá Kelet-Szlavóniában, a Dunántúl keleti kétharmadán, a Maros völgyében és az erdélyi Mezősége. 670-680 után, a kései avar korban ez a terület kibővült a Dráva–Száva közével, a teljes Nyugat-Dunántúllal, a Bécsi medencével, Morvaországgal, a Bükk és a Mátra vidékével, a Csallóközzel, a Garam és a Vág völgyének déli részével. Különösen sűrűn sorakoznak a kései avar kori temetők a mai Szlovákia nyugati, síksági részein. A bizánci kudarc után a hajdan harcias avarok, főleg szolganépeik fokozatosan békés földművelőkkel váltak. Nincsenek már nyugatra és délre tartó zsákmányoló hadjáratok, vagy nagyon ritkák. Régen nem érkezik már Bizáncból az évi százhuszezer arany solidus (546 kiló színarany) békeadó, amit egyébként az avarok főleg haszontalan célokra, például díszes fegyverzetre, ékszerekre, arany ivókészletekre és drága ruhákra herdáltak el, és bizonyára keleti fűszerekre és borra. (Priszkosz követ jegyezte fel a hunokról, hogy igen kedvelték az indiai

borsot. Egy másik Priszkosz, a hadvezér 597-ben indiai fűszerekkel és csemegékkel, borssal, szegfűszeggel, fahéjjal, és kostosznak nevezett illatos (indiai) gyökérrel kedveskedett a kagánnak (azonos a mézfű nevű virágos növényvel) Cserébe azért, hogy a bizánci ünnepnapokon tartózkodott a harci cselekményektől. Tréfásan azt szoktam erre a fűszercsomagra mondani, hogy a kagán udvarában bizonyára nagyon kedvelték a forralt bort.

A fegyverforgató onogurok beköltözése szolganépeikkel 670-680 körül éppen ezt, a béke és a letelepedés irányába mutató folyamatot zavarhatta meg. Ritka, érdekes régészeti adatból tudjuk, hogy a beköltözők soraiban nemcsak Kuvrat onogur népéből származó, hanem Belső- vagy Közép-Ázsiából frissen érkezett keleti, mongol fajtájú harcosok is voltak. A nagykomáromi hajógyárban feltárt avar temető két sírjában ugyanis a harcos csontváza mellett fekete eperfából (*Morus nigra*) faragott lándzsanyeleket találtak. Ez a fa csak Ázsia távoli tájain élt és él.

A folyamat azonban nem állt meg. A 8. századra az avarok és onogurok harcias nemeseiből és szolgálóiból a jól képzett gyepük mögött békében élő, földművelő, lélekszámában roppantul megszorodó, de erős hadsereget fegyverben tartó vagy kiállítani képes Avarország, Onoguria–Hungária lett. A nyugatiak hunoknak vagy avaroknak, alkalmanként *ungarus*-oknak hívták őket, a három név között időnkint nem vagy alig lehet különbséget tenni. Az onogurság beköltözése után egyeseket, akik valamilyen okból az Óperencián túlra kerültek, ugyancsak ungarusoknak neveztek. Az *Ungarus* vagy *Hungarus* mintszemélynév legelső ismert előfordulása nyugati forrásban a jelenlegi tudomásunk szerint 731. Nem dönthető el, hogy jelentése még *azonogur* volt-e, vagy már *a magyar* (*hungarus*). Nem tudjuk tehát megmondani azt sem, hogy az így nevezett férfiú anyanyelve *onogur*, avagy *ősmagyar* volt-e. Egy bizonyos Widukind által (925–1004 körül) írott nyugati forrás szerint *Avares quos modo Ungarios vocamus*: Az avarok, akiket manapság ungarusoknak nevezünk. Itt már nyilván a mai magyarság közvetlen elődeiről van szó.

Az biztos, hogy az avarok uralma alatt élő finnugor nyelvű magyarságra ekkoriban került át a fölöttük uralkodó katonai réteg neve, az *onogur* (bolgárság-avarság). Szláv nyelvűek ajkán alakult ki belőle a német, francia, angol, majd latin (és végeredményben magyar nyelven *magyart* jelentő) *hungarus*. Országuk Hungaria, magyarul Hungária. Értelmezése a legegyszerűbben az *onogurok alattvalója*. Érdekes, hogy a szintén az avarság uralma alatt élő szlávok nem elnyomóik nevét kapták meg (kivéve a szintén onogur bolgárokról elnevezett bolgár-szlávokat, no meg az oroszok önelnevezését, a *rusz*-t, a Kijevben és Novgorodban fölöttük uralkodó vikingek finn neve, a *Ruoci* után). A közös *szláv* név eredete bizonytalan. Önmaguk szerint azt jelentette volna: *akik tudnak beszélni* (szemben a németség szláv nevével: *nyemecki, a némák*). Mások arra gondolnak, hogy a közép-latin *sclavus* vagy *slavus*, késői görög *szklavosz* szavak származéka, amelyeknek a korai latinban ‘rabszolga’ volt a jelentése. A név sorsa azért alakult volna így, mert a korai középkorban, a hunok bukását követően, a rabszolgák zöme a szlávok közül került ki. A *szláv* név eredetileg tehát sokkal megalázóbb jelentésű, mint a *teuta*-ból eredő tót. A kettő között azonban a megnevezettek az előbbi mellett döntöttek.

Az eredendően harcos nomád, később egyre békésebbé és letelepültté váló avarok és Avarország politikai-katonai hatalmának 791-805 között az idegen frankok és a valójában rokon bolgárok vetettek véget. A frank politika eredendően nem volt avarellenes. Az avarok népei a Karoling uralkodók idejében (ritka kivételektől eltekintve) már békésen meghúzódtak nyugati gyepüik védelmében az Óperencián és az Üveghegyeken innen, semmiféle veszélyt nem jelentettek Frankhonra vagy Bajorhonra. De egy rendkívüli egyéniség, Nagy Károly lett a frankok királya, majd a germánok és rómaiak császára. Az ő álma a római birodalom felélesztése volt. Ennek megvalósításában addig jutott el, hogy 800 karácsonyán, valamivel több mint 200 évvel Szent István megkoronázása előtt Rómában kenette fel magát császárrá. (A Szent Péter Bazilikában a bejárat mellett ma is látható a hatalmas egyiptomi porfirkorong, amelyen térdelve a császár fejére került a korona.) Valamint addig, hogy sikerült országaihoz

csatolnia a hajdani nyugat-római birodalom majd' minden területét, beleértve Pannóniát, a Dunántúlt is (de legalább a Dunántúl nyugati felét). Ez természetesen az itteni avar hatalom megdöntésével járt. A 791-ben még sikertelen hadjárat (a cezunmauri csata) után 795-ben viszonylag jelentéktelen katonai erővel egy bizonyos Erik, friuli longobard herceg, 796-ban pedig Károly egyik fia, Pippin eljutott az avar kagán székhelyére is. Ez a székhely valahol a Duna–Tisza közén volt, közel a Dunához, ahol a kagáni gyűrű, a *hringus* állott a kincsházzal. A kagán és főemberei meghódoltak, mások viszont, akik nem akartak frank uralom alatt élni, keletre, a Tiszántúlra menekültek. A kincstár egy részének a megkaparintott drágaságait tizenöt négyökrös szekéren szállították a birodalom székhelyére, Aachenbe. Lehet, hogy túlzás, lehet, hogy nem, de a negyed évezred alatt összerablott, váltságdíjba és zsoldként, évi adóként és járadékként, no meg mindenféle más indokkal kapott-szerzett aranyak-ezüstök hatalmas értékű gyűltek a kagáni kincseskamrában, az igazi tárnokházban. Még a közismert avar pazarlás és javakban dúskálás ellenére is. Közöttük voltak a nagyszentmiklósi kincs edényei is. Az értékek között rengeteg más mellett ott volt (vagy csak lehetett?) az a híres darab is, amely *egyedül maradt meg a mára*: egy Perzsiában, Péróz sáhinsáh uralkodása (457-484) elején, tehát alig valamivel Attila halála után a sáh számára készült csodás *arany csésze*, amelyet drágakő berakások díszítenek. Ma Párizsban őrzik, de tudjuk, hogy eredetileg Nagy Károly tulajdonában volt, korábban pedig alighanem Kuvrat kagán kincstárában lehetett. Emlékezzünk vissza a nagyszéksői együttesben talált, elégett arany-ezüst (elektron) Attila-kehelyre: ez az *egyetlen* ma létező párja a jelenleg Párizsban őrzött Péróz- vagy Khoszraucsészének! Hajdanában azonban volt még egy párja az Árpádok kincstárában is! Erről a fontos dolgról lentebb lesz szó.

805-re már az utolsó avar kagán és minden főembere *megkeresztelkedett* és elismerte Nagy Károly főségét Pannóniában. Sőt maga a kagán is a Dunántúlra költözött egész kíséretével, mikor nyugatra, a frankok oltalmába menekült a támadó bolgárok elől. Az Alföld feletti uralom megszerzése viszont nem érdekelte a frankokat. Éppen úgy nem, mint ahogy végül a rómaiak is lemondtak végleges megszerzéséről. Mi lehetett ennek az oka?

A 800-as évek legelején a dunai bolgárok, látva a kései avar kaganátus haldoklását és a frankok érdektelenségét, hátba támadták a testvéri – onogur, tehát bolgár – vezetésű késői avarság népeit. A tehetséges bolgár fejedelem, Krum kán (Anonymusnál a Nagy Kán = Keanus Magnus, uralk. 803-814) megadta nekik a kegyelemdőfést. Hatalmát elsősorban Erdélyre terjesztette ki, de legkésőbb 805-re uralma alá került az egész tiszai alföld is, a Titel melletti Zemplintől fel Zemplénig, nyugaton a Balaton vidékéig (hiszen tudjuk, hogy a Nyitráról elűzött Pribina, Zalavár későbbi ura a bolgárok földjére menekült). Emléke a Szerémségből egy régi magyar helynév, Karom, Erdélyből a főváros, Gyulafehérvár bolgár neve, Bölgrád, az Alföldről a fontos, azóta elpusztult erőd, Csongrád, vagyis a Feketevár, a Duna mentéről honfoglalás előtti magyar nevén Nándorfehérvár, régi bolgár-szlávul szintén Bölgrád. E bolgár nevek sorába tartozik még Visegrád és Nógrád is, a Szerémségben pedig a híres Sirmium magyar neve, Szenternye. Valamint a Kárpát-medence keleti és középső részén mindenféle oly gyakori, tucatnyi *Belgrád–Belegrád* (Fehérvár) név.

A kán fő célja nem az avarok politikai és katonai hatalmának a végleges megdöntése, hanem embertartalék és az erdélyi aranybányák megszerzése volt. (Az erdélyi sóbányák aligha érdekelték a Fekete-tenger partján sólepárlással is foglalkozó bolgárokat.) Ezért volt a hatalmi központ az aranybányák közvetlen közelében, Gyulafehérvárott.

A fennmaradt avar katonai erőket módfelett megbecsülték a bolgárok, segédcsapataik lettek a 810-es években Bizánc és a Karolingok ellen vívott háborúikban. Elvégre nem történt más, mint Aszparukh utóda kiterjesztette hatalmát kései unokatestvére népére, az egyik onogur a másikéra. Krumnak azután a társult késő avar kori vitézek segítségével sikerült is ezüstveretes ivókupát csináltatnia a 811. július 26-án legyőzött Nikefórosz bizánci császár koponyájából. Bizáncot azonban ő sem tudta elfoglalni, mert mielőtt az ostromra került volna sor, meghalt.

Megmérgezték? A bizánci kamarilla-politika már a nagy Attilát is el akarta tenni láb alól. Lehet, hogy az 'orrvérzéssel' sikerült is?

Két, a korai és a késői avar korral kapcsolatos, mindmáig válasz nélkül maradt kérdés: kik voltak az avarok és milyen nyelven beszéltek, milyen népek éltek az avarok uralma alatt, és azok mely nyelveken beszéltek? A válasz nehéz. Saját írásbeliség hiányában (eltekintve néhány, még keleten készült iráni nyelvű rövid felirattól) nincs biztos tudásunk arról, milyen nyelven vagy nyelveken beszéltek a két avar kor uralkodó rétegei, milyeneken a köznép és a szolganép. Csak sejtjük, hogy a vezetők nyelve sokáig a türk-török volt, a köznépben pedig voltak szlávok, gepidák, szarmaták, a bizánci források szerint még *más barbár népek* is.

A bizonytalanságot jól tükrözi az utóbbi évtizedek egyik legfontosabb régészeti lelete, a *szarvasi tűtartó*. Ennek a mindössze 6 cm hosszú, juhcsontból faragott csőnek négy, laposra csiszolt oldalán 59 rovásjel maradt meg, néhány további elkorhad. A sírban 40-45 év körül meghalt szegény sorú nő nyugodott, akit a 8. század végén vagy a 9. század elején temettek el. A rovásírásos szöveg megfejtésére eddig hárman vállalkoztak. Egyikük szerint török nyelven íródott, Vékony Gábor magyarul olvasta a sorokat. A harmadik vélemény Harmatta Jánosé volt. Ő úgy vágta ketté a gordiuszi csomót, hogy két oldalon török, a két másik oldalon magyar nyelvű szöveget olvasott. Az ismeretlen írások megfejtésének régi alapszabálya szerint az ilyesféle megfejtések rosszak. Vagy, ha van köztük ilyen, legfeljebb egyikük jó. Véleményünk szerint a magyar megoldás a helyes, még ha nem is Vékony bonyolult, és cselekményeket összezsúfoló olvasatában. Mai magyar nyelvre átültetve ez így hangzana:

Üngür démon ellen íme itt e vas;

tű szűrődj be a démonba, tű, tű, szűrj, bökj, varrj csak el!

te szétfejtessz, egybeöltesz ...

Üngür engem meg ne egyen, emészd el őt, én istenem!

Nem hinném, hogy egy szegény falusi asszony egyszerű tűtartójához ilyen emelkedett hangú filozófikus szöveg illene.

A hagyományos felfogású kutató azt várná, hogy egy kései avar kori rovásfelirat török nyelvezetű legyen, hiszen az avarok türk-török nép voltak, és szlávok lettek volna a szolgák; egy honfoglalás kori rovásszöveg pedig magyar, hiszen tudományunk szerint Árpád népe magyar nyelvű volt. Nos, a helyzet éppen a fordítottja ennek! Nemcsak az a valószínű, hogy a szarvasi *avar* kori tűtartó felirata *magyarul* szól. A Kalocsa közelében, az Árpádok egykori családi birtokán egy honfoglaló Árpád-vitéz 10. század eleji sírjában talált rovásírásos szöveg több, a kérdésben elfogulatlan szakértő egybehangzó véleménye szerint pedig *török* nyelven íródott!

Hogy félreérthetetlenek legyünk, azt állítjuk, hogy 896-ban a Kárpát-medencében élők zöme beszélt ősmagyarul, és a bejövő Árpád népe beszélt türk-törökül.

Egy másik, de az előbbi állítással szoros kapcsolatban lévő kérdés az, hogy a frank és bolgár háborúk után a késő avar kori lakosság mekkora mértékben pusztult el és vált áldozattá, költözött és menekült el, került fogságba vagy rabságba, mennyit és hova telepítettek át belőle, és végül milyen nagy számban élte túl *helyben*, ősi szállásain vagy másutt a viszontagságokat. Ezzel kapcsolatban fura felfogás él az orthodox történettudósok körében. Források híján (sőt néhány létező forrás tanúságának ellenére) pusztá *hasraütéssel* feltételezik, hogy a kései avar birodalom elnyomott, az uralkodó rétegekbe tömegesen be nem fogadott népeinek zöme valamiféle *szláv* nép volt. Úgy vélik, hogy a frank-bolgár megpróbáltatások és a velük egykorú szárazságok idején minden *egyéb* népesség teljesen eltűnt, meghalt, kihalt, éhen halt, kipusztult, véstesen meggyengült, elvándorolt. A szlávok viszont – mármint az említett tudósok szerint – emberfeletti erővel rendelkeztek, hiszen ők éppen a válságok idején kezdtek igazán megerősödni, elszaporodni, szétterjedni, és így elfoglalták a Kárpát-medence peremének, sőt a belsejének nagy területeit is. Így gondolkodni és írni a múlttól nagyon szélsőséges és lényegében rasszista pánszláv felfogás.

Valójában a Kárpát-medence nagy részén, így az Alföldön és Erdélyben *nem lehet kimutatni* 8-10. századi népes szláv lakosságot. Nincsenek elegendő számban sem helynevek, sem régészeti leletek, és nem lehet hivatkozni a szlávok *folyamatos* jelenlétére sem. Szlovákia esetében ezt éppen Kristó Gyula számos történeti forrással így bizonyította. Vagy például mint az Északkeleti Kárpátok térségében, a Kárpátalján is. Ahol az eredeti déli vagy nyugati szláv nyelvű lakosság a 9-10. században beolvadt a magyarságba, a mai keleti szláv (ruszin és ukrán) lakosság pedig csak a tatárjárás után költözött be. Egy nemrégiben összeállított térkép a 8-9. századi szlávok elterjedéséről világosan mutatja a helyzetet.

A manapság terjedőben lévő szláv rasszista nacionalizmusra és a pánszlávizmusra mi sem jellemző jobban (a régi szláv tömeggyilkosságok és a mai szlovák politika mellett), mint a mostani ukrainai jelszó: *Viktor Juscsenko történészei felfedezik az őskort*. Eszerint az ukránok szláv múltja már nem 140 ezer esztendőre tekint vissza, hanem egyenesen egymillió évre. A Nagyszőlőstől néhány kilométerre lévő Királyházán (Koroleve) talált őskőkori leletek ugyanis ilyen régiek lennének, és természetesen az őszukránok hagyatéka. A valóságban a még előemberi szakócaipar acheuli korú emlékeiről van szó. Királyháza (és vele együtt Koroleve) pedig arról kapta a nevét, hogy a falu melletti dombon a tatárjárás előtti magyar királyi erdőuradalom központja (háza) állott.

A *szlávok nélküli* területeknél pedig ezek a tudósok arra következtetnek, hogy rajtuk a háborúk, szárazságok, éhínségek, járványok, belvillongások, *részegeskedések* és más hasonlóak miatt a kései avar kor lakossága teljesen vagy csaknem teljesen kipusztult volna! Az Alföld nagy térségei lakatlan pusztasággá váltak! Azok a területek jártak volna így, Hevestől le Békésig, Csanádig, Csongrádig, amelyek az avar kor előtti öt évezredben, majd az avar kort követő századokban éppen a sűrű településhálózatokról ismertek! Ráadásul a szörnyű körülmények (szárazságok, éhínségek, járványok, öldöklések, egyebek) csak ott sújtották volna a népeket, ahol nem éltek szlávok. Gyakran lehet találkozni a minősített szlávbarát (szlavofil) rasszizmus ilyen kifejezett példájával.

Erre a *szlávokat valamiért megkímélő* kipusztulásra, erre a sajátos lakatlanságra szép számmal idéznek forrásokat is. Ezeknek az idézeteknek a csalfaságára érdemes két példát megismernünk. A kutatók hajlandók komolyan venni egy 9. vagy 10. századi bizánci lexikon rövid adatát az avarok bukásának okairól. Ezeket állítólag a Krum bolgár kán fogságába került avar hadifoglyok sorolták fel így: *a legnagyobb bajt az áskálódás okozta, ... a bírák romlottsága, akik képmutatókkal és tolvajokkal cimboráltak; továbbá a bor bősége részegeskedést szült: az avarok, midőn testüket elgyengítették, egyszersmind eszüket is elveszítették. Romlásukat a kereskedés szenvedélye tette teljessé: az avarok kalmárokká lettek, egyik csalta a másikat, s testvér testvérét is áruba bocsátotta. Ezek voltak, uram, szerencsétlenségünk siralmas forrásai.* Egy kis túlzással tehát a kései Avarország bukása, a százezer négyzetkilométeres Alföld teljes elnéptelenedése az átkos kereskedelem terjedésének és a mértéktelen ivászatnak az eredménye lett volna. Holott csak egy irodalmi közhelyet olvastunk, amit például az *Ekkehard* barát által írott, már említett Valter-legenda egész *Pannóniára* (és nem csak az Alföldre!) vonatkoztatott: *O vinum, quod Pannonias destruxerat omnes: ó bor, aki egész Pannóniát romlásba vitted! Azt persze nem akarom ezzel tagadni, hogy késői avar rokonaink vagy elődeink valóban megittak egy-két pohárral. A Dögében született anyai nagyanyám rétközi szójárása szerint már ők is szerették a tütüt. Láttuk, hogy Baján kagán borsot, fahéjat és szegfűszeget szerzett be a bizánciaktól. Bizonyára olyan édes-fűszeres forralt borhoz, mint amilyenről az *Erős kezű Valter* említést tesz: az avar Attila tiszteletére rendezett fogadáson:*

*Meleg, édes ital gőzölgött sok arany edényben,
És fűszeres borok gyöngyöztek díszes kancsóiban.*

Mikor pedig sor került a frankokkal és királyukkal, Sigiberttel vívott második csatára (566-567 táján), maga Sigibert is fogságba esett, de ajándékokkal kiváltotta magát: Toursi Szent Gergely szerint Baján kagán csak marhák, juhok, liszt és bab ellenében engedte szabadon. Távol álljon

tőlem, hogy vulgarizáljak, de ezek az anyagok vegyes (marha- és juhhusos), tehát legjobb minőségű, csipetkés babgulyáshoz szükséges, mással nem pótolható nyersanyagok. Babgulyás és forralt bor Volt ízlésük és bizonyára étvágyuk is Bajánnak és embereinek. Az egyik bolgár kolléga szerint Baján kagánnak másban is kényes volt az ízlése, és azért nem szerette a szlávokat, mert ... azok bűdösek. Forrását érthetően nem árulta el, én meg még nem jutottam a nyomára.

Az avar kor elejének étkezési és ivási szokásai után nézzük viszont a végén állítólag beköszöntő avar éhhalált, és az amiatt bekövetkező avar kipusztulást!

Ismeretes, hogy egy *Dzsajháni* nevű bokharai arab tudós – részben 870 tájáról származó források alapján – 920 táján írt egy könyvet. Megemlíti benne a dunai bolgárok (nándorok) és a nyugatról jöve a Garamig élő morvák közötti vidéket, tehát a Nagyalföldet. Munkája csak egy arabul író földrajztudós, *Ibn Ruszta*, és a perzsa *Gardízi* kivonataiban maradt ránk. E kivonatok szerint a keresztény morvák és a nándorok között **tíz napi járőföldnyi út van**. Ezt a félmondatot történészeink rendre torzítva idézik, Györffy György például így: *egy perzsa geográfus azt mondja, hogy a hegyeken túl, ami a Kárpát-medencét jelenti, tíznapi üres járőföldre lakik a marót [morva] nép*.

Egy másik, ugyanerről a területről beszélő nyugati latin forrást is gyakran hamisan idéznek: *a morváktól keletre a bolgárok nagy pusztá térsége van*.

Dzsajháni azonban csak tíznapi járőföldről beszélt, **üresről** nincs benne szó! A nyugati forrás (a bajor geográfus) pedig azt mondja, hogy a morvák földje után a Duna bal partján következő bolgár(*Vulgarii*) tartomány hatalmas és népük nagyszámú, 5 várak van. Mivel annyira sokan vannak, nincs is szükségük várakra. – Annyira sokan vannak! Hogyan lehet ebből az annyira sokból lakatlan pusztákat csinálni? Róna-Tas András legutóbb megjelent könyvében mégis egyenesen arra a Tisza menti részre teszi az *Avarorum Solitudo* térségét, ahol az avar fejedelmi sírok – és a rengeteg avar kori temető van.

Nem hiszem, hogy ezek a hamis állítások egyszerűen csak tévedések következményei lennének! Ezek nem tévedések, hanem *szándékos hamisítások* egy rossz ügy bizonyítására (hiszen a magyar olvasó úgysem tudja ellenőrizni a perzsa és arab források szövegeit). El lehet viszont olvasni azokat a régészeti tudósításokat, amelyek szerint éppen a késői avar kori sírokban szaporodik meg a sírokban a halottak mellé tett élelemmellékletek száma, közöttük gyakran jelentős súlyú hústömbök is lehettek. Éhínség idején ilyesmi nem szokott előfordulni. Egyfolytában hangoztatják tehát a jeles kutatók az avar pusztaságok mibenlétét: az éhezésbe, nélkülözésekbe, alkoholizmusba belerokkant, belepusztult, maradékában a frankok és a bolgárok által kiirtott avar kori lakosság nélküli területek elnéptelenedtek: *solitudo Avarorum, deserta Avarica* = az avarok pusztaságai. Kiváló tudósok írnak ilyesmiket, de nem nézték meg a régi térképeket. Például a *Tabula Peutingeriana*-t, amely egy római kori eredetű a középkorban készült. Ezen a Duna–Tisza közének északi szegélyén ugyanott olvasható a *Solitudines Sarmatarum* megjelölés, ahol az avar kor kitűnő tudósai a Regino-féle *solitudo Avarorum*-ot sivatagi ürességként határoznák meg. Mellesleg: ezen a szarmata *solitudo*-n található talán a legtöbb és leggazdagabb szarmata kori régészeti anyag. A *solitudo* vagy *deserta* tehát nem lakatlan terület volt sem a szarmata korban, sem az avar kor végén, hanem valami más. Mondjuk unalmas, lapos síkság. Ennyire okos dolog volt az avar *solitudo*-ból lakatlanságra következtetni. Az unalmas és lapos persze semmi megalázót nem jelent, különösen Petőfi híveinek nem: Mit nekem te zordon Kárpátoknak ...

Egy újabb, unos-untalanig ismételt – és ráadásul velejéig hamis – közhely született ezzel a lakatlansági teóriával. Sürgősen meg kell tőle is szabadulni.

Mellesleg szólva, az avar kori régészeti lelőhelyek nemrégiben elkészült hatalmas jegyzéke (az ADAM) szerint éppen a *Vulgarii*-nak megfelelő területen (ahol Csongrád vára is van) szinte egymást érik a ... nem a bolgár, hanem a kései avar (kori) temetők. Van közöttük egy újabb és teljesen feltárt temető Kiskundorozsmán, amelynek 40-50 sírjában csaknem kizárólag férfiak

nyugodtak. Ezek keltezése Kr. u. 800 utáni. Az eltemetett harcosok nem lehetnek mások, csak olyan férfiak, akik Krum kán szolgálatába álltak a frankoktól elszenvedett vereségek, tehát 796-803 után. Lehet az is, hogy a frankok elől a Dunántúlról menekült és a bolgárok zsoldjába állott avar harcosok sírjairól van szó.

Az említett írásos források és régészeti leletek tehát éppen az ellenkezőjét mondják és bizonyítják, mint amit a tudós félreértelmezések sugallnak. Az Alföld a 9. században tele volt kisebb-nagyobb falvakkal, és következésképpen temetőkkel! A lakosság az Árpádi honfoglalás idején a Tiszántúlon és Erdélyben egyaránt a kései avar kor népeinek az egyenes ági utódja volt. Nincs okunk mást feltételezni a Dunántúlról sem. Ott azok az *avar* és *onogur* birtokosok, akik *megkeresztelkedtek* és hűségesen fizették a frankoknak az adót, egészen a honfoglalásig, azaz *Árpád népe bejöveteléig* megtarthatták a földjeiket. Velük együtt bizonyára földet túró szolgálkat is, hiszen egy avar-onogur adófizető földbirtokos aligha túrta a földet, hogy megélhessen. Ugyanezt bizonyítják a régészeti adatok is: Békés megye területén egymást érik az olyan, feltérképezett 9. századi települések, amelyeknek a sajátságai és leletei egyenesen folytatják a 8. századi kései avar kort. Lakosságuk tehát a 8. századi, késő avar kori falvak embereinek utóda volt: azok gyerekei, unokái, dédunokái. Aligha lehet véletlen, hogy Tolnában, Baranyában, Somogyban, Zalában, sőt a Szerémségben is szépen szaporodnak a késő avar kor temetői (sőt telephelyei). Árpádi honfoglalók sírjai-temetői pedig ritkák, mint a fehér holló. Árpádi temetkezések hiánya éppen a legarchaikusabb magyarok lakta területeken? Göcsejben, Hetésben, Valkó vára környékén, a nyugati és déli végeken?!

Átgondolták már ezt a kérdést a nyelvtörténészek és az illetékes régészek? Vagy még tovább törnek a fejüket egy darabig, miért nincsenek Árpádi honfoglaló sírok azokon a helyeken, ahol lenniük kellene, ha minden millenniumi elmélet úgy lenne igaz, ahogy 120-130 év óta kitartóan hirdetik? Mondjuk Pécsvárad környékén, ahol a legkorábbi kápolna közepén egy hatalmas lombard oszlopfő – már másodlagos helyzetben – tartja a boltozatot. A Géza fejedelem idején épült boltozatot. Ki építette azt a Géza fejedelem előtti kápolnát, amelyben ez a lombard oszlopfő állott eredeti helyzetben? Erre nem válasz az 1015-ben Szent István király által alapított bencés monostor, melynek templomát 1038-ban szentelték fel. Vagy talán az oszlopfőt akkor cipelték volna Lombardiából a Vashegy lábához?

Manapság általános felfogás lett az a sohasem bizonyított nézet, hogy az avar katonai és politikai hatalom megtörése után a kaganátus peremén és azon kívül lakó, egykor Bajánék által oda telepített *szlávok* kezdett egyre inkább a Kárpát-medence *belseje* felé törekedni. Ezek a szlávok előszeretettel álltak nem kimondottan nemes, bizonyára jogosnak érzett bosszút hajdani avar-onogur uraikon és finnugor (tehát ómagyar) sorstársaikon. Az úgynevezett fuldai frank évkönyv mondja el: 884-ben valahol a Rába mentén a *morvaszlávok* által vezetett frank-szláv megtorló csapatok avar kori népek utódait fogták el. A férfiaknak levágták a jobb kezét, a fiúgyermekeknek kivágták a nyelvét, levágták a jobb kezét, és kasztrálták őket. A hihetetlen szláv barbárságra vonatkozó eredeti latin szöveg: *Servi et ancillae cum parvulis suis consumpti sunt, primoribus quibusdam tentis, quibusdam occisis et, quod turpior erat, truncatis manu, lingua, genitalibus remissis*: A szolgálkat és szolganőket gyermekeikkel együtt elpusztították, az előkelőket vagy megfeszítették, vagy legyilkolták, vagy ami még szörnyűbb, kezüket lecsapták, nyelvüket kimetsztették, nemi szervüket levágták.

Jómagam az Árpádi kalandozások forrásanyagából nem tudok idézni egyetlen példát sem hasonló módon elkövetett kegyetlenkedésre, más, nálam tájékozottabb kutatók bizonyára tudnak. Így csak a Szent Galleni kaland néven elhíresült történetre tudok utalni, amely nem annyira embertelen kegyetlenségével, hanem inkább szinte nevetségesen gyermeteg barbárságával tűnik ki: a fenyegető hajítódárdákkal betörő Árpádi magyarok bizonyára nem kegyelmeznének sem a nemnek, sem a kornak, ha ... nem menekült volna el mindenki a kolostorból, és most egyedül csak a félkegyelmű Heribald áll ott a szoba közepén. Ő aztán figyelni, hogyan török fel a már jórészt üres kincseskamra rejtekajtáját. Majd kap néhány pofont,

és látja, ketten hogyan akarják leverni a harangláb csúcsán lévő csillogó kakast (hátha aranyból van, hiszen csak nemesfémről öntve lehet egy szent nevű helység istene). Nem abból van, de az egyik Árpádi férfiú leesik a magasból, és szörnyethal. Egy másik a templom keleti homlokzatának tetejére mászik fel, hogy onnan hasát kiürítse, de ő is lezuhan, és teljesen össze is töri magát.

Ilyesmiket látva, Heribald végig szótlan marad, és csak akkor avatkozik közbe, mikor észreveszi, hogy egyikük bárdal akarja csapra verni az egyik boroshordót, és már át is vágott egy abroncsot: „*Hagyd el, jó ember, hát mi mit igyunk, ha ti elmentek? Ez, tolmács útján megértve a dolgot, nevetve kérte a társait, ne bántsák az ő bolondjának a hordóit. És így ezek megmaradtak az apát megjelenéséig, amikor már a magyarok elhagyták a helységet.*” Az Árpádi harcosok szekerein már bőven volt ilyesféle zsákmány.

Nem kerülhetem ki, hogy a homlokzatra felkapaszkodó harcos kapcsán ne említsek meg itt egy történetet Anonymus után. Erre ismereteim szerint csak nagyon kevesen figyeltek fel, a tudós kutatás pedig nem is emlegeti. Pedig nem is egy szálon kapcsolódik a Szent Galleni kalandhoz. Nos, Anonymus az 53. fejezetében egy itáliai harci útról számol be, amelyre már Árpád halála után, Zolta fejedelemsége alatt került sor, Tas fia Lél, Bogát fia Bulcsú és Kölpény fia Botond vezetésével. A harcias és bátor lelkű férfiúk – vezérek és harcosok együtt – kifosztják és megölik Lutvardust, a vercelli egyház püspökét. Valahol Padova vagy Vercei közelében pedig egy bizonyos *Waldo gróf testvére, István, mikor éjnek idején vára falán, a félrehelyen ülve szükségét akarja végezni, a kamara nyílásán át egy magyarnak a nyilától súlyosan megsebesül, és sebébe még azon az éjjelen belehal.* Nekem most régen volt gimnáziumi éveim jutnak az eszembe, amikor a latin memoritert tanulni nem szerető osztálytársak inkább a Toldi verseihez szerzett tankölteményeket skandálták: ég a napmelegtől a kopár sík

Nem csoda hát, ha már nem sokkal 796 után az *avar* nemesek és harcosok Nagy Károly segítségét kérték az erőszakos és barbárul kegyetlen *szlávok* ellen. Ezeket a menekülőket a császár Savaria és Carnuntum között telepítette le, és valószínű, hogy Krum hódító seregei elől hátráltak vissza, az Alföldről a Dunántúlra.

Az adat fontos bizonyíték nemcsak a szlávok kegyetlenségére, hanem arra is, hogy a lakosság egy része – bizonyára nagy többsége – 805 után a Dunántúlon *nem szláv* volt. Csak nem vetemedtek volna a nemes szlávok arra, hogy kasztrálják saját fajtájuk gyermekeit?!

A régészet adataiból alapos elemzések után további „furcsa” dolgok derülhetnek ki.

A régészeti leletek a leginkább érintett terület, Fenékpusztá-Zalavár körzetében azt mutatják, hogy a frank győzelmek után, a Karoling-kor elején a Dunántúlon eleinte tovább éltek az avar sajátságok. Még a *frank* viseleti tárgyak is avar módon kerültek felhasználásra. Csak évtizedek múlva követte ezt egy második szakasz, amikor az avar és a frank hagyományok ötvöződéséből egy *sajátosan új népi kultúra alakult ki*. Ettől teljesen független volt az a *politikai* döntés, hogy Német Lajos frank uralkodó 840 táján Pribinának-Priwinának, a 833-ban Nyitráról árulás miatt elkergetett szláv előkelőnek hűbérbirtokot adott a Zala folyó balatoni torkolatánál, a mocsarakban. Ebből lett Pribina, majd fia, Kocel frank grófsága, *Zalavár-Mosaburg* székhellyel. Amikor a Zala mocsarai között (egyesek szerint azonban azon a *másik Mosaburg* nevű helyen, amely Délkelet-Ausztriában van!) hozzákezdtek az erődítés építéséhez, a környékről toborozták az embereket, akik a legújabb ásatási eredmények szerint zömmel nem szlávok, hanem a frank hatásokat lassan megismerő és átvevő más, kései avar kori népek voltak, akik már nem saját kagánjuk és tudnuk alatt éltek, hanem Karoling uraik voltak.

A Zalavárhoz közeli Keszthely területén még a 19. században találtak olyan temetkezéseket, amelyeknél az elégetett hamvakat edényekbe téve helyezték örök nyugalomra. A hamvasztásos rítusból következően ezeket sokáig a Pribina-birtokra beköltöző szlávok hiteles 9. századi sírjainak tartották még akadémikus tudósok is (hiszen a pogány szlávok – is – hamvasztásosan temetkeztek). Néhány éve azután Kiss Gábor kolléga gondos elemzése kiderítették, hogy a sírok hamvasztásos rítusúak ugyan, de nem szlávok földi maradványait őrzik. A hamvak

körülbelül 3500 évvel *korábban*, a **rézkor** végén kerültek a földre! Más részük Kr. e. 1000 táján! Ez utóbbiak késő bronzkoriak – korai vaskoriak. Egyik sem a kilencedik századi Karoling-kor, és egyik sem a szlávok világa!

Azóta több esetben derült ki hasonló, magyar „tudósok” által elkövetett, nem is akármilyen tévedés szlávnak vélt sírok esetében. Van közöttük bronzkori, vaskori és nem létező ‘szláv’ sír egyaránt. Száz év sem volt elegendő arra, hogy a pánszláv teóriától megszédült hazai szakemberek tisztességesen megvizsgálják ezeket a leleteket! Ehelyett a pánszláv elméletnek megfelelő szláv hamvasztásos sírokat gyártottak. Mégpedig országszerte, hogy Árpád népének érkezésekor legyen elegendő számú szláv őslakója a honnak. És már a 9. században legyen elegendő állampolgára Szlovákiának. És ezzel hűségesen lehessen kiszolgálni a pánszláv tanokat! A magyar tudományosságban! Ilyen és hasonló baklövéses ismeretében a magyar archaeológia szlávsággal kapcsolatos álláspontjait egyelőre nem mindig lehet komolyan venni. Szólnunk kell tehát itt a szlávok származásáról és kivoltáról is.

Kik a szlávok?

Senkinek sincs pontos fogalma arról, hogy a szlávok közös elődei, az ősszlávok honnan kerekedtek fel és miért indultak el mind a négy világtáj irányába (tehát észak felé is!) valamikor a népvándorlás korában. Az eredmény az lett, hogy csaknem minden mai szláv nemzet bevándorló, jöttment, tehát *bozgor* a mai hazájában. Az oroszok például hatalmas ázsiai ország részük minden négyzetméterén! Van neves orosz kutató, O. N. Trubacsov, aki szerint a szláv őshaza éppen hazánk területén volt. Azért, mert csaknem a közepén fekszik a szlávok mai, nagy elterjedésének (nem számítva most Szibériát).

Ennél valósabb feltevés az, hogy az őshazájuk a Kr. e. 3-1. évezredben valahol a Visztula és a Dnyeper között feküdt, az *erdős sztyepp* területén, a Pripety-mocsarak, a Bug és a Kárpátok által bezárt vidéken, nyugatra az ősirániak szállásainak határától, a Dnyeper folyótól.

A szlávság következő másfélezer évéről alig tudunk valamit. Csak sejtjük, hogy a tőlük délre, a sztyeppen élő, előbb-utóbb félnomád irániak mindig is nagyon erős hatással voltak az északabbra lakó, elmaradottságban élő, erdőlakó-földművelő szlávokra.

Egy sajátos szempontból is lehet rangsorolni a szláv nyelvű népeket: mennyire gyűlölik a magyarságot. A gyűlölet hőfokának a sorrendjében: szerbek, szlovákok, csehek, majd az ukránok, horvátok és szlovének. Barátságosak velünk a lengyelek, részben a bolgárok, semlegesekek a fehéroroszok, és nem nemzeti, hanem nagy hatalmi viszonylatban szemlélnek (és vetnek meg?) bennünket hajdani elnyomóink, az oroszok. Megfigyelhető azonban, hogy az orosz és szovjet történelmi bűnök és tévedések által jól előkészített magyar–orosz ellenszenv (1849-es invázió, losonci erőszakok, a Nagy Háború, a szibériai hadifogságok, a kommün, 1944-1945, a gulág), amely 1956-tal emelkedett a csúcspontjára, lassan, de fokozatosan csillapodni látszik. Ezt a lassú kiegyenlítődést a megszállás éveinek benzin-, óra- és bűvárszivattyú-kereskedelme készítette elő, és jó előjel lehet az általános szláv–magyar viszony szempontjából is. Kitűnik, hogy *az ellenünk máig igazán gyűlölködő szláv népek ősei hajdanában mind az avarok uralma alatt éltek!* Szerbek, horvátok, szlovákok, csehek. Az összefüggés nyilván nem a véletlen műve.

Ez a magyargyűlölet nagyon erős volt a 19. századi cseh és az ébredező szlovák nacionalisták körében. *František Palacký* morvaországi születésű történész férfiú (1798-1876) Trencsénben és Pozsonyban járt tót és német gimnáziumba. (A szörnyű magyar elnyomatás évtizedeiben tehát volt tót gimnázium.) Ahhoz képest, hogy a Magyar Tudományos Akadémia 1834-ben *külföldi* tagjává választotta, eléggé utálhatott bennünket, mert a következőket írta a honfoglalás kapcsán: *a legnagyobb nemzeti szerencsétlenség volt a szlávokra nézve, hogy a magyarok, mint valami szétválasztó ék, közéjük verődtek.* Ezt csinálják utánunk a szlovákok: válasszanak díszpolgárukká egy szlovákgyűlölt! A több, mint elfogult álláspontnak még az a hibája is megvan, hogy nem igaz.

Külföldi történészek gyakran írják a szlávokról, hogy a régmúltban sosem tudtak olyan erős államokat, birodalmakat kialakítani, mint akár a germánok, akár a sztyeppei népek, a hunok, onogurok, avarok, vagy éppen a magyarok. Ezzel szemben gyakran kerültek idegen, német, türk, mongol vagy más hatalmak uralma alá. Az írásos források szinte egyáltalában nem foglalkoznak velük szétvándorlásuk idején egy közös ősszláv hazából. Mégis tudjuk, hogy éppen a hun és az avar hatalom nyitotta meg számukra az utakat. Ez tette lehetővé, hogy az ősszláv nyelv dialektusai meglepően rövid idő alatt óriási területen terjedjenek el, a Keleti-tengertől a görögországi Olümpiáig, és az Elbától a Fekete-tengerig. Gyakorlatilag Európa fele részéről van szó, ahol máig szláv nyelveken beszélnek.

Az őstörténeti adatok annyit biztossá tesznek, hogy erre a hatalmas térségre egy viszonylag kicsiny szláv őshazából áramlottak szét. Ez az őshaza valahol a Visztula és a Dnyeper között volt, inkább keletre, mint nyugatra. A korai szlávok eléggé gyámoltalan és fejlett kultúra nélküli, igazi barbár törzsek voltak, éppen úgy, mint a tajgában keletebbre és északabbra élő finnugorok. Ezért más, erős népekhez csatlakozva, vagy éppen erőszakkal csatlakoztatva, indultak útnak. Ősi földjük délkelet és dél felé már időtlen idők óta határos volt a szkítákkal, majd a szarmatákkal-alánokkal. Így nem lenne szentségtörés feltételezni, hogy egyes csoportjaik már a szarmatákkal útra keltek, és uram bocsá', esetleg beköltöztek az Alföldre is. Vagy például a hunok idején. Erre azonban nincs semmilyen adatunk. Ha megtörtént, akkor azok a legelső szláv szórványok hamar be is olvadtak a szarmaták és gepidák tömegébe. Annyi biztos, hogy az iráni tömböt áttörő hun ék öelöttük is megnyitotta a vándorlás útjait. A megmozdulás csak lassan indult meg, de tudjuk, hogy valamikor 539 után a gepidák már szlávokat szállítottak át az Al-Dunán a Balkánra és onnan vissza, fejenként egy bizánci aranyért. Volt miből fizetniük: gazdag volt a bizánci birodalom területén rablott zsákmány. Akadt szláv bandavezér, aki a korinthoszi templom ciboriumának (oltársátrának) gyönyörű bíbor szövetéből felvert sátorban lakott.

A legtöbb kutató azt tartja valószínűnek, hogy a korai avarok gyors inváziója és rá következő uralma ragadta-sodorta magával a szlávság igazán népes csoportjait. Baján és vitézei az elsodort szlávokat gondosan az avarok uralta területek pereméin, gyeprüin telepítették le, hogy így előőrseket, egyben védelmi zónát is alkossanak Bizánc (óbolgárok, ószerbek), Itália, a longobardok és a germán bajorok (ószlovénok, óhorvátok), továbbá a germán frankok és szászok (az ócsehek) ellen. A lengyelek elődei megmaradtak az őshazában és közelében. Más törzseiket, például a vendek és szerbek elődeit (ők voltak hajdan Szászországban a *szorbok*) részben a hunok elöl északon menekülő vandálok és más germánok sodorták el a Visztula és az Elba közé. Szlovákokról ekkor még egy egész évezredig nincs szó. A lényeg:

Szlávok soha nem jutottak be nagy és önálló csoportokban azokra a területekre, amelyek hajdanában Róma nyugati provinciái, vagy az Elbától és a Lajtától nyugatra közvetlen és romanizált érdekerületei voltak. A civilizálódó germánok ugyanis félték a szerintük semmittevő szlávoktól, és elzárták előlük a hajdani birodalom szívét. Minden ettől eltérő későbbi változás erőszakos cselekmények eredménye volt, egészen a 20. századig. Lásd a szudéta-németek vagy a sziléziaiak kitelepítését (és egy részük barbár lemészárlását) a 2. világháború után! Vagy akár azt, hogy Stettinből Szczecin, Breslauból meg Wrocław lett. A Szovjetunió így fizetett a Lengyelországtól elrabolt területekért (Lemberg-Lvov).

Az adatok szerint a Balkánra jutó szlávok zöme nem a Kárpát-medencén keresztül vonult át. Átvonulásoknak ugyanis semmi nyoma! A bolgárok elődei az Al-Dunánál, a szlovénség ősei a Nyugati-Kárpátok és a Keleti-Alpok mentén terjeszkedtek. *Csak a szerbek és horvátok egy része húzódnak talán le délre az Alföldön és a Dunántúlon át*, főleg a Duna mentén, de ez is csak elméleti feltevés. Ráadásul a szorbok–szerbek viszonylag későn. A szerbek hangzatos koszovói (rigómezei) és boszniai őshazája csacska álom. Éppen úgy, mint az, hogy a Bácska és a Bánát ősi szerb területek. A szerbek egyszerűen nem tudják, hogy elődeik honnan és mikor

származtak el az Odera vidékéről, és hogyan jutottak mai országukba. Feltehetően egy utólagos avar áttelepítés során.

Magától adódik tehát a válasz Palacký magyarellenes vádjaira: a szlávokat elválasztó nagy éket, **a hajdan szlávoktól többé-kevésbé mentes Kárpát-medencét nem Árpád honfoglaló vitézei hozták létre.** Így alakult ez ki már háromszáz évvel hamarabb, amikor Baján lovasai terelték–hajtották maguk előtt és maguk mellett a szlávok őseit, és telepítették le őket azokra a helyekre, ahol nagyjából ma is élnek. A Kárpát-medencébe, a korai avarság központi szállásterületére azonban sokáig szinte egyetlen darab szlávot sem engedtek be szervezeten, legfeljebb társult katonákat vagy ágyasokat. Ezért van az, hogy Baján kagán népeinek temetőiben csak a sírok 1-2 százalékában nyugosznak szláv viseletben eltemetett *asszonyok*. Erdély 1400 előttről ismert 2056 helyneve pedig túlnyomó többségében magyar, és csak öt százaléka (102) szláv eredetű.

Gyakorlati okok mellett ebben a telepítési rendszerben szerepet játszhatott az is, hogy maga Baján kagán személyesen nem szerette a szlávokat: Ő maga mondta el 579-ben a bizánci császár követének, hogy „őt most megsértették a szlávok, mert nem akarják az annak idején minden egyes esztendőre megállapított adót számára megfizetni, ezenkívül az avarok hozzájuk küldött követeit is megölték.” Sőt, Baján már *régebről gyűlöletet táplált a szlávok iránt*. Egy nagy hatalmú pusztai kagánnak (akit sok szempontból a nagy Attilához szoktak hasonlítani) bizonyára nem lehetett következmények nélkül ilyesmiket mondani: *ki az az ember, aki a mi hatalmunkat a magáé alá rendelhetné. Megszoktuk, hogy mi kerekedünk mások fölé, és nem mások mifölénk*, mondták vagy üzenték neki a méltatlankodó szláv alattvalók (akiket természetesen minden – ma emberinek ítélt – jog nélkül igazított le). Fentebb már említettem, hogy Baján talán azért sem kedvelte a szlávokat, mert bűdösnek tartotta őket.

Ilyen ősi a mai szerb vagy szlovák önteltség vagy önbizalom: megszoktuk, hogy mi kerekedünk mások fölé!

Meglepő viszont, hogyan tudtak a széttelepülő szlávok ilyen nagy területeket *nyelvileg* oly gyorsan meghódítani. Az okokat a kutatók abban is látják, hogy a szlávok elmaradottságukban szinte ősközösségi társadalomban éltek, amelyben nemhogy feudális kizsákmányolás, de még rabszolgatartás sem volt. Ez az életforma csábító hatással volt a hajdani nyugati és a keleti római birodalom egész balkáni lakosságára. Források vannak arra 600 körül, hogy a szegényebb bizánci polgárok közül sokan menekültek a saját urak és saját rabszolgák nélkül élő szlávokhoz. Igénytelen életformájuk lehetővé tette azt is, hogy addig lakatlan vagy gyér lakosságú területeken, így mocsárvidékeken is megtelepüljenek. Jól használták ki az avarság és Bizánc viszályát, főleg a két hatalmat elválasztó Észak-Balkánon, tehát a mai bolgár és szerb területeken. Mindez bizonyos védelmet is nyújtott elnyomóik, a korai avarok ellen. Esetenként viszont éppen az avarok adtak katonai oltalmat szláv szolgálóknak, akiket seregeikbe is besoroztak. Például 626-ban a Konstantinápolyt ostromló bödöncsónak-hadba.

Mindent összevetve: a hatalmakhoz és a környezethez való szinte korlátlan alkalmazkodás és megalkuvás tette lehetővé a szlávok gyors terjeszkedését és szaporodását. Mindent eltűrték. Egy régi óbolgár-orosz krónikás adat szerint valahol a sztyeppen az avarok a szláv nőket fogták a kocsik elé: *utazásain minden obor 5-6 szláv asszonyt fogott a taligája elé, és így büszkélkedve húzatta magát, röhögven a szlávokon*.

Ha azonban túlsúlyba kerültek! Az avarok által a birodalomra szabadított szlávok Menander Protector görög történetíró szerint 578-ban már mindenfelé pusztították Hellászt. Ekkor a császár Baján segítségét kérte ellenük. Meg is kapta. Ez azonban nem volt elég ahhoz, hogy a görögök kiűzzék a Hellászt Mükénéig és Olümpiáig ellepő szlávokat. (Ha valaki Mükénébe utazik, akkor a főútról ma is egy Charvati, Horváti faluban tér le Agamemnón vára felé.) Ez csak akkor sikerült, amikor Herakliosz császár leverte a perzsákat, és 626-ban megállította Bizáncnál az avarokat. Ekkor kezdett hozzá a szlávok módszeres kikergetéséhez a régi görögök földjéről, ami egyébként utódainak még évtizedekig tartott. De sikerült!

A gyűlölet azonban nem mindig volt kölcsönös. Egy *Fredegar* nevű germán történetíró jegyezte fel, hogy a hunok, azaz avarok háborús hadjárataikról *a tél eltöltésére évente a szlávok közé jöttek, s a szlávok asszonyait és leányait ágyukba vették*. Erre és hasonlókra volt válasz, amikor a Rába partján a szlávok hozzákezdtek az elfogott avar és más férfiak jobb karjának a lemetszéséhez és a kisfiúk kasztrálásához. A történelem mindig megfizet. Előfordul, hogy olyan későn, amikor szinte már senki sem emlékszik arra, miért is járt ki a fizetség. Másrészt az ilyesféle párkapcsolatokból született fiúkat az anyák nevelték fel, és lett belőlük esetleg az avar apák ellen lázadó vezér, mint például Számó 626 után. Vagy feltevésem szerint az a *Szvatopluk*, aki szláv neve ellenére egy kései avar kagán (vagy segédkagán, azaz tudun) minden adottságával és jellemvonásával rendelkezett. Ő volt Árpád érkezésekor Nyitra ura, másik szláv nevén *Zombor vagy Zobor, a Bölény*. Akit Árpád vitézei azután a Zobor hegyen felakasztottak. Erről azonban később!

Keletről jöttünk, bozgorok vagyunk-e?

Amikor Kőrösi Csoma Sándorunk 1819-ben elindult hosszú, soha be nem fejezett útjára, hogy megkeresse a magyar őshazát, tudományos szempontok vezették keletre. Egyszerű, de sokszálú az ok, amiért a messzi keleten kereste a magyar nép és a magyar nyelv eredetét.

Az egyik szál az ősidőig vezet vissza, amikor az első emberi civilizáció a két folyó, a Tigrisz és az Eufrátesz síkságán kialakult. Évezredekkel később a görögöktől és a keresztény Bibliából úgy került be az európai tudatba, hogy az ember teremtése és bűnbeesése az Éden Kertjében, a Paradicsomban valahol Mezopotámiában történt meg. A nyelvek összekeveredése és szétválása meg ugyancsak a két folyó közén, Babelben, azaz Babilónban.

*Egy másik szál az ókori történetírásból ered. A görögök jól ismerték a Fekete-tengertől északra élő iráni szkítákat, és, mint láttuk, nagy szerepet tulajdonítottak nekik a történelem menetében. Ez a felfogás hagyományozódott a középkorra, így a krónikák egykoron Európa majdnem minden népének nyelvét a szkítára vezették vissza. *Beleértve a magyart is!**

Ebbe a szkíta felfogásba fonódott bele *a harmadik szál*.

A szkítaság egy nyugat-iráni, eredetében indoeurópai nyelvet beszélt. Éppen Kőrösi Csoma göttingeni egyetemi éveiben jött rá az európai tudomány arra, hogy az Eurázsiaiában széltében-hosszában elterjedt indoeurópai nyelvek egyik ősi ága a szanszkrit. Ezt úgy háromezer éve Indiában még a köznép beszélte. Egyébként az iráni nyelvek legközelebbi rokona. Keresve az indoeurópai nyelvek bölcsőjét, a korai tudósok – az Éden- és Babel-mítoszokra is gondolva – a messzi keletre követték. Oda, ahol a szanszkrit bölcsője is ringott, a Himalája vidékére. A teóriát összekapcsolták a szkíta-elmélettel: szerintük ezt az ősendoeurópai-indosanzskrit nyelvet a félúton, a Fekete-tenger partjainál lakó szkíták továbbíthatták Európába.

A nyelvek elterjedését már a középkorbankapcsolatba hozták a népek és nyelvek elválásának bibliai történetével is. A mai magyar olvasók többsége nem ismeri, vagy alig ismeri a Bibliát. Ezért elmondjuk, hogy az Ószövetségben, Mózes első könyvében, azaz a Teremtés könyvében az áll, hogy a Vízözönt csak Noé és népes családja élte túl. Noénak három fia volt, Sém, Kám és Jáfet. Nekik kellett – Isten áldásával – szaporodniuk, sokasodniuk és ismét benépesíteniük a földet. Sém, Kám és Jáfet törzseiből Jáfet lett a szkítáknak és utódaiknak az őse. Amint Képes Krónikánk írja, *Noé három fiától, Sémről, Kámról és Jáfetről a vízözön után hetvenkét nemzetség származott. Jáfetről tizenöt. Szétszóródtak a világ három részébe. Jáfet Európába került, fiai bírták az északi vidéket a Tanais [tehát a Don] folyóig, mely Szittyországban van. Jáfet második fia volt Magóg, tőle származtak a szittyák. Hunor és Magor pedig nem Nimród fiai voltak, tehát nem Kám utódai, mert akkor a magyarok nem Jáfet nemzetségéből származnának.* A más hagyományt őrző Kézai és nyomában Thuróczy krónikái szerint viszont mégiscsak Nimród volt Hunor és Magor apja, a hunok és magyarok ősapja.

A lényeg az, hogy a középkorban minden valamire való *keresztény* uralkodóháznak kellett, hogy legyen *bibliai* származásvonal is.

A kései középkortól azonban a tudomány már sejtette azt is, hogy az indoeurópai nyelvet beszélő szkíták, ősszlávok, ősgermánok és ősbaltiak világától *különbözik* a tőlük északra élő *finnugor* népek kultúrája, nyelve, életformája. Ez arra a helyes következtetésre vezetett, hogy a békés, erdőlakó, a háborút nem ismerő finnugorság mindig is északra élt az indoeurópai népek őshazájától. Ha tehát, folytatódott a következtetés, *de már téves irányba*, az indoeurópaiak elődei valaha Indiában, a Himalájától délre laktak, akkor a finnugorok ősei bizonyára tőlük északra, azaz Tibetben, és/vagy még északabbra éltek. Ez az írásban így soha nem rögzített tétel volt az oka annak, hogy Kőrösi Csoma Sándor éppen Tibet felé vette az útját, és ott akarta keresni a magyar őshazát.

Részben ezektől a régi elméletektől befolyásolva, részben a 19. század második felében kialakuló modern nyelv- és történettudományok eredményeitől kissé elkápráztatva alkották meg nyugati tudósok nagyjából a millennium idején az *ex oriente lux* tézisét: *keletről jött a fény*. Eszerint a civilizáció vívmányai keletről jöttek Európába, úgy, ahogy népek sokasága vonult minden időben a kifogyhatatlan keleti bölcsőkből nyugat felé. Ez a Kelet természetesen a bibliai keletet jelenti, amelyet éppen a 19. század második felében kezdtek megismerni és megismertetni a mezopotámiai és levantei ásatások.

Ez az ősi népmozgalom más forrásokból folytatódott a népvándorlás során. Napnál világosabb, hogy Eurázsianak az Európánál többszörösen nagyobb keleti része mindig is óriási néptartalékokkal rendelkezett. Még akkor is így van ez, ha a legnagyobb lélekszámú népek – a kínaiak és indiaiak – még soha nem indultak útnak nyugat felé (de nem biztos, hogy ez így marad a jövőben is). Eurázsia földrajzi tagolódása – elsősorban a középen szinte akadály nélkül keletről nyugatra húzódó, viszonylag keskeny sztyeppe sáv – útra kelésre csábított, és egyben lehetővé is tette a viszonylag hamar messzire jutást. Hiszen a vonuló seregek ezer kilométereken keresztül azonos jellegű (növényzetű és állatvilágú) területen haladhattak, Mongóliától a Kárpátokig.

Az ilyen mozgásoknak-vonulásoknak szinte csak egyetlen feltétele volt: az előbb-utóbb *hadra is fogható háziasított ló*: harci kocsiba fogva, vagy már meglovagolva a hátasló. A szükség mindig meghozza a megoldást: legkésőbb a Kr. e. 2. évezred legelejére pontosan a sztyeppen (valahol a Volga és a Dnyeper között) megtörtént a ló háziasítása, majd rövidesen a zabla és a kantárvat feltalálása, és elkészültek a legelső, két küllős kerekű könnyű harci kocsik is. Mikor társult ezek mellé az egyszerű íj csontlemezekkel való megerősítése, meg a hosszú döfő lándzsa, semmi sem állhatott többé útjában e keletről nyugatra induló, jól felfegyverzett harcias népeknek. Mire pedig feltalálták a visszahajlítható-visszacsapó reflexíjat is, addig ezekből a pusztai népekből lassan-lassan igazi nomádok lettek: szkíták, szarmaták, alánok, keleten hszüngnuk, hunok, ilyen és olyan türkök, igazi és álavarok, onogurok, végül kazárok, kavarak, Árpádi magyarok, besenyők, úzok, kunok, mongolok, tatárok. Csúcspontjukat akkor érték el, amikor tökéletesítették a nyeret, feltalálták a fém kengyelt, megszerkesztették a görbe kardot, a szablyát. Nem események nélküli történelmünkben jól tudjuk, hogy mindegyikük útra kelt nyugat felé, és talán a hszüngnuk és kazárok kivételével mindőjük meg is érkezett a Duna és a Tisza völgyébe. Először mindig csak a Tiszáig, legfeljebb a Dunáig!

Talán fel sem kellene tennünk a kérdést, hogy egy ősi hazából egy újabbá való vándorlás, honfoglalás csakis a magyarok elődeivel történt-e meg? A magyargyűlölő románok megvető kifejezése, a *bozgor*, azaz *a hazátlan* ugyanis éppen ezt akarja elhíttetni egész Európával. A valóság az, hogy Európa népeinek *többsége* újonnan jött, ha úgy tetszik, bozgor vagy jöttment a mai hazájában. A kivételek az északi germánok, valamint a litvánok, lettek, észtek és finnek. Csak három példát erre!

Sejtjük, hogy Itália ősi népe, az etruszk, milyen megvetéssel illette a valahonnan messze északról bevándorolt erőszakos urait, a műveletlen latin rómaiakat. *Horatius* talán nem minden ok nélkül dicsőítette az etruszk királyi sarjat, Maecenast: *Maecenas, atavis edite regibus*, és gyűlölte a pór köznépet: *odi profanum volgus ...* Persze maguk a büszke *etruszkok* is

bevándoroltak egykoron Toszkána csodás vidékére, csak (talán szándékosan?) elfelejtették, hogy mikor és honnan. Ma sem tudjuk ezekre a választ. Keleti eredetükön kívül elsősorban a görög gyarmatosítás hatásai tették őket koruk egyik legfejlettebb társadalmává.

Messzi, mindmáig ismeretlen őshazából, a hiperboreus északról *legalább négyszer* vonultak be hódítva hont foglalni Hellászba a görögök. Legelőször Kr. e. 2200 körül érkeztek az *ösgörögök*. Őket követték a *mükénéi fejedelmek*, a később Tróját ostromló hősök iráni nyelvű, hamar göröggé vált elődei. Majd bevándoroltak a *jón törzsek*, és végül a trójai háború évei után, Krisztus előtt a 12. században a *dórok*. Mindmegannyi tagadhatatlanul igazi görög törzs lett.

Britannia lakóinak kevert ősei *legalább ötször* keltek át a Csatornán, hogy mai hazájukat, Angliát elfoglalják: a *kelták* kétszer, majd az *angolszászok*, a *dánok*, végül a *normannok*. Az ír kelták elődei szintén. Most mondjuk azt, hogy Harald hódító normannjai és utódaik bozgorok Britanniában, az írek meg Írországbán? Vagy éppen a bostoni írek Amerikában? A Kennedyk ne lennének amerikaiak? Netán Chavez indián vérvonala Venezuelában?

Négyes vagy ötszöri honfoglalás is volt tehát a világtörténelemben. Miért ne lehetett volna egy (rossz kifejezéssel) kettős vagy kétszeri honfoglalás? Egészen pontosan egy *két részből álló honfoglalás*: a nyelv érkezése, és a szilárd hatalmat megalapító nép, Árpád népe érkezése. Amit a millenniumi dicsőségtan hibásan összekapcsolt! Éppen úgy, ahogyan a mai Anglia indogermán népeiségének alapját az angolszászok *előtt* beköltözött lakosság adja, a hatalmat megalapozó uralmat és nyelvet viszont két másik réteg más alkalmakkor és *később* vitte be magával: az angolszászok a római kivonulás után, és 1066-ban az elfranciásodott normannok. A képlet világos: **e három tényezőnek – a ma meghatározó nyelv, a népeiség, valamint a hatalom érkezése – nem kell szükségszerűen egybeesnie, nem kell azonosnak lennie.** Közülük kettő vagy akár mind a három lehet azonos eseménysor része is, de ilyen szabály nincs. A mai magyar történettudomány úgy látja, hogy Árpád honfoglalásában e három tényező közül a nyelv és a hatalom érkezése egybeesik. A harmadik tényezőben – a népeiségben – pedig az itt talált őslakosság meghatározó és tömeges eleme a szlávok voltak, állítja az elmélet.

Úgy látom, hogy multhatatlanul szükség van egy más megoldásra, amely legalább két tényezőben megváltoztatja ezt a felfogást:

nem tekinti tömeges őslakoságnak a szlávokat,

és elválasztja egymástól az Árpádi hatalom érkezését, illetve a nyelvi honfoglalást.

Javaslatom éppen a szláv történeti modellt követi: a finnugor magyarság pontosan olyan módon és keretek között került ide a Kárpát-medencébe, ahogyan és amikor az avarok által terelttelepített szlávok. Egyetlen különbséggel: avar uraik őket a medencén belül telepítették le, a szláv törzseket pedig a medence – tehát az avar törzsterület – körül, és a medence peremén. Ennek a fura különbségtevésnek egyelőre nem ismerjük az okait, de a történeti és régészeti elterjedési térképek világosan mutatják. Régészeti ásatások pedig nagyon sokban hozzájárulhatnak további megismeréséhez. Például a szláv és nemszláv lakterületek közötti foglalkozásbeli különbségek kimutatásával. Mindez azonban a jövő zenéje.

A *honfoglalás* kifejezésnek két értelme van.

a. Az egyik honfoglalás az, amikor *egy addig idegen nyelv honosodik meg* a területen, de beszélőik soha vagy sokáig nem kerülnek kizárólagos hatalmi helyzetbe. Ilyen volt a szlávok elterjedése az északi görög földeken (a Balkánon), vagy életük Dalmáciától Karintiáig az avarok uralma alatt. A teljesen önálló, horvátok vezette Horvátország egy rövid középkori időszakról eltekintve csak néhány évvel ezelőtt jött létre. Szlovákia pedig 1992-ig soha nem volt önálló ország, sőt még önálló nép sem: olyat, hogy *szlovák nyelv vagy szlovák nép*, a szláv népek és szláv nyelvek régi könyvei és listái – akár a tudományos vagy a népszerű művek – soha nem ismertek, nem is emlegettek.

b. A másik lehetőség vagy modell a *tisztán hatalmi honfoglalás*. Ilyen a hastingi csatával érkező új uralkodó osztály Angliában. Elfrenchésodott északi germán (viking) nyelvét hozta ugyan magával, de Britanniában nem ez lett az angol nyelv, a hajdan volt briton (kelta) nyelv

sem maradt uralmon, hanem a régi foglalók nyelve, az angolszász szorított ki minden mást. A frissen hódító franciás normann csak rengeteg francia (és természetesen vulgáris latin) szóval gyarapította az angol nyelv szótárát.

Az *ősmagyarok* megjelenése a várkonyok és onogurok vezetésével nyilvánvalóan az első (a.) csoportba tartozik, mint nyelvi honfoglalás. Árpád népének honfoglalása pedig a másodikba (b.). Sőt! A magyarok isten igazából mindmáig *nem* kerültek a saját nyelvterületükön *hatalmi* helyzetbe. Nemzeti uralkodóink ugyanis 400 évig a török eredetű Turul nemzetségből, az Árpád-házból kerültek ki. Azóta pedig – egyetlen rövid időszakot, a Hunyadiak uralmát kivéve – mindig idegen uralkodók és idegen uralkodó osztályok alatt élünk. Immáron több, mint fél évezrede! *Négyszáz év küzdelem az önálló Magyarországért*, tanultuk az ötvenes években a budapesti Bölcsészkaron is (ahol többek között László Gyula előadásait hallgattuk), és a sort lehetne folytatni. Ez a négyszáz év küzdelem az oktatásban annak az eredménye lehetett, hogy a küzdelem a német (osztrák) hegemonia ellen folyt, és ezt a második világháború után szabadon lehetett hirdetni. Tanultunk – de legalábbis sokat hallottunk – az ötvenes évek első felében arról is, hogy *a magyar honfoglalás csak egy epizód volt a magyarországi szlávok történetében!*

Ezt az egészet László Gyula nagyon röviden a következőképpen fogalmazta meg: két magyar történelmünk van: az egyik a jobbágyságé, a másik a nemességé. Az első 670 táján kezdődött, a másik 895-896-ban. A honfoglaló hadsereg által legyőzve éltek a falusiak, jobbágyok jószereivel jogtalanságban, míg nemességünk volt a „nemzet”. A magyar nép e kettő egyesülésekor 1848-ban a jobbágyfelszabadítással született meg. Az igazi hatalom azonban nem a magyar arisztokrácia, különösen nem a felszabadult pórnép, hanem az osztrák némettel a deáki és eötvösi Kiegyezéskor megbékélt főurak és kölcsönöket készséggel adó zsidó bankárok kezébe került. Amely utóbbiak jelentős része a kiegyezés után áramlott be Bécsből, Prágából, Brünnből vagy Galiciából, és a zsidók elleni pogromokat mindennapivá tévő Oroszországból.

Előfordul, amikor az új nyelv érkezése-honfoglalása együtt jár azzal, hogy *beszélői* előbb-utóbb *uralomra* is kerülnek, és magukkal hozott nyelvüket elterjesztik (például hosszú idő után az említett angolszászok). A teljes elterjesztés a foglalás után hosszú évszázadokig (török) vagy inkább évezredekig (részben a görög, a latin) is eltarthat, bár Itáliában a latin két és fél évezredes uralma után még mindig vannak görög és albán szórványok. Krétán pedig a többszöri görög bevándorlás után évezredekkel is számos kis nemgörög nyelven beszéltek, és írtak. A sikeres és a gyors elterjesztés a ritkább eset, de van rá példa: a szeldzsuk törökök (vagy talán a legkorábban bevándorló akhájok?). *A ma „érvényes” tudományos felfogás tévesen ilyen sikeres hatalmi + nyelvi együttes és gyors honfoglalásnak tartja Árpád és népe honfoglalását is.* Pedig itt vannak a jól ismert ellenpéldák és ellenérvek! Nem foglalkozva most azzal a körülménnyel, amely a Kárpát-medencében 896 táján aligha játszott meghatározó szerepet: hogy *ti.* a hódító elit milyen viszonyban van a meghódított terület őslakóival a civilizációs fejlettség szempontjából.

Az egyik ellenérv: nincs történelmi példa arra, hogy erőszakos hatalomátvétel után a hódítók kisebbségben lévő nyelve egy évszázadon belül szinte kizárólagossá lett volna egy olyan nagy területen, mint a Kárpát-medence. Márpedig a tudós vélemények és a helynevek a 11-12. század vonatkozásában azt bizonyítják, hogy a Kárpát-medence nyelve meglepően nagy többségben magyar. A logikus következtetés szerint tehát a magyar aligha lehetett az Árpádi honfoglalók nyelve. A leggyakoribb eset ugyanis az, hogy az új katonai hódító rövidesen elveszti nyelvét a meghódított terület nagy számú őslakosságának nyelvével szemben. Jó példa rá a türk/török nyelvű onogur (vagy dunai) bolgárok esete a bulgáriai szlávokkal, az Angliát 1066-ban meghódító normannok francia nyelvének sorsa az elfoglalt Anglia germán-angol nyelvével szemben, az Indiát és Kínát meghódító mongolok és mandzsuk gyors beolvadása, a Perzsiát szinte egyetlen kardcsapással elfoglaló arabok teljes beolvadása.

Sokáig kellett várniuk a hatalomátvételre a hajdani vlachoknak, oláhoknak, a választott, nem ősi nevükön románoknak is, akik szintén bozgorok egész mai hazájukban. Ők aztán az igazán bozgorok! Őket Görögország peremeiről kergették el a 10-12. században, jóval a szlávok kiűzése után. A kunok, törökök, no meg a bécsi császárok és a hajdani magyar nagyurak, sőt III. Bélával kezdve királyaink segítségével szivárogtak fel évszázadok alatt egészen az Alföld széléig. Ma azzal hivalkodnak, hogy ők a Kárpát-medence igazi őslakói. Pedig csak a 11. század után kezdtek átkelni a Kárpátokon.

Nem folytatom az ilyen-olyan bozgoroknak a hosszú sorát, pedig lehetne. Csak megkérdezem, hogy ezekben az egész Európában ide-oda kavargó évezredes vándorlásokban Árpád honfoglalása miatt miért éppen a magyarságot akarják jöttmentnek kikiáltani, akár hazánkban, akár az elszakított területeken?! Azért, mert őseink nem Európa középső térségeiről vándoroltak szét a szélrózsa minden irányába, mint a germánság, keltaság, latinság? Mert nem a római birodalom pereméről kergették el őket, mint a vlachokat/oláhokat? Mert nem háromszor-négyszer-öttször kellett meghódítaniuk ugyanazt az országot, mint tették azt a görögök Hellással, az indoeurópai kelták, rómaiak, angolszászok és normannok Angliával, a spanyolok-portugálok őskelta (keltibér) elődei Hispániával, a rómaiak pedig később a hódító keltákkal? Akiknek – a rómaiaknak – aztán mindenütt sikerült teljesen kiirtaniuk vagy beolvasztaniuk az eredeti és későbbi őslakókat.

Meg hát hol vannak az etruszkok, ligurok, szikánok, a raetusok, a novilaraiak, a messzapiak, Magna Graecia görögjei és a Rómát csaknem feldúló kelták Itáliából, a piktek Angliából, az ibérek és kelták Hispániából vagy Galliából? Hol vannak a hellenek s hol a celták? Mi lett Törökország közepén a hajdan katonailag annyira sikeres galata keltákkal? Kihalt a haldokló gallus? Milyen a történeti sorsuk azoknak a baszkoknak, akik nagy nehezen megmaradtak!? És mi lesz a napról napra fogyó lappokkal? Stockholmba költöznek, és talán lesz egyszer egy lapp nemzetiségű svéd vagy norvég miniszterelnök is? Azt már meg sem merem kérdezni, hogy mi lett az amerikai indiánok sorsa. Azt sem, hogy hová lettek a hajdan az Uráltól nyugatra élő nyelvrokonaink. És mi lesz velük mostanság Szibériában? Az ujgurokkal a hajdan volt Tákla Makán sivatagban?

Keletről jöttünk, éppúgy, mint a szlávok, akik elfelejtkeznek erről. Keletről jöttünk, és majdnem ugyanoda, ahová a szlávok, akik erről is elfelejtkeznek. És tegyük immár hozzá a legfontosabbat: *keletről jöttünk, és ugyanakkor, amikor a szlávok.* (Bűn lenne egyszerre érkezni önteltségből vagy büszkeségből még Bajánnal is szembeszegülő szlávokkal?)

Nos, ez a rossz kifejezéssel kettős honfoglalásnak nevezett tétel lényege. Azt terjesztik tévesen erről, hogy a nagy pánszláv egységet az bontotta meg, amikor Árpád népe – úgymint a magyarok – a szláv lakterületek kellős közepébe települtek. Közben „elfelejtik”, hogy Anonymus szerint éppen Kijev orosz vezérei és előkelői dicsérték Álmosnak és vezéreinek Pannónia földjét és biztatták őket, vonuljanak csak tovább, a **magyar** hegyeken, a Kárpátokon át arra a gazdag földre, amely hajdan Attila királyé volt. (Áruló körülmény lehetne *a magyar hegyek* kifejezés, ha korabeli feljegyzésből ismernénk, de nem ismerjük, csak Anonymustól.) Böven adtak útravalót is: tízezer márka súlyú pénzt, ezer lovat és negyven tevét, száz kun fiút, töméntelen prémet és számolatlanul más ajándékokat.

A lényeg azonban nem ez a kijevi orosz segítség, vagy inkább eltanácsolás. Hanem az, hogy a finnugor nyelven beszélő magyarok idekerülését ugyanaz az avar főhatalom intézte, szervezte, irányította, amely a szláv törzseket a központi avar szállásterületek peremére – gyepűire – is letelepítette. Fellebbezni ez ellen lehet, de azt Bajánhoz kell adressálni, és nem Árpádot szidni. Tetten érhető a szlávok, vlach-oláhok és mások elvakult nacionalizmusa: ha indoeurópai vagy sémi nyelvet beszélő nép, román, görög, héber érkezéséről van szó, az honfoglalás és államalapítás. Ha viszont keleti nép kel útra, az barbár beékelődés, bozgorodás. Ez a felfogás végeredményben ronda rasszizmus!

Pedig a régi iráni és türk-török népeknek a nyugatra vándorlásai, mint azt a hunok esetében is láttuk, segítették a zsákutcába került Európát a kibontakozásban és továbblépésben. Árpád népének honfoglalása és nyugati hadjáratai (Király Péter professzor legutóbbi fejtegetései szinte tiltják a kalandozás kifejezés használatát!) a Karoling egység után szétesett Európát, különösen I. Ottó császárt ébresztették rá a birodalom, az összefogás fontosságára, egyfajta európai egységre. Nem véletlen, hogy Géza fejedelem 973. március 23-ra elküldte követeit, 12 előkelőt Quedlinburgba, I. Ottó császár birodalmi gyűlésére. A rohamosan erősödő német-római császárság (és egy esetleges, bár meg nem valósult germán-bizánci szövetség) ellenében a jó megoldás a béke és a kereszténység felvétele volt. Igazodás inkább a nyugati, mint a keleti keresztény világhoz. Géza és fia, Vajk jól döntöttek, amikor a nyugatot választották.

Az sem lehet mellékes körülmény, hogy a német-római birodalomnak a keleti szláv-ellenes háborúi akkor szűntek meg, amikor Szent István és sógora, II. Henrik császár idején a közép-európai politikai helyzet nyugvópontonra jutott.

Békés finnugorok-magyarok

Mindig elhangzik a vád, hogy a keleti jövevények vérszomjasak és kegyetlenek voltak. A hunokat illetően ezt már sokszor és részletesen megcáfolták. Nincs azonban mivel büszkélkedniük az úgynevezett őseurópaiaknak, például a szlávoknak sem. Egy példát már leírtunk. Íme még egynehány.

A pogány és nem pogány cseh trónkövetelők vadállati kegyetlenséggel gyilkolták le az első cseh uralkodó család, a přemyslidák tagjait, királytól a csecsemőig a znojmoi várban. Vadállati módon gyilkolták meg a poroszok Szent Adorjánt, István király nevelőjét. A bulgáriai szlávok 865-ben azt az ötvenkét nomád bolgár nemzetséget, akik nem akarták felvenni a kereszténységet, az utolsó csecsszopóig kiirtották. Akkoriban történt az is, hogy a görög császár egyetlen napon tízezernyi hadifoglyot vakítottatott meg. Régi elődje, Julius Caesar sok ezer ellenszegülő – hazáját védő és szerető – gall harcosnak vágatta le tőből a karját. Nem kímélték a rómaiak saját embereiket sem: a Kr. e. 2. században az apuliai pásztorok felkelését 7000 rabszolga keresztre feszítésével torolták meg. Mikor Kr. után 614-ben a perzsa sáhinsáh, II. Khosrau seregei elfoglalták Jeruzsálemet, sok tízezernyi keresztény foglyot ejtettek. *Ezeket a jeruzsálemi zsidók óriási pénzért kiváltották a fogságból, de csak azért, hogy lemészárolják őket.* Kedves!

Nem voltak jobbak Deákné vásznánál az arabok sem! Egy Jazid nevű helytartójuk 716-ben a Kaszpi-tengertől keletre fekvő Dzsurdzsán városa ellen viselt hadat. Az első ostrom kudarcot vallott, és ekkor megesküdtött, hogy addig nem nyugszik, míg kenyeret nem eszik abból a lisztből, amelyet egy olyan malom őröl, amelyet az ellenség vére fog hajtani. Így lőn! Hét havi ostrom után bevette a várost, és lakosságát egy folyó partján koncoltatta fel, amelynek a vértől vörös vize tényleg egy malmot hozott forgásba. A vérontás aligha volt tekintettel a város ethnikai-nyelvi összetételére. Az ókor és a középkor is kemény idők voltak, nemcsak a 20. század bolsevista vérzivatarai, Ukrajnától Kambodzsaig!

István fejedelem germán segítői a csatában már megölt Koppányt daraboltatták fel, és Szörényi Levente nemrégén kimutatta, hogy Koppányt – egy halálos ítélet alapján – szabályosan lefejezték. Amint azt a Képes Krónika miniatúrája pontosan ábrázolta. A király *csak* száműzte a pártütő Gyulát, *csak* megvakítottatta a trónkövetelő és életére törő Vazult. Szent László *csak* Nyitra várába záratta a lázongó és sokszoros hazaáruló (a hódítani akaró németekkel folyamatosan *kooperáló*) Salamont. Kálmán *csak* a nagy türelemmel újra és újra megkötött egyezség sokadik felrúgásáért vakítottatta meg öccsét, Álmost, és annak kisfiát, Bélát, akiből mégis Magyarország királya lett, II. vagy Vak Béla néven. Előzőleg Kálmán békésen fogadta az okvetetlenkedő Álmost, kegyelmébe fogadta, és a sérelmeket félretette. Békével elbocsátotta a herceget, hogy a Bakonyban vadászgasson. Mit kellett volna még tennie a hataloméért nyüzsgő hercegért? Aki, amikor megérkezett a Bakonyba vadászni, tüstént Passauba menekült, hogy a német király (V. Henrik) segítségét kérje. Mikor pedig, közvetlenül Kálmán

halála előtt, a főurak fogságba akarták hurcolni Álmos herceget, a dömösi templom oltárába fogódzva kért és *kapott* menedéket.

Ezzel a sok higgadt és békés lépéssel szemben a Nagy Ottó császár (akkor még csak király) ellen lázadó királyi rokont, Ottó féltestvérét (Madarász Henrik első házasságából Hatheburgtól – 876-936 – született fiát), az Eresburg-i templomba menekült *Thangmart* 938. július 28-án a kápolnában ölték meg. Thangmar az oltárra tette fegyvereit és arany nyakláncát, de egy bizonyos Thiadbald mégis megtámadta. A támadó megsebesült, és meg is halt. Ekkor a kápolna ablakán beugrott Meginzo lovag, és lándzsájával leszúrta Thangmart. A király nem volt jelen, és Widukind beszámolója szerint nem is büntette meg a gyilkosokat. (Eresburg egy ószász vár a mai Obermarsberg városrészében, Kasseltól északnyugatra, a Lippe völgyében.) Prágában Szent Adalbert katedrálisában egy házasságtörő asszonyt a férj rokonai az oltár előtt mészároltak le.

Nincs mit egymás szemére vetnünk. A keletről idekerült magyarság – és főleg két szent királya – türelemből viszont példát is adhat Európa bármely népének. Fölháborító, hogy minket akarnak békés magatartásra tanítani azok, akiknek kedvenc napi szórakozása még nemrégiben, 1944 őszén és 1945-ben, sőt azóta is a magyargyilkolás volt, például Erdélyben Barcaföldváron és Almáskamaráson, a Vajdaságban, Szlovákiában. Favágó baltával Sütő András szemeláttára, keresztfüréssel, vasvillával. Tessék elolvasni Sütő András csodás könyvét: Anyám könnyű álmot ígér! Nekem nehéz álmom lett tőle. A Bácskában és Bánátban 1944-1945-ben lemészárolt 40-45 ezer magyar férfiről még ma sem szabad nyíltan beszélünk, a gyilkos szerbek pedig el is feledték volna a barbár szlávok okozta vérözönt, ha nem ismétlődik meg – holland segítséggel! – Srebrenicában. És még száz másik helyen.

Magyar fajtánknak eredendő sajátsága békés természete. Őseink egyik ága, erdőlakó finnugor elődeink évezredekig igen békés népek voltak, és ezt a tulajdonságunkat itt, az új és végleges hazában is megőriztük. A kérdésre még visszatérünk.

Drága kincsünk a nyelv

Megkérdezheti az olvasó, hogy a magyar nép idekerülése és Árpád honfoglalása rendkívüli események voltak-e annak idején, avagy nem. Semmi rendkívüli nem volt bennük. De nem voltak egyszerű dolgok sem, két, egymástól független és bonyolult folyamat olvadt eggyé itt, az új hazában.

A honnan és mikor jöttünk-re adandó válasz nemcsak tudásunk mai fokától függ. Először tudnunk kell, *kik vagyunk?* Vagy a Halotti Beszéddel szólván: *mic vogmuk?* Ez pedig éppen népünk nagy régisége és egész bonyolult története miatt nem egyszerű kérdés! Nem egyszerű persze a szlovák etnogenezis bizonyítása sem, de éppen az ellenkező okokból: ennek a fiatal államnak, népének és nyelvének a korai időkre történő visszaigazolására történeti források tömegét kellett átértelmezni, azaz meghamisítani! Például a csallóközi–kis-alföldi késői avar kori temetők népességét akkor még nem is létező szlováknak tartani. És így tovább!

Már II. Pius pápa úgy látta 1458-ban írott *Cosmographia*-jában, hogy a magyarok elődei hajdan Jugriában éltek, a felső Don és az Urál között, ottmaradt rokonaik a vogulok és osztjások: *quorum eadem lingua sit cum hungaris Pannoniam incolentibus*, akiknek a nyelve ugyanaz, mint ami a magyarokkal együtt megtelepedett Pannoniában. Ezzel indult útjára az immáron félévezredes vita a magyar nyelv és a magyarság eredetéről. Ez a 19. század utolsó harmadában vált élessé, az *ugor–török háborúban*. A finnugor oldal képviselőjében főleg Budenz József és Hunfalvy (Hundsdorfer, azaz Kutyafalvy) Pál, a török oldalon pedig Vámbéry Ármin (Vamberger Hermann) forgatták harciasan Árpád kardját.

Akörül folyt az éles disputa, hogy a 896-ban hazát foglaló Árpádnak és népének a nyelve finnugor-magyar vagy török volt-e. Úgy látszik, hogy ez Vámbérynak és Hundsdorfernek nem volt mindegy.

Ma már fölösleges követni az akkor még részben asszimilálódni igyekvő zsidóság két tehetséges személyiségének késhegyig menő harcát a magyarság régmúltjáról. (Budenz József németországi zsidó vallású férfiú volt – *1836, Rasdorf, Fulda mellett –, aki félt attól, hogy előmenetele zsidó vallása miatt akadályoztatni fog, és ezért döntött úgy, hogy Magyarországra jön. Hundsdorfer-Hunfalvy névadó falujának pedig többségi zsidó lakossága volt, akik 1896-ra német és magyar neveket vettek fel.) Hajdú Péter kutatásaiból még azt is tudjuk, hogy Budenz nem szerette, sőt utálta választott, második hazáját, Magyarországot, és megvetette magyar kollégáit. 25 éves korában, amikor már Akadémiánk levelező tagja volt, írta a finn A. Alquistnak a következő sorokat:

az ember könnyen elveszíti kedvét Magyarországon, ha olyan haszontalan dolgokkal foglalkozik, mint a magyar nemzet nyelvének kutatása.

Írta volt ezt az egyik legnagyobbként vélt finnugrista nyelvész! Csaknem mindenben méltatlanul mellőzött nagy ellenfelének, Vámbéry Árminnak volt – és remélem, lesz – vele szemben igaza. Érdemes viszont felidézni a 20. század első felének meghatározó jelentőségű íróját, Szabó Dezsőt, aki Budenz hű tanítványaitól, Simonyi/Stern Zsigmond, Munkácsi/Munk Bernát, Halász/Fischer Ignác, Szilasi/Sonnenfeld Móric professzoroktól tanult finnugrisztikát. *Ez alatt a munka alatt ... nagy kétségek suhantak át lelkem felhői alatt. ... Ezek a finn-ugor nyelvek mérhetetlen távolságban vannak a magyar nyelvtől. ... Úgy láttam, hogy az egész finn-ugor nyelvészet egy vak sikátorban mozog. És máig is megdönthetetlenre alakult ki bennem az a meggyőződés, hogy a magyarnak fajilag semmi köze sincs a finn-ugor népekhez.* Ez az aláhúzott rész szent igaz!

Tudnunk kell, hogy a magyar és a nemzetközi tudomány egyetért abban, hogy a magyar nyelv a finnugor nyelvcsalád egyik tagja, és azon keresztül a még ősbibb uráli alapnyelvből származott le. Az uráli alapnyelv a finnugor és szamojéd nyelvek közös elődjét jelenti. Akár elfogadja ezt a szilárd és megdönthetetlen tudományos tételt valaki, (akár tévesen nem), egyetérthet Szabó Dezsővel abban, hogy a magyar *fajilag* (embertanilag), *kultúrájában* és *lelkileg* nem áll, és nagyon régóta nem is állt közel a többi finnugor vagy éppen uráli néphez. Egyetérthet Szabó Dezsővel abban is, hogy nyelvünket is mérhetetlen távolság választja el a többi finnugor nyelvtől. Erre akkor szoktak a magyarok rádöbbenni, amikor tájékozott külföldi látogatók feltesznek egy kérdést, annak tudatában, hogy egy angol számára a dán vagy a német sok szava egyből érthető, hasonlóképpen egy olasznak a spanyol. Nos, ha megkérdezik tőlünk, vajon értünk-e valamit finnül vagy észtil, kiderül, hogy *egyetlen szót sem*. Szabó Dezső jól látta meg, hogy ennek oka a mérhetetlen időbeli távolság, meg azok az – általában nem kedvező – események, amelyek e mérhetetlenül hosszú időben megtörténtek velünk és elődeinkkel. Főleg velünk és elődeinkkel, de azért nyelvrokonainkkal is.

Ezt az uráli-finnugor nyelvcsaládot a tudomány ugyanúgy rekonstruálta a nyelvtudomány módszereivel, mint az indoeurópai nyelvtörzset. A jégkor vége után, tehát valamikor a Krisztus előtti tízezredik évet követően hosszú évezredekig laktak – a szamojédok nagyon régi őseitől az Urál hegység által már elválasztott – finnugor nyelvű népek az Urál és a Balti-tenger között az erdős vidéken, a tajgán, és attól északra a tundrán. Délebbre az indoeurópai törzs alakuló, rokonaiktól elválóban lévő népei-nyelvei éltek a sztyeppen: a későbbi irániak és indiaiak ősei. Délnyugatra az ősszlávok, nyugatra a tengerpartokon pedig a baltiak korai elődei.

Ezeknek a szomszédoknak a hatásaira, a lakott táj sajátosságainak megfelelően, az őstörténelem menetét és a világ haladását lassan követve a finnugorok is kezdtek nyelvileg eltávolodni egymástól. Hiszen egyébként is nagyon nagy területeken éltek. A Balti-tenger és a Volga között kialakult az ősi finn-permi ág (mai nyelvei között van a lapp, finn, mordvin, cseremis, votják és a zürjén). Keletebbre, a Volga és az Urál között az ősi előugor (protougor) csoport különült el, amelynek máig megmaradt tagjai a magyar, a vogul és az osztják.

Be kell vallanunk, ma még nincs olyan tudományos módszer, amivel akárcsak megközelítő pontossággal is meg lehetne mondani, meddig állott fenn a szamojédok felmenőit is magában

foglaló uráli egység, és meddig a finnugor köznyelv még fel nem bomlott korszaka. A történeti nyelvtudománynak csak ötletei vannak. Nincs sokkal jobb helyzetben az ősrégészet sem. Mégis hoznak fel érveket arra, hogy az ősi előugor (tehát protougor) ág talán valamikor a Krisztus előtti 2. és 1. évezred fordulója előtt *dialektizálódott*, azaz vált el nyelvileg, de lakterületében is a finn-permi népek őseitől. Tehát több mint három évezreddel ezelőtt.

A minket most különösen érdeklő következő állomás az volt, amikor az előmagyar elődje vált el nyelvileg és területileg legközelebbi rokonainktól, a vogulok és osztjások őseitől (tehát a proto-obi-ugoroktól). Mind a két *nyelvi elválásnak*, de a területi elkülönülésnek mindenképpen meg kellett előznie azt az időt, amikor az ősmagyarok (legalább) kétezer kilométeres útra indultak a Kárpát-medence felé. Ekkor ugyanis véglegessé lett a *területi elválás*. A területi elkülönülés, meg az azóta eltelt hosszú idő miatt nyelvünk annyira megváltozott, hogy ma már mérhetetlen távolságban van rokonaitól. Nem tudjuk azonban, hogy ez a két végleges elválás (tehát a nyelvi és a területi) mikor kezdődött el, meddig tartott, mikor fejeződött be, és egyáltalában: egyszerre történt-e meg. A nyelvi elválás nem jelent feltétlenül területi eltávolodást (az évezredek óta egymás mellett élő német és dán egymástól eltérő germán nyelvek). Viszont a területi eltávolodás előbb-utóbb mindig nyelvi elváláshoz vezet (a román így távolodott el a Balkán délnyugati részén beszélt vulgáris latintól).

Az előugor (pontosabban a proto-obi-ugor) rokonok elődeitől való nyelvi elválást követő időszakot *az írásos nyelvemlékek nélküli magyar kor vagy ősmagyar kor első szakaszának nevezzük*. Talán Kr. e. 500 (mások szerint Kr. e. 1000) körül kezdődött el, és tartott egészen addig, amíg az ősmagyarok valahonnan a Káma folyó vidékéről elindultak nyugat felé, az új, a végleges hazába. Ennek az útra kelésnek sem ismerjük a pontos idejét, de aligha lehetett hamarabb, mint a Krisztus utáni 4-5. században. A fentebb említett évszámok nyelvtörténészek és régészek nem mindig óvatos becslésein, és nem valós tudományos adatokon alapulnak. Belátom, ezek bonyolult dolgok és mondatok, de a szakmai pontosságot is megőrizni igyekezve nem voltam képes egyszerűbben fogalmazni meg őket.

Mielőtt rátérnénk arra, hogy az elődeink életében bekövetkező döntő és soha többé nem módosítható lépés, az útnak indulás miatt éppen a Krisztus utáni 4. században vagy az után történt meg, ki kell emelnünk egy fontos dolgot.

Láttuk, hogy nagyon régi elődeink finnugor ága évezredekig az európai tajgaerdőkben élt. Kulturális fejlettségük és a környezet meghatározta életmódjukat: vadászó, halászó, gyűjtögető gazdálkodásból tartották fenn magukat, jelentéktelen földműveléssel, állattartással és kézművességgel. A finn-permiektől való elválás idején (tehát valamikor a Kr. e. 2. évezredben) már tartottak lovat is. A környezeti feltételek és gazdasági fejlettségük nem tettek lehetővé nagy, állandó településeket, a tajga eltartó képessége sem engedett meg nagy lélekszámot egy-egy gazdálkodási területen. Kicsiny, egy-két nagycsaládot – 30-100 főt – jelentő csoportjaik nagy távolságra laktak egymástól, jóllehet vér- és nyelvrokonok voltak, hiszen egymás közül *kértek* és *vettek*, de sohasem raboltak feleséget: *lánycérés* és *vőlegény*.

Nos, egy ilyen, genetikailag évezredekig nagyobb keveredések nélkül szaporodó népességalmaz csoportjai kerültek bele hirtelen a sztyeppe állandóan mozgó – tehát testileg-lelkileg-nyelvileg vegyülő – társadalmainak embertani kohójába.

Rövid embertani kitérő

Immáron több, mint másfélszáz éve tehát két elmélet küzd az elismertetésért: az egyik a török elemet látja meghatározónak nyelvünk származásában, a másik az uráli/finnugort. Lényegében mindkettő elismeri, hogy ez nem határozza meg egyúttal sem magának a népnek, sem a nép kultúrájának a genezisét, származását is. A népet, amelybe legalább ötezer év iszonyú sok ismeretlen eseménye során akár Eurázsia minden népességéből kerülhettek, és nyilván kerültek is be, az embertani alkatot befolyásoló, sőt meghatározó vérvonalak. Ilyen vegyes volt az eredete és sorsa az anyagi és a szellemi kultúrának is. Amint azt tréfásan szoktam megjegyezni, ez a legalább öt évezred akár arra is elengedő lehetett, hogy valahol az akkoriban észak felől

délre vándorló sumer elődök valamelyike a délre leránduló (például vadló-vadászatra induló) uráli ősök egyikével-másikával is összefuthatott.

Mi azonban már tudjuk, hogy oly sok ezredév és oly sok vizsály után a nyelv, és a főleg (vagy *kizárólag* csak) a nyelvben is megtestesülő emlékek és hagyományok (hitek, szokások, mondák, mítoszok) azok, amelyek meghatározók maradnak. Tehát olyan maradandó tényezők, amelyeket a mitokondriális dezoxiribonukleinsavas vizsgálatok százalécai semmiféle módon nem tárhatnak fel, vagy róluk csak félrevezető eredményeket adhatnak. Hiszen például a nyelvi, és természetesen a pszichés sajátságok nem is vizsgálhatók a rassz-osztályozásokban és vérvizsgálatokban. Nem itt a helye, hogy részletesen kifejtsem: ezek a mitokondriális kutatások szerintem súrolják a bűnös rasszizmus határait, sőt meg is valósítják a *modernizált rasszizmust*. A manapság nagyon terjedő, az Egyesült Államokban kidolgozott 'modern' molekuláris biológiai vizsgálatokról nem vagyok jó véleménnyel, és nem is fogadom el eredményeiket. Úgy látom, egy nemrégien elhunyt, kiváló, hajdan külföldre elüldözött magyar tudós véleménye ezekre is alkalmazható. Thoma Andor írta le a következőket (szó szerinti idézetek jönnek *Faj és rassz* című cikkéből, Magyar Múlt 22:45, 1995, 85-90):

'Az etnogenezis az írásos történelem nélküli népek történetét jelenti. Az „etnikum” azonos nyelvet (a) beszélő és azonos kultúrája (b) embercsoportot (c) jelent. Mindhárom tényező változhat, elemei cserélődhetnek. Az etnogenezis kutatásában nyelvészet (a), néprajz, régészet (b) és antropológia (c) egyaránt részt vesznek. E kutatásban az embertan nem mondhat le a rassz-fogalomról.

A magyar etnogenezis:

A magyar nyelv (a) alapszókinccse és szerkezete finnugor. Természetesen vannak különböző időkben átvett kölcsönszavai. Erről a nyelvtudományon belül ma senki sem vitatkozik. A jelen szerző sem, aki ezen kívül áll.

Elsőnek Vámbéry (1895) vetette fel azt a gondolatot, hogy az avarokkal együtt finnugor nyelvű tömegek is érkeztek a Kárpát-medencébe. Ugyancsak ő mutatott rá a magyar nyelv mongolból levezethető szavaira, azaz egy lehetséges másik avar örökségre. Mindkét gondolat újra időszerűvé vált László Gyula „kettős honfoglalás” tételével.

Árpád népének szervezete a kazárokéval rokon, anyagi kultúrája (b) pedig türk és iráni motívumokat tartalmaz. A szellemi kultúra az anyaginál régibb emlékeket őriz. A mai magyar folklór türko-mongol jellegű. Nincs népi époszuk mint a finn Kalevala és az észt Kalevipoeg. A sámánizmus emlékei bizonytalanok. Eszerint népi kultúránk nem finnugor eredetű.

Antropológiailag (embertanilag) (c) a mai törzsökös magyarság az europidok déli, tágabb értelemben vett mediterrán ágához tartozik. A keleti mediterránoknál a termet magasabb, s bár a hajszín sötét, de a kevert és világos szemszín gyakorisága jóval nagyobb mint Európa déli félszigetein. A statisztikai összehasonlítás szerint a mai magyarokhoz egyes észak-kaukázusi népek állnak a legközelebb.'

Aligha van hozzátenni valónk. Leginkább az, amit Thoma Andor a rasszkérdésről írt:

'A fajtatlanság [Az emberi fajták, rasszok létezésének tagadása]

Az emberfajta létezésének tagadása a II. Világháború után kezdődött, elsősorban a volt rabszolgatartó és gyarmatosító országokban. Ez utóbbi tény a kollektív büntudat túlkompensálására utal. Hozzájárul ehhez a zsidók félelme, akik közül Hitler hóhérai mintegy hat milliót irtottak ki. Ha figyelembe vesszük a zsidó tudósok nagy számát és tudományos súlyát, ez utóbbi tényező annál fontosabbá válik. Itt mindjárt meg kell azonban jegyeznünk, hogy a Harmadik Birodalomban a zsidót nem testi (fizikai) jellegek, hanem a genealógia alapján különítették el.

Az antropológia az emberfajta morfológiai (alaktani) alapon határozza meg. ... Felhozzák, hogy a morfológiai osztályozás („más rasszbeli hovatartozása utáni érdeklődés”) illetlen dolog. E kifogás illedelmes hangoztatói azonban sohasem emelték fel szavukat a tobzódo pornográfia ellen.

A rasszok láthatóak. Ám a láthatóság nem bizonyítéka a létezésnek egyes francia szakmakörűliek számára, mivel az emberiség tévesen úgy látta, hogy a nap reggel felkel és este lenyugszik. Ezt az érvet vagy nem gondolták végig, vagy csak blöffnek szánták, hiszen a tévedés lehetősége nem bizonyítéka a tévedés fennállásának [„ex posse ad esse non est illatio” mondja a formális logika]. Van amit csak szövettani metszeten, mikroszkópban látunk: a haj beágyazása a hajas fejbőrbe mongolidoknál merőleges, europidoknál ferde, negrideknél ívelt és a capoidoknál spirális. Múszeresen is tévedünk? [És hol itt az illetlenség?]

...

A fajtátlanság hívei az emberi variációt a vér-antigének és vér-enzimek segítségével óhajtják mérni. ... [Azonban] a vércsoportokra alapozott fajtátlanság sem állja meg a helyét.’

Thoma Andor 1989-1990-ben írott cikkében még nem foglalkozhatott az azóta divatos és mindenhatóvá vált mitokondriális dezoxiribonukleinsavas (mtDNS, angolul DNACid) kutatásokkal. Amely módszerek éppen a magyar őstörténet, honfoglalás és Árpád-kor egyes kérdéseinek kutatásában eddig eredménytelennek bizonyultak. (Lásd erről Népszava 1987.09.16., 9., illetve Fejér megyei Hírlap 2007.03.03., 17): „Nagyon hosszú kutatási folyamattal, több tíz- vagy százmillió költséggel el lehetne jutni egy bizonyos pontig, és akkor még minden megbízhatatlan marad.”

Jóllehet a molekuláris biológia ilyesféle kérdéseiben bizonyára senki sem kíváncsi az én véleményemre, úgy látom, hogy a mitokondriális dezoxiribonukleinsavas kutatási rendszer a mai amerikai rasszizmus tudományosnak látszó diszciplínája. Molekuláris genetikai különbségekből ugyanis végeredményben bármikor ethnikaivá változtatható eltéréseket és sajátságokat meg lehet állapítani. Olyan különbségeket, amelyek akár nyelvi különbségekké is interpolálhatók. Éppen olyan, mint a hitleri-rosenbergi fajelmélet, de (még) nincs az a nürnbergi nemzetközi bíróság, amely ezt a fajelméletet ítélőszék elé állíthatná. Bizonyítékul hozom fel azt, amit Thoma Andor akkor még csak a vér-antigének és vér-enzimek USA-beli vizsgálatával kapcsolatban állapíthatott meg:

‘Amerikai szerzők a rassz fogalmának tulajdonítják, hogy „megakadályozza a társadalmi kapcsolatokat” és hogy „a rasszizmus bűnei csak néhány génen alapulnak”. Űkapáik bűne ez, akik irtották az indiánokat és rabszolgaságban tartották a négereket. Ehhez nem volt szükségük antropológiai rassz-fogalomra. És ha tízszer annyi gén választaná el őket, az talán igazolná bűneiket? Még folytathatnánk a hamis érvek cáfolatát, de minek? Így is nyilvánvaló, hogy a fajtátlanság elmélete nem tudomány, hanem ideológia.’

A fentiekből kiderül az is, hogy a hitleristák genealógiai alapokon különítették el a zsidóságot, az amerikai Űkapák pedig egyes morfológiai és látszólagos rasszjegyek alapján a négereket és indiánokat. Mindkettő hamis ideológia.

Nem állhatom meg, hogy ne jegyezzem ide a mitokondriális DNS-vizsgálatokat kitaláló egyik amerikai szerző, Rebecca Cann (diplomás biológus, aki 1960-ban végzett a John A. Burns School of Medicine nevű felsőoktatási intézményben) rövid önéletírásából a következő vallomását: *When I began working in the Pacific, we discovered that horticulturalists have DNA sequences from the sweet potatoes* [www.Google.com.Rebecca Cann]. Tehát: Amikor dolgozni kezdtem a Csendes Óceán[Hawai-szigetek Manoa-i] Egyetemén, rájöttünk, hogy a kertészkedő életformát űző népek DNA-szekvenciái az édesburgonyától vannak. Kedves amerikai Nobel-díjas biológusok, díjaik birtokában megfelelően oktatják önök a nebulókat?

* * *

Befejezendő ezt a fejezetet, Ravasz László szavaival: *nekünk a nyelvünk nagyobb kincsünk, mint a földünk, mert régibb, s akkor is él, amikor már a föld nem a mienk. Nagyobb, mint a történelmünk, mert a történelem a nyelvben elfér, de a nyelv nem fér el a történelemben. ... Igazán közös kincsünk: az egyetlen nemzeti vagyon, amelyből a szegény embernek is éppen annyi jut, mint a hercegnek, s csak annak nincs belőle semmije, aki maga dobta el magától.*

Babits Mihály nagyon hasonlóan fogalmazott, kissé talán Trianon fájalmát is enyhítendő: *Nem a föld maga szent, nem a föld a haza: a föld csupán lakhely, üzlet és gazdagság. Ami a földben szent: az emberek emlékei. Ezeket pedig senki el nem veheti: mert ezek bennünk vannak! És ez a mi hazánk, ezek a közös emlékek, ez a szellemi levegő, amelyben élünk... Nyelvünk, gondolataink és emlékeink, amelyeken kívül nincsen számunkra hely, a haza, melyben élünk és halnunk kell.*

Értékek, amelyeknek semmi közük nincs ahhoz, milyenek a mitokondriális savaink! Bármilyen sav mellett lehetnek bármilyenek.

Az anyanyelvet tehát minden körülmények között és mindenütt őrizni és ápolni kell!

Nyelv nem keveredik

Vita persze folyhat arról, hogy melyik bölcsőnek volt nagyobb szerepe a magyarság mint etnikum, a magyar, mint nyelv, és általában a magyar kultúra kialakulásában: a finnugornak, a töröknek, netán az iráninak, vagy később éppen a szlávnak, germánnak, latinnak, netán keresyténynek. Miután a magyar kultúra és nyelv nagyon egységes, csak annyi engedelményt tehetünk egyik vagy másik javára, hogy a kettő, a három, a négy vagy az öt *összevegyült*. Legfeljebb az arányok lehetnek a vita tárgyai.

Az anyagi (tárgyi) és szellemi kultúrában az ilyen keveredések esetében gyakori, hogy egyes területeken az egyik alkotó ág kerül túlsúlyra, más területeken pedig egy másik összetevő. Nem kétséges, hogy a magyar népzene többnyire a török nyelvű népek zenei kultúrájával rokon, a finnugornak tartható elemek legfeljebb a dallamok legmélyebb rétegében, a legrégebbi hagyományban, és ott is esetleg csak közvetve jelentkeznek, például a siratódallamokban. De így van ez a monda- és mesevilággal, vagy az egy keleti, iráni-török hőseposz maradványait őrző Szent László-legendával is. A finnugor vonások általában nagyon mélyre merülve, szavaink rejtett értelmébe zárva őrzik az ősi erdei életforma és hitvilág sajátosságait. Jó példának számít ebből a szempontból mindaz, amit a honfoglalás kori sírokban megfigyelhető egyik jellemző temetkezési szokásból, *a veretes szemfedő* használatából lesűrhetünk.

Dienes István kedves barátom ásátásán 1958 őszén egy nevezetes honfoglalás kori temető feltárásán dolgoztunk Tiszaeszlár-Bashalmon. A 10. sír kibontása közben felfigyeltünk arra, hogy a koponya két szemgödrében és fogain egy-egy ezüstlemez van. Ezeket a temetéskor a halottat takaró bőr szemfödélre rögzítették. A tudományos elemzés során kiderült, hogy hasonló szokást korábban már számos más honfoglalás kori temető sírjaiban is találtak. Legközelebbi nyelvrokonaink, az obi ugorok (a vogulok és az osztjákok vagy hantik) pedig még a 20. század elején is használtak ilyen, fémlemezekkel, pénzekkel vagy fémgombokkal kirakott szemfedőket.

Dienes István nagyon óvatosan és bölcsen foglalta össze a tényeket: ez a fajta halotti lepel egészen egyéni vonása a teljes ugor népcsalád halotti kultuszának, de nyilván a déli műveltségekből származhatott hozzájuk, hiszen a szkíta és szarmata kori sztyeppeken, Iránban, a késő alánoknál is dívott temetéskor a szem- és szájlemezek használata.

E világos szavak ellenére akadt kutató, például Fodor István, aki néhány évvel később úgy találta, hogy maga *a szokás* az Urál-vidéken, mégpedig olyan rokon *finnugor népcsoportok körében alakult ki*, amelyekbe a magyarok elődei is beletartoztak. A veretes szemfedő észak-pontusi, szkíta-szarmata származását valószínűtlennek tartotta. Megszületett *a finnugor szemfedél-teória*, a magyarság vezető rétegének, azaz Árpád népének a töröksége *ellen* szóló, döntőnek szánt érv: *a halottas szemfedő eme bashalmi formája sajátosan finnugor szokás*. Nem lehet tehát igaza azoknak, szólt Fodor teóriája, akik Árpád népében egy török nyelvű és szokású, török anyagi és szellemi kultúrájú népet sejtene. Tévedett Vámbéry Ármin, vagy legújabban László Gyula.

Azután kiderült, hogy Dienes Istvánnak volt igaza: a szokás a sztyepp minden *török* és *iráni* nyelvű népénél ismert volt, és azok körében alakult ki. Árpád népének

honfoglalás kori temetőiben tehát kimondottan türk-török szokásnak számít. Déli hatásokra meghonosodott az obi-ugoroknál is, és sajátos vonásukká lett. De csak akkor, amikor az ősmagyarok már kiváltak a körükből, tehát a 8-9. században. A szokást ennél korábbi temetkezésekből a tajga finnugor nyelvű népeinek köréből nem ismerjük! Árpád török népe a Káma-vidékről – *ahol egyébként sohasem élt, legfeljebb hódítani járt oda* – már csak ezért sem örökölhette volna ezt a temetési szokást. Ezt a megállapítást immáron mindaddig fenn kell tartani, amíg a finnugor népek eredeti lakterületén valahol nem kerülnek elő legalább a Kr. e. 2. évezredre keltezhető ilyen szemfedők. Addig is tanácsos lenne Fodor István finnugor szemfedő-érvet mellőzni, de legalábbis takaréklángra tenni, és nem tartani egy olyan erős érvek, amely Árpád és népe türk volta ellen bizonyít.

Egyébként ha a feltételek megvannak (például tartós, sokáig tartó együttélés), a szellemi és anyagi kultúra minden területén minden nép minden szokása belevegyülhet egy más nép életébe. A szláv népek istent jelentő egyik szava, a *bog* például iráni eredetű, pedig biztosan voltak saját isteneik a régebbi ősszlávoknak is. Obi-ugor nyelvet beszélő népek tehát minden további nélkül átvehetnek török vagy akár iráni temetési szokásokat is, de ettől az ilyen szemfedők még nem válnak finnugor eredetűvé. Csak másoktól átvett és akár finnugorra vált szokások lettek. Ehhez azonban a mai ismert adatoknál jóval korábbi bizonyítékok szükségeltetnének.

Ilyen *feltétel nélküli keveredés-összevegyülés* azonban a *nyelv* esetében *nem* történhet meg. Soha, egyetlen nyelv esetében sem fordult elő ilyesmi az egymástól eltérő alapnyelvek, az uráli/finnugor, az altáji/török vagy az indoeurópai/iráni családok között. Még közelebbi rokonok között sem.

A harmincas években Oroszhonból Prágába menekült nyelvészek érdekesnek látszó ötletként bedobták a köztudatba, hogy létezhet úgynevezett *nyelvszövetség*: amikor egymás mellett sokáig élő aprócska idegen nyelvek (csoportnyelvek vagy törzsi nyelvek) elkezdenek egymásra hatni, majd keveredni, és idővel ebből egy egészen új nyelv is születhet. Kiderült azonban, hogy az egész csak spekulatív okoskodás volt, történeti tények nem támasztják alá. A mégis kialakuló ilyen keveréknyelvek (a kreol vagy a pidgin-pidzsin) általában nagy kikötőkben teremtenek kapcsolatot az európai meg a kínai matrózok és a tengerészlebutok bennszülött látogatói között. Ilyen leegyszerűsödött, úgynevezett pidgin-nyelveken sört kiválóan lehet rendelni, de igazán jó verset, homéroszi hőseposzt, vagy éppen medvéneket nem lehet írni. Vagy ha mégis lehet, akkor csak olyat.

Két különböző nyelv tehát nem vegyülhet, és soha nem is olvadhatott össze egy új nyelvvé. Éppen ezért az Árpád-kori magyarság kialakulásáról azt mondjuk, hogy *teljes anyagi és szellemi műveltsége* (beleértve most a nyelvet is) ősi finnugor, viszonylag újabb keletű török, és a keleten szinte mindenütt megtalálható iráni eredetű elemekből ötvöződött egészé, mégpedig az egyes nyelvi és népi sajátságokat hordozó csoportok tartós együttélése során. *A nyelvnél az etnikai összevegyülés során a finnugor sajátságok maradtak mindvégig – és mindmáig – a meghatározók.* Ami magának a népességnek az *embertani genesisét* illeti, abban a fentiekén túl további eurázsiai összetevők is vannak. Részben azért, mert genetikailag már a finnugor és őstörök elemek is keverték voltak, és hozzájuk a hosszú vándorlás és a Kárpát-medencében való végleges megtelepedés során újabbak társultak. Az embertani alkat, az antropológiai sajátságok azonban minden másról – különösen a nyelvtől – független tényezőt jelentenek, tanulmányozásuk nemcsak nagy szakmai tudást, de főleg óvatosságot igényel. Beleértve a ma divatos (de lassan-lassan talán már divatjamúlt?) mitokondriális dezoxiruboneukleinsavas vizsgálatokat is.

Érdekes módon a Kárpát-medence honfoglalás kori csontvázai két fő rokonságcsoporthoz oszlanak. A Duna–Tisza közén, a Bodrogszék és Tokaj környékén, valamint a Vág és Nyitra térségében megtelepült csoportok rokonsága főleg a Dontól keletre eső sztyeppről ismert. A Dunántúl északi és keleti sávjában, valamint az északi dombvidéken, a Mátraalján megtelepült

honfoglalók pedig a Dontól nyugatra eső sztyepp és füves pusztá régebbi népeivel voltak embertanilag rokonok. Főleg a Dunántúl északi és keleti sávjában talált csontvázak mutatnak erős hasonlóságot a Dunától északra élt késő avar kori lakosság embertani alkatával. Ezeket a Dunától északra a síkságokon élt késő avar kori embereket csak a nacionalista – esetenként rasszista – szlovák kutatás tartja szlávoknak, zömük valójában már 896 előtt ott élt magyar volt. Akármilyen keveredés is történt évszázadok során az ősmagyarság anyagi és szellemi kultúrájában, a nyelvet ezek a hatások alapjaiban nem változtatták meg. A magyar nyelv nem olvadt be sem az avar, onogur vagy Árpádi uralkodó réteg törökségébe, sem helyi nyelvekbe, sem a szlávba vagy germánba. Viszont sok szót kölcsönzött tőlük. A szlávból és germánból főleg azokra a fogalmakra, tárgyakra, cselekvésekre, amelyekkel csak itt, az új hazában ismerkedhetett meg. Ilyenek az állami életforma, a jogalkotás, a kereszténység, valamint a Kárpát-medencére jellemző növény- és állatvilág, földrajzi környezet, a mezőgazdasági tevékenység és a kismesterségek szavai. Összefoglalóan olyan *civilizációs szókincsnek* nevezhetők, amelynek fogalmai és tárgyai a tajgai őshazában (vagy akár a végtelen sztyeppén) még ismeretlenek voltak. Ha pedig nem, akkor itt fejlettebb, korszerűbb – ‘civilizáltabb’ – formáikkal ismerkedtünk meg. Például a kézi malom addig ismeretlen változatával. A ‘civilizált’ persze nem az átadó balkáni szlávokra vagy kelet-alpi germánokra vonatkozik, hanem e szókincs jó részének végső soron görög-latin eredetére. Példa lehet erre *galamb, karácsony, kereszt, palota, lencse, malom, molnár, szombat, takács, utca* szavunk, és még sok más. Ezeket a civilizációs szavakat a Balkánon élő szlávosság továbbította a Kárpát-medence avar kori magyarságához. Ők ugyanis közelebb éltek a civilizációs vívmányokat évszázadok-évezredek óta ismerő és működtető, sőt esetenként kitaláló görög és itáliai népekhez.

A békés finnugorok

Ennyi idegen hatás, hosszú és sokáig tartó vándorút, türk uralmak ellenére miért tartozik nyelvünk mégis a finnugor nyelvcsaládba? Könyvünk nem bonyolódik bele ebbe a nyilvánvaló és régen eldöntött kérdésbe, de röviden össze kell foglalnunk álláspontunkat.

Akár a régi, akár a mai beszélt nyelvünk alapszókincse uráli-finnugor vagy ősgugor eredetű. Az alapszókincs az életfontosságú dolgokra, jelenségekre és tevékenységekre vonatkozó szavak összessége. Az emberi testrészek, a rokonsági és családi kapcsolatok, esetleg az alapszámok nevei. A halászat és vadászat, az ősi, mondhatnánk még természeti táplálkozás szavai. És jönnek sorban az erdei életmód, a lakás, a ruházkodás, a házieszközök, a szerszámok, a munkafolyamatok, a nyersanyagok, a legelső háziállatok, a természeti jelenségek, a térben és az időben való tájékozódás szavai. A tudomány ma 1000-1200 ilyen, uráli-finnugor eredetű szót ismer a magyar nyelvben.

Hogy az erre az alapján finnugor származású nyelvünkre gyakorolt török hatás mily erős és mélyreható volt, bizonyítja, hogy minden felsorolt fogalomkörben és tárgycsoportban bőven találunk türk-törökből átvett kölcsönszavakat is.

Az a szókincs és nyelvéllapot, amelyet a magyarság a finnugorok világából magával hozott és örökölt, az ősi életmódot őrzi. Ősit, de nem feltétlenül nagyon régít. Az erdős öv, az európai tajga erdőlakó népeinek szinte változások nélkül zajló életét, amely évezredekig kimaradt a technikai és technológiai haladás és társadalmi átalakulás éppen vezető vívmányaiból. Azokból a civilizációs eredményekből, amelyek a Közel-Keleten és a mediterrán világban, tehát délen, továbbá a messze keleten, Kínában és Indiában sorra megvalósultak, hozzájuk elterjedtek. A tajga hosszú évezredekig nem vagy csak nagy elmaradásokkal részesült tehát a kínai, mezopotámiai, perzsi, görög és római világ eredményeiből, áldásaiból, de – vigasztalásul szolgáljon – mentes maradt a hátrányaitól is.

Elődeink a finnugor ágon békés népek voltak. Igazában azt akartam volna itt írni, hogy túlságosan békés népek voltak. A végtelen erdőségekben egymástól távol élő,

ősfoglalkozásokat űző régi elődöknek-rokonoknak nem volt okuk a háborúra, nem volt háborúsággal elérhető céljuk, de még lehetőségük sem ilyesmire, legfeljebb viszályra, viszálykodásokra.

Említettük az ugor-török háborút, így emlegetik történészeink és nyelvészeink. Vámbéry Ármin vívta Hunfalvy Pállal és Budenz Józseffel a múlt század utolsó évtizedeiben. Hogy az ősmagyarok vajon török vagy finnugor nyelvet beszéltek, türk vagy finnugor népek voltak-e? A vita egyik fő kérdése tulajdonképpen azt volt: elődeink békések vagy harciasak voltak-e.

Vámbéry Ármin szerint a *magyarok népe a vitészségre hozzá hasonló besenyőkkel vívott nem egy harc után azon kornak néptolongása között a Volgától egészen a Dunáig képes volt magának útat törni, melynek egy új haza alapítása céljából Pannonia tarkabarka népcsoportjait előbb le kellett győznie, mely végre déli és nyugati rabló hadjáratai következtében az akkori Európa előtt félelem és remegés tárgya volt.* Ha ez igaz, folytatta Vámbéry, akkor hogyan állíthatja valaki azt, hogy *ez a magyar nép*, tehát a honfoglaló Árpád népe a békeszerető, halászat- és menyétvadászattal foglalkozó ugoroknak egyágról szakadt édestestvére lenne. Vámbéry ezért (is) úgy látta, hogy a honfoglalást végrehajtó Árpád népe török nemzetség és nemzet volt.

Szinnyei József (a kiváló szilasbalhási család neve a szabadságharcig *Ferber*, leverésétől a kiegyezésig ismét *Ferber*, közben egy évig *Szinnyei*) ezt nem fogadta el. Oldalakon át bizonygatta kis könyvében (*A magyarság eredete*, 1908, 19192), hogy a magyarok finn és ugor ágbeli rokonai már régen is harcias, nehéz háborúságokat sikerrel viselő népek voltak: *A finnugor fajból is teltek ki vitéz harcosok, s így a mi honfoglaló eleink harciassága nem olyan tulajdonság, amely őket nyelvrokonaiktól elválasztaná. Semmi szükség sincs arra a föltevésre, hogy valami finnugor törzs még az orosz birodalom alapítása előtt török törzstől meghódított; ez aztán később a pusztákon e finnugorokból lovas népet csinált, beléjük harcias szellemet és rabló élethez való kedvet öntött és őket Magyarországra vezetett.*

A magyar történettudomány rendre elsiklik egy fontos tény fölött. Lehet, hogy azt a tételt, miszerint az erdei finnugorokból egy török nép csinált lovas népet, valóban Vámbéry, vagy szerinte egy *Kunik* nevű külföldi állapította meg először. De azt a feltevést, hogy *az Árpád-kori magyarság finnugor és török elemek ötvöződéséből alakult ki*, egy oroszföldi német kutató, *K. E. von Baer* írta le legelőször egy *Reguly* Antalnak 1845-ben küldött levelében: *a mai magyarság vajon nem egy uralkodó török törzsnek egy, az uralma alatt álló finn törzsszel való egybeolvadásából jött-e létre? És az uralkodók nem vették-e át a legyőzöttek nyelvét?* Erről Vámbérynak és Hunfalvynak egyaránt tudnia kellett volna! *Von Baer* pedig kinevezhetjük akár a török-finnugor modell szülőatyjának is.

Az erdőlakó – északi – emberek évezredekig békében élő, békeszerető népek voltak. Egy bizánci görög forrás elmondja, hogy 591-592-ben a Kárpát-medencei avarok kagánja, talán még maga a nagy *Baján* elrendelte a Balti-tenger mentén élő népeknek (akik szlávok aligha lehettek), hogy ők is küldjenek katonákat a Konstantinápoly ellen vonuló hatalmas avar seregbe. Ők azonban csak három lantost indítottak útba. Tizenöt hónap alatt el is jutottak görög földre, de bizánci fogságba kerültek. Ott aztán előadták, hogy *azért hordoznak lantokat, mert nem szoktak fegyvert ölteni testükre, országukban ismeretlen a vas, s ez békés, belviszályoktól mentes életet biztosít számukra, nem értenek a harci kiáltók harsogtatásához, így lantok húrját pengetik.*

A mi elődeink is békés szándékú és békés életű népek voltak. Csak türtek és türtek, ahogy mi is eltűrünk, sokszor hosszan és jámboran, mindenféle elnyomatást, belsőt és külsőt, muzulmán, osztrákot, németet, ruszkit, szlávot, szlovákot, szerbet, román. *Bay Zoltán* írta volt: *a magyarság inkább vállalja az elnyomatást, mintsem hogy igyekezzék másokat elnyomni.* Ennek a békés örökségnek máig isszuk a levét. Ráadásul a körülöttünk zárt gyűrűt alkotó más népek – éppen végtelen türelmünket kihasználva – minket vádolnak olyan háborús bűnökkel, amelyeket rendre ők követnek el! Főleg ellenünk, de mások ellen is.

Akárki is állapította meg azt, hogy az erdei finnugorokból valamely törökség csinált harcias lovas népet, tévedett. Különös módon ugyanis éppen a lótarással kapcsolatos magyar szókincs nem árul el török hatásokat. A honfoglalás *hagyományos* elképzelésében, belénk sulykolt modelljében gondolkodó kutatók számára szinte érthetetlen, hogy a *lóval, lótarással kapcsolatos honfoglalás előtti szókincsünk zömmel nem török, hanem ugor és finnugor eredetű*, de legalábbis olyan kori. Bárczi Géza szerint is nagyon meglepő, hogy a *vándorlások korában a lovak megnevezéséhez, nemek, kor, fajta szerinti megkülönböztetéséhez egyetlen török szó sem járult hozzá, még az ősmagyarban meghonosodott ménszavunk is ismeretlen eredetű, legföljebb a ló tartásával és felhasználásával kapcsolatos szóanyag gyarapodott a török érintkezések következtében: béklyó, gyeplőés talán kantárszavunk tartozik ide. A béklyó persze hatalmas bikák és bivalyok féken tartására is használatos.*

A nyelvtudósok azért lepődtek meg ezen a dolgon, mert két tény nem vettek – sőt máig nem vesznek – figyelembe.

Az egyik, hogy a finnugor magyarság és a sztyepp érintkezése nem akkor kezdődött, amikor megjelentek ott a rideg lótarásokról méltán híres türkök-törökök. Ezt csak a második világháború előtti tudós elméletek állították. Nevezetes lótenyésztők voltak már előttük évezredekig a sztyepp iráni lovas népei is, akinek bőven volt kapcsolatuk az erdőlakókkal. Sőt, a vadló házasítása, kocsi elé fogása és meglovagolása kimondottan azoknak az ősiráni népeknek a tevékenysége volt, akik a Volga és Dnyeper tágabb körzetében a sztyeppen és az erdős sztyeppen az egész finnugorság közvetlen déli szomszédjai voltak. Már a Krisztus előtti 2. évezred legelejétől. Ebben az időben őstörököknek még két évezredig se hírük, se hamvuk az írásos (vagy akár régészeti) forrásokban. Különösen nem a Volgától nyugatra és a Volga-vidéken, legyen szó akár Kazahsztánról is.

A másik pedig az, hogy egész Eurázsia jelenleg ismert legrégebbi olyan települése, ahonnan gazdag adatok kerültek elő a vadlovak húsának fogyasztására, éppen a Káma alsó folyása mellett található, egy Mullino nevű ötezer (vagy akár hatezer) éves régészeti lelőhelyen. Véleményem szerint finnugor elődeink saját ősi lakterületükön saját maguk is kialakíthatták lótarással kapcsolatos szókincsüket, párhuzamosan a szomszéd irániakkal, jóval a legkorábbi türkök érkezése előtt. Nem is beszélve most arról, hogy a tajga déli peremén az őselődök évezredekig láthattak, tanulmányozhattak – és vadászhattak! – vadlovakat. Ezért nincs iráni – és csak nagyon kevés török – nyelvi hatás a magyarban a lótarással kapcsolatban.

Az ősmagyarok finnugor elődei tehát közelről ismerték és használták a lovat. Amikor az irániak hatásai alá, vagy jóval később a törökök sodrásába kerültek, nem maga az állat volt újdonság nekik, hanem a lóra ült, hadra kelt sereg, a rettegett lovas harcos, fémlemezes vagy lánckarikás páncéljával, hosszú lándzsájával, messze hordó visszacsapó íjával, erős pajzsával (iráni sajátságok), kengyelvasával, nyergével, újszerű kardjával vagy szablyájával (hun-türk-avar felfedezések).

Képzeljük magunk elé azokat az erdőlakó békés finnugorokat, akik egyik napról a másikra, hirtelen csöppentek bele egy teljesen más, idegen, sztyeppi, és fejlettebb világba. Nem volt egyszerű dolog rövid idő alatt megismerkedni vele. Ilyen bonyolult feladatok vártak azokra az ősmagyar elődökre is, akik az őshazából bizonyára nem önként, de megindultak Hunnia-Hungária felé.

Hol találkoztunk?

*A legelső találkozás török nyelvet beszélő, bizonyára ázsiai eredetű népekkel Európában legkésőbb a Krisztus utáni negyedik században megtörtént, a kínai forrásokban már a Krisztus előtti 4. századtól emlegetett *hsziung-nu* nevű népek utódaival, a hunokkal. A Kína mellől elkergetett hunok a Krisztus utáni első századokban már Közép-Ázsiában és a kazah sztyeppén hódítottak. Máig ők testesítik meg a civilizált dél és nyugat szemében a vad lovas nomád magatartást és életmódot, esetenként a ‘nemes nomádot’. 370-375 körül nemcsak a Volgán*

keltek át, hanem az Urál hegység néhány szorosán is. Délen, a sztyeppén egyenesen folytatták útjukat a leigázott iráni törzsek, főleg az alánok, majd a gótok hadaival megerősödve a Kaukázus, néha Perzsia, a Fekete-tenger, az Al-Duna, a Balkán és a Kárpátok felé. *Északabbra azonban a jekatyerinburgi átjárón át egyenest a Káma folyó vidékére jutottak.* Oda, ahol finnugor elődeink keleti csoportja, a protougor népek éltek, közöttük az ősmagyarok is.

Finnugor elődeink és a türk-török nomádok közötti nagy találkozásra tehát nemcsak a sztyeppen kerülhetett sor!

Feltételezik, hogy éghajlati okok miatt az előmagyarok ősei valamikor levándoroltak az erdők világából a Volga–Kaszpi–Urál folyók vidékére, a sztyeppre. Így a hunok érkezésekor már az Uráltól délre éltek. Ez az elmélet mindmáig adós azokkal a valós és igazolható okokkal, amelyek miatt erdőlakó elődeink a maguk jószántából leköltöztek volna a bizonytalansággal teli háborús délre, erdei életmódjuktól teljesen idegen földrajzi és foglalkozási-termelési körülmények közé. Különösen így van ez, ha ezt a valószínűtlen eseménysort az Uráltól közvetlenül keletre eső mocsaras-erdős területre helyezik.

Akár így, akár úgy történt az első találkozás, mindenképpen a sztyeppén és az erdős sztyeppén folytatódott a történet.

A kutatás az ugor–török háború után sem hunyt szemet afölött, hogy a magyar nyelvben, hitvilágban, népmesékben, különösen pedig a honfoglalás kori Árpád népének az anyagi műveltségében, művészetében, az Árpádok és a korai előkelők neveiben, szokásaiban, társadalmi szervezetében – a számos iráni mellett – rengeteg török vagy legalábbis sztyeppi vonás van. Eredetmondáinkban, népzeneinkben, halottas szokásainkban és sok más népi vonásunkban pedig éppenséggel meghatározóak a (gyakran iráni eredetű) török sajtások. Gombocz Zoltán munkássága óta ezt annak tulajdonítják, hogy hódító török lovas nomádok keletről nyugatra tartva *elsodorták* a magyarság finnugor ágának elődeit ősi lakhelyeikről, valahonnan az Urál és a Káma vidékéről, netán már Baskíriából, le a sztyeppre. Bárkinek a könyvét ütjük is fel Vámbéry óta Gombocz Zoltánon át Szűcs Jenőig, az *elsodrás* szóval mindig találkozunk.

Valakiknek valóban el kellett sodorniuk finnugor águnk elődeit! A Norvégiától az Altájig élő rokon uráli–finnugor népek egész történetében a magyarokon kívül egyetlen olyan eset sem fordult elő hosszú évezredekén át, hogy ősi erdei földjeikről a maguk jószántából vagy akár kényszer hatására *délre* vándoroltak volna. Ellenkezőleg: az idők során déli népek egyre északabbra szorították őket, és ez a folyamat a lappok, vogulok, osztjákok, minden szibériai kis nép, sőt a finnek esetében máig tart. Az észak és kelet felé terjeszkedő oroszok már a középkorban beolvasztottak finnugor népcsoportokat, például a merjákat és muromákat. Viipuri 1940-ben lett Viborg, Finn Karélia keleti része pedig 1944-ben Szovjet Karélia!

Semmi okunk sincs viszont arra gondolni, hogy csakis Árpád népe török szüleinek és nagyszüleinek a kizárólagos kiváltsága volt a 9. század elejétől előmagyar nyelvű népek fölött uralkodni és őket elsodorni. Fel kell ezt tételeznünk minden olyan korábbi török lovas nomád népről is, a hunoktól kezdve az avarokon át az onogur-bolgárokig, akik a sztyepp északi sávján (is) vonultak nyugatra. Mint láttuk, Baján kagán még a Balti-tenger mellékén élő népek fölött is hatalmat gyakorolt. A hunokról tudjuk, hogy hatalmuk csúcspontján beleszóltak Dél-Skandinávia germánlakta területeinek ügyeibe is. Az onogurok pedig Kuvrat és utódai idején a Volga-Káma vidéket is uralták.

A sztyeppre lesodort előmagyarok és az elsodró-hódító nomád török népek között keveredés, majd összeolvadás történt. Ennek eredményeként az ősmagyar népkötelékeket uraló vezető török réteg beolvadt, rossz kifejezéssel: a törökök nyelvet cseréltek. *Ellentmondások kísérik azonban ennek az összeolvadásnak az idejét és a helyét.* Általában 375 utánra gondolnak, valahol már délen. Talán a Volga mentén, talán Baskíriában, esetleg a Kaukázus előterében, netán már a Dontól nyugatra, és így tovább, valahol, ahol a törökség adta az uralkodó réteget a törzsi szervezeten belül. Ez a hivatalos felfogás, és számos változatban él Gombocz Zoltántól

egészen máig. Mindegyik úgy látja, hogy az összeolvadás, a török vezetők nyelvváltása, és így a magyar nyelv kizárólagossá válása már 896 előtt a Kárpátoktól keletre, tehát Levédiában és Etelközben befejeződött. Így Árpád népe, fejedelmek, urak, szolgák egységesen magyar nyelvű népként foglalták el a Kárpát-medencét. Legfeljebb a csatlakozott kavarak voltak törökök a törzsszövetségben. A tétel azt is egyértelműen leszögezi, hogy elszigetelt és egyedi esetektől eltekintve, 896 előtt még ősmagyar nyelvet beszélő kisebb csoportok sem érkezhettek a Kárpát-medencébe.

Röviden ez az az elmélet, amely több mint száz éve, tehát a millennium idején az 1896. évi VII. törvénnyel került kizárólagos érvényre, és amelyet mi is tanultunk az iskolában. A magyar honfoglalással elfogulatlanul csak nagyon ritkán foglalkozó külföldi történettudomány csak ezt ismeri, az ettől eltérő elméleteket tehát még csak nem is bírálhatja, nemzetközi tudományos összefüggésekbe tehát nem állíthatja.

A kettős vagy kétszeri honfoglalás elmélete és a két útvonal

Régebbi neves kutatók, főleg a kiváló Nagy Géza (1855-1915) nyomán László Gyula teljes joggal és kristálytisztá logikával tételezte fel: a finnugor eredetű előmagyar nyelvet beszélő ősokeket nem Árpád később elmagyarosuló legényei sodorták magukkal nyugatra és hozták be a Kárpát-medencébe, hanem már 670-680 táján az avarokhoz csatlakozó onogurok, Kuvrat kagán fia, Kuber vezetésével ide, azaz *Onoguriába*. Az onogurokról tudjuk, hogy hatalmuk kiterjedt a Volga vidékére egészen a Káma folyóig, tehát az előmagyarok által lakott területekig. Ebben az esetben már odakünn és azonnal megkezdődött az elsodortak és az elsodrók összeolvadása, de csak a Kárpát-medencében fejeződött be, mondja a *kettős – kétszeri – honfoglalás* elmélete. Az elsodrás és a vándorlás ugyanis gyors volt, a nyelvi beolvadáshoz társadalmi méretekben viszont legalább három, de inkább több nemzedéknyi idő szükséges. Az etnikai összeolvadás 670-680 után megtörtént, de már a Kárpát-medencében, mégpedig azzal az eredménnyel, hogy a magyar nyelv került kizárólagos érvényre. A nyelvek ugyanis nem vegyülnek! Óvatosan, de határozottan felvetette László Gyula annak a lehetőségét is, hogy ősmagyar nyelven beszélő csoportok akár már Baján kagán korai avarjaival is megérkeztek a Kárpát-medencébe, *Avariába*.

Gombocz Zoltánnak és követőinek, valamint László Gyulának az elmélete között tehát nincs lényegi – vagy éppen elvi – különbség! Mindössze talán annyi, hogy részben a tények másik csoportját vizsgálták: Gombocz inkább a nyelvtörténeteket, László a régészetiakat. Ilyesmi elő szokott fordulni a tudományos kutatásban, és nem szükséges a két nézetet rögvest szembefordítani egymással: csak egyikük lehet igaz vagy lehetséges.

Az összeolvadás mindkét elmélet szerint sztyeppi nomád török urak és erdőlakó finnugorok között történt meg.

Az egyik szerint már künn keleten teljesen lezajlott, a másik szerint ott csak elkezdődött, és itt folytatódott és fejeződött be.

Az egyik szerint egyetlen összeolvadás volt, még ott kinn. A másik szerint legalább kettő. Ebből csak a másodikra került sor itt és 896 után, de az sem zárható ki, hogy Árpád népéhez szintén tartoztak alárendelt ősmagyarok. Ennek megfelelően Árpád népénél is megkezdődhetett már 896 előtt és odakinn a nyelvi beolvadás.

Az egyetlen fontos különbség tehát a feltett-vizsgált időnek éppen megfelelő helyszínben van: ha csak egyetlen, 896-os magyar-Árpádi bejövettel számolunk, akkor az egybekelés és egybeolvadás csakis kinn keleten történhetett meg, mondjuk a 8-9. századok folyamán. Ha nem, akkor az *egybekelés és egybeolvadás időszaka* elkezdődhetett akár az 5. században, és tarthatott egészen a késő avar kor legvégéig. Sőt újra kellett kezdődnie Árpád népe bejövetelekor is.

Szándékosan használtam az *egybekelés* és *egybeolvadás* szavakat. A nyelvek ugyanis nem vegyülnek!

Az avarok és az onogurok török nyelve eltűnt, felszívódott. Ez cáfolhatatlan tény: türk-törökül sem az Árpád-korban, sem később egyetlen lélek sem beszélt már Hungáriában anyanyelvként (más kérdés a hódító oszmán-törökség nyelve). Szlávok pedig nem élhettek nagy tömegben velük együtt, az uralmuk alatt, mert akkor nem a *magyar* nyelvet vették volna fel az avarok utódai és az onogurok, hanem valamilyen szlávot. Amint az Bulgáriában történt az onogur-bolgárokkal. Ott kevés onogur-türk (dunai bolgár) beolvadt a sok szlávba. Itt nálunk a kevés onogur-türkből álló Árpádi sereg nem találhatott olyan sok szlávot, hogy bolgár rokonaihoz hasonlóan azok nyelvét vette volna át, mert akkor ma mi is szlávul beszélénk. Árpádék, akik eredendően török nyelvűek voltak, vagy magyarul beszéltek már 896 előtt, vagy itt vették át ezt a nyelvet az avar kori ősmagyaroktól. Vagy Gombocz Zoltán vagy László Gyula! Lényegében ugyanazt mondják. Én az utóbbi változatának hiszek!

Ilyenformán Árpád türk népét 896-ban a Kárpát-medencében már magyarrá egybeolvadt, magyar nyelvű tömegek várták. *Közöttük a magukat a hunok utódainak, tehát a kései avar uralkodóknak az itt maradt alattvalóiból származtató székelyek* (láttuk, hogy meghatározható esetekben a hunok alatt 896 előtt a kései avarokat és népeiket kell értenünk). Voltak azonban közöttük a honfoglalás korban (a 10. században) bizonyára még olyanok is, akik még tudtak és beszéltek avar és onogur, azaz valamilyen török nyelven. Ezt igazolja a latinból törökre fordított Tarih-i Üngürüsz krónika néhány sora: *Amikor Hunor [azaz Árpád] népe Pannónia tartományba érkezett, látta, hogy az ottani népek az ő nyelvükön beszélnek.* Az eredeti latin krónika, amit Nagy Szulejmán szultán tolmácsa, Mahmud 1543-ban Székesfehérvárott talált és magával vitt, egy olyan magyar történet volt, amely *eltért* többi gestánktól és krónikánktól. *Ez a mondat ugyanis egyetlen ránk maradt krónikánkban sem található meg.* A Tarih-i Üngürüsz állítása kétféleképpen magyarázható:

ha az őslakók – vagy egy csoportjuk – nem magyarul beszélt, akkor Árpád népe sem.

Vagy: Árpád népe az őslakók türk-török és/vagy szláv nyelven beszélt, hiszen *az ottani népek az ő nyelvükön beszélnek.* Ebben az esetben törhetjük a fejünket, mit óhajtanánk jobban: ha Árpád és népe türk-török, vagy inkább szláv nyelvet beszélt volna (hiszen tudott beszélni az őslakókkal). Okosabb és egyszerűbb arra gondolni, hogy az Árpádi honfoglalók türk nyelvét az elfoglalt haza régi (korai avar-várkony) és újabb (onogur bolgár, tehát kései avar kori) türk urai beszélték. Mindkettő jelenlétéről (már említett) kétségtelen történeti adatok beszélnek. Mátyás király történésze, Antonio Bonfini erről a rokonságról a következőket írta volt: *Árpád népe csatlakozott azokhoz a hunokhoz [korai avar var chunnik-hoz, tehát a várkonyokhoz] és avarokhoz, akik már előbb ideérkeztek, egy államot alkottak, és a rokonság alapján ugyanazon jelvények alatt együtt csatáztak.* Kézai Simon szerinte a hadi jelvény, *Etele király címere, amelyet pajzsán viselt, egy madárhoz hasonlított – magyarul turul a neve – fején koronával. Ezt a címet a hunok [ez Kézainál itt a kései avarokat jelenti] egészen Géza fejedelem idejéig, amíg közösen [tehát a hét törzs szövetségében] kormányozták magukat, mindig magukkal hordták a hadban.* Géza fejedelem tehát új jelvényre cserélte a régi turulost. Sajnos, krónikáink nem teszik hozzá: milyenre. Szerintem – amely véleményemet egyik írásomban részletesen kifejtettem – Árpád-sávusra.

Nem zárható ki az sem, bár ezt László Gyula elmélete részletesen nem tartalmazza, hogy a korai avarokkal már 567-et követően is érkeztek előmagyarok a Kárpát-medencébe. Hiszen miért csak szláv szolgákra, gyalogkatonákra, bődönhajósokra és asszonyokra-lányokra lett volna szüksége Baján vaspáncélos harcosainak? A végtelen tajgának és erdős sztyeppnek a legnyugatibb végéről miért csak szlávokat sodortak-hajtottak volna magukkal nyugatra? Miért csak balti férfiakat rendeltek volna Konstantinápoly ostromára a messzi északról az avarok? A nem szláv lakosságú hatalmas tajgai és erdős-sztyeppi vidékekről meg egyetlen emberfiát sem? Ismét arról lenne szó, hogy a szlávok története valami különlegesség, rendkívüliség? Miért kellene a szlávokkal mindig kivételezni? Azért, mert sokan vannak? Azért, mert egy szláv ország szuperhatalomnak képzelte magát, de való igaz, hogy ismét világhatalom.

Árpád népe is sodorhatott-hozhatott magával 896-ban újabb ősmagyar nyelvű csoportokat. Elvégre ők is török nyelvet beszélő, sztyeppi nomád uralkodó nemzetségek voltak. Azok voltak a hozzájuk csapódott kavarak is. Ha nem éppen maga Árpád és nemzetségei voltak a kavarak! Ahogyan Konsztantinosz császár elbeszélése szerint Levédi visszautasította a kazár kagán ajánlatát a vezérségre, ez több, mint valószínű. Ez akkor történt, amikor közvetlenül 896 előtt a kazár kagán magához rendelte Levédit, és rá akarta bírni, hogy vállalja el a türkök, azaz Árpád népe fölött a vezérséget.

Konsztantinosz császár leírása szerint *Levedi megérkezett Kazária kagánjához, és a kagán azt mondta neki: azért hívatunk, hogy mivel nemes származású, értelmes és vitéz vagy és a türkök közt az első, nemzeted fejedelmévé emeljünk, és engedelmeskedj a mi szavunknak és parancsunknak. Ő pedig válaszolva a kagánnak azt mondta, hogy nagyra értékelem irántam való hajlandóságodat és jóindulatodat, mivelhogy azonban nincs elég erőm ehhez a tisztséghez, nem fogadhatok szót neked. Azonban van rajtam kívül egy másik vajda, akit Álmosnak neveznek, akinek fia is van, név szerint Árpád; ezek közül akár az Álmos, akár a fia, Árpád legyen inkább fejedelem. ... A türkök pedig jobbnak tartották, hogy Árpád legyen a fejedelem, mintsem atyja, Álmos, mivelhogy tekintélyesebb volt, s egyaránt nagyra becsülték bölcsességéért, megfontoltságáért és vitézségéért, és így a kazárok szokása és törvénye szerint pajzsra emelvén, fejedelemmé tették.*

Mindenesetre Árpád népe esetében a kevés történeti forrás, régészeti leletei, művészete, embertani alkata, továbbá néhány nyelvtörténeti tény (például az, hogy elődeiket valaha szabírnak – tehát kazárnak – is hívták, akik részben Perzsiába költöztek) egyértelműen arra utal, hogy *ők nem terjesztették ki uralmukat tartósan olyan területekre a sztyeppától északra, ahol finnugor nyelvű népek éltek.* Ha el is ragadtak-sodortak magukkal a Kárpát-medencébe ősmagyarokat, azok főleg olyanok lehettek, akiket más török népek, főleg Batbaján onogurjai, sőt a nagy Baján seregei már korábban lesodortak (áttelepítettek) északról.

Ráadásul Árpád népének sok sajátosága, például fegyverzete, ruházata, lószerszámzata, művészete arra utal, hogy *a Kaszpi-tenger vidékéről, a Kaukázus északi lábától, a Fekete-tenger északi partvidékéről indulva* foglalták el a Kárpát-medencét 894-900 között. A híres fegyver, amit egyaránt neveznek Attila kardjának és Nagy Károly kardjának, magának Árpád fejedelemnek a szablyája volt. Ma már tudjuk, hogy a 8. század végén vagy a 9. század elején a Kaukázus déli felén vagy Iránban kovácsolták a pengéjét, amelyet lángot lehellő iráni sárkányok díszítenek. Ugyanott készültek a markolat és a hüvely arany veretei is, amelyeknek a motívumai minden részletükben különböznek a nevezetes honfoglalás kori tarsolylemezek mintakincsétől. Maga a hüvely rájaborból készült, önmagában is a déli tengerekre, és így elsősorban Perzsiára utalva.

Amint azt a 11. századi ősgeszta írta: Árpád népe a meótiszi őshazából a besenyők, valamint a fehér és fekete kunok országán át jött be az új hazába. Tehát a Havasalföldön, Moldván, az Al-Duna menti területeken és a Déli-Kárpátokon át. Nyilván így is történhetett! Anonymus és a krónikák azonban egy más útvonalat is megőriztek!

Anonymus így meséli el a magyarok kiköltözését: *Az Úr megtestesülésének nyolcszáznyolcvannegyedik esztendejében, amint az év szerint jegyzett krónikákban írva vagyon, a hét fejedelmi személy, akit hétmagyarnak hívnak, kijött Szkítia [mint rögvest kiderül, a messzi Káma-vidék] földjéről nyugat felé. Közöttük kijött Álmos vezér ... a feleségével meg a fiával, Árpáddal, valamint a nagybátyjának, Hüleknek két fiával: Szovárdal és Kadocsával, továbbá az ugyanarról a vidékről való szövetséges népeknek megszámlálhatatlanul nagy sokaságával. Sok-sok nap pedig puszta tájakon vonultak; az Etel [Volga] folyót pogány módra tömlőn úsztatták át, ... hússal, hallal táplálkoztak mindaddig, amíg Oroszországba nem értek azon a részen, melyet Szuzdálnak [régí város Moszkvától északkeletre] hívnak. ... Miután pedig az oroszok vidékét elérték, minden ellenszegülés nélkül egészen Kijev városáig hatoltak. ... Álmos vezér meg katonái az oroszokat és kunokat egészen Kijev városáig üldözték.... Az oroszok*

és kunok vezérei pedig, mikor a szkítiaiak vakmerőségét látták, a városban meglapultak, mint a némák. S amikor belátták, hogy nem bírnak nekik ellenállni, akkor követeket küldtek, s kérték Álmos vezért meg főembereit, hogy kössenek velük békét. Álmos vezér övéivel tanácsot tartván, úgy küldötte vissza az oroszok követeit, hogy vezérek és előkelők fiaikat túsul adják, évi adóul tízezer márkát fizessenek, ezenfelül pedig élelmiszert, ruhát és más szükségeset. Az orosz vezérek mindezt megadták Álmos vezérnek. Azonban kérték Álmos vezért, hogy Halics földjét elhagyva, a Havas-erdőn túl Pannónia földjére vonuljanak, amely előbb Attila király földje volt. És dicsérték nekik Pannónia földjét, hogy milyen szerfölött jó, ott nagyon nevezetes forrásvizek ömlenek össze: a Duna, a Tisza és pompás halakban bővelkedő egyéb nevezetes források. Akkor az orosz vezérek, tudniillik a kijevi és a szuszdali, ... fiaikat túsul adták Álmos vezérnek, és velük együtt tízezer márkát küldöttek, meg ezer lovat orosz módra díszített nyereggel és fékkel, továbbá száz kun fiút, valamint negyven teherhordó tevét, töméntelen hölgymenyét- és mókusprémet, végül sok más ajándékot.

Ekkor Álmos és népe megindult Attila egykori országa felé, közben még néhány hétre és gazdag ajándékokért megálltak Lodomér és Halics városokban, majd átkelve a Kárpátokon, a hungi részekre szálltak, és azt a helyet, melyet először foglaltak el, Munkácsnak nevezték el. – Eddig Anonymus.

Ezeket az eseményeket egészen pontosan így őrizte meg az a kijevi orosz őskronika is, amit Nyisztor-kronikának (Nyesztor vagy Nesztor) szokás nevezni:

Keletről, a szkíták földjéről először a bolgár-törökök érkeztek, és letelepedtek a Duna mentén. [Ezek voltak a korai onogurok, köztük a hunok] Majd az oborok és a fehér ugorok következtek, akik Herakliosz császár ellen hadakoztak. [Ők a korai avarok, a várkonyok, és a hozzájuk korán csatlakozott onogurok.] Később, már Oleg fejedelem idejében [879-912] a fekete ugorok vonultak el Kijev mellett.

Nos, ezek a fekete ugorok Álmos és Árpád népe.

Anonymus története azonban arra az eseménysorra vonatkozik, amikor korai és késői avarok tereltek – sodortak – finnugorokat nyugatra, Avariába és Onoguriába.

Anonymusunk számára csak egyetlen honfoglalás létezhetett, az uralkodó Árpád-ház őseinek bejövetele. Ő ismerte az akkor még élő emlékezést a magyaroknak az avarokkal és onogurokkal együtt történt bejövetelére, de azokat is Árpád honfoglalásának idejére, 890 tájára keltezte, az Árpád-dinasztia érdekében összevegyítve a kettőt. Elvégre mégiscsak valamelyik Béla király nótáriusa volt! *Pontosan megőrizte viszont a 670-680-ban (vagy már 567-ben?) a messze keletről érkezettek útvonalát.* Jól tudta azt is, hogy hajdanában a Szuzdaltól (első ismert említése 1024-ből van) és a Közép-Volgától keletre eső területek nem voltak még Oroszország szlávok lakta részei. Arrafelé a cári birodalom terjeszkedése előtt legközelebbi nyelvokonaink, a hantik és manysik (vogulok és osztjások laktak). Elsősorban a Volgába torkolló Káma vidékén.

Anonymus pontosan őrzött meg egy olyan hagyományt is, amikor (a 11. század közepén) Szuzdal még a legkeletibb orosz végeket jelentette. A beköltöző hétmagyarok *Szcítia felől nyugatra tartva Oroszországba értek azon a részen, amelyet Szuzdálnak hívnak.* Ez csak úgy képzelhető el, hogy gesztájának első megfogalmazására a 11. század közepén került sor. Közben roppant pontosan megjegyezte, hogy *az Etel folyót pogány módra tömlőn ülve úsztatták át.* Ebben nem a tömlőn való úsztatás a fontos számunkra, hiszen hidak és motorcsónakok híján a nagy folyókon mindig is tömlők segítségével vitték át a málháslovakat és más teherhordó állatokat, az asszonynépet, a gyerekeket.

Hanem az, hogy Anonymus gestájának a latin eredetijében (*fluvium Etyl super tulbou sedentes ritu paganismo transnataverunt*) a magyar *tömlő* szónak pontosan megfelelő ótörök *tulbou*-t használta (mai pontossággal *tol(u)boγ*). Honnan tudta azonban ezt ilyen pontosan az állítólag 300 évvel később, 1200 táján író Anonymus? Talán egy ótörök–magyar–latin szótárból?

Talán inkább egy ótörök nyelven őrzött történetből. Kik voltak azok, akik ótörök nyelvű hősi énekeket adtak elő Esztergomban és Fehérvárott az ősök vagy őseik volgai átkeléséről? Es miért éppen ótörökül? Miért nem az akkor a Közép-Volgától keletre élők nyelvén: óvogulul. Kétnyelvű tajgai ómagyarok voltak, akik törökül és ősmagyarul is tudtak? A királyi udvarba rendelt ótürk–ómagyar tolmácsok? Vagy magyarok ragaszkodtak török nyelven előadott énekekhez? Homéroszi dalnokok pelaszgul daloltak volna helléneknek? Ki értette volna a hexametereket?! Ráadásul Anonymus használta a *Bular* nevet is (cap. 57), amely közvetlenül a bolgár–törökből való, pedig a régi magyar nyelv ismerte a szlávból átvett azonos jelentésű *bolgár*-t.¹ Mégiscsak volt egy volgai bolgár–török–latin–magyar szótára Anonymusnak!

Vagy pedig Anonymus nem a 13. század elején állította össze gestáját, hanem negyed évezreddel korábban. Amikor még éltek a finnugor nyelvű magyarok török vezérek által megszervezett kijöveteléről – az elsodrásról, a honfoglalásról – beszámoló török nyelvű hősi énekek. Ez pontosan azokról a Káma-vidéki részekről indult, ahol a kutatók egy része máig keresi a finnugor-magyar őshazát. Ahol a 12. század előtt már ősidők óta kizárólag csak a legközelebbi finnugor rokonság ősei, a vogulok és osztjások éltek. – Ahonnan valóban egyenes út vezet a Volgáig, a hajdani orosz határokig, Szuzdalig, az oroszokon át Kijevig, és onnan tovább Vereckéig.

Levonhatjuk akár azt a tanulságot is, hogy mindezekre ilyen pontosan és részletesen egy, a 13. század elején író Anonymus már nem emlékezhetett. Emlékezhetett viszont *I. Béla király névtelenségben maradt jegyzője, aki gestájában nem rögzített I. Endre király utáni eseményt. István király szenttéavatását sem!* Lehetetlen! Kézenfekvő a következtetés: Anonymus gestája maga az Őskronika vagy annak egykorú párja. A ránk maradt 13. század végi kézirat a századok során sokszor átjavított és kiegészített változat, tele későbbi korszerűsítésekkel, amelyek miatt a kutatás Anonymus munkáját hiteltelennek és visszavetítések tömkelegének tartja.

További fontos tanulságként leszögezhetjük, hogy Árpád népe viszont sohasem járt a keleti finnugorság Káma-vidéki területein, a Volga–Szuzdal–Kijev útvonalat nem lehet az ő 896-os útjuknak tartani. Annál inkább a hunok, Baján népe, és/vagy az onogurok útjának! Különösen az általuk elsodort finnugor-magyarok útjának. Azon onogurokénak, akik Kuvrat halála után részben a Káma völgye felé is terjeszkedtek!

Nem feltétlenül csak a hódító hullámok legelső avarhun-várkony vagy hunogur-hungarus harcosai vonultak ezen az északi, szuzdali úton. Hanem az őket az új hazába követő elsodort nagy finnugor tömeg, asszonyokkal, öregekkel, betegekkel, gyerekekkel a kibitkákön vagy avar taligákön, szolgálk ezreivel, állatok tízezeivel. **Az ugyanarról a vidékről való szövetséges népeknek megszámlálhatatlanul nagy sokaságával.** A Káma vidékéről való népeknek megszámlálhatatlan nagy sokaságával. Köztudott, hogy a Káma-vidék az egyik fő jelölt az ősmagyarság és obi-ugor rokonainak régi lakterületére! Miért ne onnan vezessük le a finnugor-magyarok származását?

Kijev az egyetlen hely a szinte önmagát kínáló útvonalon, amelyen nemcsak a keletről az északi úton jövő onoguroknak (és elsodortjaiknak) kellett átvonulniuk, hanem kétszáz évvel később a délről érkező Árpád vitézeinek is. Tudjuk, hogy korábban is rendszeresen fellovagoltak oda délről (és nem Szuzdal vagy Moszkva felől!) adóztatni és sarcolni a szlávokat, a foglyokat pedig vitték eladni délre, a Krím-félszigetre, Herszonba!

Az északi útvonal a Volga-Káma vidékről, az ósugorok földjéről szinte nyílegyenesen vezet a Vereckei hágóig. Pontosán onnan indul, ahová 375-ben a hunok északi raja az Urál szorosain át érkezett. Évszázadok óta ez a Káma-vidék a fő jelölt a finnugor nyelvet beszélő águnk őshazájára. Komolyan kell tehát venni Anonymust, aki azt írja, hogy elődeink sok-sok napig ellenszegülés nélkül innen jöttek a mai hazába. Anonymus sorai tele vannak életszerű, teljesen hihető részletekkel a volgai átkelésről, a lakatlan tájakról, a kijevi tartózkodásról. Mint láttuk, a folyón való átkeléshez használt bőrtömlőt pontos török szóval *tulbou*-nak írja. Olyan

hagyományt foglalt írásba, amely pontosan emlékezett az avarokkal, onogurokkal együtt történt magyar bejövetelekre! Két, de legalább egy *korábbi* elsodrásra!

A kérdés fontossága miatt ismételjük tehát meg: a már említett ősgesta a legelső írásba foglalt magyar történet volt, Szent István halála és Kálmán király uralkodása között íródott, és régésrégen elpusztult. Főleg Anonymus munkája őrzött meg belőle részleteket, de felhasználták a többi krónika írói is. Könnyen lehet, hogy Anonymus *eredeti* kézírata maga az ősgesta volt. A krónikák és későbbi bővítései egy teljesen vagy részben más (és lehetetlen) honfoglaló útvonalról beszélnek: a hét törzs népei Nagy-Magyarország, Magna Hungaria földjét, tehát a nagy Volga-kanyar vidékét elhagyva délre indultak el. *Áthaladtak a besenyők és a fehér kunok országán, Szuzdálián és Kijev nevű városán*, és így érkeztek el Hungária földjére, Erdőelve határára. Lehetetlen, mert a finnugor lakterületek szinte csillagászati távolságra vannak (és voltak) ennek a déli útvonalnak a futásától.

A besenyők és a fehér kunok földje a sztyepp déli részén, a Fekete-tenger partvidékéhez közel volt. Tehát Hunornak és Magornak, vagy Álmosnak és Árpádnak már említett, a Meótisz mellett vezető *déli útján* fekszenek. Szuzdal viszont Moszkvától északkeletre volt.

A Képes Krónika tehát összevegyítette a két utat, és *belefoglalta a déli útvonalba* Szuzdalt és Kijevet is, mert egy nagyon régi, de erős, *másik, anonymusi hagyomány* arról az *északi útvonalról* beszélt. Ez a hagyomány (maga a valóság) olyan erős volt, hogy nem lehetett figyelmen kívül hagyni. Szuzdal távolsága a Meótisztól légvonalban több mint 1000 kilométer. Kétezer kilométeres kitérőt vissza északkeletre nem tehetett egyetlen honfoglaló sereg sem! A Volgától indult sereg miért lovagolt volna vissza ezer kilométert csaknem a Volgáig, hogy azután ismét ellovagoljon Kijevig? Ilyen bolondériára miért vállalkozott volna bármelyik várkony vagy onogur törzsfőnök?

Kutatóink jelentős része máig a Káma vidékét tartja finnugor elődeink őshazájának, ahonnan elindultak Hunniába, ugyanakkor elvetik az onnan szinte nyílegyenesen Vereckéhez vezető, az Anonymus gesztájában leírt [kámai –] volgai – szuzdali – kijevi útvonalat. Pedig ez alátámasztaná elméletüket! Ehelyett az Urál déli vége, a Kaukázus, az Alsó-Don és a Fekete-tenger északi partja közötti térségen vonultatják elődeinket ide-oda, az őshazából Hunniába. Ezzel a több ezer kilométeres vargabetűvel, a hosszú úton eltöltött évszázadokkal magyarázzák az iráni és türk/török népekkel való kapcsolatainkat.

E vargabetűben való gondolkodásnak több oka van. Az egyik, hogy az elsodrást egyébként joggal feltételező elméletek hívei azt hiszik, hogy akár a hunok, akár az őket követő más türk népek csakis az Urál déli vége és a Kaszpi-tenger közötti szakaszon keltek át Ázsiából Európába, az Urál hágóin és szorosain nem. Közvetlenül a Káma-vidékről tehát nem sodorhattak el ősmagyarokat. A másik az az ötlet, hogy az erdőlakó finnugoroknak amúgy is hosszabb időt kellett eltölteniük a sztyeppen, hogy az ottani nomád életmódot, a lovas-íjász hadviselést, sőt hozzá a földművelést és kertgazdálkodást is megismerhessék.

Lehet, hogy finnugor eleink például időjárási okból az erdős vidékről „elsodrás” nélkül kerültek délre, a sztyeppre. Ilyesmire semmiféle bizonyíték nincs, de elvileg lehetséges. *A földművelést és kertgazdálkodást azonban nomád harcós török népektől, nomád vezető rétegtől nem tanulhatták meg.* Nyílhatott volna ugyan ilyesmire mód a kazár állam megalakulása (630) vagy még előbb, a kazárok első jelentkezése (550) után. Azonban ebből az időből semmi adat sincs finnugor magyar–kazár együttélésre. Másrészt az is tény, hogy az ősmagyar, ómagyar és a mai magyar nyelv földműveléssel és nagyállattartással kapcsolatos jövevényszavai nem iráni–ősmagyar, hanem éppenséggel türk/török–ősmagyar kapcsolatokat sugallnak. Furcsa módon kivéve éppen a lótarast, a nomádok (és így a törkök) legfőbb jellemzőjét (mint fentebb láttuk). Az ellentmondás csak úgy magyarázható meg, ha feltételezzük, hogy a türk népek lótarása idegen – iráni – eredetű volt.

Az állattartás szókincsében egyébként sok a sztyeppen átvett török vagy mongol kölcsönszó: *bika, ökör, tinó, borjú, ünő, tulok, ürü, kos, kecske, disznó, ártány, túró, sajt, író,*

gyapjú, tyúk. Meglepő viszont, hogy a rendszeres és időszakos földművelés, gyümölcsstermelés és kertészkedés szókincséből is sok mindent a sztyeppi–erdős sztyeppi törökségtől tanultunk el: *búza, árpa, borsó, kender, komló, alma, körte, dió, gyümölcs, szőlő, bor, söprő, szűr, tiló, csepű, orsó, eke, sarló, szérű, tarló, dara, őrl.* A magyarázat egyszerű. Elég egy pillantást vetni a szójegyzékre, és máris világos, hogy egy eredetileg erdőlakó halász-vadász nép számára addig sohasem látott dolgokról, tehát sohasem hallott szavakról van szó. Azoktól vette át, akiktől legelőször hallotta őket. Esetünkben az elsodró türk-törököktől, akik dél-délkelet felől érkeztek a Káma-Volga vidékére, és már ismerték ezeket a munkákat, terményeket, gyümölcsöket. Még akkor is, ha saját maguk nem foglalkoztak termelésükkel, csak fogyasztották őket.

Az ősmagyarság eltöltött egy bizonyos időt türk-török vezetők uralma és védelme alatt a Káma-vidéki erdős sztyeppen, sőt talán kissé délebbre, a sztyeppen is. Ott, ahol az imént felsoroltak bizonyosága szerint nemcsak a szavakkal, hanem a szavaknak megfelelő munkákkal, terményekkel, gyümölcsökkel, állatokkal is meg-ismerkedett. Valószínű, hogy az ősmagyarok 455 (Attila fia, Irnik visszatérése Hunniából Onoguriába) és Kuvrat halála (leghamarabb 642, legkésőbb 668) között belekerültek a hun-avar-onogur hatalom rendszerébe. Elsodorták, áttelepítették őket az erdőségekből fokozatosan délre–délnyugatra, ahol üzni kezdték az állattartás és földművelés számukra addig jórészt ismeretlen déli formáit. Lehet, hogy a mesterségbeli fogásokat nem az uralkodó törököktől-törököktől szerezték, de a rájuk vonatkozó szavakat tőlük tanulták meg. Ennek a mezőgazdasági tudásnak és szavaknak a birtokában érkeztek azután az északi atyafiaikkal együtt *legkésőbb* Kuber onogur főnökeinek a vezetésével (670-680 körül) az északi úton a Kárpát-medencébe. Az összehasonlító nyelvtudomány szabálya szerint viszont a bárhonnan és bárkitől (részben szintén alávettett irániaktól) átvett meghonosodott szavak akkorra már az ősmagyar nyelv szókincséhez tartoztak.

A teljesen türk-török sztyepei környezet azonban nem tarthatott nagyon hosszú ideig. A településre vonatkozó *ugor* kori szavunk, a *falu* ugyanis nem adta át a helyét a török ajkú nomádok szavának, az *aul*-nak. Átvettük azt is, de az állatok számára szolgáló *ól* lett belőle. Nyilván azért, mert az *erdőlakó előmagyarok* faházakból álló *faluja* emberibb lakhely volt, mint az állattartó törökök lakóhelynek is szolgáló *ólja*. Ezért maradt meg a *protougor* kori épített *ház*, és még a *sátorra* sem honosodott meg a török *jurt* szó. Pedig Ottó freisingi püspök még a 12. század közepén is azt látta Hungáriában, hogy a lakosság nagy része tavasztól ősziig boltozatos, tehát török típusú nomád sátorban lakott.

A hasonló jellegű iráni hatások a magyar szókincsben és kultúrában jelentéktelennek látszanak. A dolog azonban nem ilyen egyszerű!

Találkozások iráni népekkel

A nyelvünkben található sok iráni eredetű, a százat is elérő számú kölcsönzó meghatározó történeti folyamatok emléke. *Folyamatoké*, mert ezeknek a szavaknak az átvétele különböző időkben történt meg: az óiráninak nevezett szkíta, a közép-iráninak nevezett szarmata-alán, és az új-iráni oszét-jász nyelvfejlődési korokban. Attól kezdve, hogy a Káma-vidéken élő ősi protougorok, köztük az ősmagyarok régi elődei még valamikor az idők hajnalán kapcsolatba kerültek délebbre élő korai iráni népekkel, akik a tajga drága prémeit és az Urál érceit tőlük szerezték be. Először még a szkíták elődeivel (mondjuk az ananyínói kultúra idejében), majd a szkítákkal, azután az ő utódaikkal, a szarmatákkal/alánokkal. Nincs azonban semmi nyoma annak, hogy közülük bármelyik részt vett volna finnugor elődök elsodrásában. Le délre, a sztyeppre, majd onnan tovább Óshunniába, egy még nem létező Hungáriába, vagy bárhová. Ugyanez érvényes a sokak által feltett sumer-ősmagyar kapcsolatokra: nincs semmi nyomuk, sem a nyelvben, sem a régiségben, ezért nem is foglalkozunk velük.

Hunfalvy és Budenz egyik hű tanítványa, Munkácsi-Munk Bernát közepesen képzett nyelvész, de csapnivaló történész volt. Osztrák kutatók hatása alatt még a 19. század végén agyalt ki egy elméletet. Azt, hogy az erdőkből az Alsó-Volga és a Kaszpi vidékére sodort ősmagyarság

valamikor 453 után török fajú és nyelvű vezéreivel együtt tovább költözött onnan a Kaukázus északi lábaihoz. Ott hosszú ideig, évszázadokig egymás mellett élt azokkal a régi oszétekkel vagy alánokkal, akik 80-100 évvel korábban az Európába betörő hunok elől menekültek oda. Ennek a kaukázusi együttélésnek az eredménye és bizonyítékai lennének *nyelvünk iráni jövevényszavai*. Átvételük a hun korszakot, 375-öt követő évszázadokban először a Kaukázus lábánál, vagy már az Alsó-Don vidékén zajlott volna le. A legalább három érintkezési korszakból és lehetőségből Munkácsi-Munk tehát csak a harmadik hatásaival számolt komolyabban.

Munkácsi ötletéről csak annyit: semmi nyoma annak, hogy finnugor nyelvet beszélő ősmagyarok valaha is, akár egy napot is időztek volna a Kaukázus lábánál. Annál inkább feltehető ez Árpád népének türk, sőt szabírnak nevezett kazár elődeiről!

Árpád népének egyik régi neve a *türk*, a másik a *szabír* volt. A türk kazárokat ótörökül nevezték szabírnak, perzsául pedig *khazarán*-nak. Árpád népe hosszú ideig a kazár birodalom társult alattvalója volt a Kaszpi-tenger és a Kelet-Kaukázus vidékén. Régi legendáik, így a csodaszarvas meséje, öt évvel később Dula alán leányainak az elrablása, vagy a fehérló monda, fegyverzetük, szokásaik és sok más jellegzetességük egyaránt erre a déli, sztyeppi, meótiszi, iráni-türk világra és környezetre utal (a legendákban-mondákban sok antik-görög elemmel). Az utóbbiakra a legjobb példa a Csodaszarvas regéje. Ide tartozik az Attila-Árpád kard, azaz szablya 8-9. századi kaukázusi származása is.

A honfoglalás utáni, és így a mai magyar nép két alkotó elemnek, az őseurópai múltú békés finnugornak és a keletről újonnan érkezett ázsiai harcos nomád töröknek az egyesüléséből, összeolvadásából keletkezett. Mindkettőben jelen voltak azonban az iráni nyelvű népek régi és új keletű hatásai. A találkozásoknak és összeolvadásoknak olyan helyen, vagy folyamatosan olyan helyeken kellett megtörténniük, amelyek sem a finnugor, sem a török ágak nem voltak már az ősi, eredeti hazáik, de ahová mind a kettőjük útját követni tudjuk őshazáikból. Ahol kapcsolatba kerülhettek iráni nyelvű népekkel és ahová a politikailag már egyesült, de még össze nem olvadt törzseik útja is tovább követhető: jelesen a Kárpát-medencébe.

A Kaukázus északi vidékei éppen ezeket a követelményeket *nem* elégítik ki. Egy baskíriai, vagy az Alsó-Volga melletti finnugor-török találkozás esetében pedig szintén azt nem tudjuk bizonyítani, hogy a finnugor ág mikor és miért vándorolt volna oda le. Egy ilyen megoldás nem tud kielégítő magyarázatot adni az irániakkal a türk/török uralmi időkben, tehát 375 és 997 között zajló tartós kapcsolatokra sem.

A két évszám két fontos mérföldkő: 375-ben a hunok keltek át Európába. 997-ben pedig István királyunk még mint ifjú, de már keresztény fejedelem vette át a Hunnia-Hungária feletti főhatalmat apjától, az Árpád-ház alighanem legkiválóbb fiától, Géza fejedelemtől. Ő lett az első magyar király! Az Árpád-dinasztia volt (a rokon Aszparukh-dinasztia mellett) az egyetlen türk fejedelmi ház az egész történelem során, amely képes volt három évszázadig sikeres királyságot, és máig fennálló keresztény államot alapítani.

Az elmúlt százvalahány év alatt a tudomány belső berkeiben amúgy istenigazában fel sem merült, hogy irániakkal való tartós és végleges (írhatnám utolsó) találkozásokra nem a Kárpátoktól keletre a 4-5. századok után, hanem valamivel később *itt, Hungáriában került sor*, finnugor nyelvű magyarok korai bejövételét, *első honfoglalásait* követően a 6-9. századokban. Ez az utolsó iráni „kapcsolat” pedig azok a szarmaták/alánok voltak, akik a római kor idején mindvégig óriási lélekszámban éltek az egész *Alföldön*. Éppen nagy számuk miatt sem a hunok rövid, sem a gepidák és korai avarok tartós, de az utóbbiak esetében csak 567-628/630 között harcos, azt követően békésre váltó uralma alatt nem szívódtak fel.

A Kárpát-medencében ősmagyar-iráni találkozásra, huzamos együttélésre már nem kerülhetett sor 896 *után*. Nincs is semmi nyoma! 896 körül az Alföld és a Dunántúl szarmata-alán eredetű népei tömegükben már felszívódóban voltak, csak egyes szigetek éltek még tovább, nyelvüket itt-ott a török korig örízve. Vannak temetők, például Baranyában Kölked-Feketekapu, amelyek

azt mutatják, a hajdani gepida lakosság hogyan olvadt be az avar kori lakosságba. Ugyanezt joggal feltételezhetjük a gepida uralom alá került szármatakról-alánokról, tehát iráni nyelvű lakosságról is.

Az iráni-ősmagyar találkozás Kárpát-medencei megtörténtének az a feltétele, hogy elfogadjuk: *ősmagyar nyelvet beszélő őseink nem 896-ban, nem Árpád népével jöttek be a Kárpát-medencébe*, hanem évszázadokkal *előbb*, a korai avarok, majd az onogurok vezetésével.

A törkökkel való egybeolvadásunk ebben az esetben már keleten, az elsodrással megkezdődött, de itt fejeződött be. Az alföldi iráni lakosság pedig hosszú évszázadok alatt már a magyarba olvadt be. *Ez egyébként tény!* Nem tudunk arról, hogy iráni nyelvű népek (akik pedig valaha igen nagy tömegben éltek itt!) bárhol a Kárpát-medencében szláv, germán vagy türk-török nyelvű lakosságba olvadtak volna be. Márpedig be kellett olvadniuk valakikbe, mert fél évezred (vagy csak háromszáz év) óta egyetlen, iráni nyelven beszélő lélek sem él Hungáriában. Korábban említettük, hogy 1422-ben még létezett Jászfalu, ahol iráni-alán, azaz jász nyelven beszéltek. A következtetés ebből egyszerű, de fontos: az iráni kölcsönszavainknak nem a legrégebb (tehát a szkítákhoz nem köthető, második korszakos) rétegét az irániak beolvadása során *itt vettük át*, mégpedig a hunokat és Bajánt is *túlélő* alföldi és dunántúli szármataktól/alánoktól 896 előtt, és kis részben talán még 896 után is.

Anonymus idézett sorai tehát nemcsak 896-ra vonatkoznak! Álmos törzsének ősi rokonai, a várkonyok, majd az onogurok 670-680 körül jöttek ki ugyanarról a vidékről, ugyanonnan, a Volga és a Káma találkozásától sodorták-hajtották el *a szövetséges népeknek megszámlálhatatlanul nagy sokaságát*. Anonymus gestájában ezek a sorok az avarság vezette megszámlálhatatlanul népes *ősmagyarságra* vonatkoznak, nem Árpád elődeire! Árpád népe a Káma-torkolat, a középső Volga és Szuzdal környékén, tehát eredeti finnugor lakosságú területeken sohasem élt, sohasem járt, még az ottani őslakókat sarcolni és fogságba hurcolni sem! Ezzel szemben Kuvrat onogurjai a 7. században uralták a Volga–Káma térséget is, Baján avarjai pedig a Volgától a Bécsi medencéig mindent.

Anonymus még tudott vagy olvasott valamit az *első honfoglalásról*. Gestájának 1200 körül lejegyzett, ma ismert kései változata az Árpád-ház uralmának a háromszázadik éve körül azonban csakis az Árpád-háznak, a Turul nemzetségnek az őset, Álmost tarthatta az *első*, szerinte *egyetlen* honfoglalás vezérének. Még akkor is, ha ez **a népi-nyelvi honfoglalás kétszáz évvel korábban** volt Álmos és Árpád honfoglalóinak bejövételénél.

Valóban, ősmagyar nyelvű emberek *megszámlálhatatlan sokaságának* kellett legkésőbb 670 körül keletről beköltöznie a Kárpát-medencébe. Csakis így történhetett meg, hogy e 300 ezer négyzetkilométeres terület ősidők óta tarka és vegyes nyelvű lakossága a 11. században egységes finnugor-magyar nyelvű volt. Egy 9. század végi bármilyen tömeges magyar beköltözés ugyanis a 11. század közepére-végére nem tudta volna nyelvileg teljesen magyarrá tenni ezt a tarka nyelvű Kárpát-medencét. A helynevek és a legkorábbi személynévek viszont szinte teljesen magyar Kárpát-medencét mutatnak már a 11-12. századok fordulóján. A dömösi prépostság 1138-ban Álmos herceg által kiadott adománylevelében több, mint nyolcszáz, csaknem kivétel nélkül magyar szolganév van felsorolva. A két tucat évtizeddel korábban szláv rabszolgákat Herszonban eladó Árpádok királyi prépostságának tehát kizárólag magyar anyanyelvű szolgálói vannak! A tihanyi apátság 1211-ben kelt összeírása pedig kétezernyi, döntő többségében színmagyar személynévet tartalmaz. A megszámlálhatatlan sokaságú ősmagyar nyelvűek csakis legkésőbb 670-680 körül jöhettek be Hungáriába, hiszen Árpádnak 896 előtt néhány évvel ott künn kijevi szláv szolgálói voltak. A Szuzdalban és Kijevben kapott túsok is szlávok és kunok voltak. Nem Árpád népének 896-os honfoglalása hozta el ide a magyar nyelvet és a magyar szolgákat!

Finnugor-ősmagyar helynevek és személynévek

A hivatalos tudomány nálunk még soha nem foglalkozott komolyan a korai okleveleinkben található, finnugor eredetű hely- és személynevekkel. Közülük a helyneveket másutt *a finnugor eredetű leíró helynevek* rendszereként foglaltam össze. Most a személynevek hatalmas csoportjával igyekszem érzékelteni, hogy milyen fontos és döntő bizonyítékokat mellőz a kutatás. Fehértói Katalin óriási anyaggyűjtése, az *Árpád-kori személynévtár (1000-1301)* 2004-ben 862 nagy méretű oldalon sorolja fel a személynév-anyagot, melynek döntő, túlnyomó többsége nem szláv, nem latin, nem keresztény-bibliai, nem germán, nem türk, hanem **magyar**. Hogy érzékeltessem ennek az általa hangyaszorgalommal és hatalmas tudással összegyűjtött névanyagnak a tömegét, csak az *abc* néhány első betűjéből sorolom fel az alábbiakat:

Abadi, Adomas (adó), Agudi, Agyagus (vályogvető?), Alcud/Olcod/Olchod, Almas, Alnuk, Apa, Apadi, Aratas, Arua, Arud, Arva, Ayanduc (Ajándék), *Balug*/Balog, Balugd, Banalc, Basu hodnocio, Bebus, Bedi, Bedus, Begu, Bekesd, Belch/Belche (bölc), Bena, Berici, Bessu, Beud (cum viginti quinque libertinis), Beza, Bezad, Biba/Bibo, Bihura/Bibara/Bibura, Bicca/Bicha, Bika, Bikas, Biqua, Bise, Bizotlon, Bizoud/Byzod (bízó), Bob (bab), Boc/Buc, Boche, Bochochi, Bocv, Boda, Bodus/Bodus, Bogu, Bogza, Bokolou, Borons, Botko, Botou, Boudog (boldog), Budur, Budus, Budurog, Bugul, Buhtuke, Buhtus, Buken, Bulcsú (megbocsátó), buna, Bundu, But, Butha/Buthe, Bybur (bíbor), Byzod (in villa Negeuen/Negewen), *Cegu*, Celei, Ceme, Cenke, Cepe, Cesti, Chapa, Cheche, Chede, Chegur de villa Gyagya, Chegze, Cheke, Cheker, Chekesc, Chemeg, Cheng, Chenke, Chenkes, Chent, Chima (cum filiis Cema et Elus), Chipeu, Chobod, Chod, Chom, Chomos, Chuca/Chuce, Chuda, Chuke, Chumov, Chumoz, Chuna (Csúnya), Chybour, Chybur, Chibury, (custos silvarum de Zekos), Chydour, Chyglo, Chymothey/Chemothoy, Chyk, Cimohus, Cimuz, Citar, Cmyhoz, Colondus, Copo (Copou, Kopó) Cuci, Cuke, Culesed (kölesd) Cune (uxor), Curpadi, Curpas, Cus, Cutus, Cydubur/Sydubur, Cymegey, *Deg* (Dög), Dubas, Dubos, Dubur, *Ebed*, Ebedi, Edlelmes ('ellő, termékeny, könnyen szülő', az edleni 'elleni' igéből), Egirih, Egudi, Ehelleu, Ehine, Elemdu, Eleud (előd, elsőszülött), Elleu, Ellu, Embel, Emdí, Emelő (szoptató), Érd (erecske), Ereu, Ereus (Érős), Erzeu/Errizeu (Érző), Escen, Eurdeuk/Ewrdeuk (Ördög?), Eusud (Ősöd, nagyapa).

És így tovább, az abc végéig. Ráadásul ezer Árpád-kori oklevél – amelyek nyomtatásban hozzáférhetetlenek – feldolgozását a szerzőnő nem vállalhatta. Azonban nem ez a fő baj. Hanem az, hogy Fehértói Katalinnak az 1983-ban kiadott *Árpád-kori kis személynévtára* óta eltelt **majd két évtized alatt még a gondolata sem merült fel egy korszerű, tudományos igényeket is kielégítő, intézményes keretek között elkészíthető magyar történeti személynévtárnak.**

Nyelvtörténeti és történeti kutatásunk tehát jóízűen alszik a törzsnevek, nemzetségnevek, puszta személyneves névadások, a népcsoportnevek, a *tabula rasa*-elmélet, a *primer névtelenség* kényelmes (és gyakran ostoba) teóriáinak poshadt szláv szalmával teli derékalján, és fűtyül finnugor-magyar eredetű Árpád-kori köznépünk, a *pórnép* nevére! A Pais Dezsőn kívül² komolyan soha nem tanulmányozott, elképesztően gazdag magyar névanyagra! Ugyanez a helyzet a leíró helyneveknél. Közben tanulmányok százait – ha nem ezreit – szánta és szánja a szláv eredetű nevek kutatásának. Jól van ez így? Végül is szlávok vagyunk, vagy magyarok? Akadt szakértő, aki 2008-ban még azt is le merte írni egyik vezető nyelvtudományi folyóiratunkban, hogy:

„Vajon tényleg nem lehet honfoglalás előtti magyar helyneveket a Kárpát-medencében kimutatni? Milyennek képzeljük [el] a 'honfoglalás előtti' helyneveket? ... A puszta személynévi, törzsnévi, nép-csoportnévi eredetű (ilyen gyanús) nevek körében bizonyára van mit keresni. Mit mondanak a pogány vallás elemeire utaló helynevek? ... Majd kijelentette: Az itt [Király Péter 2006-ban megjelent könyvében] elmondottak ... nem lezárása, hanem éppen kezdete lehet annak a tudományos kutatásnak, amely a történettudomány és a régészet mellett a nyelvtudományt is újabb vizsgálatokra kell, hogy serkentse.“³

Eközben halvány fogalma sincs arról, hogy például jómagam kerek 15 évvel korábban részletesen írtam ezekről a dolgokról. Azt kell megállapítanom, hogy tudományos életünk meghatározó részének szintén halvány fogalma sincs arról, mi a helyzet – és mi lenne a teendő – a finnugor-magyar érdekű hely- és személynév-kutatásban.

* * *

A hivatalos őstörténettudomány úgy tartotta és mindmáig úgy tartja, hogy a finnugor, türk/török és iráni nyelvi és más elemek összeolvadása már keleten, a sztyeppen, a kazár állam kötelékében, abból szabadulva Dentumogyerben [a Don torkolatvidékén], majd nyugatabbra Levédiában és Etelközben megtörtént és le is zárult; 896-ban Árpád és népe már egygyé forrott magyarként foglalta volt el a Kárpát-medencét. A finnugor magyarokat a sztyeppre elsodró és őket ott a lovas-nomád életmódra megtanító, belőlük lovas harcosokat kiképző török főnökök és embereik menet közben megtanulták a magyarok nyelvét. A saját maguk ősi török nyelvét pedig elfeledték, feladták, jóllehet a nyelvüket kivéve majdnem minden etnikai sajátságukat és szokásukat évszázadokig megőrizték és átruházták a finnugorokra. A vegyülés után a sajátságok és szokások egy darabig szinte kizárólag türk/török jellegűek maradtak: a hitvilágtól és mondáktól a társadalomszervezetig, a ruházkodástól a fegyverzetig, a törzsbeosztástól a méltóságok nevéig, a névadástól a temetésig, a gyermeknemzésig minden. Ez az arány öröklődött tovább a középkori, sőt talán az újkori magyarságra is.

Árpád török népe valóban beleolvadt a magyarságba. De nem odakünn, hanem csak már itt, Hungáriában, a 896-os honfoglalás utáni néhány nemzedék alatt.

Pontosan az történt meg a kettős honfoglalás gondolata szerint is, amit a hivatalos tudomány állít. De nem az ősmagyarok és Árpád török népe között 896 előtt a sztyeppen. Hanem az ősmagyarok, a korai avarok (várkonyok) és onogurok – Árpád népének rokonai-elődei – között 567 előtt keleten, 567 és 896 között pedig avarok, onogurok és ősmagyarok között már itt, Hungáriában. Végül pedig még egyszer a már ómagyar nyelvűek és Árpád türk népe között, szintén Hungáriában, 896-tól Szent István haláláig. Bonyolult dolgok ezek, és bonyolult folyamatok voltak, nem csodáljuk, hogy a nyelvészek és történészek a 896-os kizárólagos Árpádi hatalmi-nyelvi foglalás sokkal egyszerűbben leírt eseménysorának hívei.

A hivatalos felfogás sem tagadja ma már azt, hogy két ág, egy finnugor és egy türk/török vegyült össze a magyarság etnogenezise, néppé válása során. „Csak” az vitás, hogy hol került sor az összevegyülésre, és mikor zajlott az le.

Igyekeztem hát röviden elmondani, hogy mi a különbség a 19. század végén törvényerőre emelt hivatalos honfoglalástan és az ún. kettős honfoglalás László Gyulához fűződő elmélete között. Az utóbbit rossz kifejezéssel kettős, pontosabban kétszeri honfoglalásnak lehetett nevezni mindaddig, amíg László Gyula el nem fogadta azt az elgondolást, amit Vámbéry és a tudós Nagy Géza már egy évszázaddal ezelőtt kifejtettek. Hogy ti. a honfoglaló Árpád népe a maga teljességében török nyelvű és etnikumú volt.

László Gyula ugyanis sokáig amellettt történelmi láncát, hogy bár a finnugor nyelvet beszélő ősmagyarok nagy tömegeit 670-680 között onogur-török vezető réteg sodorta el és mint alávetett népet vezette be a Kárpát-medencébe (ez az első honfoglalás), de voltak ősmagyarul beszélő tömegek Árpád honfoglalói között is (ez a második, és ezért a kettős honfoglalás). Az utóbbi elvileg nem is zárható ki (hiszen bármelyik nomád népnek „joga” és lehetősége lehetett békés finnugorokat elsodorni), csak éppen a rendelkezésre álló írásos és régészeti forrásokban nyoma sincs: Árpádot és népét keleti és nyugati források egyaránt türknek, töröknek írják, legfeljebb Hungarusnak, azaz onogurnak. László Gyula csak élete utolsó szakaszában látta úgy, hogy Árpád népében is túlnyomó többségben voltak a török elemek, így maga a fejedelmi törzs is török nyelvű és etnikumú volt, úgy is beszélt egészen Szent Istvánig. Munkáiban csak gyanúként merült fel, hogy az első – vagy éppen igazi – nyelvi foglalásra még a kúvrat-kuberi idők előtt, a korai avarok érkezésével kapcsolatban került sor.

Az Anonymus, illetve a krónikák által előadott két útvonal két, egymástól független eseményt örökített meg, legendásan bár, de lényegében jól és helyesen emlékezve: a Szuzdalon átvezető útvonal az onogurok vezette 670-680 körüli bejövételt jelenti (vagy egy még korábbi, bajáni bevándorlást is). A Képes Krónika déli, meótszi iránya pedig Árpád népének érkezését 896-ban. Sem Baján, sem az onogur hódítók érkezését nem vezethetjük be kizárólag a déli, meótszi útvonalon, mert ottan és onnan nem tudjuk hozzájuk kapcsolni finnugor nyelvűek elsodrását.

A tatárjárás utánra mindkét hagyomány a magyarság történetének szerves része lett, hiszen akkor már ki tagadhatta volna, hogy **az Árpádok magyar királyok**.

Megismétlem: ha alaposan utána gondolunk, rájövünk, hogy László Gyula kettős honfoglalása és a hivatalos millenniumi elgondolás között *nincs lényegi, elvi különbség*. László Gyula szerint csak a török és finnugor alkotó elemek találkozása történt meg odakint. Odakint kezdődött el az összeolvadásuk is, de már csak itt, a Kárpát-medencében folytatódott, és 896 után fejeződött be, amikor újabb erős török elemek érkeztek: Árpád népe.

Az orthodox (vagy eredetében millenniumi) elmélet ettől annyiban különbözik, hogy szerinte 670-680 táján csak onogur-török foglalók jöhettek be keletről, legfeljebb kevés, hozzájuk társult finnugor-magyarral. Maga az ősmagyar-török találkozás a „hivatalos” elmélet szerint is tény, de odakünn történt meg Kr. u. 450 után, és a keveredés 896-ra már befejeződött: Árpád népe, elválva a keletre került vértestvéreitől, a szabiroktól – **akik fura módon odakünn nem magyarosodtak el 895-re!!! (avagy magyar nyelven vonultak be Perzsiába?)** –, és társulva a kazároktól elvált kavaroikkal színmagyar népként foglalta volna el Hungáriát. Közben gyorsan – két-három év alatt – a kavaroiktól újból megtanulta a nemrégiben elfeledett török nyelvet. Azoktól a kavaroiktól, akik az Árpád és Taksony között eltelt csekély öt évtized alatt azután tényleg roppant gyorsan elfelejtik majd türk-török anyanyelvüket! Párhuzamosan megtanították nekik türk-kavar dialektusukat. Eurázsia története valóban nagyon bonyolult dolog: higgyük el, hogy még ilyesféle, jóval bonyolultabb dolgok is megtörténhettek benne? Pusztán csak azért, hogy egy évszázados obskúrus elméletet tovább dédelgessünk?

A hivatalos álláspont szerint tehát 896-ban Árpád és népe egységesen magyar nyelvet beszélve, tiszta magyar etnikumként foglalta volt el a Kárpát-medencét. *Még egy olyan eredeti, régi és gyönyörű magyar nyelvet beszélő nép is*, mint a székelység – az orthodox finnugor elméletet igazolandó! – csakis *török nyelvű* lehetett, és csak később olvadt volna be a kizárólag csak Árpád népe által képviselt, egyedüli és végleges magyarságba!⁴ Még akkor is, ha tényleg igaz a krónikás állítás: a székelyek itt várták Árpád csapatainak érkezését. Magyarok ugyanis 896 előtt nem élhettek ebben a hazában! Ezek a tudóskodó elméletek egy tősgyökeres magyar csoportot, a székelyeket kizárják az eredeti magyarság kereteiből. Jókedvre derítve ezzel a határainkon túli magyargyűlölőket.

A különbség tehát *pusztán* az idő, a terület és a folyamatok iránya. Maguk az összetevők és a szereplők ugyanazok. Hangsúlyozzuk, hogy László Gyula elméletében nyoma sincs valamiféle „hazaárulásnak”. Hiszen a 670-es magyar bejövétel sem fosztja meg Árpádot és népét a magyar állam megalapításának páratlan érdemétől: **az Árpádok magyar királyok**. Ennek a kérdésnek a tárgyalására könyvünk végén kerül sor.

Sem az 1896-ban törvényerőre emelt orthodox, sem a László Gyula-i elmélet nem foglalkozott részletesen a magyar régmúlt és kultúra *iráni* eredetű összetevőivel. Tárgyalásuk nem kerülhető meg. Az előbb ismertetett feltevés egyszerű és logikus megoldást kínál erre a bonyolult kérdésre. Anélkül, hogy iráni jövevényszavaink átvétele érdekében hosszú kerülő utat tétetne meg finnugor elődeinkkel, le a Kaukázus vidékére. Anélkül, hogy Árpádi elődeinknek végig kellene menniük egy nagy vargabetűn: az Uráltól a Kaukázusig, tovább a Meótszigig, onnan vissza a Volgáig, fel Szuzdalba, majd Kijeven át Hunniába-Hungáriába. Anélkül, hogy Árpád népének gyorsan el kellene felejtene türkül, majd már magyar nyelvűként csakhamar és sebesen ismét meg kellene tanulnia a kazároktól-kavaroiktól türkül. És vannak, akik elhisznek ilyesmiket!

Pusztán csak annyit *kell elfogadnunk a modern őstörténet-tudomány* (a magyar őstörténeti kutatás nem sorolható be ebbe a kategóriába) *alapelveiből*, hogy jelentős lélekszámú lakosságok nem tűnnek el, nem szívdóznak fel egyik napról a másikra. Főleg nem nyelvükben. Tehát hogy az egész Alföldet sűrűn lakó iráni nyelvű szarmaták/alánok *nem tűntek el hirtelen* a semmibe. Nem pusztultak ki, nem felejtették el eredeti nyelvüket, nem vándoroltak világgá akkor, amikor a hunok 400-410 táján átvették a Kárpát-medence keleti része feletti uralmat. Hanem a régészet és a korszerű őstörténet mai felfogásának megfelelően (amely szerint egy népes őslakosság mindig átvészelte az uralomváltásokat, pusztításokat, katasztrófákat, és amely felfogást a magyar nyelvtörténészek zöme nem ismeri vagy nem veszi komolyan) *túlélték a hunok*, majd az utánuk következő germán *gepidák hatalmát*. Az 567-ben a dunántúli longobárdok megsegítésére behívott, Baján vezette avarok – és főleg a dunántúli longobárdok – pedig nem őket semmisítették meg az Alföldön, hanem csak gepida uraikat. Sőt a gepidák közül is csak a nagyurakat. *Az irániak túlélő tömegei* tehát 567 után bármikor kapcsolatba kerülhettek, együtt élhettek a Kárpátok ölébe érkező finnugor nyelvű ősmagyarokkal. Főleg 670-680 után. Itt Hunniában-Hungáriában, az Alföldön és a Dunántúlon indult meg a magyar nyelv *iráni* jövevényszavainak, azok fő csoportjának az átvétele. A szarmata kor után ugyanis jelentős iráni – majd gepida és iráni – népcsoportokat telepítettek át az avarok a Dunántúlra. Például a kölkedi temető embereit, vagy Jászfalu népét.

Ha lennének nagyon korai magyar nyelvű szövegeink az erdélyi Mezőségről, akkor ezt a feltevést könnyen tudnánk bizonyítani. Elméletileg ugyanis a teljesen zárt mezőségi magyar nyelvjárásban (amelynek csak egyetlen igazi rokona van, a régi csángó) nem lehetnek itt helyben kapott iráni nyelvi hatások. A Mezőség ugyanis nem tartozott a szarmaták-alánok lakterületéhez. Az archaikus mezőségi magyar nyelv gondos tanulmányozása azonban még ilyen régi nyelvi források hiányában is bizonyíthatja majd egyszer, hogy ritkábbak és másodlagosak benne az iráni nyelvi hatások. Számítok ilyen kutatások majdani elvégzésére, és ilyen eredményeikre!

A Szent László-legenda eredete

Nemcsak iráni eredetű *szavak* kölcsönzéséről van szó, hanem a magyar hitvilág és a teljesen elveszítettnek tartott hősmondáink iráni elemeiről is. Mint például arról a történetről, amely a Csörsz-árok mondájához kapcsolódik. Tompa Mihály így jegyezte fel: *Csőrsz árka ... mint órjas ekétől Szántott barázda-ut, Tiszától a Dunának Nehány mérföldre fut*. A Csörsz-árok az ördög barázdája. Az orosz és ukrán hagyományban megvan a párhuzamos történet: két kovács, Kozma és Damján negyven évig kovácsoltak egy 300 pud súlyú hatalmas ekét. Befogták elé a Fekete-tenger sárkányát, és hatalmas árkot húztak vele a Dnyeperig vagy a tengerig.

A monda eredetét orosz és német kutatók a háromezer éves szkíta, sőt a még korábbi kimmer elődök világában keresik. Az iráni örökség kapcsán azonban most nem a Csörsz-ároknak az egyébként fontos kérdését szeretném megtárgyalni, hanem két, Szent László királyhoz kapcsolódó történetet.

Az egyik a Szent László-legenda közismert részlete. A kerlési hegy a hajdani Beszterce-Naszód, a mai Bisztrica megyében van. Itt történt, hogy 1068-ban a Moldvából betörő és szélében-hosszában pusztító besenyőket és úzokat Salamon király, Géza herceg és László herceg együttes serege szétverte. Az esetről a Képes Krónika és társai számolnak be (Kézai Simon és Anonymus nem említik): *A magyarok kegyetlen halállal szorongatták a pogányokat, s azok nyomorultul futottak előlük. Ámde a magyarok gyorsabban üldözték őket, és éles, szomjas kardjukat a kunok vérével részegítették. Úgy vágták le kardcsapásaik a kunok frissen borotvált fejét, mint az éretlen tököt. Látja pedig Boldog László herceg, hogy egy pogány egy szép magyar leányt hurcol magával lova hátán. Szent László herceg azt hitte, hogy ez a váradi püspök leánya, és bár súlyos sebet kapott, Szög nevű lován mégis azon nyomban üldözésére indult. Mikor pedig olyan közel ért, hogy lándzsavége kapja, ez semmiképpen sem sikerült,*

mert sem az ő lova nem futott gyorsabban, sem amannak a lova nem maradt le valamicskét: mintegy karnyújtásnyira volt a lándzsa a kun hátától. Így kiáltott tehát Szent László herceg a leányhoz: Szép húgom, ragadd meg a kunt az övénel, és vesd magad a földre. Ez meg is történt. Miután pedig Boldog László herceg a földön fekvő kunra vetette volna lándzsáját, meg akarván ölni, a leány nagyon könyörgött: ne ölje meg, hanem bocsássa el. A szent herceg azonban hosszú ideig birkózott a kunnal, s miután a lány a kun inát elvágta, megölte. De a lány nem volt a püspök lánya.

Ebből az utolsó mondatból tudjuk, hogy a legenda nagyon régi. Római katolikus pap, különösen püspök házasságát Kálmán király (1095-1116) törvényei is szigorúan tiltották, valójában már a 4. század eleje óta megengedhetetlen volt. Váradon, Szent László király városában bizonyára mindenkor elképzelhetetlen volt. Ez arra utal, hogy a legendában nagyon régi idők emlékei maradtak fenn.

A történet ezzel még nem ér véget, de folytatását csak festett képekből ismerjük. Anjou-királyainknak a 14. században készült Legendáriumában négy gyönyörű képen láthatjuk a leány kiszabadítását. Aláírásaik szerint *a leány* bárdal elvágta a kun mindkét lábán az inakat, majd lenyakazta. Ezután leült egy fa tövébe, a sebesült és fáradt Szent László pedig ölébe hajtotta koronás fejét, és nyitott szemmel pihent. Ez az *a pihenési jelenet*, amely különféle változatokban több mint ötven középkori magyar templomi festményen szerepel legalább a 13. század közepétől kezdve (az óvatoskodó hagyományos keletezés szerint). Közös elem bennük, hogy miközben a király szinte éberén pihen, a leány gyöngéden simogatja az ölében tartott fején a haját. Ez az úgynevezett *fejbenezés*, amit népballadaink kutatói messzi keleti, osztyák, mongol, sőt *melanéziai* párhuzamok alapján a szerelmi együttlétre utaló tetvézésnek vélnék. Rögtön látni fogjuk, hogy nincs szükség erre a gusztustalan értelmezésre (a mongol változatok szerint a tetvéző elropogtatja a zsákmányt).

László Gyula remek könyve részletes összefoglalást ad a Szent László-legenda középkori falképeiről. Megtudjuk belőle, hogy ismét Nagy Géza volt az, aki a kérdés lényegét felismerte: a pihenési jelenet része egy nagyon régi keleti hőstörténetnek, amely a ma ismert formájában a legkeletibb *iráni* népek ajkán alakult ki. Jelenleg az a nehéz aranylemez számít a legrégebb emlékeknek, amelyet Kr. e. 300 körül a dél-szibériai szkíták készítettek. Népmeséink kilenc ágú, égisz éró fája látható rajta, alatta ül a leány, ölében a vitéz fejével. A vitéz fegyverei a fára vannak aggatva, lovának kantárszárát a közelben ülő fegyverhordozó tartja. A lemez kétségtelenné teszi a hőstörténet iráni eredetét, és azt is, hogy a történet már a szkíták korában kialakult. Nálunk a 16. században az ország keleti részén még ebben a formában ismerte az egyszerű nép. Népballadaink pedig, például a *Molnár Anna-ballada* a közelmúltig megőrizték a történet egyes motívumait.

Balladakutatóink tisztában vannak a történet keleti eredetével és máig élő ottani párhuzamaival, beleértve finnugor nyelvű népek hősmondáit, meséit is. Nehezebb dió a balladában elbeszélte történet szoros rokonsága a nyugati világgal, főleg francia balladákkal. Vargyas Lajos téves véleménye szerint a hőstörténet eredetileg ugyan a *896-ban érkezett magyarság* felől terjedt el nyugatra, de balladai formájában mégis a francia változatot tartja a legrégebbnek, a kiindulásnak. Abból származtatja a magyar Molnár Anná-t és típusát. Később ez a francia eredetű magyar balladakör – visszafordulva nyugatra – hatott volna a német nyelvterület hasonló témájú balladáinak a kialakulására.

A keletről jött hősenek tehát, ki tudja, hogyan, Magyarországról eljutott volna francia földre, onnan visszatért hozzánk, itt újabb részekkel bővült, majd ismét elterjedt a német nyugaton. Nem lehetetlen, csak bonyolult, sőt hihetetlen út. (Ismét jobb kézzel vakarjuk meg a bal fülünk tövét?)

László Gyula ennél egyszerűbben látta a kérdést: *a Molnár Anna-ballada egy régi pogány hősünk tetteinek sorozatából szakadhatott ki. Az egész történet elkallódhatott. Az, amit Szent László-legenda néven ismerünk belőle, maga is töredék. Szent László fennkölt alakjával csak*

később hozzák kapcsolatba a hősi ének egyik szereplőjét. A háttérben egy ősi eurázsiai monda rejlik, amelynek jelenleg a szkíták koráig tudjuk visszafelé követni az eredetét.

Hogyan került a hőstörténet hozzánk, és főleg hogyan jutott el a távoli nyugatra? A szkítáktól kezdve minden iráni, majd irániakkal keveredő és a Dunáig eljutott török nép „gyanúba” kerülhet. Szó szerint a teljes népvándorlás.

A megoldás kulcsát az erős kezű Valternek már említett története adja a kezünkbe. Az ékes latin nyelven 930 előtt írott, de még korábbi germán eredetre visszanyúló hőskölteményben Valter germán herceg, Hildegund burgundiai hercegnő és egy előkelő frank férfi, Hagen, tuszok Attila pannóniai várában (Ecilburgban, tehát az Attilavárban Óbudán). Valter és Hildegund gyermekkoruktól jegyesek. Megunván a mégannyira is gazdag és előkelő rabságot, a tuszok megszöknek. Először Hagen egyedül, majd később a jegyespár együtt. Kalandok után eljutnak a Rajnáig, átkelnek rajta, biztonságban érzik magukat, és Valter úgy dönt, hogy álomra hajtja a fejét, hiszen hetek óta mindig ő örködött éjjelente. Fegyvereit, sisakját egy fára akasztja, fejét a leány ölébe hajtja, és megkéri Hildegundot, csak akkor ébressze fel, ha üldözőket lát közeledni. Mikor Hildegund vágató lovasok porfelhőjét veszi észre, fejének finom érintésével, cirógatással, hajának simogatásával felébreszti Valtert.

Közbevetőleg: Csányi Vilmostól tudjuk, hogy a haj cirógatása, simogatása – *a kotorászás* – az emberré válás (!) óta az érzelmi élet egyik legfontosabb megnyilvánulása volt. Gusztustalan tatár és ujjur tetvéskedésre nincs szükség, különösen nem Szent László égi fényességű személyével kapcsolatban. Nem is egészen értem, a kitűnő Vargyas Lajos miért hitt ilyesféle barbár adatoknak.

A történetet további részletek kapcsolják nagyon szorosan a Szent László-legendához és balladáinkhoz. A Valter-eposzt 930-ban már írásban terjesztették, és (elkallódott) germán eredetije korábbi 896-nál. A Szent László-legendá pihenési jelenete tehát *Árpád népétől nem terjedhetett nyugat felé*. Első Ekkehard, a szerző Attilát emlegeti ugyan, de – mint azt már korábban említettem – többször is írja, hogy a cselekmény az *avarok* korában játszódik, éppen úgy, mint Kézai *hun* története, vagy a híres *Nibelungenlied*, amelynek egyébként épp a Waltharius a legkorábbi ismert előfutára. Ráadásul a korszerű tudományos kutatás (amibe ebben az esetben nem érhető bele a magyar is, mert tudósaink mindmáig elképesztő botorságokat írnak a Valter-eposzról!) a Waltharius-történet eredeti megfogalmazását Nagy Károly utolsó éveire, vagy az azt követő évtizedekre teszi, tehát 800-850 közé. *Summa summarum*: a fejbenezés és a fa alatt a lány ölébe fektetett fejjel való pihenés jelenete tehát Árpád 896 őszen érkező népétől, vagy akár 862-863-ban ide látogató katonáitól nem terjedhetett el Európa-szerte.

Az ősi keleti, iráni hősköltemény részletei viszont akár a hunok és a germánok, avagy az avarok és onogurok szájhagyományán keresztül is eljuthattak nyugatra. Ha azzal számolunk, hogy 670 körül már beszéltek *magyar* nyelvet a Kárpát-medencében, akkor akár korai *magyaroktól* is. Meggondolásra int azonban, hogy *a pihenési jelenet* gyakori, a balladák történetétől *független* és mélyen meggyökeredzett eleme az Artur királlyal és a Kerekasztal lovagjaival kapcsolatos *mondakörnek is*, amely csak kevés szálon rokon a Nibelungenlied történeteivel. Így jóval korábbi eredetre is gyanakodhatunk!

Az elmúlt években a magyar olvasónak is módjában volt megismerkednie a *Merlin* névvel. Nos, ez az ősi, pogány, kelta varázsló sokszor segítette tanácsaival Artur királyt. Mikor egyszer ő maga kelt útra egy varázslónővel, pihenéskor egy árnyékos fa alatt annak az ölébe hajtva fejét aludt el. Mikor Artur király utolsó útjára, a másvilági Avalonba készült, három királynő kísérete el egy darabon. A fáradt, sebesült király a legmagasabb termetű és legszebb hölgy ölébe hajtotta fejét és úgy pihent. Végül közismert a szerelmespár Trisztán és Izolda története. Az egyszarvú egy szűz ölébe hajtja fejét a forrásnál, amikor a gonosz vadász üldözi. Amikor pedig a szerelmespár egy nagy erdőbe érkezik, fegyvernökük mögöttük kantárszáron vezeti lovaikat, Trisztán és Izolda pedig egy fa alatti sziklán pihennek meg.

A fa alatti légyott szerteágazó kapcsolatainak háttérében azok a nehézpáncélos és sárkányzászlós *iráni lovasok* állnak, akik közül ötezer ötszázat – emlékezzünk rá! – Marcus Aurelius császár a tiszai Alföldről telepített Britanniába. Nemcsak sárkányos hadijelvényüket vitték magukkal, őrizték meg és használták egészen a hastingsi csata koráig (1066), hanem iráni mondavilágukat és hőstörténeteiket is. A legújabb értelmezés szerint az Artur-mondakör *nem a kelta mitológiából nőtt ki*, mint két évszázadig szinte minden kutató gondolta, hanem fő elemeiben ebből az angliai és normandiai szarmata-alán legendakörből. Az ősi magyar mondakincs török átvételű alkotóelemei közé is helyi, azaz Kárpát-medencei iráni hagyatékból került át ez a történet, avar uralkodó réteg közvetítésével. Évszázadokkal később pedig nem véletlenül kapcsolódott éppen Szent Lászlóhoz, a legelső európai lovagkirályhoz.

Vannak, akik, *feltehetően helyesen*, úgy vélik, hogy az egész nyugat-európai lovagi világ és lovagköltészet ennek a keleti, Pannóniába, Britanniába, Galliába, Hispániába még a római korban eljutott perzsa-iráni-sztyeppi lovas-páncélos harcmódnak és a vele együtt terjedt keleti hősköltészetnek a terméke. Ez az úgynevezett *szarmata kapcsolat* az oka annak, amiért az Artur-legendákat szoros rokoni szálak fűzik a Kaukázus északi oldalán máig iráni nyelvet beszélő oszétok (hajdan volt alánok) hősi eposzához, hitvilágához. Ezen szálak között további olyan részletek is vannak, amelyek szintén felbukkannak Szent László személyével kapcsolatban is.

Szent László király ezüst csészeje

Első László királyunkat (uralkodott 1077-1095) III. Béla 1192-ben avattatta szentté. A tanúságként szolgáló csodák sorában *az ezüst csésze csodája* volt a hatodik.

Szent László csészejének csodáját már a 13. század legelején leírták. *Egy vitéz nyomasztó szükségében ezüst ivócsészejét, melyet apjának a kegyes király adományozott, egy ispánnak eladásra kínálta, de az ispán a kapzsiság szenvedélyében azt hazudta, hogy éppen tőle lopta. II. István király, Kálmán király fia Valter váradi püspököt bízta meg, hogy ezt a pert törvényes eljárással folytassa le. A püspök nagy bizonyossággal bízva a boldog király érdemeiben, olyan bírósági ítéletet hozott, hogy tegyék a csészt Szent László király sírjára: bizonyítsa be az Úr, ki érdemli meg kettejük közül igazság szerint. Az ispán pedig maga felől nagy reményességben lépett a sírhoz, hogy megragadja a csészt: mint egy halott zuhant le nyomban, és súlyos kábulatában sem a csészt nem tudta megragadni, sem a földről nem tudott felkelni. A szegény katona szintén odamegy, és Istennek hálát adva elviszi jószágát. Miért hitték csodatévőnek Árpád-házi királyunk egyszerű, ezüst ivócsészejét a 11-12. századi magyarok Nagyváradon – és a keresztények Európa-szerte?*

Említettem már a Párizsban őrzött iráni remekművet, a Péróz-csészt. „Hivatalosan” II. Khosrau edényének tartják, *tévesen*, mert száz évvel korábbi. Hiszen Péróz sáhinsáznak, *Attila kortársának* a koronás feje látható a közepén lévő hegyikristályba faragva.

Iránban, Perzsiában a nagy királyok, Dareiosz (Kr. e. 522-486) és fia, Xerxes óta ilyesféle edény, a szent aranycsésze jelképezte a napot, és az uralkodó család égi eredetét. Sőt, a szent csésze hite már a 3-2. évezredi Mezopotámiában kialakult. Ott találjuk például II. Asszurbanipál (Kr. e. 883-859) újasszír uralkodó kezében is. A mész és perzsa uralkodók tőlük örökölték a gondolatot.

A sok, mesés drágakővel kirakott arany csészeének földöntúli erőt tulajdonítottak. Csodás tettek voltak képesek; különbséget tudott tenni jó és rossz, igaz és hamis, hazug és őszinte között. A szkíták és a perzsák óta az ilyen edény tulajdonosát az égiek leszármazottjának, a csészt isteni adománynak tekintették. A hitet a tapasztalat erősítette: a csodacsésze birtokosa kivétel nélkül hatalmas király, a maga helyén és a maga idejében „mindenható” dinasztia tagja volt.

A Péróz-csészt állítólag Harun al Rasid bagdadi kalifa (763-809) Hispánián keresztül küldte ajándékba Nagy Károlynak, akit túlzás nélkül nevezhetünk a mai Európa megalapozójának.

(Gizella, Szent István felesége Nagy Károly egyik oldalági rokona volt. Említettük már, hogy pontosan kétszáz évvel István koronázása előtt kente fel a pápa császárrá.)

A csésze azonban egy másik úton jutott el Európába: Iránból a sztyeppre, a nagy onogur kagán, Kuvrat kincsestárába kerülhetett, onnan a Duna–Tisza közére, az avar kagánok kincsestárába. Majd 795-ben vagy 796-ban – hadizsákmányként, netán ajándékként – a már eltörpült hatalmú avar kagánoktól az új nagy uralkodóhoz, Károlyhoz.

Tizenöt szekér kincset szállítottak ekkor Avariából Aachenbe – emlékeznek rá? Nagy Károly szinte semmit sem tartott meg belőle: szétosztogatta a pápa, a templomok, a kolostorok, a hűbéresek, a szövetségesek között.

De a Péróz-csészét megőrizte!

Tudta, tudnia kellett, hogy mit jelképez, hogy csak az igazán „nagyok” jutnak ilyen edényhez, s hitt, hinnie kellett a csésze csodálatos erejében.

A csésze 877-ben Aachenből királyi ajándékként a párizsi Szent Dénes (Saint Denis) apátságba került; ma a párizsi Nemzeti Könyvtárban őrzik.

A Péróz-csészét *páratlannak* tartják. Pedig nem az! Van fellelt párhuzama! Ahogy azt már említettük: ilyen csésze került elő Nagyszéksósón, egy hun nagykirály, alighanem Attila halotti máglyáján összeolvadt tömérdek kincs között. Pontosán akkoriban készült Perzsiában, mint a Péróz csésze, röviddel Attila halála, tehát 453 előtt.

Egy másik hasonló ékköves csészéről is tudunk. Ez Ravennában, a San Vitale bazilika egyik mozaikképén látható: Theodóra bizánci császárné tartja a kezében, amint kíséretével együtt a szent italáldozatra készül. A kehely zöld és kék színű féldrágakövekkel és igazgyöngyökkel kirakott színarany előkép után készült. A darabot bizonyára Bizáncban őrizhették, hiszen Theodóra soha nem járt Ravennában. A császárné egy cirkuszi állatszélidítő lányaként 503-ban született, és 527-től haláláig, 547/548-ig volt I. Iustinianosz (482-565, császár 527-565) felesége. Az ékköves kehely ábrázolása tehát nem Attila- vagy éppen Péróz-kori, de semmi sem zárja ki, hogy az előképe igen. A császárról és Theodóráról tudjuk, hogy imádták az aranyat és a kincseket. Prokopiosz történetíró (500 körül-565) el is mesélte: amikor a császárné megtudta, hogy a híres hadvezérnek, *Belizárnak nagy kincsei vannak a keleti területeken, az egészet elkobozta. Egy Zénón nevű magas rangú embernek mérhetetlen súlyú ezüstje volt, meg gyöngyökkel, smaragddal és más hasonló drágakövekkel díszített aranytárgyai.* A császár és felesége megvesztegetéssel mindet megszerezte. Az Areios hitét követő ariánusok szinte a leggazdagabbaknak számítottak a birodalomban, *se szeri, se száma nem volt drágakövekkel kirakott arany- és ezüstkincseiknek. Iustinianosz császár egy csapásra elvette az összes kincsüket.* A smaragddal és gyöngyökkel kirakott aranytárgyak között ott lehetett az előképnek szolgált kehely, amely feltehetően a már hanyatló perzsa-szászán királyi udvarból származhatott.

Ilyen királyi perzsa darabok különböző utakon kerülhettek el a sztyeppe nomádjaihoz. Magából a perzsa-szászán udvarból, hiszen például azt is feljegyezte Prokopiosz, hogy Khoszrau sah egy hun sereget küldött a római uralom alatt élő örmények ellen. Nem zárható ki, hogy vezérüknek perzsiai arany kincsekkel fizetett. De eljuthattak a nomádokhoz a bizánci udvaron keresztül is, hiszen Iustinianos roppant bőkezű volt a hunokkal (akkor már a var-chunni nevű várkonyokkal, tehát korai avarokkal): minden ok nélkül hatalmas összegeket és kincseket adott nekik. Minden erővel a maga oldalára akarta állítani a perzsák szövetségeseit, az avarokat.

Úgy ítélem tehát meg, hogy a Ravennában a mozaikon látható ékkőberakásos arany kehely minden további nélkül lehet egykorú társa a párizsi kehelynek, továbbá a Nagyszéksósón talált megégett elektron-kehelynek.

Van még egy forrás, nem is akármilyen, amelyik szintén egy *Attila korából származtatott, ékkövekkel kirakott arany csészéről, kehelyről* beszél.

A harmadikról!

Amikor IV. Béla királyunk közeledni érezte halálát, megkérte nyolc leánya közül a legkedvesebbet, Annát, hogy vegye magához a magyar királyi koronaékszereket és vigye Prágába, a nagy ellenfélhez, II. Ottokárhoz, aki Anna leányának, tehát Béla unokájának, Kunigundának a férje volt. (Szent Margit legendájából tudjuk, hogy Ottokár az ő kezét is megkérte, és jegyajándékként minden királyi kincsét felajánlotta. Margit a leánykérést nem fogadta el. Kunigunda kezével együtt viszont mégis Ottokár nyerte el az Árpádok kincseit.) Béla király ugyanis 1270. május 3-án meghalt, Anna pedig kocsira rakatta a kincseket, és az elhunyt király kívánságának megfelelően Prágába ment. Az új király, V. István követelte, hogy *Ottokár adja vissza mindazt a kincset, amelyeket Anna királyné elvitt: két arany koronát, a királyi jogarokat, egy rendkívül értékes arany csészét, csodálatra méltóan díszítve értékes drágakövekkel, valamint más arany koronázási ékszereket, amelyeket Attila magyar királynak, és más utódainak ideje óta mindig is Magyarországon őriztek.* Latinul így szól szöveg eme része: **preciosissima amphora/scutella aurea nobilissimis gemmis undique adornata mire pulchritudinis.**

Hiába követelte, semmit sem kaptunk vissza. Azóta a kincseknek nyoma veszett. Egyedül Szent István kardja maradt meg Prágában a cseh koronázási ékszerek között: *gladius Sancti Stephani Regis Ungariae*. Néhány éve láthattuk, 25 év után egy-két hónapra ismét régi hazájában, a Nemzeti Múzeum kiállításán.

Árpád kardja Bécsben, István kardja Prágában! Széplópták a történelmünket! De ez a kettő legalább megvan!

A sok okmánnyal igazolt ékköves arany csésze is egy csodálatos, régi, perzsa-szászánida darab lehetett, amely a Turul nemzetség égi eredetét jelképezte, a Turul nemzetség uralkodáshoz való jogát és uralkodásra való alkalmasságát igazolta.

E forrás nemcsak az Árpádok Attila-tudatának egyik bizonyítéka. Az Árpád-ház Attila korabelinek leírt csészéje az ősi iráni étellel, az iráni uralkodási renddel és gazdagsággal valahol a sztyeppen – vagy inkább Közép-Ázsiában – megismerkedő türk népek valamelyikétől maradt fenn, s valószínű, hogy valamikor az onogur Kuvrat kincsestárában őrizték. Egy másik megoldás lehet, hogy amikor kazár szokás szerint fejedelemmé avatták Árpádot (*a kazárok szokása és törvénye szerint pajzsra emelték*), a kazár kagán adta ajándékba ezt a drágaköves csészét. Ami azt jelenthette, hogy Árpád a kagánok sorába lépett, de legalábbis fejedelem lett. Jómagam régebben az előbbi megoldásra gondoltam, újabban erre a másikra, a pajzsra emelésre.

Ezt – vagy egy ilyen kelyhet – nyújtja át Szent Imre herceg Szent István királynak a veleméri templom freskóján, amely Aquila János mester munkája 1378-ból. Ez a falfestmény igazolja, hogy a Turul nemzetség *csodálatos edényének* és a maguk korának legnagyobb haderőit vezénylő Árpádok óriási, egész Európában elismert *hatalmának* emléke később sem halványodott.

Árpád-házi Szent László nagyapja, Vazul nem a család kagáni-királyi ágából származott, nagyanyja pedig egy Katun nembéli egyszerű leány volt. Ezért Lászlónak csak ezüst csésze 'járt'. Érdekes, hogy a honfoglalás kori régészeti leletek között milyen ritka az ezüst ivócsésze, máig mindössze három került elő, az egyik az előkelő, talán alvezéri rangú halottat rejtő zempléni sírból. László az ezüst csészét – olvastuk a csoda leírásában – király korában elajándékozta. Tehette, mert akkor már övé volt az Árpádok drágaköves arany csodacsészéje, amelynek legendája régi alán, szarmata, szkíta, perzsa–iráni örökség.

Mi sem bizonyítja jobban az Árpádok és Szent László tekintélyét, mint az, hogy a király egyszerű, ezüst ivócsészéjének is ugyanolyan csodatévő erőt tulajdonítottak, mint a legnagyobb uralkodók – Dareiosz, Péróz, a hun nagykirályok, Kuvrat, Baján, Nagy Károly – ékköves arany edényének.

Levezettem tehát Szent László király ezüst csészéjének csodáját az ősi iráni világrendből, az ősi vallási rendszerekből, vagyis keletről kiindulva. Igazoltam, hogy az Árpádok arany

csészéje *nem az alföldi* szarmaták, alánok egykori tárgya volt, hanem – megismétlem – az ősi iráni étellel a sztyeppen megismerkedő türk népek révén (Kuvrat fiával) kerülhetett a Kárpát-medencébe. Állításomat alátámaszthatom nyugatról kiindulva is.

A 12. század végének keresztény Európája *látszólag* máshonnan eredeztette a csodát. A *Grál* annak az edénynek, csészének vagy kehelynek a neve, amelyből – a középkor vallásos hite szerint – Krisztus (és tanítványai) az Utolsó Vacsorán ittak, és amelybe Arimathei József fölfogta a keresztről leemelt Krisztus véré.

Emlékeztetek itt az ősi Közel-Kelet termékenységet jelképező, szent vízöntő edényeire. Hajdan az újkőkori istennő tartotta a kezében, ebből buzogott a mindent megtermékenyítő, öntöző víz. Mondhatjuk, hogy a sumer *Inanna* vagy a sémi *Istár* istennő volt maga a Vízöntő. A vallásos hitben nem egy borospohár változott hosszú folyamatok végén Szent Grállá, hanem a sumer *Inanna* és a sémi *Istár* istennők ősi és szent vízöntő edénye. *Istár* istennőnek a mezopotámiai Mária városában talált híres szobra kezében tartja a szent edényt, amelyből hajdanában egy ügyes gépezet folyamatosan bugyogtatta elő a vizet.

A Krisztus véré felfogó kelyhet Arimathei József (vagy a családja) Britanniába vitte, amikor a keresztények elkezdték ott a hittérítést. Később a szigetországban ismét tért hódított a pogányság, mire a Szent Edény egyik napról a másikra eltűnt az emberek szeme elől, és egy mesebeli kastélyban őrizték.

A Szent Grálról nagy és szövevényes mondakör keletkezett. Először egy, a 12. század végén élt francia költő, Chrétien de Troyes foglalta írásba, hosszú-hosszú költeményekbe a normandiai-breton szájhagyományokat. Ezek egyike *Perceval vagy a Grál meséje*. Ebben azt olvashatjuk, hogy *volt valaha egy gyönyörű leány, aki kezében tartotta a Grál-kelyhet. Finom arany remekmű volt az, és sok drágakővel volt kirakva, méghozzá a világ legszebb és legdrágább köveivel.*

Mintha a Péróz-csészéről beszélne! Krisztus viszont az Utolsó Vacsorán még nem ebből, a „világ legszebb és legdrágább köveivel” kirakott arany kehelyből ivott!

Van olyan kutató, aki arra gondol, hogy a Grál-legenda egyenest a Péróz-csésze miatt honosodott meg a kontinens nyugati tartományaiban.

Van kapcsolat a Péróz-csésze és a Grál-kehely között, szorosabb, mint gondolnánk, régebbi Nagy Károly koránál, és korábbi Krisztus kereszthalálánál is.

A Grál-legendának rengeteg változata van. Az egyik a 13. századi német poéta, Wolfram von Eschenbach középfelnémet nyelven írt hosszú verses költeménye, a *Parzival*, amelyből Richard Wagner írta zenedrámájának, a *Parsifal*nak a szövegét.

Az Artur-legendakör szerint csak keveseknek adatott meg, hogy keressék és újra láthassák az eltűnt Szent Grált: az 5. század második felében élt Artur király kísérete, a Kerekasztal Lovagjai közül is csak a makulátlanoknak, Borsnak, Parszifalnak és Galahadnak. A Kerekasztal lovagi tornában legkiválóbb lovagja, Lancelot súlyos bűnt követett el, elszerette Artur király feleségét. Egy égi hang közölte vele, hogy ő legfeljebb annyira pillanthatja meg az eltűnt Szent Grált, amennyire egy vak ember láthatja egy fényes kard csillogását. Lancelot mégis nekiindult, sok-sok kaland után meg is érkezett a várba. Innen kezdve idézem az Artur-mondát:

... megnyílt az ajtó, és Lancelot pillantása a Szent Edényre esett. Arannyal átszőtt vörös brokáttal volt borítva, és angyalok lebegtek körülötte. Amikor azonban be akart lépni a szobába, annak ellenére, hogy egy hang megtiltotta azt neki, hirtelen egy tüzes csapáshoz hasonló fuvallat lepte meg, mire lezuhant a földre, és nem volt benne erő felkelni. Testét elhagyta minden ereje, megszűnt hallani és látni. Mindenki számára halottnak látszott.

Szinte szóról szóra ugyanazt a történetet mondja el, mint ami a másik legenda szerint Váradon, szent királyunk sírjánál esett meg!

Hogyan történhetett ez meg?

A 2. században – emlékeznek? – Marcus Aurelius császár 5500 páncélos lovas alán harcost – iráni népség! – telepített át az Alföldről, a Tisza mellől Britanniába. Ők voltak az elei Artur

királynak és kíséretének. Ők vitték nyugatra – sárkányos lobogóik alatt – ősi iráni hagyományait, tőlük került a nyugati mondákba a „pihenési jelenet” és a csodákra képes égi edény. Nincs ebben semmi különös. A csodatévő edényről szóló két legenda – az ősi iráni-perzsa tűzimádó és a keresztény hagyomány – egy nagyon régi közös közel-keleti forrásból eredt.

Nem véletlen, hogy az egy töről fakadó két hagyomány – a két különböző világrend, a két különböző vallás és hit – Szent László ezüst csészéjének csodájában egyesült ismét. Szent László volt az, aki *végérvényesen* megteremtette az immár kívülről is, belülről is elismert egységes Magyarországot, a keresztény Európa egyik tartópillérét. Amelyben minden régi hagyomány, lett légyen az finnugor, iráni vagy türk-török, végleg magyarrá vált. Azt a magyar nemzetet, a magyar hazát, amit eleink azóta is megőriztek nekünk a szakadatlanul ártó, rontó, gyilkoló külső és belső ellenségeink minden ármánya ellenére is, s amit ma sem, holnap sem engedünk elveszejteni.

Mondhatjuk: László fejezte be Árpád, a bozgor honalapítását. Szent László, aki zsolozsmája szerint maga is *jeles edény, igazságos ítéletek edénye*. Egy 15. századi magyar vers szerint pedig *Szűz Mária választott vitéze, a Szent Léleknek tiszta edénye*.

Háborús találkozás a szlávokkal

Nemzetünk mindkét ága, török és magyar elődeink régóta és sokszor találkoztak szláv nyelvű népekkel. Külön-külön is, együtt is. A Kárpátok övezte medencébe az északi út keletről szlávok lakta területeken át vezetett. A szlávokat tehát el lehetett onnan sodorni. Így is történt! A hunok után Baján avarjai 567-ben, majd a 670-680 között hozzájuk társuló onogurok szláv szolgák nagy csapatait hozták magukkal nyugatra. Éppen úgy, mint magyar nyelvű őseinket. *Valamilyen súlyos okból gondosan megkülönböztették a szlávokat a magyaroktól.* Szláv nyelvűeket alig-alig telepítettek hatalmi területük közepére, a Kárpát-medencébe. Avaria déli és nyugati peremén helyezték el őket. A Kárpát-medence síkságain, a Dunántúl dombvidékein, a tágas folyó völgyekben, a Dráva–Száva közének keleti felén a Szerémségben, az Erdélyi Medencében a Mezőségen, és a Székelyföldön – csupa mezőgazdaságra kiválóan alkalmas területen – a magyarok telepedtek le. Magyar őseink tehát aligha lehettek a csak rideg állattartást ismerő, abból élő nomádok.

A Dunántúlon akkor még éltek a római kor földművelésének hagyományai. Többfelé, például Savaria-Szombathely környékén sokáig, esetenként a 20. századig fennmaradt a római kori nagybirtokok beosztása, úthálózata, a szőlőművelés módszere és jellegzetes eszköze, a kacorkés. Az Alföldön a szarmaták-alánok közé települve az ősmagyarok azok külterjes gazdálkodásával ismerkedtek meg. A bajáni támadást túlélő gepidák közül kerülhettek ki az ötvösök, akik az avarok által különösen kedvelt övvereteket készítették. Erdélyben ekkorra már aligha maradt valami a római kor civilizációs vívmányaiból. A történeti adatok azt mutatják, hogy a mezőségi magyarság és a székelyek korai elődei elsősorban az ősfoglalkozásoknak, a földművelésnek, állattartásnak, vadászatnak-halászatnak, erdőlésnek voltak vagy – hamarosan – lettek a mesterei.

Fontos szerepük volt a magyaroknak az erdőgazdálkodásban, az arany- és a sóbányászatban is. Aligha véletlen, hogy 1092-ben az erdélyi királyi sószállítók kivétel nélkül magyar nevet viseltek: *Csány, Csákány, Zákány, Nevesincs, Kásádi, Kötő, Részedi*. 1138-ban a Kenyérmezőn fekvő *Sajti*, azaz *Sósd* faluban és környékén szintén kizárólag magyarok végezték a sótermelést és szállítást: *Ajándék, Bese, Beszédi, Bot, Bökény, Csatádi, Élő, Ellő, Farkas, Fogolydi, Gyükér, Haláldi, Him, Kese, Kevereg, Kos, Maradék, Nyomorék, Ólegyen, Süllő, Sima, Szónok, Utas, Vendég, Véndi*. Ez is arra mutat, amiről már volt szó: a 8-11. században a Kárpát-medencében nem élt számottevő szláv nyelvű lakosság, a pórnép döntő többsége finnugor-magyar neveket viselt. **A Dunántúlon alig akad igazi szláv nevű korai falu, azok is egy-két kis térségen,**

például Veszprém környékén vannak. A kevés szláv is főleg a hegyvidéki peremeken lakott, de tunya volta miatt – a fennmaradt nevek szerint – a nehéz sóbányászattal biztosan nem foglalkozott. Azok a szlávok pedig, akik a korai avarokkal két-három évszázaddal korábban mégis a medence belsejébe kerültek, Árpád népének érkezésére már beolvadtak a nagy és zárt tömböt alkotó magyarságba.

Egyetlen kivétel a Felvidék. A Felvidék nyugati részén a frank–avar háborúk után erőteljesen terjeszkedtek a morvák, a keleti részén pedig a déli bolgár-szlávok. Anonymus elmondja, hogy Árpád érkezésekor Munkács környékén is szlovének éltek. Őket a görög császár tanácsára a bolgár-szláv vezérek Bulgária földjéről erővel telepítették az oroszok határára, a Kárpátaljára a 800-as évek elején. (Közöttük talán az egyik fontos forrásban ruténnek nevezett Metód püspök nagyszüleit is.) Ékes bizonyítékai vannak azonban annak, hogy *előttük* a Felvidék mindkét végén, sőt Morvaország keleti részén is magyarok éltek. A *Hernád* folyó mai szlovák neve, a *Hornád* magyarból való átvétel. A magyarba meg a hunok után arrafelé lakó germánok nyelvéből került át. Nyilván nem 896 után, hanem 567 és 896 között. Trencsén megyében volt hajdan egy magyar falu, *Egresd*, Hont megyében *Egeg*, többfelé *Sziget*, Barsban *Garamkeszi*, Hontban *Ipolykeszi*. Ezeknek a magyar lakosságú falvaknak a neveit a felvidéki szlávok (még nem a szlovákság, hanem a morvák) valamikor Géza, vagy még korábban Taksony fejedelem uralkodása idején, tehát 997 vagy inkább 970 előtt a körülöttük-közöttük, sőt előttük ott élő magyarságtól vette át. A 896-os honfoglalás előtti időkből megmaradt (avar-törökből származó) magyar neve volt sokáig Brünn városának: *Böröny* vagy *Magyarberény*. A vasútállomásáról ismert Uhersky Brod-ot pedig Bethlen Gábor 1621-ben még *Magyarbarát*-nak írta. Wien nevét is azért írjuk és mondjuk mi magyarok Bécsnek, mert egészen Géza fejedelem koráig mindig is Aváriához, Hunniához és Hungáriához tartozott. Lakói sem németek voltak, hanem a 8. századtól avar kori magyarok. Nem véletlen, hogy a város (és az egész Bécsi medence) területe tele van avar kori temetőkkel. Nemrégiben pedig a nevezetes Stephansdom alatt honfoglaló Árpádi vitézek sírjaira bukkantak.

Nem 896-ban érkező és nyereg alatt szláv húst puhító magyarok telepedtek tehát rá a Felvidék szlávosságára! Hanem a frank–avar háborúk után a katonai védelem nélkül maradt, az Alföldön és Erdélyben bolgár-szláv uralom alá került magyar lakosság kezdett ethnikailag és nyelvileg széthullani, és elsősorban a nyugati és déli peremeken szlávosodni. Ezt a folyamatot Árpád népének és erős seregének a bejövetele állította meg évszázadokra.

Árpád népének a szlávokhoz való viszonya egyszerű volt: nem sokat törődtek velük, mert nem becsülték őket sokra. Anonymus így számol be a Kijev alatt vívott csatáról: *Álmos felöltötte fegyvereit, elrendezte harcosai sorait, és mikor megindult a roham, így szólott az övéihez: Szkíták, harcostársaim, bátor férfiak! Ne törődjete az oroszok és kunok sokaságával, akik kutyáinkhoz hasonlatosak. Vajon nem juhászodnak-e meg tüstént a kutyák, amint uruk szavát meghallják?* Álmos bizonyára arra célzott, amit egy Dzsajháni nevű, a 10. században élt perzsa földrajzi író örökített ránk régebbi írások alapján: *a türk fajú magyarok állandóan legyőzik azokat a szlávokat, akik közel laknak hozzájuk. Súlyos élelmiszer-adókat vetnek ki rájuk, és úgy kezelik őket, mint foglyaikat. Meg-megrohanják a szlávokat, és addig mennek a foglyokkal a parton, amíg a bizánciak országának egy kikötőjéhez nem érnek, amelynek Kercs [helyesen Herszon] a neve.* A szláv foglyokat tehát Álmos és Árpád népe a Krím félszigeten adta el rabszolgának, a legújabb kutatások szerint nem Kercsben, hanem talán inkább Kherson/Kherzón/Herszonban. Pontosan összevág ez a híradás Anonymus már korábban idézett történetével arról, hogy a kijeviek és szuzdaliak túsokat, élelmiszert és ruhát adtak az átvonuló Álmos vezérnek és vitézeinek. Az avar időkből örökölt módon nem sokat tiltakoztak, simán adóztak, sőt még tanácsot is adtak: menjetek csak minél hamarabb tovább, a jóféle halakban bővelkedő folyók kiváló földjére, Attila hajdani országába, Pannóniába. És így lőn! Elmondták nekik az orosz vezérek azt is, kik laktak akkoriban Attila hajdan volt országában: *Azt a földet szlovének, bolgárok, blachok és a rómaiak pásztorai lakják.* A

következő fejezetekben sorra találkozni fogunk ezekkel a népekkel. A kijeviek sem az avarokat, sem az onogurokat, sem a magyarokat nem említették Álmosnak és embereinek. Legalábbis Anonymus nem tudósít ilyesmiről. Az orosz őskronika azonban tudott arról, hogy Árpád népe előtt az avarok, majd az onogurok vonultak el Kijevnél a Kárpát-medence felé.

A *rómaiak pásztorai* a frank birodalomhoz tartozó Dunántúl vegyes lakosságát jelentik. Bajorokat, frankokat és más germánokat, a római uralom idejéből visszamaradt más népeket, a hajdani longobárdok és gepidák szórványait, a rómaiak által az Alföldről a Dunántúlra telepített alánok-szarmaták utódait. Voltak közöttük a kelta *volcus-ok* (teljes nevükön *volcus tectosas*, többes számban *volcae tectosages*) utódaiból is. Ők a dunántúli (vagy más kifejezéssel nyugati) *valach-ok* vagy *vlach-ok*.

A figyelmes olvasó itt közbe is szólhat, hogy Anonymus nem említi sem a dunántúli vlachokat, sem a morvákat és nevezetes vezéreiket. Ő a Felvidékről írván csak csehekről vagy szlovénekről beszél, még akkor is, ha Nógrád és Nyitra váráról esik szó. Valószínűleg igaza is volt. A Felvidék nyugati részére az avar kor végén és a 9. században olyan szlávok is beszivárogtak, akik az Adria-környék szlávjainak a szlovén nyelvjárását beszélték. Ilyenek telepedtek be Zalavár és Veszprém környékére is, egy-egy kis csoportban. Másrészt csehek is hódítottak a Felvidék nyugati felén, egészen a Garam folyóig.

Különös, persze, hogy különös, hogy első fennmaradt krónikánk nem beszél az avarokról. Akik két és fél évszázadig uralták az egész Kárpát-medencét, és 791-805 között Nagy Károly és a bolgárok kánja, Krum csak uralkodó rétegük hatalmát döntötte meg. Források bizonyítják, hogy két évtizeddel 896 előtt egyes előkelőiknek a Dunántúlon még földbirtokaik voltak. A magyarázat az, hogy a kései avar kor avarjai, onogurjai és nem szláv alávetettjei ugyanazon a *Hungarus* néven szerepelnek a forrásokban, amely név Árpád honfoglalóinak és országának is a neve lett Nem olyan egyszerű azonban a 9. század népi-nemzetiségi viszonyai között tájékozódni, és pontosan megmondani, ki volt akkor avar, onogur, vagy szláv (nyelvű). Különösen ha tudjuk, hogy ekkoriban a magyarság is az onogurok neve mögött rejtőzik: ők is hungárusok.

A hungarusokról

Egyértelműen török eredetű a középkori és mai magyar ethnikum, állam és nyelv elnevezése az összes európai, indoeurópai és más (finn, észt, török) nyelvekben. Ennek a kérdésnek a részletes elemzése Király Péternek köszönhető. Ez a – mondjuk – *Hungarus* név a türk *onogur* (vagy *-oguz*) ‘tíz ogur’ népnévből ered: *tíz törzsből álló nép*. A törökből vették át a szlávok: *on-ogur* > **onugur* > **ongur* > ószláv *ogr*. A szlávok így nevezték az onogur törököket, majd később a magyarokat is, de „ezzel a névvel soha egyetlen más népet nem jelöltek a forrásokban,” ... csak a magyarokat!, mivel ők az onogur törzsszövetség részei voltak, illetve „az onogurok és magyarok egy részének azonossága következtében”. Valójában a magyarok tényleg az onogur törzsszövetség részei voltak, de főleg mint alattvalói.

Király szerint minden szláv dialektusban megvan ez az **ongur* > *ogъръ(in)* vagy *ogъre* alak, azt tehát a szláv szétvándorlás kezdete (legkésőbb a Kr. u. 6. század) előtt már alkalmazni kellett volt a Pripety körüli ószláv nyelvterületől délre a sztyeppén élő török nyelvű onogurokra. Az időpont nem zárna ki közvetlen, vagy szlávok közvetítésével történt *onogur* > *germán* átvételt sem, hiszen onogurok [mint hunok, vagy a hunok türk alattvalói] már az 5. században jelen voltak a Kárpát-medencében. Szlávok viszont akkoriban még nem éltek errefelé, tehát az itteni onogurokat sem nevezhették el az ősnyelvükön.

A szláv, bizánci görög, ill. más európai nyelvekbe átkerült szó hangalakjai az egyes szláv dialektusok sajátosságainak (a nazális *om*, *on* különböző reflexeinek, azaz származékainak) megfelelően különböznek. Lehet (bár nem bizonyítható), hogy a középkori orosz nyelvnek az ugorságra (tehát finnugor rokonainkra) használt neve: *Ugra*, *Iugra*, *ugor*, *iugor*, ugyancsak az *onogur*-nak a denazalizálódott (már orrhang nélküli) fejlődése, és így az *ogur/onogur* – *ugor* szavak közötti hasonlóság nem véletlen, hanem törvényszerű. Ha ez így

lenne, akkor arra is következtetni kellene, hogy 375 után az erdős zóna finnugor népeinek legalább a déli része török, azaz onogur uralom alatt állott. Ami persze nem zárható ki, sőt! Így a Magyar(országot), illetve magyar-t jelentő, az *onogur*-ból származó név az óorosz *Ugor*, orosz *ugrin*, ukrán *vúhor*, *úhor*, *Uhry*, *Uhor*, cseh *uher*, *Uhři*, szlovák *Uhor*, a szlovén (V)-*oger*, *óger*, *vogrin*, horvát (V)-*ugar*, *Ugre*, szerb *Ugar*, óbolgár/bolgár *Vegre*, *Ugre*, lengyel *węrzyn*, *węgier*, bizánci görög *Ὀγγυροι*, középgörög *Ὀγγυπος*, ólitván *unguras*, a török *Üngürüş*. A germánban az *ungre* > *Ungar* > *Ungari* > *Ungere* > *Unger* alakok fejlődtek ki, további germán származékaikkal, pl. az angol *Hungar(ian)*. A latinban a német *Ungar*-ból először *Ungari*, ill. egyes számú (H)*Ungarus*, középlatin *Ungrus*, *Ungri* (862-ből), és *Hungrus*, (H)*Ungarius*, *Hungar* (889-ből), a franciában a német *Ungar* és a latin *Ungri*, *Ungari* alakokból **Hungar*, *Hungri*, *Hungari* alakok, majd az ófrancia **Ungre* > *Ongre* > *Ongrois* és *Hungre* > *Hongre* > *Hongrois*. Jelentésük kivétel nélkül „magyar, Magyarország.” A 11. század közepétől-végétől egészen máig. Az Árpádi honfoglalás táján azonban a honfoglalók neve (nagyon kevés kivétellel) leginkább a *türkök* volt, és a Szent Korona (a *corona graeca*) felirata szerint *Kon(sztantinosz)*, a *rómaiak császára*, a *bíborbanszületett*, Géza királynak mint *Geobitzasz*-nak, *Turkia hívő királyának* küldött koronát. A Szent Korona grúz, kaukázusi stb. eredetéről régen és újabban közzétett elméletek zavaros csacsкасágok!

A *hungarus* ~ *Hungarus* ~ *Hungaria* etimológiája tehát világos, azt is pontosan tudjuk, hogy amikor *Hungaria*-ról esik szó, milyen területet értettek alatta: (a szélesebb értelemben vett) Pannoniát. Kevésbé világos a mindenkori jelentése, elsősorban az, hogy mely népre-népekre vonatkozott. Hiszen – mint azt Zelliger Erzsébet Király Péter könyve alapján összefoglalta – „az *ungari* (stb.) népnév jelentése vegyes: gyakran az avarok, hunok nevével együtt szinonimaként jelentkeznek: *Avares, id est Ungari Pannonii, Avares qui et Huni sive Ungari* (561-562 körül). Vagy: *Avares, quos aliis nominibus Hunos et Ungros appellamus* (652, majd 680 körül). Az avarokat sokszor összefoglaló nevükön avaroknak (*Avari, Abari*), vagy archaizáló néven hunoknak (*Huni, Chuni*) említik. (A *hungarus*okra gyakran az *Avari, Avares* név vonatkozik.) Az egyes népvándorláskori népek nevének másokra való átvitelét jól mutatja a szkíták esete, így nem kell meglepődni a *hun* – *avar* – *hungarus* nevek alatt történő azonosításon. Mivel a hun birodalom bukása után több mint 100 évvel történtek a fenti forrásokból vett események, ténylegesen tehát hunokkal ebben az időben már aligha kell számolnunk.”⁵

Zelliger Erzsébet nem foglalt állást abban a ma már nyilvánvaló kérdésben, hogy a magyar *várkony* ~ *Várkony* requisitum-népnév és helynév *var-chunit*, *avar-hunt* jelent. Ezt a tényt akár felfoghatjuk névátvitelnek is a hajdani hunokról egy másik népre. De akár úgy is, hogy a sztyeppén maradt attilai hun (onogur) csoportok beépültek a keletről következő hódító hullámként érkező zsuán-zsuánokba. Sőt még úgy is, hogy a Baján vezette álarok éppen azért lettek álarok, mert valójában avar-hunok, azaz várkonyok voltak, és nem csatlakozott onogur hunok nélküli tiszta – mondjuk zsuán-zsuán – avarok. Ilyen hun maradékok akár még keleten, akár az európai sztyeppen csatlakozhattak a keletről frissen érkezett avarokhoz.

Jóllehet a *várkony* név – mint láttuk – valamennyire belekerült a Hungáriát lakó magyarok hely- és népnevei közé, maga a *Hungaria* név sem nem a hunoktól, sem nem a várkonyoktól maradt ránk, hanem a fentebb bemutatott etimológia szerint a velük végső soron rokon másik türk népcsoport nevéből, az *onogurból*. Ők kétségen kívül az avar kor meghatározó ethnikai csoportja, leginkább egyik, társult uralkodó rétege voltak, valamilyen módon összevegyülve-összeolvadva a várkony avarokkal (amely alakulásnak egyelőre sem a nyelvi, sem az ethnikai, sem a régészeti kategóriáit nem ismerjük). Azt azonban pontosan tudjuk, hogy a legalább 561/562 óta (tehát néhány évvel már a korai avar várkonyok bejövete előtt, de minden bizonnyal már a hunok óta a nyugati sztyeppen) szereplő **onogur adta a magyarság idegenek (mások) által a legutóbbi időkig kizárólagosan használt népnévét és országnevét.**

A magyar népnév külföldi használata – kuriózum-esetektől eltekintve – csaknem kizárólag olyan országokra-népekre korlátozódik, amelyekkel – vagy egy részükkel – együtt éltünk az osztrák uralom alatt: szlovák, cseh, a szerb és a horvát egy része, de az ausztriai német nem. De még finn rokonaink sem a magyar-t használják ránk, hanem nekik is *unkari*-k vagyunk.

Hogy maga ez az elnevezés – *Hungarus, hungari* – független a finnugor ethnikumú és nyelvű ősmagyarságtól, azt világosan mutatja Király Péter idézett felismerése: már a szláv szétvándorlás kezdete előtt alkalmazták ezt a nevet az ősszláv nyelvterülettel délre a (pontuszi) sztyeppén élő török nyelvű onogurokra. Ebből két fontos következtetés vonható le:

1. a szláv szétvándorlás (dialektizálódás, majd nyelvi elválás) kiváltó oka a türk népek nyugat felé történő mozgása volt, amikor áttelepítésekkel avatkoztak be a kései ősszláv ethnogenezis további alakulásába. Az áttelepítésekben Bizánc is szerepet játszott (balkáni védőzónáját kialakítandó), de a korai szláv törzsek a Balkánra tartó rablóhadjáratainak általánossá válása legalább annyira.

2. A türk népek uralma alatt már ekkor éltek – nagy számban – finnugor nyelvű magyarok, és velük együtt mozogtak nyugat felé (az *ősmagyar nyelvi honfoglalása*). Másképpen nem képzelhető el, hogy a 6. századtól kezdve élő *onogur* > *Hungarus* népnévvel később „**soha egyetlen más népet nem jelöltek a forrásokban, csak a magyarokat**” – és a felettük Nagy Károly idejéig uralkodó (és a 9. századon át valameddig továbbélő) onogurokat.

Ez a különös konstelláció azonban rögvest megérthető, ha úgy vélekedünk, hogy az *ungari* (stb.) népnév egy olyan térség embereit jelentette, akik nem feltétlenül onogurok voltak (bár lehetnek azok is), hanem akik az onogurok uralta országban, például Avariában avagy Hungariában (először Onoguriában) éltek. Mondjuk, éppen olyan jelleggel neveztek őket *hungarus*-nak, mint azokat a délszlávokat *bolgarus*-nak, akik ugyan zömmel nem *bolgari* voltak, hanem *sclavini*, de az akkor még onogur-bolgáruul beszélő bolgár kagánok uralma alatt éltek. Ahogy azonban közeledett az onogur-bolgár törzs teljes beolvadása a szláv alaplakosságba, azzal párhuzamosan egyre inkább (szláv)bolgárrá lett a *bolgarus* jelentése. Kétségen kívül áll, hogy a bolgárok és nyelvük réges-régóta szláv, de a nevük türk! Egy Pliszkában talált 10. századi agancs-tárgyon van egy bekarcolt egyszarvú, a vállán egy cirillbetűs jellegű tamgával: jelentését vagy még bolgáruul, vagy már szlávul olvassák.

Hasonlóképpen: egy 10. századi (vagy akár még korábbi) *ungarus* vagy *Ungarus* pontos mibenlétének megállapítása attól (is) függ, hogy mikorra tesszük a nyilván továbbélő igazi – nyelvét még őrző – kései onogur (*hungarus*) avarság teljes beolvadását. Remete Szent Iván 10. századi válaszát arra a kérdésre, hogy ki ő, és honnan jött: *Certe de terra Hungaria huc veni, quia sum natione Ungarus*, én nem úgy fordítanám, hogy Magyarföldről jöttem és magyar nemzetiségű vagyok, hanem így: *Hungáriából jöttem, tehát a hungarus nemzet fia vagyok*. Nem is beszélve arról, hogy a kései és más avarok még be sem olvadhattak teljesen a népi magyarságba, amikor megjöttek Árpád honfoglaló türkjei, akiknek szintén meg kellett tanulniuk az ómagyar nyelvet.

Nem tudjuk tehát eldönteni, a forrásokban a 6-10. századok között emlegetett *ungari*-k közül ki volt anyanyelvében még *onogur* (türk), és ki volt nem az, hanem valami más, mondjuk magyar), de az előbbiekkal együtt és közösen *Hungarus*. Ez a kérdés tehát csak akkor nyer értelmet, és akkor érthetjük meg, hogy mai *külföldi népvünk és országnevünk* miért származik egy *onogur* névalakból, ha feltételezzük, hogy magyar nyelvet beszélő népek már az avar korban éltek a Kárpát-medencében. Mégpedig legalább majdnem 250 évig (a korai avar honfoglalástól egészen a frank–avar háborúságok végéig: 568-801) a mindenkor avar uralkodó réteg uralma alatt. Először a várkonyok, később az onogur bolgárok velük egyesült uralma alatt. Ehhez a két, összeolvadt uralkodó réteghez társultak 896-ban a honfoglaló Árpád türk népei, akikről egyelőre nem tudjuk még, hogy inkább a régóta Európa keleti részén élő onogurok (az onogur-bolgárok testvérnépei) voltak-e teljes egészükben, vagy keletről frissen érkezett türkök is voltak közöttük. Kazár kavarak biztosan voltak a soraikban, és mára már az is kiderült, hogy

nem voltak kétnyelvűek, sem nem finnugor-magyar és türk anyanyelveiket kevergették egymással, hanem egy türk és kazár keveréknyelven kommunikáltak.⁶

Ebből a szempontból szoktam nehezményezni, hogy sokan akadnak, akik a László Gyulai teóriát azért utasítják el, mert azt állította, hogy az avar kori magyarok onogurok voltak. Valóban, László Gyula fogalmazása egészen a Szent Jobb tiszteletére elhangzott beszédéig nem volt egyértelmű ebben a kérdésben, és kijelentéseiből joggal lehetett arra következtetni, hogy szerinte a 7-9. századi Kárpát-medencei onogurság – vagy egy része – volt a magyarul beszélő ethnikum. Nem! Az onogurok nem magyarul beszéltek, ők onogurul beszéltek! Nem az onogurok voltak magyarok, hanem az avarok-onogurok alattvalói voltak a Kárpát-medencébe beköltözött magyarok, ami nem jelenti azt, hogy egyesek közülük ne emelkedtek volna fel az uralkodó rétegbe.

* * *

Mikor tehát Álmos és Árpád vitézeikkel a Vereckei-hágón át belovagoltak Hungáriába, találtak itt barátokra és ellenségre egyaránt. A barátok leginkább a hungárusok, az avarok hajdani alattvalói, azaz székelyek, általában véve a magyarok voltak. Az ellenségek nem a föld egyszerű népéből kerültek ki, hanem a rajtuk élősködő frank, szláv és avar főnökökből, földesurakból, akik féltették addigi hatalmukat: a bolgár-szláv Galád, Szalán, Ménmarót, Gyula/Gyalu, a nevére nézve szláv, de ethnikumában kései avar Szvatopluk és társaik voltak ők.

A frankok és morvák-szlávok politikája akkor is kétszínű volt. Árpád legényeit hol a frankok királya, Arnulf hívta be a morvák ellen, hol a szlávok a frankok ellen. 881-ben és 892-ben a frankok, a Dunántúl urai küldték a meghívást. Egy szavahihető krónikás szerint megígérték Árpádéknak, hogy *megkapják azt a földet, amelyet fegyverrel megszereztek, mintegy hadi zsoldként*. A megállapodás Erdélyre vonatkozott: *Arnulf császár Kurszánnak és magyarjainak részére Dáciát jelölte ki*. Tehát a Garam és a Fekete-tenger közötti egész területet, benne a teljes mai Romániával. Kurszán a honfoglalás harcainak vezére volt, lehet, hogy Árpád fejedelmetársa. Szállását az óbudai római amfiteátrumban ütötte fel.

894-ben viszont Szvatopluk szorult Árpádék segítségére a németek-frankok ellen, akik a Hungária jó részét elfoglaló Árpádtól most már úgy akarták megvédeni Pannóniát, hogy 899-ben új szövetségre léptek a magyarokkal, és a csel szerint Itália ellen küldték őket. Ebből lett a Berengár longobárd király elleni nagy győzelem a Brenta folyó partján 899-ben, és ez tette lehetővé a Dunántúl könnyű elfoglalását 900-ban. Az Itáliából visszatérők ugyanis Arnulf halálát követően morális okokból sem akartak betartani egy olyan szerződést, amelyről tudták, hogy az egykori császár álnokságból kötötte.

A szerződések és haditények szerint Árpádék seregei erős, megbízható fegyvertársak voltak, ha hol ezzel, hol azzal az oldallal ugyan, de szerződést kötöttek, és a másik szerződő fél nem volt álnok, mint ahogy például álnokok voltak a morvák. Szinte egész Európa arra törekedett, hogy hódítás vagy védekezés céljából Árpád törzseivel lépjen szövetségre. A szerződő német és szláv felek viszont kétszínűek voltak, össze-vissza hazudoztak. Leveleikben egymást vádolták és feketítették be IX. János pápánál. Arnulf császár a katonáskodásra kész magyarokat pénzért bérelte fel Itália ellen: *A császár ugyanis féltékeny volt az egész Itáliára igényt tartó Berengár királyra, és a maga gesztenyéjét a magyarokkal akarta kikapartatni a tűzből*. Theotmár salzburgi érsek 900 körül egy levelet írt a pápának, és elismerte benne, a németek pénzt fizettek Árpád népének azért, hogy Itáliába menjenek. Bevallotta azonban azt is, hogy becsapták Árpádékat: *csak semmit sem érő pénzt adtunk nekik és csupán lenből való ruháinkat, hogy valamelyest megszelídítsük vadságukat, és hogy üldözésüktől nyugton maradhassunk*. Valóban, a honfoglalás kor sírjaiban gyakorta talált ezüstpénzek jelentős részében az ezüsttartalom nagyon alacsony: a szerződöttetett lovasokat olcsó pénzen fizették ki. Honfoglalóink lassan rájöttek, *hány pénzt is ér a német meg a morva*.

A morvák, folytatódik Theotmár levele, *szívük gonoszsága szerint mindezeket a szemünkre vetették. Ők azonban ugyanazt a bűnt, amit hamisan ránk fogtak, sok éven át elkövették, és a*

magyarokat a mi keresztényeinkre rászabadították. Majd maguk a szlávok is megjelentek Pannoniában, egyeseket fogságba hurcoltak, másokat megöltek, ismét másokat a börtönök mélyén éhséggel és szomjúsággal pusztítottak el, számtalan embert számkivetésbe küldtek. Az Isten egyházait felgyújtották, és minden épületet úgy elpusztítottak, hogy egész Pannóniában egyetlen templom sem található.

Tehát nem az Olaszhonból 900-ban visszatérő Árpád-vitézek hoztak pusztítást a Dunántúlra, hanem elvégezték azt már évekkel korábban a morvák. Ők égették fel azokat a keresztény templomokat, amelyek a frank uralom alatt épültek. Sőt azokat is, amelyek Pécsen, Szombathelyen és Sopronban a római kor vége, a 4. század óta állottak.

Ellenfeleink árulásai sorra követték egymást. 902-ben például a *bajorokcsellel lakomára hívták a magyarokat, és vezéruket, Kurszánt és kíséretét legyilkolták*. Közvetlenül Pannónia meghódítása után Kurszán seregeivel a bajorok területét egészen az Enns folyóig elfoglalta. Helyreállott a régi határ germánok és hunok, azaz frankok és avarok, immáron németek és hungárusok között az Óperenciás tenger partjánál: das Land der *oberen Enns*. 901-ben a bajorok megkísérelték Pannónia visszafoglalását, de ez kezdeti győzelmek után – például a Fischa folyó mellett – nem sikerült. Békekötés ígéretével lépre csalták hát a honfoglalás kiváló hadvezérét, Kurszánt, és megölték őt és embereit.

Döntésre kellett vinni a Kárpát-medence feletti uralom ügyét a frankok, morvák és Árpádék között. Ez következett el a 907. július 4-én a *Brezalauspurc-nál-Braslavespurc-nál*, Braszlav szlovén származású Karoling gróf váránál, azaz *Pozsony* (mások szerint Zalavár) mellett vívott csatában. Csak röviden említjük meg, hogy szlovákék 1919-ben nem ezt a régi, eredeti nevet adták fővárosuknak. Hanem felcserélték Braszlavot egy 1116-1131 között élt Bratiszlávvá. Braszlav azért nem volt nekik jó, mert 884-ben és 892-ben éppen Szvatopluk ellen ő vezette Arnulf császár Karoling seregeit. Ez alapján mégsem lehetett belőle szlovák történeti hőst csinálni! És azt még csak be sem ismerték, hogy Szvatopluk-Zombor valójában csak félig volt szláv. Félig avar-onogur vér csorgott az ereiben. Így kell ügyesen történelmet hamisítani!

A pozsonyi csata honfoglalóink nagy győzelmét hozta. Feltehetően annak a honszerző Árpádnak az utolsó győzelme volt ez, aki a csata évében, 907-ben halt meg.

Ezzel Árpád népe az egész Kárpát-medence egyedüli ura lett. Az okos Árpádok már ekkor alkalmazták azt az ügyes politikát, amellyel később a Habsburgok évszázadokig képesek voltak fenntartani császári uralmukat: *tu, Felix Austria nubes*: te, szerencsés Ausztria, csak házasodjál! Erdély ura, Mén-Marót, azaz a bolgárokat kiszolgáló morva-szláv ember, *aki előbb követei útján bolgár szívvel dölyfös üzenetben tagadott meg még egy marok földet is Árpád vezértől, most legyőzve és eléje borulva ugyanazon követek útján vonakodás nélkül felajánlja egész országát, Árpád fiának, Zoltának pedig a leányát*. Ne feledjük, hogy Zolta volt Taksony nagyfejedelem apja, így Árpád-házi királyaink ősanja Ménmarót leánya lett. Sokat mondó tény, hogy Árpád követei először egyezséget kínáltak Ménmarótnak. Csak akkor nyúltak fegyverhez, amikor az a már Baján kagán által kifogásolt szláv dölyffel visszautasította az ajánlatot.

Ezzel a házassággal az Árpádok kezébe került az erdélyi aranybányák fölötti uralom is. Ménmarót bolgár-szláv helytartó volt Biharban, nyugatról védte a *silva Igfon* mögött rejtőző aranybányákat. Zolta házasságával (Ménmarót árulásával) az Árpádok megszerezték az erdélyi aranybányák fölötti ellenőrzést, az apulumi bolgár gyulák szándékaitól függetlenül. Ezt erősítette meg majd száz év múlva Sarolta és Géza házassága, és tette véglegessé Szent István Gyula legyőzésével, bezárásával, száműzésével. Mindez valamivel több mint 100 évet vett igénybe, de a tét sem volt kicsi: az akkor ismert világ leggazdagabb aranybányái fölötti uralom. A müncheni krónika ismeretlen szerzője pontosan így számolt be erről az eseményről:

„Szent István az Úr 1002. esztendejében hadat viselt nagybátyja, Gyula, az erdélyi részek kormányzója ellen. ... A háború oka a keresztény hit elleni lázadás volt. Így ezeket az Erdélynek

nevezett, aranyban, ezüstben gazdag részeket a szent király Magyarország monarchiájához csatolta.”⁷

Furcsállom, hogy a magyar történettudományt ezeknek a trákok, agatürzoszok, dákok és rómaiak óta művelt roppant gazdag aranybányáknak az avar és honfoglalás kori sorsa mindeddig még soha nem érdekelte komolyan. Majd csak a Róbert Károly kori helyzet, amikor Firenze kizárólag erdélyi aranyból igyekezett veretni a florenusát. Amit mi forintnak nevezünk el.

A fehérlő monda jogi vonatkozásairól már volt szó. Mikor Kund fia Kücsid köszöntötte Szvatoplukot, és elmondta neki, milyen ügyben jött, Szvatopluk nagy öröm örvendezésével hallgatta, mert azt hitte, hogy paraszt népek: csak jöjjenek és műveljék a földjét. A követet ezért szeretettel elbocsájtotta. Kibúvik a szög a zsákból: Szvatopluk csak a maga előnyét nézte. Ráadásul éppen ők, az állítólag szorgalmas földműves szlávok kérnének-kapnának paraszti népséget a lovas honfoglalókban? Nem inkább földet túrni nem szerető szlávokról van itt szó, akik örömmel fogadtak volna igyekvő földművelőket. Akik aligha lehettek Árpád türk népének harcedzett lovas katonái. Kardokból lehet ekéket kalapálni, görbe szabálykból már miért ne lehetne ügyes kaszákat-kapákat?

Szvatopluknem ébredt rá a szerződés jogszerűségére. *Csáti Demeter* 1530 körül írott verses krónikája, az *Ének Pannonia megvételéről* szerint

*Herceg magát azzal veszté,
Hogy a dolgot meg nem érté,
A szép lovat megszereté,
Ki miatt földét elveszté.
A szép lónak örültében,
E szót mondá a követnek:
„Annyit adok én földemben,
Mit kívánnak, nagy bőséggel.”*

...

*Követek jutának a herceghez,
Tisztséggel neki köszönének.
Az Árpádnak ő szavával
Ezt beszélék nagy bátorsággal.
„Földedet adtad fejér lovon,
És füvedet aranyos féken,
Duna vizit aranyos nyergen,
Akkor való nagy szükségedben.”
Herceg hallá, mosolyodék,
Azzal semmit sem gondola;
A követnek akkor szóla,
Haragjában mondja vala:
„Ha a lovat azért küldték,
Sulyokkal majd agyonverjék;
Nyerget a Dunába vessék,
Féket fűben elrekkentsék.”*

Szvatopluk nagy szüksége, ínsége, kapzsisága azt jelenti, hogy 894-ben a frankok ellen valóban nagy szüksége volt Árpád és Kurszán népének támogatására. Arnulf császárhoz vagy a kijevei oroszokhoz hasonlóan ő is beleegyezett abba, hogy a Kárpát-medence keleti részében elfoglalt területek, Erdély és az Alföld véglegesen a honfoglalók uralma alá kerüljenek. Az egybeesés nem lehet véletlen! Ezt az egyezséget akarta Szvatopluk hitszegően felrúgni, amikor hitelesítésére, mondhatnánk a ratifikációs okmányok kicserélésére került sor.

Az egyezés európai módra megkötött és jogszerű volt. Az álnok szláv vezér sorsa pedig rövidesen beteljesedett.

Szvatopluk 870-894 között volt a morvák fejedelme, és Nyitrán kezdte uralkodását. Bár térítőket kért Bizáncból a morvákhoz, saját maga nem kedvelte a kereszténységet. Kegyetlen hadvezér volt, lótej, azaz kumiszt ivott, nomád sátorban lakott, keletiesen öltözött, szép mellvértjei voltak, haját is avar módra viselte. 894-ben, halála évében éppen Árpád volt a fegyvertársa a későbbi szövetséges, Arnulf császár elleni hadjáratában. Mikor Szvatopluk rájött arra, hogy a fehér ló küldésével Árpád a kor szokása szerint jogszerűen megállapodott vele, gyorsan összegyűjtötte seregét és harcba szállt ellene. Thuróczy János Krónikájában valahol Esztergom és Komárom között a Dunától délre folyt a harc *egy gyönyörűségezes mezőségen. Az Úr segedelme a magyarokkal volt, s színük elől meghátrált és megfutott az említett vezér. A magyarok egészen a Dunáig üldözték; és itt a Dunába vetette magát félelmében, a sebes sodrú vízben pedig megfulladt.* Egy másik krónikás hely szerint Szvatoplukot az Erdély és az Ung folyó felől érkező magyarok különféle ajándékokkal csábították és követek révén kifürkészték, hogy katonasága erőtlenséges, és a Rákos vízéhez közel, Bánhida mellett megtámadták és egész seregével együtt elpusztították.

Szvatopluk azonban nem fulladt a Dunába. Gyáván megfutamodott. Az éjszaka sötétjében otthagyta katonáit, avar vagy onogur szokás szerint *lovat áldozott*, és a szabály szerint *fakalapáccsal vagy fasulyokkal* üttette le a lovat. Majd kardját, szintén ősi iráni, hun és avar szokás szerint, könyörgő áldozatként a hadistennek, a földre szúrta és tovább menekült a Nyitra melletti Zobor-hegy remetéi közé. Ott elrejtőzött, felvéve a remeték csuháját. Nem szégyen az ilyesmi, még a legnagyobb hősekkel is előfordult. Az ősidőkben Akhilleusz hogy akart menekülni végzete, a trójai háború elől? Női ruhába öltözve Szkürosz szigetére, Lükomédész király leányai közé rejtőzött. Ott talált rá Odüsszeusz (aki egyébként szintén el akarta kerülni a trójai háborút!), onnan vitte Trója falai alá. De csak akkor nem szégyen a futás, ha hasznos. Szvatopluk sorsa viszont sokkal gyorsabban rosszabbra fordult, mint Akhilleuszé, aki előre tudta halálát és nem is menekült előle:

*Édesanyám, az ezüzlábú Thetisz, isteni asszony,
Mondta, hogy engem kettős végzete vár a halálnak.
Hogyha a trójai vár körül itt maradok verekedve,
Elvész visszautam, de sosem hervadhat a hírem.*

Igaz később az Alvilágban már megbánta, hogy az örök hírnévért büszkén verekedett:

*Csak ne dicséred a halált nékem soha, fényes Odüsszeusz,
Napszámban szívesebben túrnám másnak a földjét,
Egy nyomorultét is, kire nem szállt gazdag örökség,
Mint hogy az összes erőtlenséges holt fejedelme maradjak.*

Odüsszeusz vonakodásáról Agamemnón számolt be az Alvilágba érkező egyik legyilkolt kérő, Amphimedón lelkének:

*Adj választ; hisz a vendégednek lenni dicsekszem.
Vagy nem is emlékszel, hogy jártam az otthonotokban,
isteni hős Meneláossal buzdítva Odüsszeuszt,
hogy jöjjön mivelünk Trójába a jópadu gályán?
S teljes hónap után szeltük csak a tág vizet által,
nagynehezen meggyőzve a várdúló nagy Odüsszeuszt.*

Hogyan alakult Szvatopluk sorsa? Árpád vezérei, Szovárd, Kadocsa és Huba rátaláltak a csuhás barátok között, és a Zobor-hegyen felakasztották. Anonymus mára megmaradt kései kézírata három évszázad távolából már nem emlékezhetett a nevére, és azért nevezi a Zobor-hegyen felakasztott morva vezért Zobornak, mert a történetet a néphagyományban találta. A nyitrai morvák vezére 894-ben Szvatopluk volt. Anonymus még védelmébe is vette a csatából gyáván megfutó Szvatoplukot. Azt írja, *hogy a vezér, mikor menekülés közben harcba bocsájtkozott*

velük, Kadocsa lándzsájától megsebesítve összerogyott. Az avar módra élő, pogány, kardot és lovat áldozó Szvatoplukot tehát legalább annyi joggal tarthatjuk avar fejedelemnek, mint szlovénnek vagy morvának.

Szvatopluk *Zobor* neve egyébként nem véletlen, azt jelenti (éppen úgy, mint az erdélyi törzsfőnököké, egyik-másik gyuláé vagy Gyuláé), hogy *Bölény*, hiszen híres volt erejéről és vadságáról. I. Béla királyunknak (1060-1063) merészsége, ereje és hősiessége okán ugyancsak *Bölény* volt az egyik mellékneve (*Belyn*), egy másik pedig a *Bajnok* (latinul *Pugil*, tehát öklöző). Nem is hiszem, hogy a német támadás előtti órákban az okozta volna a halálát, hogy dömösi palotájában trónépitménye rászakadt, és sebesülten ment a csatába. Először is: az esztergomi palota megmaradt emlékeiből tudjuk, hogy az Árpádok trónusa egy fehér márvány szék volt (Székesfehérvár), az meg nem szakadhat rá senkire. Másrészt: Szórényi Levente szerint „túl sok a magyar történelemben a vadkan”.

Marosvártól Csanádig

Van a magyar nyelvtörténeti tudománynak egy alaptétele. Úgy szól, hogy az Árpád-korban – és különösen Anonymus gesztájában – egy sajátos névadási szokás érvényesült. Fontos szereplők nevei olyan helynevekből eredtek volna, amely helyeknél valamilyen nevezetes (bár valójában soha nem létezett) személy szerepelt, aki nevét a helytől nyerte volna. Ehhez járult volna még az, hogy Anonymus egy kitalált eseményt is gyártott volna a helyhez és a személyhez.

A sorrend tehát ilyesféle lenne:

helynév → személynév → kitalált esemény

Zobor esetében ez az anonymusi hamis névadás úgy szólna, hogy egy korábban létező, Nyitra melletti Zobor helynévből kapta volna az Árpád vezérei által felakasztott morva vitéz a Zobor nevét, majd Anonymus még egy legendás nyitrai csatát is költött az egészhez.

Több írásomban is hoztam fel olyan korai eseteket, amelyek a helyes irányba fordították ezt a sorrendet:

**megettörtént esemény → főszereplő személyneve –
> helynév**

Példának hoztam fel Bors vezér, Gellért püspök, Szent Márton, Krimhild, az Erzsébet Kórház nevét, ahol kétségen kívül személynévből képezték a korai helynevet, valamilyen nevezetes esemény miatt. Elmulasztottam azonban megemlíteni a legkétségtelenebb bizonyítékot, amelynél maga Szent István király volt a névadó.

Szent Gellért püspök nagyobbik legendája szerint István király egyik hozzá pártolt, nagyra becsült vitézére, Csanádra bízta az Ajtony elleni hadjáratot: *Készüljete hadra ellenségem, Ajtony ellen, és foglaljuk el országát!* Krisztus Urunk segítségével Csanád végül győzelmet is aratott, Ajtonyt a csata helyszínén megölték, és levágot fejét elküldték a királynak. Az álnok és hazug erdélyi Gyula nyelvcselének leleplezése után (aki igazában Ajtony pártján állott volna) Csanádot István felmagasztalta, és megtette a királyi ház és Ajtony házának intézőjévé. Ezt mondta a király: „Ezt a várost a mai naptól ne nevezzék már a Marostól, hanem legyen a neve Csanád. Azért, mert kipusztítottad belőle ellenségemet, te légy ennek a tartománynak ispánja, és a magad nevével kereszteld el: nevezzék minden nemzedékig Csanád tartományának.”

Bár a király feltehetően magyarul mondta e szavakat, latinul is jól beszélt, hiszen már gyermekkorában teljességgel átítatta a grammatika tudománya. Lehet tehát, hogy latinul tüntette ki Csanádot: *Ab hac die urbs illa non vocabitur Morisena, sed urbs Chanadina. Pro eo, quod inimicum meum interfecisti de medio eius, comes illius provincie eris ipsamque sub tytulo nominis tui tytulabis, provincia Chanadiensis vocetur usque in generationem.* Tehát mégis **megettörtént esemény → személynév → helynév.**

Bízhatni abban, hogy kitűnő nyelvtörténeti tudományaink, ha már Anonymusnak és nekem nem hisznek, azért Szent István királynak lassan-lassan mégis csak elhiszik majd, hogyan kapta a

nevét Zobor hegye, Csanádvár és a Gellérthegy?

Békés találkozás a szlávokkal

Tévedés lenne azt hinni, hogy magyarok és szlávok egész történelmük során egyre csak gyilkolták egymást. Az egyszerű nép békében élt egymás mellett, hacsak türk vagy német uraik nem ugrasztották össze őket. Azonos volt történelmi sorsuk is: mindkettőt, ősmagyart és ősszlávot egyaránt hunok, avarok, onogurok sodorták el, ragadták magukkal a keleti őshazákból, a Káma-vidékről és a Pripety tájékáról, a Dnyeszter partjáról. Magyarokat zömmel a Kárpátok medencéjébe és Moldvába hoztak, szlávokat pedig főleg a Kárpátok hegykoszorúját kívülről övező tájakra, no meg a Balkánra. Különösen erős törzseik jutottak el az Adriai tenger keleti partjára, a mai szlovének és horvátok országába. Ez a magyarázata egy rendkívül fontos jelenségnek, amely a magyar nyelvben figyelhető meg, és amely csakis úgy magyarázható meg, hogy *Árpádék honfoglalása előtt már évszázadokig békés érintkezés folyt korai magyarok és korai szlávok között a Kárpát-medence déli-délnyugati végeinél.*

A Géza fejedelem és István király által elrendelt és következetesen végrehajtott térítésben német, francia és itáliai papok vettek részt. *Prunwart* püspök vezetésével, aki Géza fejedelmet megkeresztelte, a svájci Szent Gallenből jöttek az első térítők Árpád népéhez. *Bruno* püspök, aki I. Ottó császár üzenetét hozta Gézához, Verdenből érkezett. Szent *Gellért* Itáliából, *Bruno* vagy Szent *Bonifác* püspök Querfurtból, egy harmadik *Bruno* püspök, Gizella királyné bátyja Augsburgból. A 11. században a magyar főpapság nagy része lotharingiai papokból és szerzetesekből került ki. Például a pogánylázadások után György kalocsai érsek, Péter szekszárdi apát, Leudwin bihari püspök. 1047-ben 24 verduni kanonok költözött Magyarországra.

Azt várná tehát az ember, hogy a keresztény vallási és egyházi életre vonatkozó új szavak, a *jövevényszavak* főleg német, francia és olasz eredetűek legyenek. Vagy legalább görögök, hiszen Erdélyből a Gyulák, a dunántúli Bulcsú és Árpád dédunokája, Tormás is Bizáncban hajtotta fejét keresztvíz alá. Igaz, Bulcsú csak komoly jutalom fejében. Vannak is bizánci görög eredetű vallási jövevényszavak nyelvünkben, *eretnek, érsek, görög, kereszt, keresztény, palota, pitvar* (templom előcsarnoka értelemben), *szent, szombat, tömjén*. Ezek azonban az óegyházi balkáni szláv nyelv (az óbolgár) közvetítésével a 896-os honfoglalás *előtt* kerültek hozzánk, és nem a 10. században Bizáncba látogató vagy oda kalandozó Árpád-vitézek révén.

A tények tehát mást jeleznek, mint a spekulációk: ezeket az újonnan meghonosodott jövevényszavakat a magyarság szlávoktól vette át. Nem szláv eredetűek, csak szláv jellegűek, merthogy szlávok közvetítették őket. Zömmel latin és görög származású szavak, amelyek először azoknál a balkáni (részben nyugat-balkáni) szlávoknál honosodtak meg, akik a 7. század elejétől kezdve ismerték meg a keresztény vallást. Ezeket a szavakat a magyar nyelv nem 972 vagy nem csak 997 után vette át. Nem! Hanem már a 8. és 9. század folyamán. A görög eredetűeket az Alföldet és Erdélyt a 9. században uraló, már keresztény bolgár-szlávok közvetítésével. A latin eredetűeket (*mise, oltár, palást, pogány*) a Balkán nyugati felén, Horvátország és Szlovénia területén élő szlávok közvetítésével. A nyugati kereszténység ugyanis a 7. század közepétől kezdve már nem közvetlenül Itália felől terjedt a Duna-vidék felé, hanem az Adria mentén, Dalmáciától Karintiáig élő horvátokon és szlovénekeken keresztül. Ők továbbították az új hitet és a vele járó új szavakat és kifejezéseket a dunántúli és szerémségi magyarsághoz a 7-9. században. Ezért van az, hogy ez a vallási és az egyházi életre vonatkozó magyar szókincs jórészt latinból-görögből származik, de szláv, mégpedig főleg ószlovén és óhorvát közvetítéssel: a fentiekén kívül még *angyal, apáca, apát, babona, barát, bérmál, csoda, diák, hála, karácsony, kehely, kuruzs, ol, malaszt, olaj, pap, péntek, pokol, püspök, szerda, vecsernye, zarándok, zsolozsma, zsoldár.*

Ugyanez a helyzet az új, mondjuk európai jogrendre vonatkozó szókincsünkkel is. Géza és István államalkotó szervezése során a koronázási rendtartástól az oklevélkiadásig és az új típusú, nehéz fegyverzetű lovas hadsereg felállításáig minden nyugati, főleg német mintára történt. Ennek ellenére az állami életre és a jogrendszerre vonatkozó új szókincsben is a (nyugat-balkáni) szlávból átvett réteg a meghatározó: *asztalnok, császár, kenéz, király, kulcsár, megye, palota, patvar, perel, poroszló, tömlőc, tukma, udvar, vádol*. Ezek a fontos szavak tehát Géza és István államalapításától függetlenül honosodtak meg nyelvünkben. Mivel egy későbbi időpont lehetetlen, tehát *korábban, mint 972*. Azaz Géza és István nyugat felé forduló politikájának *kezdeté előtt*. Ezeknek a szavaknak az átvétele viszont nem tehető a 896 és 972 közötti évtizedekre sem, hiszen akkor a kalandozó Árpádi seregek nem barátkoztak, hanem hadakoztak, szinte az egész keresztény Európával.

Új vallásos és jogi szókincsünk tehát 896 előtt honosodott meg a magyar nyelvben, az átvétel helye pedig a Kárpát-medence egész nyugati és déli peremvidéke volt.

Azt is tudjuk, hogy a mezőgazdaságra (és általában a délen már régen kialakult civilizációs vívmányokra) vonatkozóan *a magyarság egyetlen szót sem vett át a németből*. Az alábbi lista kizárólag szlávból, főleg délszlávból átvett szavakból áll: *abrak* (1494), *akó* (1226), *akol* (1130), *asztag* (1395), *bab* (1211), *barack* (1395), *bárány* (1194), *barázda* (1130), *bivaly* (1193), *borona* (1406), *csép* (1138), *csorda* (1282), *csoroszló* (1395), *dinnye* (1093), *gát* (1224), *gereben* (1294), *gerencsér/gölöncsér* (996), *gerendely* (1363), *iga* (1395), *kakas* (1138), *kapa* (1138), *káposzta* (1336), *kása* (1138), *kasza* (1138), *korpa* (1138), *len* (1181), *lencse* (1181) vagy 1325), *malom* (), *mezsgye* (1206), *pajta* (1363), *paraszt* (1291), *parlag* (1223), *pásztor* (1086 vagy 1130), *pince* (1255), *pitvar* (1300), *szalma* (1086 vagy 1130), *szelemen* (1135), *szemét* (1086 vagy 1130), *széna* (1055), *uborka* (1405), *varsa* (1211), *zab* (1211).

A zárójelben lévő szám nem a szó átvételének, hanem jelenleg ismert első okleveles említésének az éve, amelynél a szó átvétele akár évszázadokkal is régebb lehet. A magyar nyelvjárások tehát már valamikor, ezeket az éveket megelőzően szelvében ismerték a vonatkozó szót. Most már csak azt kellene tudnunk, mikor is történtek az átvételek.

Ennek megállapítására is vannak tudományos módszerek. A *pince*, *lencse* és a *varsa* esetében tudjuk, hogy átvételükre a 10. század közepe előtt került sor. Ugyanez mondható egy sor olyan szavunkról, amelyben megmaradtak a régi ósszláv nyelv orrhangú magánhangzói. Ezek az orrhangok (*om, am, em, en, on*) a 10. század közepe, tehát 950 előtt valamikor kikoptak az oroszából, a csehéből, a szlovénből, horvátból és bolgárból. Ilyen orrhangok azonban szép számmal vannak szlávból korán, 950 előtt átvett szavaink között: *abroncs*, *bolond*, *csombor*, *donga*, *dorong*, *galamb*, *gerenda*, *gomba*, *goromba*, *göndör*, *iromba*, *konc*, *konkoly*, *korong*, *lengyel*, *mancs*, *otromba*, *parancsol*, *péntek*, *pisztráng*, *porong*, *rend*, *szalonka*, *szelemen*, *szent*, *szerencse*, *szombat*, *szomszéd*, *tompa*, és mások.

A magyar nyelv tehát valamikor 950 előtt vette át őket a balkáni szláv nyelvekből. A 950 előtt természetesen nem 949 őszét vagy 948 tavaszát jelenti. Az átvételre pedig bizonyosan nem volt elegendő 50 esztendő. Főleg nem Árpád honfoglaló népének, amely temetőiből ítélve 896 és 997 között nem is telepedett meg az ilyen átvételek egyedül lehetséges területén, a Dunántúl és a Bácska déli részén, valamint a Dráva–Száva közén. Ezeken a területeken ugyanis az igazi honfoglalás kori, tehát 900–950 közötti temetkezések ritkák, mint a fehér holló. (Árpád lovas nomád harcosai pedig csak elvéve foglalkozhattak konkollyal, szelemengerendás házakat pedig nem építettek, merthogy sátrakban laktak.) A 950 előtt e délszláv szavakat elsajátító magyarok tehát kizárólag és csakis azok a magyarok lehettek, akik korábban, Baján népével vagy az onogurokkal érkeztek ebbe a hazába, békésen megfértek a szlávokkal, foglalkozásuk pedig főleg földművelés volt.

E szavak egy része addig teljesen ismeretlen dolgot, fogalmat jelentett a Káma menti erdőségekből vagy az erdős sztyeppről érkező ősmagyaroknak. Ilyenek lehettek például az *akó*, *csoroszlya*, *kapa*, *kasza*, *korpa*, *mezsgye*, *pince*, *pítvar*. Másik részük viszont egy már ismert dolog, eszköz új formáját jelölte. Például egy olyan fajta varsát, zablát, fazekaskorongot, amelyet a Káma mentén nem használtak. Ott más fajta *varsa*, *zabla*, *korong* volt szokásban. De legalábbis más volt az ilyen dolgok és eszközök neve, más nyelv néven kellett őket megrendelni a kézművesektől. Nem véletlen, hogy a *Gerencsér* helynevek éppen a Dunántúl nyugati részén vannak. Ott, ahol a legkorábbi, 1002 előtt kelt magyar oklevél szerint Veszprém közelében volt egy falu, melyben gölöncsérek, a délnyugati szlávoktól átvett szóval grincsarok, azaz cserépedényeket készítő mesterek éltek.

Ezekkel az új szavakkal pedig azért a régi szlávok ismertette meg a magyarokat, mert a Bajánál érkezett szlávok – jóval az onogurok jövetele előtt – az avar birodalom központi térségei körül telepedtek le. Egy találó kifejezéssel gyűrűszerűen körbetelepültek a Kárpát-medencét. Egyúttal azonban Róma, Bizánc és az avarok országai között éltek, *közelebb voltak a civilizált világhoz*, mint a medence belsejét ugyanakkor megülő magyarok. Az előbb jelentéseik szerint csoportosított európai dolgokat és fogalmakat tehát legalább egy évszázaddal előttünk ismerték meg. Ők továbbították őket azután hozzánk.

Nyilvánvaló, hogy ilyen dolgok neveit az ősmagyarok nem tanulhatták el katonáskodó avar vagy onogur uraiktól. Csakis a mindennapi életben velük együtt élő társaiktól, a szláv parasztoktól, kézművesektől, katonáktól. Ez a szókincs egyszerű dolgokra vonatkozik. Mondhatjuk azt is, hogy a közvetlen környezet, a napi munka, sőt robot, a vallásos hit, a napi érintkezés és az éppen érvényes társadalmi állapot szavaira. Mégpedig az alávetettek, a parasztok és a kézművesek szemszögéből. A népnyelv szintjén való átvételek, amelyek bővítették vagy inkább megváltoztatták a szókincsünket, de szinte semmiféle hatással sem voltak nyelvünk ősi, finnugor sajátosságaira, hangrendjére, grammatikájára. Azt is jelzik, hogy az egyszerű és békeszerető emberek még akkor sem háborúznak egymás között, ha egy részük szláv, a másik meg magyar. Hanem ésszerűen felosztják és elvégzik a mindennapi teendőiket. Kivételt az olyan események jelentenek, mint a szerbek 1944 végi rettenetes vérengzése a Bácskában és a Bánátban a magyarok kiirtására. Vagy mint a török korban a rácok gyilkos kirándulásai a hódoltságon kívül eső magyar falvakba. A Magyar Nagylexikon címszavai csaknem minden második felvidéki, hajdani magyar falunál említik: eredeti magyar lakosságát a török seregek rác janicsárjai irtották ki, és a földesúr rövidesen morvákat és cseheket telepített a helyükre. Ezekből lettek a szlovákok. Tessék fellapozni a Nagylexikon köteteit:

Babarét, Bacskó, Badafalva, Bákony, Bajcs, Bakabánya, Baksafalva, Ballósfalva, Balogfalva, Balogtamási, Bándol, Bánkeszi, Bánóc, Bárca, Barsberzence, Barsbese, Barskifalud, Barslédec, Bart, Bártfaujfalu, Bátka, Becsó, Bélád, Bélavészse, Bellény, Bény, Berencs középkori magyar lakosságával a zivataros századokban. Több száz – vagy akár ezer? – kiirtott lakosságú falu a további kötetekben. Például Nyársardó, Porócs, Porosztó, Pósháza, Póssaszentkatalin, Pósfalva, és így végestelén végig az egész Nagylexikonban.

Végeredményben tehát a szlávok és a magyar nép igazi találkozására nem Álmos és elődei kijevi látogatásain került sor. Nem a Szvatoplukkal vívott győztes csatában, vagy a Nyitra melletti Zobor hegy monostorában. De nem is 884-ben a Rába-parti vérengzésben! Hanem a megelőző két évszázad többnyire békés és termékeny időszakában.

Van egy cáfolhatatlan bizonyíték arra, hogy a magyar nyelv jóval 896 előtt a Dráva és a Duna környékén a balkáni szlávoktól vett át szavakat. Köztudott, hogy Árpád egész népe 896 előtt évtizedekig a kazár birodalom társult alattvalóiként élt kint Levédiában és Etelközben. Majd kiszakadt belőle, de akkor meg igazi kazár népek, a kavarak csatlakoztak hozzá.

Nos, az araboktól 737-ben elszenvedett nagy vereség után valamikor (a pontos évet nem tudjuk, 740 és 860 között történt) a kazár kagán és az uralkodó réteg *felvette a zsidó vallást*. A mózeshitre való áttérés oka egyszerű. Az iszlám felvétele után az arabok elsöprő erővel

terjeszkedtek kelet felé. A szászánida perzsa birodalom felszámolása, 651 után észak felé fordultak, és átkelve a Kaukázuson, csapásokat mértek a kazárookra. A kazár kagán, hogy kikerülje a moszlim vallás felvételével járó elkerülhetetlen következményt, az arab uralmat, választhatott a bizánci keresztény és a zsidó vallás között. A bizánci kereszténységre való áttérés a másik világhatalom politikai befolyását jelentette volna. Ezért döntött a kazár uralkodó osztály a zsidó vallás felvétele mellett, amely nem jelentett politikai veszélyt uralmára.

Nyilvánvaló tehát, hogy Árpád népe a kazár birodalom kötelékében élve ismerte a *zsidó* fogalmát, sőt saját soraikban is kellett lenniük zsidó vallást követőknek. 1150 nyarán Szerbiában, amikor II. Géza király háborúzott Mánuel bizánci császárral, a magyar seregben olyan alán csapatok is voltak, akiknek egy része még mindig *a nem is tiszta mózesi törvényeket használta*. Tehát *karaita* zsidó valláson voltak. Ennek ellenére a magyar nyelv *zsidó* szava nem ebből a 896 előtti, kazárokkal-kavarokkal való együttélés világából származik, hanem a *iudaeus*, tehát *júdeai férfi* jelentésű latin szóból. Ebből a korai szlávok ajkán a dalmát tengerparton alakult ki a szláv *zsid*, többes számban *zsidov*, 'zsidók' jelentésű szó, és azt vette át a magyar. Hallgassuk csak meg, mit mond ennek az átvételnek az idejéről Bárczi Géza: *igen régi, esetleg honfoglalás előtti átvétel a horvátból vagy szlovénből*. Tehát a Balkán nyugati feléről. Az *esetleg* azért van ott, mert a törvényre emelt tudós elmélet szerint 896 *előtt* nem lehettek volna magyarok a Dunántúlon, a Szerémségben vagy a Bácska déli részén, hogy a latin (és nem kazár!) eredetű *zsidó* szót balkáni szlávoktól átvehessék.

A Bácska déli részét nem véletlenül emlitem. Az 1929-ben kiadott Zsidó Lexikon szerint a 9. század második felében, amikor dunai bolgárok tartották megszállva az egész Tisza-völgyet, a régi Magyarország déli részeiben zsidó vallásúak is éltek. Vallásuk gyakorlása ügyében I. Borisz bolgár cár egyenesen a pápához fordult állásfoglalásért. Nem nagyon lepődhetünk tehát meg azokon a régészeti leleteken, amelyek a hetvenes évek elején a régi magyar Bácska déli részén, a Duna bal partján *Dunacséb* község téglavetőjében kerültek elő. Késő avar koriak temetőjét tárták itt fel. A temetéseket végzők valamilyen okból gyakran a közelben talált római kori tetőfedő cserepeket is tettek a sírokba. Hetvenkét esetben jellegzetes zsidó menórák, hét-, ritkán kilencágú gyertyatartók figuráját karcolták be ezekbe a téglákba. Semmi kétség, zsidó vallású késő avar kori embereket is szép számmal temettek ebbe a késő avar kori temetőbe. Ráadásul a ma legtudományosabb eljárásnak számító radiokarbon keltezés szerint vannak benne olyan sírok is, amelyeket jóval Árpád honfoglalása után, 960 körül ástak. Ideálisabb hely aligha volt tehát Dunacsébnél arra, hogy késő avar kori magyarok balkáni szlávok jelenlétében megismerkedjenek a zsidó vallással és a *zsidó* szóval. 896 után pedig átadják a szót az Árpáddal érkező honfoglalóknak is. Akik erre csakhamar elfelejtik a zsidókat jelentő régi, kazár szavukat. Ami talán úgy hangzott, hogy *csufud*. Történt mindez két, igen régi alapítású püspökségünk, a bácsi és a kalocsai közvetlen közelében.

Az ilyen fogalmak és szavak terjedése, a régi magyarokhoz való elérése teljesen hasonló volt tehát a *paprika* esetéhez. A paprikanövény Amerika felfedezése után a földközi-tengeri olasz és spanyol hajósok révén került Európába. Hozzánk a balkáni szlávok révén a görögöktől jutott el, mind a növény, mind a neve. Tőlünk, magyaroktól terjedt el nemcsak az északabbi szlávoknál, hanem Nyugat-Európában is. Ne higgyük el tehát, ha azt olvassuk, hogy már Árpád és elődei ismerték, és valahonnan a Góbi sivatag széléről ujjur magyarok hozták ezt a növényt. Még akkor sem, ha e téveszme miatt az egész Európai Unió azt hinné, hogy a paprika magyar találmány.

Ezeknek a 896 előtt a Dráva–Száva vidékén zajló délszláv–ómagyar nyelvi kapcsolatoknak a sorába tartozik a magyar *Ernye* személynév és helynév régi története. A nevezetes római város, *Sirmium* a Száva partján épült, és a császárkor idején jelentős szerepre jutott. Bizánci kézen volt, amikor a korai avarok és kagánjuk, a nagy Baján 582 augusztusában elfoglalta. Lakói a két évig tartó ostrom után elköltöztek, és azután már csak a barbárok lakták a romokat. Városként csak a 9. századtól kezdve települt újjá, amikor a 820-as évek végén az északnyugat

felé terjeszkedő bolgárok elfoglalták. Ők a 10. században egy püspöki székesegyházat létesítettek, amelynek védőszentje bizonyára *Szent Ireneus* volt, magyar neve *Szent Ernye*. Az egykori Szerémvárban, a Szávaszentdemeter (= Sirmium) előtt lévő szigeten állott a szenternyei monostor. Később Szerémvár neve is Szenternye lett.

A huzamosan bolgár uralom alatt álló Szenternye 1071-1072-ben került először magyar kézre. A talán már eddig is nehezen követhető történet itt válik igazán bonyolulttá, szemléltetve egyúttal azt is, hogy az ilyen régi dolgok megértése és megoldása nem egyszerű dolog.

Ernye nevünk tehát a latin *Irenaeus* (a görög *Eirenaios*) személynévből származik. Legelőször a tihanyi apátság 1055-ös alapító levelében bukkan fel, mint személynév: *Ernei ~ Irneicomes*, tehát Ernye ispán volt az oklevél egyik hitelesítője. Egy székelyföldi falu nevét 1453-ban jegyezték fel először: Nagernye = Nagyernye, egy másikét már 1366-ban.

Sirmium utódjának a szláv neve, *Mitrovica* egyszerűen vezethető le: Szent Demetrius (magyarul Demeter) vértanú Demetrius = Dimitrius nevéből származott a szláv *Dimitrovica*, és lett belőle az első szótag lekopásával *Mitrovica*. Az egyik hagyomány szerint Demetert Valerius Maximianus császár parancsára 285 táján a római cirkuszban lándzsával szúrták le. Az ok nem közvetlenül a keresztényüldözés volt, hanem a császár valami más miatt lobbant hirtelen haragra. A vértanú ruháját és más ereklyéit az illíriai prefektus, Leontius vitette volna Sirmiumba, ahol szép templomot építtetett elhelyezésükre. A másik hagyomány szerint maga a vértanúhalál is Sirmiumban következett be, de már Galerius Maximinus császár idején, Kr. u. 236-237-ben. A szent holtteste és ereklyéi valamikor később (Baján támadása elől menekítve 582-ben) kerültek Szalonikibe, az ottani Demeter-székesegyházba.

A római keresztény mártírok jegyzéke 72 vértanút említ, akik mind Sirmiumban nyerték el a nem mulandó királyságot. Ezek egyike volt *Szent Irenaeus*, azaz *Eirenaios* püspök, aki 304. április 6-án hosszú kínzások után jutott az örök életre: a Száva hídjára vezették, ott lefejezték, és testét a Szávába vetették. Mikor lett azonban – és kiknek az ajkán – az *Eirenaios*-ból és az *Irenaeus*-ból a *kizárólagosan Magyar Erenye*, majd *Ernye*?

A régészeti emlékek azt mutatják, hogy Sirmiumban ugyan megszakadt a városi volt, de 582 után is folytatódott a romokon az élet: a hajdani császárvárosban itt-ott öt avar kori temető sírjait is megtalálták. Mind a korai avar, mind a késői avar időszakokból, tehát a 7-9. századokból. Az Árpádi honfoglalók sírjai viszont mindmáig nem kerültek elő, hiszen Árpád uralma alá hajtotta ugyan a Dráva–Száva közét, de honfoglaló népe nem telepedett meg arrafelé. Nem köthetjük viszont *Ernye* nevünk kialakulását az 1071-1072-es háborúságok idejéhez sem, amikor Salamon király és a hercegek – Géza és László – seregei elfoglalták Nándorfehérvárt és a Szerémséget a Szávaig. A hadjáratban ugyanis a *jámbor Ernye ispán* is részt vett. Később pedig, 1074 elején, mindvégig békére törekedve, a Cinkota melletti mogyoródi csatában Salamon oldalán elesett:

Amikor László sóhajtozva járkált az elesettek közt, meglátta Ernye ispán holttestét, rögtön leugrott a lóról, átölelte, és sírva így szólt: „Ernye ispán, te békeszerető, bánkódom miattad, mintha testvérem volnál, mivel szíved és tanácsod békével volt teljes.” És saját kezével fölemelve megcsókolta, és meghagyta vitézeinek, hogy Vácott tisztességgel temessék el.

A bizonyára még Szent István uralkodásának első felében született – hiszen 1055-ben okiratot (a tihanyi apátság alapító levelét) hitelesítő – Ernye ispán tehát nem kaphatta onnan a nevét, hogy Sirmium 1071-ben az Árpádok uralma alá került. Nem is beszélve arról a még fontosabb tényről, hogy csak seregek keltek át a Dráván és a Dunán, anyanyelvet alakító és örökítő magyar népek nem. A legegyszerűbb tehát arra gondolni (bár belátom, hogy bonyolultabb úton akár más következtetésre is lehet jutni), hogy az Ernye név azoknak a késő avar kori magyaroknak a száján honosodott meg, akik már 896 – az Árpádi honfoglalás – előtt a Szerémségben éltek. A név használata azután könnyen elterjedhetett az egész országban. Különösen érthető a székelyföldi Nagyernye Marosvásárhelytől északkeletre. Hiszen pontosan tudjuk, hogy a székely nyelvjárások elsősorban a hajdani ország legnyugatibb és legdélibb vidékeinek régi

magyar nyelvvel mutatnak kapcsolatot. Ősi nyelvtörténeti szabály, hogy a peremekre szorult nyelvjárások őrzik a legrégebb nyelvállapotokat. Rögtön látni fogjuk majd, hogy éppen itt, a Székely (tehát keleti) Mezőségen, a mai Marosköz nyugati felén olyan ősi magyar falunevek vannak, amelyek kirívóan magyar jellegűek, de nem székelyek, hanem *náluk korábbiak: Szabad, Bergenye, Sámsond, Bánd, Kövesd*. Közöttük van a Maros és a Nyárad vidékén a már említett *Ernye* is.

Székelyek előtti kirívóan magyar helynév a Nyárad mentén: nem régészeti, hanem nyelvtörténeti döntés ez. Milyen régi falunév lehet ez **a székelyek előtti kirívóan magyar Ernye**? A falu nem lenne olyan régi, mint a neve? És milyen ősrégi magyar falunév lehet *elődje*, a Száva menti Szenternye? És miért nem Mitrovicának hívta minden arrafelé élő régi falusi? Környékbeli szlávok egy része lehetett volna az, akiknek nem lett volna jó a Di/mitrovica név? A szerémségi magyarok életének a legkezdeté manapság még nincs jól elrendezve!

Az égig érő fa meséje: a mezőségi magyarok és a csángók

Emlékszünk még a krónikára, hogy a székely magyarok itt, Hungáriában várták Árpád vitézeit, elébük mentek a Kárpátaljára, és Anonymus szerint a Hármaskörös közelében (a Kórogy vize mentén) csatlakoztak hozzájuk. Sokan lehettek, hiszen egyetlen törzsük a hunoknak nevezett *avarok* hajdani háromezer férfiújának megszorodott utódaiból állott. Ők azok, akiknek elődei más magyarok mellett az onogurok vezetésével 670 táján magyarként jöttek be Aváriába. Többször céloztam azonban már arra, hogy lehettek ősmagyarok a száz évvel korábban, Baján avar seregei által Hunniába sodort népek között is. Az a kérdés, hogy mindez pusztán sejtés marad, vagy lehet valamiképpen bizonyítani is.

Van László Gyulának egy tanulmánya, amely *az égig érő fa* meséjét vizsgálja. A mesére már Solymossy Sándor néprajzkutatónk felfigyelt. Megállapította, hogy errefelé csak a magyar mesevilágban fordul elő, és rokonait kizárólag a messzi keletről, török-tatár népektől ismerjük. Népünk ajkán tehát még a 896-os honfoglalás előtti időkből örökölt meg.

A sokféle ágazó történet szerint egy király udvarában egy égig érő óriás fa nő, mely ifjító erejű almát terem. Valakinek fel kell másznia a fára, és ha sikerül, feleségül kapja a lombok között egy sárkány által őrzött szép királyleányt. Királyfiak, hercegek vállalkoznak sorra, de mind sikertelenül. Végül a király kis kondása indul útnak. Baltája, no meg a fában lakó anyókák segítségével napról napra, hétről hétre, évről évre feljebb jut. A lombok csúcsánál tágas mezőséget pillant meg. Szárnyas lovak, táltos paripák legelnek rajta, és a harmadik hátán végre sikerül felugratnia a fa tetejére. Várkastélyhoz ér ott, megleli az elrabolt királyleányt, és rátalál a varázsos erejű almára is.

Különlegesen fontos a kérdés: ismerős-e ez a történet valamiképpen Árpád népének, a 896-os honfoglalóknak a hagyatékából? Az égig érő fa meséje ugyanis az egész magyar nyelvterületre jellemző, még az erdélyi csángóknál is megtalálható. Arra kellene számítanunk, *hogy honfoglalóink művészetében is éppen olyan elterjedt volt, mint a mai keleti népeknél. Azonban nem! Egyetlenegy honfoglalás kori díszítményen, karcolatán, rajzon, domborításon, öntvényen sem szerepel. A világfának, az élet fájának híre-hamva sincs Árpád honfoglalóinál! Megvan ellenben a korai avaroknál, Baján népénél!* Ha valaki elfogadná, hogy az Árpádi honfoglalás kor hajfonatkorongjainak palmettás díszei valóban életfák (nem azok!), akkor sem finnugor díszek, hanem – a szemfedőkkel együtt – a türk Árpádiak emlékei.

A Bánátban, a hajdani Torontál megyében, Homokrév községben (ma Mokrin) a negyvenes években sírokat találtak a kora avar Baján dinasztia idejéből. Az egyikben volt egy csont tégely, egy sótartó, az oldalára bekarcolt rajzzal. Hegy tetején kilencágú világfát látunk, csúcsa mellett a nap és a hold, mellettük az égi réten legelésző állatok. Szarvasok, vadkecskék – kimondottan az Altáj hegységre jellemző fajták. Ott élnek máig, ahonnan a korai avarok, Baján népe jöttek. Sőt az onogurok egyike-másika is. Emlékezzünk vissza a komáromi onogur kori avar temetőben talált, ázsiai fekete eperfából készült lándzsanyelekre!

László Gyulában felmerült a gondolat: a korai avar honfoglalókkal együtt és velük egy időben ősmagyar törzsek is megjelentek a Kárpát-medencében. Ezek átvették, utódaik pedig magyar nyelvükkel együtt máig megőrizték a Baján török népének száján forgó ősi meséket, mondákat, melódiákat. Amelyek azután az egész magyarságban elterjedtek. Mint láttuk, magyar hitvilágunk meghatározó része nem tajgai finnugor, hanem sztyeppei török (és végső soron jórészt iráni) eredetű.

A bizonyítékot az Erdély kellős közepén ma már szétszórtan élő mezőségi magyarság, valamint a Moldvában az ősi magyar nyelvüket szívósan őrző régi csángók szolgáltatják. A régi csángóknak saját nevük sincs már. Úgy szokták őket emlegetni, hogy *a nem székely eredetű csángók*.

Ezek a régi, nem székely csángók a Kárpátoktól elég messze, a Szeret, a Beszterce és a Moldva folyók völgyeiben laknak. Hosszú évszázadok óta a kitelepült székelyek közvetlen közelében. Ennek ellenére magyar nyelvük erősen különbözik a székelyek nyelvétől. Azoktól a székelyektől, akik régóta közvetlenül mellettük, tőlük délre és nyugatra élnek. Fura dolog, de tény!

Benkő Loránd kutatásai kiderítették: *ez az ősi csángó nyelvjárás szoros rokonságot mutat azzal az Erdély legközepén élő mezőségi magyar nyelvvel*, amelytől a székelység milliós tömbje választja el.

A mezőségi nyelvjárás határozza meg ma is Erdély magyar nyelvét (a szamosháti, kalotaszegi, szilágysági és székely nyelvterületeket leszámítva). Különösen jellegzetes a régi mezőségi nyelv az Aranyos alsó folyásának vidékén, Torockó-Torda környékén, az Alsó-Nyárad völgyében, a Középső Maros, a Kis-Küküllő és a Fekete-Körös mentén, egyes Déva és Piski környéki, még magyarlakta falvakban.

Az egymással szorosan összetartozó régi csángó és a mezőségi nyelvjárásoknak a magyarság belső zöme felé kevés nyelvi kapcsolata van. Jellemző rájuk, hogy nincsenek az Árpád-családfa és a honfoglalás kori törzsek neveiből származó helynevek (lásd fentebb a hely- és személynivekről írottakat!). A csángóknál hiányoznak a templomok védőszentjeiről elnevezett falunevek is, viszont gyakoriak a *-falva* végződésűek: *Forrófalva, Szabófalva, Kickófalva*.

Lehet, hogy olvasóink számára mindez unalmas, sőt talán nehéz is követni. Régi történelmünknek és az erdélyi magyarok nehéz sorsának ránk nézve kötelező igazi megértése azonban minden magyartól megköveteli, hogy röviden bár, de megismerje a lényegét. Különösen most, amikor szép számmal akadtak olyan „magyarok”, akik megtagadták más magyaroktól a magyar állampolgárságot. Sőt a legrégebbi magyaroktól.

A mezőségi és a régi csángó nyelvjárás közös, minden más magyar nyelvterülettől teljesen idegen sajátja a hangsúlytalan *a*-zás. Amikor a szokásos rövid *o* hang helyett *a*-t mondanak. *Iszam* iszom helyett, *aluszal* aluszol helyett, *murak* murok helyett. Vagy amikor az első szótagban lévő hangsúlyos *o* helyett *a*-t mondanak: *hamlok* homlok helyett, *magyaró* mogyoró helyett, *kacsanya* kocsonya helyett, *hasszu* hosszú helyett. Ez a jelenség egyetlen más magyar nyelvjárásban sem található meg, a székely nyelvjárásokban sem. Továbbá amikor az *a* hang helyén hangsúlyos szótagban *o*-t mondanak: *bab* helyett *bob*, *fal* helyett *fol*, *kan* helyett *kon*, *mag* helyett *mog*, *pap* helyett *pop*, *rab* helyett *rob*. Vagy nem kivétel nélküli *a* magánhangzók hasonulása: nem *füstös*, hanem *füstes*, nem *hüvös*, hanem *hüves*, *külenes*, *szemöldek*, *ökret*, *jöjjen*, *pünkesti*, *ördeg*, *büdes*, és még sok más. Folytatni lehetne a sort azzal, hogy a *jobban* helyett még ma is *jobbon* járatos, soha helyett *soho*, koma helyett *komo*, jövőendő helyett *jövöndő*, öreg helyett *örög*, könnyebb helyett *könnyöbb*. Szinte általános a régi csángóknál az, hogy *s* helyett *sz* hangot ejtenek, a *gy* helyén pedig megmaradt az ősi *dzs*: A moldvai régi csángóknál – akárcsak az Ausztriához csatolt Felsőőrött – *dzsercsa* vagy *gyortya* járja *gyertya* helyett, *dzserek* meg a *gyerek* helyett.

Éppen ilyen és hasonló sajátosságok voltak jellemzőek a 896 előtti ősmagyarok nyelvére. Az ősmagyarok nyelvéből megmaradt, megőrzött régiségekről van tehát szó, és a hasonulást mutató szóalakok, a *hívvös*, a *füstös* és társaik a későbbiek.

A közös mezőségi–régi csángó nyelvi jelenségek nagyon régiek. Annyira, hogy korábbiak a középkorban kezdődő más nyelvi folyamatoknál. Például ezek az úgynevezett hasonuló jelenségek esetenként nem hagyták érvényesülni még a középkorban meginduló *a*-zást sem: mezőségi testvéreinknél ezért nem lett *fagdas* és *fogdas* a fogdos, nem *bakar* és *bokar*, hanem bokor, nem *rakanak* és *rokanak*, hanem rokonok.

Ezek és más, hasonló nyelvi jelenségek egyértelműen bizonyítják, hogy a mezőségi és a régi csángó nyelvjárás nem egymástól függetlenül alakult hasonlónvá, hanem *közös eredetű és igen régi magyar nyelvállapot*. Valamikor volt egy egységes magyar népesség, amely két részre vált. Vagy kettéválasztották őket más magyarok, akik közéjük költöztek. Ez a szétválasztó, közéjük költöző másik magyar nép a székely volt. A kérdés most már csak az, milyen régiek ezek az igen régi magyar népek, és mikor történt meg az elválasztás: mikor kerültek a mezőségi és a nemszékely csángók közé a székelyek.

Az ősi mezőségi magyar lakosság hajdanában mai területéről keletebbre is élt: az úgynevezett székely Mezőségen, a mai Marosszék nyugati felén. A bizonyíték erre az, hogy ezen a székely Mezőségen olyan falunévek vannak, amelyek kirívóan magyar jellegűek, de nem székelyek, hanem náluk korábbiak: *Szabad*, *Bergenyé*, *Sámsond*, *Bánd*, *Kövesd*. A Maros és a Nyárad vidékén *Kál*, *Ernye*, *Csejd*, *Agárd*, *Koronka*, *Bodon*, *Kakasd*, *Sárd*.

Északabbra *Gerend*, *Dombró*, *Dombó*, *Gambus*, *Csongva*. Ezek sok más társukkal együtt a legrégebb magyar helynevek a Kárpát-medencében. Van köztük több olyan is (*Gerend*, *Csongva*, *Gambus*), amely máig örzi azokat a bizonyos szláv orrhangokat (a nazális hangokat), tehát jóval 950 előtti magyar névadás eredményei. (Ki tudja, hogy e falvak lakóinak elődei hol találkoztak 950 előtt még hangzó szláv orrhangokkal!? Alighanem ott helyben a bolgárok ajkáról hallották?)

Van azután olyan falunév is, amely török szóból eredt: *Bánd*, *Kál*, *Sárd*, *Agárd*. Azt mutatják, hogy ezeknek a mezőségi magyaroknak az aranybányák körüli térségeken a 6-9. században tényleg török nyelvű avar és onogur uraik voltak.

Mely korból származnak ezek a nagyon régi magyar helynevek? Kik voltak a falvak lakói és kik voltak a névadók?

A válasz egyszerű: a Mezőségen, a Küküllő-vidéken, a középső Maros-völgyben alig van Árpád honfoglaló népétől származó régészeti lelet. Ha van is, akkor csak egy-egy kis temető néhány fegyveres harcossal az uralmi központokban: Kolozsvárott, Gyulafehérvárott, Déván. A területet 896 és 900 között megszálló Árpád katonáinak sírjaival. Ők ellenőrizték Árpád és utódai megbízásából a honfoglalók által már 896-ban meghódított Észak-Erdélyt. De Árpád népe nem telepedett meg Erdélyben olyan számban, amely meg tudná magyarázni a Mezőség népes magyarságának jelenlétét már a 10. század első felében, sőt, korábban. Moldvában pedig egyáltalában semmi nyoma sincsen Árpád népe huzamos katonai vagy *polgári* jelenlétének.

A korai avar kor és az onogur kor régészeti lelőhelyei viszont pontosan azon a területen vannak, ahol ezek a nagyon korai helynevek találhatóak. Ugyanott kerülnek elő a magyarság köznépeinek 10-11. századi temetői is. Ahol máig őrzik a mezőségi magyarok ezt az ősi, csángó-magyar nyelvjárást. Sokszoros egybeesés tapasztalható tehát: vannak korai avar kori, kései avar kori és 10-11. századi magyar köznépi temetők. A kevés hatalmi központon kívül viszont nincsenek, vagy alig vannak Árpád honfoglalóitól származó temetők, jobbára csak elszórt sírok. A terület teljes lakossága viszont az egész 10. században biztosan magyar nyelvű. *Nem származhat tehát Árpád itten csekélyke honfoglaló népétől*. Ez a 10. századi magyarság kezdettől fogva mindmáig azt a csángó-mezőségi nyelvjárást beszéli, amelyet már a 10. század előtt is ott beszélt, amely különbözik a székelytől, amely a székely Mezőségen régibb a székelynél.

Nem szorul további bizonyítgatásra, hogy ezek a mezőségi magyarok nem Árpád népei voltak. Nem 896-ban jöttek be mai hazájukba, hanem korábban. Sőt nemcsak korábban, hanem a székelyek előtt. Egyébként nem különbözhetne annyira egymástól – és mindmáig – mindkettőjük tiszta magyar nyelve. Egymás mellett éltek ugyanis több, mint egy évezredig. A huzamos egymás mellett élés során pedig a nyelvek nem távolodni szoktak egymástól, hanem közeledni. Minden attól függ tehát, hogy mikor volt a székelyek honfoglalása.

Mind a mezőségi magyarok, mind a székelyek már Árpád népének érkezése előtt ebben a hazában voltak. Velük jöttek a nemszékely csángók ősei is, de ők kívül maradtak a Kárpát-medencén. Örökre kívül maradtak Hungárián! Baján avar birodalma, Avaria vagy Hunnia viszont nagyobb volt a Kárpát-medencénél, Hungáriánál. Kiterjedt egészen a Dnyeperig, sőt a Donig. Keletről elsodort alattvalói között ott voltak a régi csángó-magyarok és a mezőségi magyarok elődei. A Kárpátokon kívül rekedt csángókat egyedül IV. Béla királyunk próbálta beemelni a magyar nemzet testébe, de terve Batu és a vérgőzös mongolok miatt nem sikerült. Később sem, hiszen számos kérelem ellenére a pápák mindig csak olasz, német, horvát, dalmát vagy lengyel katolikus papokat küldtek hozzájuk. Legújában meg csak románokat. Magyarul prédikálót mindmáig soha! **A magyar püspöki kar nagy befolyással rendelkezhet a pápai római katolikus adminisztrációra, ha az rendre az orthodox keleti egyháznak ad igazat ebben a kérdésben!**

A csángók, a mezőségiak és a székelyek tehát azoknak a régi, ősmagyar nyelvet beszélő népeknek az utódai, akikről fentebb azt írtuk, hogy már Árpád honfoglalása előtt a mai hazájukban éltek. A mezőségi magyarok, és legközelebbi magyar rokonaik, a régi moldvai csángók még Baján korai avarjaival jöttek e hazába, illetve Moldvába. A székelyek pedig 670-680 táján az onogur-bolgár vezérekkel. Nézzük, mit mond róluk jó öreg Anonymusunk!

Kik a székelyek?

Pannónia elfoglalása, tehát 900 után Árpád erős csapatot küldött Mén-Marót bihari bolgár-szláv uralás ellen, *Ösbő* meg *Velek* kapitányok vezérlete alatt. A sereg átkelt a Tiszán, majd Szentesnél a Kórógy vize mellett vert tábor. *Ott a székelyek, akik előbb Attila király népe voltak, Ösbőnek hírére hallva, békés szándékkal elébe jöttek, s önként kezesül adták fiaikat különféle ajándékokkal. Sőt Ösbő serege előtt első hadrendként indultak Mén-Marót ellen a harcra.*

Anonymus e soraiban semmiféle legendás elem nincs. Józan beszámoló. Mint minden más népnek, *a székelyeknek is voltak elődeik Attila korában*, akik nem eszkimók voltak, nem zulukafferek, nem pápuákok. Azok közül a népek közül kellett kikerülniük, akik valahol a Fekete-tenger és a Kárpát-medence tájain éltek. Ott, ahol jártában-keltében Attila, majd Árpád népe is megfordult. Sőt: pontosan ott, ahol Attilának birodalma volt. Továbbá: akárkiknek a kései fiai és leányai is a székelyek, *Árpád vezéreinek és vitézeinek itt vagy ott, de mindenképpen találkozniuk kellett az elődeikkel. Még régebbi elődeikkel* pedig az Uráltól az Alpokig terjedő világot uraló *Attilának is össze kellett futnia valahol*. Aki ezeket a tényeket nem fogadja el, annak arra kell következtetnie, hogy a székelyek elődei a Marsról költöztek a Kárpát-medencébe. Miért ne lehetnek volna a székelyek – a fél akkori Európa népeivel együtt – Attila nagykirály alattvalói?

Anonymus szerint a székelyek a Kórógy partján találkoztak Árpád seregeivel. Ebben az állításban sincs semmi lehetetlen! Miért nem lehetne Ösbővel a Kórógy mellett találkozni? Megtiltotta volna valaki?

Felmerül azonban a kérdés: a székelyek valóban valamely hun *kori* nép maradékai lennének, akik a magyarok közül először jöttek be Pannóniába? Igen is, meg nem is! Mi ugyanis már tudjuk, hogy a régi krónikairók és eposzköltők, beleértve Kézai hun történetét is, állandóan Attiláról és óbudai váráról, Sicambriáról és Etzilburgról beszélnek, a nagy király haláláról, csatáiról és fiairól regélnek. De amikor hun népeit emlegetik, akkor sokszor a 8-9. század kései

avarjait–onogurjait (és népeiket) kell érteni rajtuk, akiknek egy Attila a királyuk. Anonymus éppen ezért nem is beszél hunokról, csak Attiláról. A székelyek az onogurok oldalán Aváriába beköltözött magyarok. A csángó és mezőségi magyarok előttük érkeztek Hunniába, tehát nyilvánvalóan Baján vitézeivel.

Az avar Attila

Másutt és többször részletesen kifejtettem már, hogy gestáink-krónikáink Attiláról szóló és hun történeteiben két Attila szerepel. Az egyik az ötödik századi hun nagykirály. A másik Attila a kései avarok egyik utolsó kagánja. Akiről az erős kezű Valterról szóló 9. századi történet azt írja, hogy az avarok királya volt, és székhelyét Pannónia városában, tehát Aquincumban tartotta. A két személyiséget és a hozzájuk kapcsolt történeteket nem egykönnyen lehet egymástól megkülönböztetni, és ebből a szempontból fentebb említett tanulmányaimra utalok. A hiteles történelmi emlékezés erre az Attilára magánál Anonymusnál is megmaradt, és itt most csak ezt mutatom be röviden.

Dux Menumorout bolgár vezér Anonymus 20. fejezetében világos üzenetben utasította el Árpád követelését: *A földet azonban, amelyet [Árpád fejedelem] a mi kegyünkől kér, amíg csak élünk, semmiképpen sem adjuk. ... És szavai sem indítják meg lelkünket azzal, hogy annak az Attila királynak a nemzetségéből származónak tudatta magát, akit Isten ostorának neveztek, s aki erőszakkal vette el ősömtől e földet, amelyet most azonban uramnak, a konstantinápolyi császár kegyelmének köszönhetően senki sem ragadhat el hatalmunkból.*

Bolgár vezérektől azonban a hun Attila nem foglalhatott el földeket az Alföldön. Sem erőszakkal, sem erőszak nélkül. 440-450 körül ugyanis sem bolgár vezérek, sem bolgárok nem éltek még a Balkánon, és nem uralkodtak Kárpát-medencei földeken. A dunai bolgárok ugyanis 681-ben költöztek be a Balkánra, és az avarok vereségei után 804 tájától hódítottak el Kárpát-medencei avar földeket, Krum, majd Omurtag kánok (a Nagy Keán) vezetésével. A Ménmarót-Árpád konfliktus részletei zavarosak ugyan (a behatoló várkonyok vagy később az onogurok nem bolgároktól foglaltak itt földeket), de a lényeg marad: az ötödik századi hun Attiláról nem lehet szó. Nézzünk azonban egy további esetet!

Egy másik bolgár vezérről, *dux Salanus*-ról azt tudjuk meg Anonymustól (a 12. fejezetben), hogy a havasokon átkelő Álmost és előkelőit (a hét fejedelmi személyt vagy hétmagyart, valamint a hét kun vezért, rokonságukat és háznépüket) Ung és Munkács földjének lakói, a szlávok rémülettel és félelemmel, de mégis tisztelettel fogadták, és *önként meghódoltak Álmos fejedelemnek, mivel fülükkbe jutott, hogy Álmos fejedelem Attila király nemzetségéből származik. ... Dicsérték nekik a föld termékenységét és elmesélték nekik, hogy Attila király halála után Salán fejedelem őse, a nagy Keán fejedelem miként indult meg Bulgáriából a görögök császáranak tanácsára és segítségével, s magukat a szlávokat miként vezették Bulgária földjéről az orosz határra, valamint hogy miként tartja hatalma alatt őket s övéiket Salán fejedelem* Anonymus a 38. fejezetében még meg is ismételte tökéletesen pontos történelmi visszaemlékezését: Salán követelésére – hogy ti. hagyja el a földjét, Árpád megneheztelt, és ultimátumot intézett Salánhoz: *megparancsoljuk uratoknak, Salán fejedelemnek, hogy földünket elhagyva gyors vágatában távozzon a bolgárok földjére, ahonnét Salán őse [Krum, a Nagy Kán] a mi ősünk, Attila király halála után megindult.*

Napnál világosabb, hogy itt arról a Nagy Keánról, tehát Krum bolgár kánról van szó, aki – mint előbb említettem – hiteles történelmi források szerint 804 körül és után kelt hadra a Nagy Károly által leggyengített és legyőzött kései avarok ellen, és foglalta el erdélyi és alföldi tartományait. Mindez Attila király halála után történt, az előbbieket értelmében tehát csakis az Avar Attila király (kagán) halála után (ő meghalt híveinek lázadásakor valamikor 795-796 körül). Lehetne még sorolni a forrásokat, amelyek világosan bizonyítják, hogy a történelmi feljegyzések egy része, amikor Attilát említi, vagy tetteiről ír, nem az ötödik századi hun uralkodóról szól, hanem az avar Attiláról. A Bíborteremben született Konstantín császár ugyancsak, mikor azt írta, *hogy eljött Attila, az avarok királya, és miután Attila eltávozott [az*

élok sorából], *sok év múltával megjelent Pippin király* [Nagy Károly fia], aki Velence megalapítása után Pávia felett uralkodott. Aki csak valamennyire is járatos a késői középkor történetében, azonnal felismeri, hogy ilyen összefüggésekben az ötödik századi Attiláról szó sem lehet.

* * *

Regényesebb, de lényegében megegyezik Anonymussal az, amit Krónikáink, Kézai, a Képes Krónika és Thuróczy adnak elő a székelyekről. Attila halála után két anyától született fiai, Csaba és Aladár véres féltestvérháborúba bonyolódtak. Csaba állott a hunok élén, Aladár és Detre oldalán voltak a germánok. Csaba és népe vereséget szenvedett a Duna mellett, *Sicambria*, azaz *Óbuda/Aquincum* szűk, római kori falai között vívott csatában. Görög földre, majd onnan tovább, Szkítiába menekült. *Mondják, hogy azokon a hunokon kívül, akik Csabát elkísérték, még háromezer ember, azaz férfiú ugyanebből a nemzetből meghátrálva, futással kivágta magát az említett ütközetből, visszamaradt Pannóniában, és először egy Csiglamezeje nevű táborban teremtett magának székét. Félték a nyugati nemzetektől, amelyeket Attila életében háborgattak, és Erdélybe, azaz a pannónián táj határvidékére vonultak, és nem hunoknak vagy magyaroknak, hanem siculusoknak, saját szavukkal székelyeknek neveztek magukat. A mi időnkben nem is kételkedik senki benne, hogy a székelyek azoknak a hunoknak a maradékai, akik először jöttek be Pannóniába. Utóbb nem csekély néppé növekedtek, és akkor, amikor a magyarok Szkítiából ismét Pannóniába jöttek, nagy örömmel eléjük mentek Ruténiába, mihelyt jövetelük híre elérkezett hozzájuk. Az ország elfoglalása után részt kaptak belőle, de nem a pannóniai síkságon, hanem a határ menti hegyekben, a blakokkal kapták meg osztályrészüket. Így hát elkeveredtek a blakokkal, és amint mondják, azoknak betűit használják: *vnde Blackis commixti, literis ipsorum uti perhibentur. Ők még nem felejtették el a szkíta betűket, és ezeket nem is tintával vetik papirosra, hanem botokra vésik be ügyesen, rovás módjára.**

Eddig a krónikák egymást kiegészítő, de ugyanarról lényegében azonosan beszámoló sorai. Figyeljünk fel arra, hogy a Krónika szerint ez a háromezer ember másféle hun nép volt: *azokon a hunokon kívül, akik Csabát elkísérték.* ... Ezek a hunok nem mentek Csabával délre, hanem visszahúzódtak keletre.

Az eddig a tudósok által pusztán meséknek tartott anonymusi és Kézai-féle, Attiláról és a hunokról szóló történeteknek igaz magja van. A székelyekre vonatkozó részek is valós történeti tények emlékei, csak a hunok helyébe mindenütt a kései avarokat (vagy őket és a várkonyokat) kell tennünk. A székelyek tehát nem Attila vagy a hunok valamelyik társult népének itt maradt fiai. A székelyek elődei a forrásokban gyakran hunoknak, Attila népének nevezett kései avarok alatt itt élő magyar nyelvű nép voltak. *Tanú minderre például a 930 előtt született eposz, a Waltharius. Amit mindeddig egyetlen magyar történész, egyetlen, Kézait gúnyosan bíráló kutató sem vett soha a kezébe!*

Más kérdés, hogy az igazi Attila halála után Irnik vezetésével keletre visszavonult hunok azoknak az onoguroknak az elődei is lehettek, akik 670 körül visszajöttek Aváriába. Visszafoglalni Attila egykori országát, Hunniát. Sőt, Irnik visszavonult hunjai közül egyesek Baján kagán korai avar (avarhun, tehát várkony) seregeihez is csatlakozhattak. Más kérdés, hogy Nagy Károly hadjáratai után vonultak-e el csapatok a Balkánra (a görögökhöz vagy a bolgárokhoz), vagy akár vissza a sztyeppre, kései avar, tehát onogur főnökök vezetésével. A bolgárokhoz egyébként biztosan, merthogy segítették Krum kán onogur seregeit a bizánciak ellen. Ők voltak a pártütés után délre vonuló Csaba seregei. Feltehetően onogur-avar főnökök vezérsége alatt.

Az avar kaganátus vereségei után, 796-ot követően magyar nyelvet beszélő alávett népük egy része, azok, akik később a székely névre hallgattak, nem követték ide-oda menekülő, a frankoknak behódoló, Krumhoz társuló, Aachenbe járuló és ott megkeresztelkedő avar-onogur uraikat, hanem a Duna–Tisza közén lévő kagáni központ környékéről elvonultak keletre. Erre,

mint a Krónikák írják, minden okuk meg is volt: *Féltek a nyugati nemzetektől, amelyeket Attila életében [tehát Nagy Károly idejében] háborgattak, és Erdélybe, azaz a pannón táj határvidékére vonultak, és nem hunoknak vagy magyaroknak, hanem sículusoknak, saját szavukkal székelyeknek nevezték magukat. A nyugati nemzetség ugyanis meggyűlölte a hunokat Attila életében.* A nyugati nemzetek a kései avar hatalmat megdöntő frankok-bajorok-szászok. A hun Attila idején nem annyira a nyugati, mint inkább a déli nemzetségekkel gyűlt meg a hunok baja. Még a mauriacumi csatában is: Attila ellenfelei közül a nyugati gótok Tolosából jöttek, Aetius vezetésével pedig Itáliából. A kései avar korban a komoly veszély nyugatról fenyegetett: frankok, bajorok, szászok. A keletre vonulás pontosan egybevág a hadjáratra vonatkozó nyugati források szavaival, a Nagy Károly-kori frank–avar viszonyal. Amikor Pippin csapatai a Tiszán is túl követték a keletre vonuló kései avar kori katonákat. A Krónikák e részének egyetlen szavában sincs okunk kételkedni!

796 nyarán Nagy Károly fia, Pippin jelentős sereggel indult el Itáliából, utolsó hadjáratra az avar kagán megmaradt erői ellen. Átlovagolva Szlavónián, majd átkelve a Dráván, tábort vertek valahol a Duna *jobb* partján. Hosszadalmas tárgyalások után alku született. Nem került sor harcra, hanem a frankok átkeltek a Dunán a Duna–Tisza közére, a kagán és tárkánynak nevezett főemberei pedig a saját székhelyükön meghódoltak nekik. Gazdagon meg is ajándékozták Pippint, maradt tehát azért valami a fél évvel korábban Erik friuli herceg által kirabolt kincstárban.

Akadnak azonban a kései avarok között, akik nem a meghódolást választották. Ezek kelet felé menekültek, és átkeltek a Tiszán. Pippin lovasai egy darabig még a Tiszán túl is üldözték őket: *Pippinus autem Hunis trans Tizam fluvium fugatis.* Ezt követően Pippin és serege békével és gazdag kincsekkel a királyi székhelyre, Aachenbe ment. Ennek a keleti visszavonulásnak a részleteiről Heltai Gáspár homályosan még tudhatott, mikor azt írta krónikájában, hogy *mikoron az Aladár az viadalban veszett volna Sicambria alatt, elszallada háromezer magyar az veszedelemből, és ezek táborba szállának Cegléd földjén. De miérthogy félnek vala az Dietrich úrnak és a több német uraknak hatalmasságától, elindullának onnét, nagy sietséggel bemenének Erdélybe.* Cegléd éppen útba esik, ha valaki kelet felé, Erdélybe igyekszik a kagán Duna–Tisza közti székhelyéről.

Ha komolyan vesszük a rendelkezésre álló történeti adatokat Nagy Károly avar háborúiról, és azok alapján akarjuk értelmezni az avar Attila halála után egymással csatázó fiait, a féltestvér Csabát és Aladárt, akkor magától adódik a következtetés: az ismeretlen nevű avar kagán – feltételelesen a kései avar Attila – erőszakos halála után utódai tovább marakodtak a hatalmon. Mint a frank királyi évkönyvek írták 796-ban: *az avarokat kimerítette fejedelmeik egymás közötti polgárháborúja, amelyben a belviszály következtében a kagánt, illetve a iugurrust csapás érte, s őket övéik megölték.* Ezt követően a második avar főember, a tudun hamarosan meghódolt a frankoknak, míg néhány hónap múlva Pippin herceg *a hódolni nem hajlandó avarokat a Tisza túlsó oldalára kergette.*

Ezek a makacs kései avarok voltak az Árpád seregét váró háromezer székely katona dédapjai, a másféle hun népek, akik kivágták magukat a testvérharc csatáit követő frank támadásból. Az Alföld és Erdély határvidékén megszorodtak, és érthető örömmel várták Árpád érkezését. Árpádét, aki onogur-türk fejedelemeként hajdani főnökeik, a kései onogur-avarok vér szerinti rokona volt. Árpádról és hadi népéről egyes kései források fel is jegyezték azt, hogy az elfoglalt haza itt talált népéből csak azoknak kegyelmeztek meg, *akiket a nyelvrokonság révén magukhoz hajlíthattak, és a rokonság alapján ugyanazon jelvények alatt együtt csatáztak.* E nyelvrokonok a kései avar-onogur vezetők és utódaik voltak, a háromezer székely parancsnokai, akik 896-ban még beszéltek valamilyen törökül. Azok pedig, akik Csabát követték a testvérháborúk után, a bolgárok szolgálatába állott kései avarok voltak. *Én ezt a utat javasolom a Csaba-rejtély és a székely csatlakozás megoldására.*

A nyugati nemzetek elől kelet felé vonuló háromezer harcos tehát nem más, mint olyan kései avar kori magyarul beszélő katonák, akik nem akartak behódolni a frankoknak. A székelyek. Nem egy üres és lakatlan tiszántúli sivatagba menekültek, hanem a kései avar kor legszámosabb népe, a magyarok által sűrűn lakott Alföldre. Amiről egy (már idézett) bajor krónika az avar hatalom bukása utáni években azt írta, hogy **hatalmas terület és sűrű lakossága van**. A keletre menekülők zömmel alighanem azok közül kerültek ki, akiknek családjai egyébként is a Tiszától keletre éltek. A háromezer harcos és családjaik, egységüket megőrizve, valahol keleten, az Alföld peremén vagy Erdélyben, például a Csiglamezőn vészelték át a 9. évszázadot, és ott megszorodtak. Azon a Csiglamezőn, amelynek neve azonos a *Csík* szóval. Innen a székelyek lakta *Csík* megye.

Tudjuk immáron, hogy a székelyek a késő avar kori nép része voltak. Honnan tudjuk azonban azt, hogy magyarok voltak? Számos apró jelből és szélesebb összefüggésekből. Amelyeket a tudomány régóta ismer, de elhallgatta őket. Sőt, úgy értelmezte ezeket, hogy Árpád népe beszélt magyarul, 896 előtt pedig senki és sohasem lehetett itt magyar nyelvű! Az őket váró székelyek sem lehettek magyarok. Csak törökök, akiknek a feladata a határok, a gyepük védelme volt. Csak akkor magyarosodtak el, amikor Szent Lászlótól kezdve királyaink áttelepítették őket a nyugati végekről a keleti határokra. Először a Szászföldre, majd onnan a mai Székelyföldre. Szaporodnak azok az adatok és érvek, amelyek ezt a kiagyalt elméletet segítenek végre sutba dobni. Csak néhányat említek meg közülük.

A székelyek török volta mellett szóló erős érv volt az, hogy a *székely* népvét, amely a 14. század előtt *szikul*, *szikül* vagy *szekul* hangzású volt, a tudósok török nyelvből származtatták. Ez a gyanúba fogott *szikil* szó ótörök eredetű lenne, és azt jelentette volna, hogy a *herceg népe*. Török népe. Tehát a trónörökösé, az ifjabb királyé, aki a keleti határok védelméért is felelős volt. Kiderült azonban, hogy a szótárakban rosszul nyomtatták ki ezt a szikilt, és hibátlan alakja *szilik*. Azért máig akadnak, akik mégis errefelé keresik a megoldást. Az ritkán ötlük valaki eszébe, hogy a magyarok mások által használt neve mindmáig egy török eredetű szó, *onogur-hungarus*. Mégsem voltak soha török nyelvűek azok, akiket még ma is hungárusoknak hívnak Európában és mindig is magyarul beszéltek. A székelyek tehát teljes nyugalommal lehetnének magyarok még akkor is, ha nevük egy török szó lenne. De nem is az! A régóta ismert és feljegyzett székely személynévben és helynevekben semmi nyoma sincs annak, hogy ez a nép valaha is török nyelvet beszélt volna.

A székelyek szép, régies, tiszta magyar nyelvet beszélnek emberemlékezet óta. Oláh Miklós püspök azt írta róluk, hogy jobb, el nem korcsosult magyarok. Benczédi Székely István krónikája szerint ők beszélnek a legszebben magyarul. Gyönyörű nyelvüket, ősi szókincsüket Erdélybe való állítólagos áttelepítésük után vajha kitől, kiktől tanulták volna meg? Éppen ott, ahol a „török elmélet” szerint előttük soha nem élt semmiféle magyarság! Hogyan válhattak volna éppen az *erdélyi németség és románság szomszédságában, a peremvidékeken magyarrá*? A mai székelyek magyar beszéde nyelvjárásokra oszlik. A magyarságnak csaknem tizedét jelentő székelység nyelvjárási megosztottsága majdnem ugyanolyan változatos, mint az egész magyar nyelvterületé. Ezek a nyelvjárások pontos másai a nyugati és déli végek régi nyelvjárásainak. Ráadásul nem véletlen megosztás szerint alakult így a dolog. Hanem a Marosszék nyelve a Pozsony és Moson vidéki magyarsággal hozható kapcsolatba, továbbá az Őrvidékkel Burgenlandban. A Telegdiszék Baranyával és a horvátországi Valkó megye hajdani magyarságával mutat rokonságot, valamint Bihar és Abaúj néhány falujával. Sepsitől Gyergyószékig viszont ismét az Őrvidék és az Őrség felé mutatnak a nyelvi rokonság szálai. Ezeket a rokon vonásokat általában úgy magyarázzák, hogy a székelyeket a különböző nyugati és déli határörvidékekről királyaink telepítették egymás mellé, mai hazájukba. Tudnunk kell, hogy **egyetlen, ilyesféle áttelepítéseket bizonyító, elrendelő, említő oklevél vagy más tudományos adat sem létezik, és soha nem is létezett**. Ezt maga Hunfalvy is pontosan tudta, és meg írta! Az áttelepítés ötlete hasraütés eredménye (egyébként nem Hunfalvytól származik,

hanem Pray Györgytől és Fejér Györgytől), Hunfalvy-féle okoskodó tanítás, amelyet a történészek máig tényként emlegetnek. Ezt régen és világosan elmondta már a kiváló történész, Mályusz Elemér. Azonban senki nem figyelt, és ma sem figyelmeztet a szavára!

Már a frankok elől való menekülés is szervezett csoportokban történt. Az Árpádok pedig a honfoglalás után a Kárpát-medence települési képét átrendezték, céljaiknak megfelelően innen oda, onnan ide telepítettek. Hiszen néhány tízezernyi emberüknek kellett helyet adniuk, nyilván nem a rossz legelőkön, nem a sovány földeken, hanem a dús réteken, zsíros szántókon. Amelyek legalább hétezer év óta foglaltak voltak, és ahol Árpád érkezésekor is sűrű volt a lakosság. Tulajdonosaikat, birtokosaikat, művelőiket el kellett onnan telepíteni. Magyarán: *újra fel kellett osztani a Kárpát-medence földjét.*

Erre került sor Pusztaszeren: *a Gyümölcsény-erdő mellett harmincnégy napig Árpád vezér és nemesei elrendezték az országnak minden szokástörvényét. Egyszersmind ott a vezér vele jött nemeseinek különböző helységeket adományozott összes lakosságukkal együtt. Azt a helyet, ahol mindezt elrendezték, a magyarok a maguk nyelvén Szerinek nevezték el azért, mert ott ejtették meg a szerét az ország egész dolgának.* Így Anonymus!

Következésképpen a későbbi székelyek, mint keleti határvédők, továbbá a nyugati és déli végek nyelvjárásilag rokon magyarjai eredetileg sem sajátos foglalkozású, határőr-népek voltak. Hanem maguk a honfoglalás előtt az egész Kárpát-medencét megülő magyarok voltak! Egy részük az Árpádok érkezésekor természetesen a peremeken élt, mert ott is kellett valakiknek élniük. Vagy 670-től kezdve mindig is ott, a nyugati és déli határokon éltek. Vagy a 9. században oda telepítették őket. Vagy oda szorultak ki. Általános jelenség a világ minden nyelvénél és népénél, hogy a nagy és zárt nyelvterületek szélein a nyelvjárások jobban ragaszkodnak az ősi, régi beszédhez. Jobban megőrzik a régies vonásokat, az archaizmusokat. Amelyek a székelyekre éppen úgy jellemzők, mint a csángókra és a mezőségiekre. Az ország belsejében élő magyar nyelvjárások tehát nem azért különböznek a székelytől, mert a székelyek elmagyarosodott törökök. Hanem azért, mert az ország belsejében kevésbé maradtak életben nyelvünk régies vonásai, az archaizmusok.

Ez azt jelenti, hogy a magyar beszéd nyelvjárási tagoltsága a késő avar kori, 8-9. századi Kárpát-medencei magyar nyelvállapotnak felel meg. Az ezeket egységbe fogó ómagyar nyelvtömb pedig a késő avar kori magyar etnikum teljes területén élő minden dialektus összességét jelenti. Beleértve Szlavóniát és a Szerémséget, a Dél-Dunántúlt, a nyugati végeket, Morvaországnak azt a részét, amelyet valaha Hegyentűlnak hívtak, az északi peremeket. Késő avar kori és 10-11. századi magyar köznépi temetők mindenfelé sűrűn megtalálhatók ezeken a széleken is. Hiányoznak viszont rajtuk Árpád honfoglaló népének a temetkezései. Magyar lakosságuk tehát 896-ban Árpád népével nem jöhetett be. Csak korábban. Éppen erre volt jól szemléltető példa *Szenternye* esete. Ennek az ómagyar nyelvtömbnek a legrégebbi, sajátosságait máig őrző része pedig – Szenternyével együtt – a mezőségi és régi csángók ősi magyar beszéde.

László Gyula a hetvenedik születésnapján mindezt így fogalmazta meg: Magyar etnikumú népnek tartom a székelyeket. *Semmi jel sem mutat arra, hogy a székelyek valaha is más nyelven beszéltek volna. Úgy érzem, hogy a székely kérdés megoldása szervesen kapcsolódik egy 670 körüli nyelvi honfoglaláshoz* (függetlenül magyar nyelven beszélő népcsoportok még korábbi érkezésétől a korai avar korban). *Annak a népei maradtak a gyeplőkön: nyugaton, keleten egyaránt.* Tegyük hozzá: és egész Hungáriában mindenfelé. Kivéve a mezőségi magyarokat és sorstársaikat.

* * *

A rovásírás

Sokáig erős érvnek számított a székelyek török eredete mellett az, hogy Árpád honfoglalói – értsd: a magyarok! – nem ismerték a rovásírást, a székelyek viszont igen. A rovásírásról több,

mint biztos, hogy türk eredetű, szólt tovább a feltevés. Következésképpen a székelyek is türkök/törökök voltak egykoron, akik ismerték.

Az már régen érezhető volt, hogy ez a fura logika valahol hamis. De leletek és adatok híján nem lehetett cáfolni. Az első léket az ütötte e szép elmélet török hajóján, hogy 1983. április 27-én Szarvason, egy régi téglagyár közelében a késő avar kori 67. sírból előkerült a szegény asszony juhcsontból készült, már említett, 6 centi hosszú tűtartó tokocskája, mind a négy oldalán *rovásfelirattal*. Az 59 szótagból álló szöveget összesen 19 jellel karcolták be. Ezek közül 15 azonos a nagyszentmiklósi kincs 13 rovásfeliratának jeleivel. Kiderült, hogy a székely rovásírás eredetét nemcsak messzi keleti türk népek írásából lehet származtatni, hanem a Kárpát-medence saját, késő avar kori örökségéből is, (ami persze végső soron ugyanazokra a keleti türk előzményekre vezethető vissza).

Zavarta a tisztánlátást, hogy akkoriban a kutatók a nagyszentmiklósi kincset még a korai Árpádi korszakhoz kapcsolták, nem pedig a kései avar időkhöz, mint manapság. Ráadásul a szarvasi felirat megfejtése körül is vita támadt. Akadt török, magyar, és török-magyar megfejtése is. Ekkor még nem tudtuk, hogy már 1952. májusában előkerült Árpád népének a legelső rovásírásos emléke! Nem is akárhol. Kalocsa mellett azon a Halom nevű helyen, ahol magának az Árpád-családnak a királyi udvarháza állott. Ezt a királyi birtokot I. Béla adományozta oda 1061-ben az általa alapított szekszárdi apátságnak. A sír leletei a Nemzeti Múzeumba kerültek, ott azonban 1956. őszén elkeveredtek. A forradalmat vérbefojtó Vörös Hadsereg és magyar segédpufajkásai november elején ellenforradalmárokat keresve ugyanis feldúlták a múzeumot (és közben a fotóműhely összes fényképezőgépét *ellopták*). 1964-ben ugyan megtalálták a leletek egy részét (a fényképezőgépeket soha többé!), de a lelőhelyet jelző iratok nélkül. Végül 1989. decemberében minden kiderült Dienes István számára. A múzeumban őrzött, csontból készült tegezveretek az 1952-ben a *Halom* nevű szálláson talált 6. vagy 7. sír leletei. A veretek 10. századi csontművesek műhelyéből kerültek ki, és a 895. esztendő előtt nem kerülhettek a földre. Magyarul a tegez Árpád honfoglaló népének egyik katonájáé volt.

Van tehát már rovásírásos leletünk Árpád népének hagyatékából is! Megdőlt a székelység magyar volta ellen szóló egyik legfontosabb, sokat hangoztatott érv.

Megismétlem: főleg szegedi tudósok szinte máig emlegették azt a mondvá csinált tételt: a székelyeknek volt rovásírása, az Árpádi magyaroknak meg nem, ami két eltérő népre mutat, amelyekből az Árpádi lenne a magyar, a székely a volgai bulgár-török (az *askál*-ek). Azután előkerült az Árpádok családi birtokán egy igazán Árpádi honfoglaló sírja, benne egy íjtartó tegez csontveretével, rajta bekarcolt rovásjelekkel. Az Árpádi honfoglalók első nemzedékei tehát ismerték és használták a rovásírást. A rövid, de legalább 11 jelből álló feliratot ráadásul a mértékadó kutatók török nyelven rögzített szövegnek tartják: olvasata feltehetően *kagánomnak*, tehát Árpádnak. Alighanem helyesen. Igaz lehet tehát a két eltérő nyelvű nép tétele, csak megfordítva: *az Árpádi lovasok beszéltek valamilyen törökül, a székelyek meg magyarul*.

A székelyek eredetével és rovásírásával kapcsolatban tudományunkban nincs minden rendben. Csak a minap derült ki a történettudomány egy másik tévedése: *a székely rovásírás ősi volta nem a 15. századi humanisták által kigondolt legenda*.

Sajnos, mindmáig nem tudjuk pontosan, hogy a székelyek mikor kezdték a mindig magyar nyelven rótt rovásírásukat használni. Mikor íródtak vele a legelső írásművek? A szótagokat, illetve a mássalhangzókat jelölő rovásbetűk jórészt türk eredetűek. Ezek lehetnének a már említett, rejtélyes blakoktól átvett betűk: a székelyek Árpádtól *nem a pannóniai síkságon, hanem a határ menti hegyekben, a blakokkal kapták meg osztályrészüket. Így hát elkeveredtek a blakokkal, és amint mondják, azoknak betűit használják*.

Van azonban két olyan betű is a székely rovásjelek között, amely *ismeretlen* a türkök-törökök rovásírásaiban. Azért, mert ezek a betűk olyan hangok jelölésére szolgáltak, amelyek minden türk-török nyelvben hiányoznak. Az *f* és a *h* ugyanis különleges magyar hangok, amelyek a török nyelvekben nincsenek meg. Ezeknek a jeleit a székely rovásírás a görög ábécéből vette

át. Ez tény! Mit akartak volna a korai székelyek ezekkel a jelekkel jelölni, ha nyelvük török lett volna? A székelyek nyelve az átvétel idejében tehát nem török volt, hanem magyar, amelynek az *f* és *h* már akkor, a 9-10. században különlegesen jellemző hangjai voltak.

A székely rovásírás olyan írás, amelyet a kései avar korszak magyar népe használt a Kárpát-medencében. Példa rá a szarvasi tütartó. Onogur uraik türk nyelvű rovásírását használták, de az onogurok türk nyelvében nem létező hangok – az *f* és a *h* – jeleit a bizánci görög írásjelekből kénytelenek voltak maguk megalkotni. Az *archaizmus* már említett peremjelensége miatt ez az írás főleg olyan, a királyi központoktól távoli területeken maradt meg, mint a Székelyföld. Ott, ahol a blakok bolgár-török rovásírásával való 9-10. századi találkozás segített életben tartani még akkor is, amikor Gyulafehérvárott a 10. század közepétől már bizánci görög írástudók is szolgáltak a fejedelmi udvarban. Valahol a Maros völgyében még korábban, 860 körül görög betűkkel róttak be (görög és nemgörög nyelvű) feliratokat a nagyszentmiklósi kincs egyes edényeire. Más darabokra viszont onogur-türk rovásírással írtak titokzatos, máig nehezen megfejthető rövid szövegeket.

A legutóbbi években korszakos felfedezések születtek a székely rovásírás kutatásában. A székelydályai református templom falának külső oldalán 1993-1995 között kilenc méter hosszú felíratra bukkantak, amely 1400 előtt készült. Megfejtése talán még mára sem készült el. Vargyas községben is találtak egy 13-14. századi keresztelőmedencét. Rajta a rövid, rovásírásos szöveggel: *Mihály írta e követ*. A 15. századi humanistákról szónokló tudóskodó felfogás kiagyalt csacskaságnak bizonyult.

Mi, Duna menti magyarok, tartozunk annyival a székelyföldi magyaroknak, hogy végre eltakarítjuk az útból az ő hajdani törökségüket sugalló csúnya elméleteket. Nemcsak régi és tiszta magyarságukat őrizték ők meg mindmáig, hanem segítettek Árpádnak és vitézeinek elfoglalni és megtartani e hont. Gyalázatos dolognak tartom, hogy tudósok, gyatra politikusok, vagy bárki más bármiféle elmélet érdekében éppen a székelyeket akarják kirekeszteni a magyarság nagy testvéri tömbjéből, azt állítván, hogy hajdanában török nép voltak. Azokat a székelyeket, akik az első, 670-680 körüli honfoglalás magyar népét jelentik. Akiket Árpád érkező katonái már ebben a hazában találtak. A török nyelvet beszélő, rovásokkal író blakokkal együtt. Ezért teljes értetlenséggel fogadom, hogy a szegedi történész iskola vezető kutatói továbbra is csökönyösen kitananak az ósdi tételek mellett, és minden lehető módon hangoztatják: a székelyek eredendően török nyelvű népek voltak. Itt az ideje, hogy **ezt szegedi gondolatot** kiselejtezzük a magyar tudományból!

Nincs két, teljesen eltérő nyelvű másik nép Európában, amely szokásaiban, érzelmvilágában, hagyományaiban annyira közel állana egymáshoz, mint a magyar és a román. Hunyady János és Szibinyányi Jank! Különösen Erdélyben. Az őket elválasztó, megosztó, egymás ellen fordító okok között évezredek félreértések és tévedések vannak. Az egyik éppen az erdélyi blakok kérdése. Akikkel a székelyek Erdélyben *elkeveredtek*. Akik nem azonosak a Balkánról a 13. század elejétől felvándorló vlach-oláh-románokkal. És természetesen egyikük sem azonos a Dunántúl déli részén hajdan élt kelta eredetű volcus-valachicus-vlachokkal.

Blakok és vlachok-oláhok-románok

A keleti országrészt 803-804 után uraló dunai bolgárok Árpád honfoglalásának idejére elszlávosodtak, és a 860-as évektől már keresztények voltak. Az elfoglalt területet a Bölgradnak nevezett Gyulafehérvárról irányították, melynek főnöke a hajdani bolgár kagáni-káni család, a *gyulák* tagja, mondjuk Gyula kapitány volt. A bolgárok csak kis létszámú saját népet – parancsnokokat – küldtek ide, az avaroktól elfoglalt területeikre. Egyik alvezérük Árpád érkezésekor *Salán/Szalán* volt, Titeltől felfelé a Bácska ura. Egy másik *Glad/Galád*, a Bánát főnöke a Marostól Orsováig. Ő volt a 100 évvel későbbi *Ajtony* fejedelemnek, Marosvár hercegének az őse. Részesültek a hatalomban a rokon késő avar kori vezetők is. Azok, akik túléltek a század eleji háborúkat, és székely-magyar katonáikkal, Csaba királyfi népével délre,

majd keletre menekültek. Ők a 810-es években Krum és Omurtag bolgár kánok hadaihoz csatlakoztak, segíteni őket a frankok és Bizánc elleni háborúban. A Dunántúlon maradt késő avar földbirtokosok pedig egészen Árpád érkezéséig szorgalmasan adóztak a frankok császáranak. A bolgárok uralma alatt az Alföld déli részén morvák is éltek. Róluk a bizánci források megírták, hogy lakhelyeik egy másik Fehérvár, Nándorfehérvár közelében voltak. Szláv (bolgár uralom alá került morva) vezér volt az a *Ménmarót* is, aki oly erősen és sokáig ellenállott Árpád vitézeinek. Ő a Marostól a Szamosig uralkodott, és leányát Zoltához adta feleségül. Aki tehát minden Árpád-házi királyunk ősanyja volt.

Hogy jönnek ide azonban a blakok?

Anonymus ezt a rejtélyes erdélyi népet kivétel nélkül, öt alkalommal is *blaknak* nevezi. Kézai is határozottan blakokról ír, amikor a rovásírás betűinek átvételét említi. A vlachokról – *Ulahis* – akkor ír, amikor a Dunántúlról van szó: *miután pedig Attilafiai Krimhild csatájában a szkíta néppel együtt csaknem mind elpusztultak, Pannonia tíz évig király nélkül maradt, csak a szláv, görög, német, morva és oláh jövevények maradtak ott, akik Attila életében közönséges szolgálattal tartoztak neki.* Szlávok, görögök, németek, morvák! Az Attila népének tartott kései avarok idejében valóban mind éltek a Dunántúlon. Oláhok azonban nem! A *dunántúlivlachok* – *Ulahis* – ősrégi kelták réges-rég nyelvüket vesztett leszármazottai voltak, és nem oláhok. A zavar elkerülésére célszerű őket a nyugati vlachoknak nevezni.

Rásonyi László, egy haláláig mellőzött kiváló kutató eredményei alapján ma már tudjuk, hogy Anonymus és Kézai blakjai nem azonosak a román/oláh vlachokkal! Sem a balkániakkal, sem a dunántúliakkal! A dunántúli vlachok a *volcus* nevű, már említett kelta nép maradványai. A hajdani nyugat-római birodalom északkeleti (balkáni) végvidékein a 4. század után minden romanizált idegen népet, sőt lassan-lassan magukat a latinokat és olaszokat is így nevezték. (Nyelvünk *olasz* szava is a *volcusok* nevéből származik, de eredetileg a Balkánon élő késői latinságot jelentette.) Akár kelták voltak egykoron, akár germánok, illírek, pannónok utódai, vagy éppen a mai románok elődei. A dunántúli *volcusok* (*volcae tektosages*) az *eraviscus* kelta néppel együtt megélték a római uralom évszázadait, és a baranyai háromszögben, meg a Drávától délre Valkó megyében átvészelték a népvándorlás viharait is. De akkor már valachoknak-vlachoknak hívták őket is. Róluk írt történeti pontossággal Kézai, amikor a frank-avar háborúkról van nála szó. Az avarok oldalán tehát nemcsak szkíták, azaz alánok, hanem kelták késői utódai, valachok is részt vettek a harcokban. Maga a *Valkó* név is eredetileg valach-ot, vlach-ot jelentett.

Valkó váráról van szó, *castrum Vlcou* (ma Vukovár) az Alsó-Drávánál a Duna jobb partján. A név régi formájában csak egy 1150 körüli oklevélben és Anonymusnál maradt fenn. Egy római korai mocsárnév őrizte meg a hajdani kelta nyelvű lakosság – a *volcae tektosages* – emlékét: *Volcae paludes*. Mint azt egy művelt, roppant tájékozott és nyelveket tudó történetíró, *Dio Cassius* (Kr. u. 163-235) görög nyelven feljegyezte: *Ulkaiois elesi*. Ennek a vidéknek „sok évszázadot átélő nevét a magyarok – [és közöttük Anonymus már igen korán] – még csaknem hibátlanul vették át, és ... egészen a törökkor végéig, sőt a 18. század elejéig megőrizték”, állapította meg Bóna István. Számomra ez a *csaknem hibátlanul* jelentős mértékben erősíti a sokat bírált Anonymus hitelét és megbízhatóságát.

Anonymus tehát vlachokról-blachokról, valachokról, románokról, hasonlókról egyetlen szót sem írt. Viszont a legrégebb magyar forrásként pontosan megőrizte annak a hajdani kelta törzsnek a latinizálódott nevét, amelyből a *valachicus* > *valach* > *vlach* is kialakult. Roppant egyszerű az egész, csupán nem kell állandóan ócsárolni Anonymust, hanem alkalmanként el kell fogadni azt, amit írt.

A *vlach*, magyar *oláh* ‘vlach, valach, román’ tehát sem Anonymusnál, sem másnál nem lehet azonos a *blak*-kal.

Az erdélyi *blakok* így nem ilyen balkáni vlachok voltak, tehát nem az oláhok, azaz a románok erdélyi elődei, hanem egy kései keleti török nép, a *bulak*. Ez az al-dunai bolgárok

fegyvertársaként telepedett meg Erdélyben a 9. század elején. Ismerte a rovásírást. Velük találkoztak a 796 után a frankok elől keletre, Erdélybe vonuló késő avar kori magyarok, azaz a székelyek. Hová vonultak volna a frankoktól, ha nem az onogur-avar vezéreikkel rokon onogur-bolgárok közelébe, a hamarosan bolgár kézre kerülő erdélyi tartományba. Akár az oda telepedő blakoktól is eltanulhatták volna a frissen keletről hozott rovásírást – ha már korábban nem ismerték volna meg az avaroktól vagy az onoguroktól. Akár mindkettőjüktől. A románoknak a római birodalom balkáni peremeiről, az albánok közeléből elkergetett elődei, a vlachok/oláhok soha nem is hallottak a rovásírásról. Az a keleti türk népek felfedezése és kizárólagos sajátja volt mindvégig. Rovásírást tehát vlach oláhoktól megtanulni és átvenni nem lehetett, főleg nem a 12-13. században. Legfeljebb a bulák blakoktól, de azoktól meg csak jóval korábban, a 9-11. századokban. Egyszer még elő fognak kerülni ilyen régi székelyföldi székely és bulak rovásírási emlékek, hiszen maradt még régi székely sír arrafelé.

De a székelyek nemcsak kaptak, adtak is abból, amit magukkal vittek. Ők terjesztették el és őrizték meg keleten a nyugati Őrség és Göcsej magyarságában máig fennmaradt regölést. Ami a moldvai régi csángóknál és a székelyeknél az újévi *hejgetés* szokásában maradt fenn. A század elején a moldvai Szabófalván gyűjtötték a *hejgetés* ritka mondókáját:

*Keljetek fel bojérek,
gyűjtsátok meg e gyorтыákat,
nyissátok ki ez ajtókat,
vesszétek meg e padakat.
adj isztennek szent angyala!
Memből jöttünk, membe menünk,
lelketeket membe visszük,
testeteket fölbe teszük,
gyiófából koporszó,
leveliből borító,
zágaiból legyező,
gyükeriből hangyázó.
Puszta pajta fedetlen,
három beréb hat szemvel.
Aho.*

Hírét véve érkezésüknek, csatlakoztak korábbi uraiknak, a késő avar kori onoguroknak a rokonaihoz, Árpád seregéhez. Akár akkori, a bolgár-bulakokból sarjadt, de már szlávósodó (morvásodó) vezérük, Ménmarót ellenében is.

Abba lehet hagyni az évszázados butítást, hogy éppen Anonymus szerint lennének Erdély őslakói a románok. Régi nevükön a vlachok, azaz oláhok. A magyar nyelvtudomány és történészeink mindent megtettek és *ma is mindent megtesznek* annak érdekében, hogy tudományosan igazolják: Anonymus blakjai mégiscsak vlachokat, oláhokat jelentenek. Szerintük a 12. század végéig, a 13. század elejéig az ómagyar nyelv állítólag nem ismerte a *v* hangot. Az a szókezdő, illetve szótagkezdő *b*-ből akkoriban alakult volna ki. Ezért kellett volna a vlachok-oláhok nevét Anonymus koráig még blaknak mondani, és természetesen írni is. **A tétel nem igaz!** Anonymus ugyanis minden további nélkül leírta a *Vojos/Vajas, Vlcou/Valkó, Uarod/Várad, Uereucea/Verőce, Uertus/Vértés* neveket, és nyoma sincs nála, sem a magyar nyelvben Bajasnak, Báradnak, Berőcének, Bértesnek vagy Balkónak. *Vlcou/Valkó* esetében napnál világosabb, hogy ezt a nevet 896 előtti *magyarnyelvi hagyaték*ból tökéletes pontossággal őrizte meg. A *volcus, volcae, Vlcou, Valkó* neveket soha senki nem írta és nem is ejtette szókezdő *b*-vel. Így a labiodentális zöngés réshangot, a *v*-t már a 896 előtti *ősmagyar* nyelv is ismerte.

Anonymus tehát nyugodtan írhatta volna *vlach*-nak a *vlachot*, vagy latinosan *valachicus*-nak. De nem írta, mert nem vlachokról írt! A blak azonban ettől függetlenül sem jelenthet nála *vlach*-

ot. Hozzá hasonlóan, Kézai Simon is pontosan megkülönböztette e két szót (egyetlen helyen tévedve): oláhok és blakok. Nem véletlen tehát, hogy Anonymus következetesen blakokról írt. 1200 körül még Dél-Erdélyben sem volt említésre méltó vlach/oláh népeség.

A véletlen úgy hozta, hogy a Kárpát-medence keleti részének régi történetében egymást követően, egymást szinte váltva a 12-13. században, szerepet játszott két nép, amelyeknek a neve, a *blak* és a *vlach* románpartii elfogultelemzés esetén összetéveszthető. Összetéveszthető akkor, ha valaki nem ismeri a bizánci görög nyelvben beköszöntött hangtani változásokat (a régi, β -val jelölt és hajdan *b*-nek olvasott hang a bizánci görögben *v*-olvasatúvá lett). Régi és mai történetírók gyakran össze is tévesztik őket, de Anonymus és Kézai nem. Eljött az ideje, hogy a magyar történészek és nyelvtörténészek végre felülvizsgálják zavaros tételeiket Anonymus állítólagos vlachjairól, és ne adjanak érveket a magyaryülölő dáko-román hívek elméleteihez.

A magyar nyelvben az *oláh* a történetileg és nyelvtörténetileg egyedül hiteles szó arra a népre és nyelvre, amelyet ma – a nacionalista román történetírás kényszere miatt – *román*-nak mondunk. A kérdés e részét már Kővári László megírta 1859-ben. Eszerint egy 1850. március 8-i magyar helytartótanácsi rendelet meghagyta az erdélyi német lapoknak, hogy az oláhokat, miként a törvénylap, románoknak nevezzék, a valach és rumun helyett. Innen a román név a magyar lapokba is átment, pedig gróf Kemény József, ki a nevet szövényes román-költevénynek nevezi, figyelmeztetett a zavarra, melyet ez új név történelmünkben elő fog idézni. A román bevezetését az *oláh* helyett egyébként még 1848-ban az *Uniót Erdéllyel* kimondásakor egy határőrvidéki oláh ezred kérte, és Wesselényi Miklós, az árvízi hajós készítette rá helyeslő javaslatot az országgyűlésben. Csaknem száz év múlva aztán Kornis Gyula figyelmeztetett arra a román és szláv terrorra, amely Melich János szavai szerint így hangzik: *ők parancsolják meg, hogy magyar beszédünkben évezredes szavakkal ne éljünk a saját portánkon?*

Most azután újra kellene egy gróf Kemény József! Hogy figyelmeztessen arra a bábeli nyelvzavarra, amely elő fog állani, ha manapság sikerül bevezetni a cigány helyett a romát. Mert hogyan kell majd mondanunk az új magyar nyelv szerint azt, hogy *cigányul beszél*? Hát úgy, hogy *romául beszél*. És ki tudja majd megkülönböztetni egy magyarul nem tisztán beszélő riporter dadogásában a *romául*-t a *románul*-tól?

Hányan voltak Árpád honfoglalói?

A Kárpát-medence fölötti uralom megszerzése az Árpádok és katonáik kiváló katonai és politikai képességei mellett függött a 896-ban bejövő honfoglalók számától is. Főleg attól, hogy lélekszámuk hogyan aránylott az itt találtak (legyőztek és barátsággal társultak) együttes tömegéhez. Ami a bejövők összességét illeti, kevés kivételtől eltekintve a tudós becslések nem válnak történettudományunk dicsőségére.

Van ugyanis egy legendás perzsa hagyomány az Etelközben tartózkodó Árpád népéről: *a magyar pedig a turkok egyik fajtája. Főnökük a künde, aki 20 ezer lovassal vonul ki*. Ezt a számot a tudósok nagy része komolyan vette, sőt akadt, aki az Árpádi honfoglalók létszámának megállapításához *szilárd fogódzónak* tartotta. (N.b., a turk-türk mivoltukat már nem veszik komolyan.) Ismeretében már csak azt kell megbecsülnünk, írják, mekkora össznépeség állíthatott ki 20 ezer lovast.

Az érvelés a következő: gyakorlatilag minden családból ment valaki katonának. Ha egy családot öt fősnek veszünk, akkor az húszezer, katonát állító családot, tehát százezer embert jelent. Ez azonban csak a fegyverre fogható harcosok ('nemesi') családi rétege. Tartozott még hozzájuk családonként 20 főnyi társult, alávetett szolgaréteg: fegyverhordozók és fegyverkovácsok, kézművesek, parasztok, szolgák, cselédek, cselédlányok, udvari bolondok, foglyok, miegyebek. Ez összesen ötszázezer fő, félmillió ember. Akik a törvényerőre került elmélet szerint 894-ben már künn a sztyeppén kivétel nélkül ómagyar nyelven beszéltek. (A

tőlük akkor elvált és Perzsiába vándorolt testvéreik viszont, a *szavartoi aszphaloi ...???)* Akik bejőve e honba, itt kizárólag csak idegen ajkúakat találtak. Ezek összesen talán kétszázezren lehetnek. És így őket a kétszeres létszámfölényben lévő és magyarul beszélő Árpád népe könnyen és gyorsan beolvasztotta. Így lett a 11. század elejére az egész Kárpát-medence színmagyar. Csábító gondolatmenet, de nem igaz. A Kárpát-medence lakossága a 11-12. század fordulójára nem azért lett magyar, mert Árpád népe magyarrá tette, hanem azért, mert zömében már korábban az volt!

Nézzük a kiindulópontot, a künde-fejedelem húszezer etelközi harcosát!

Történezeink helyében mi nem vennénk ennyire komolyan azt a mohamedán vélekedést, hogy a turkok egyik fajtájának a főnöke 20 ezer lovassal vonult hadjáratra. A Kr. előtti két, és utáni első, évezred forrásaiban ugyanis, bármiről és bárkikről esik is szó, gyakran fordul elő kereken tízezres, harmincezres, hatvanezres létszámú sereg, nép, ménes, miegyéb. Túlságosan gyakran! A legtöbbször húszezeres seregről olvasunk. Pontosán ennyi lovas halottja maradt a csatamezőn a győztes bolgároknak 896-ban Árpád népe ellen. 899. szeptember 24-én Itáliában a Brenta mellett szintén húszezer itáliai pusztult el az olasz-magyar ütközetben. Húszezer főre becsülik Ottó király német seregeit a magyarok elleni 955-ös augsburgi csatában. Tízezer katona kísérte a bizánci császárt, mikor templomba ment, tízezer lovasból állt a kazár kagán lovassága. Tízezer lovast tudtak kiállítani a kazárok fennhatósága alatt élő burdászok. Az arab kalifa 893-ban tízezer törököt ejtett fogságba, a khoraszáni emír húszezer muszlim élén indult hadjáratra. A szavirok királyságában ezer falu volt 20 ezer családnnyi alattvalóval. Az avar Baján kagán 568 táján tízezer kutrigur harcost vetett be Dalmácia feldúlására, 578-ban hatvanezer avar páncélos lovas kelt át a Dunán. 595 táján pedig ismét tízezer harcos hagyta ott a türköket, és csatlakozott az avarokhoz. A perzsa-arab forrásokban minden idő, távolság és terület szinte kivétel nélkül tíz vagy tízzel kereken osztható szám: tíz és húsz napi járóföld minden utazás, tíz vagy húsz paraszanga minden távolság, 1000 férfi őrzi a várat, 100 mérföld széles az ország, az úton 10 állomás van, a szőlőskertek száma négyezer vagy negyvenezer.

Nyilvánvaló, hogy a perzsa forrásban az ókori keleti és az antik világban sok évszázada emlegetett sereglétszámok egyszerű utánzásáról, és nem hiteles adatról van szó. Hiszen 409-ben a központi hun sereg létszáma tízezer harcos volt. 568-ban a türkök elől idemenekülő avarok a türkök követe szerint húszezeren voltak. Attila lakomáján a Roland-ének szerint tíz király és húszezer vendég vett részt. Amikor egy régi görög király, *Eubiotos* összeszedte görög, alán és szarmata segélycsapatait, húszezer fős sereg gyűlt össze. A Meóthisz-menti nomádoknál *Abeakos* király húszezer lovast küldött harcba, *Spadinés* pedig, egy másik király, pontosan tízszer annyit, azaz 200 000-et. Nagy Sándor apja, II. Fülöp a szkíták elleni háborúban húszezer gyermeket és nőt ejtett foglyul, és húszezer nemes kanca volt a hadizsákmány. (Mi lett a ménekkel, heréltekkel és csikókkal, és mennyien voltak?, kérdezhetnénk.)

Ilyesféle adatot egy igazi történész sem a millennium, sem a millicentenárium – igazi kerek számok! – idején, és máskor sem vehet készpénznek: Árpád népének a lélekszámára egy *ennyire szilárdhúszezerből* komolyan következtetni nem lehet. Az adatok és körülmények higgadt mérlegelése szerint Árpád teljes népének a lélekszáma nem lehetett több, mint törzsenként legfeljebb talán tízezer, tehát hetvenezer. Ez az *elképzelt maximum*, a valós számok minden bizonnyal még ennél is jóval kisebbek. Ezt mutatják a számok szempontjából félre nem érthető és cáfolhatatlan régészeti leletek is.

Nézzük ugyanazt a kétszázezer négyzetkilométeres területet (az egész Kárpát-medence, leszámítva a magas hegyek és még lakatlan rengetegek vidékeit). Egy-egy generációt véve, legalább ötször-tízszer több temetkezést ismerünk a 7-9. századi avar korból, mint Árpád népétől és az őslakóktól a 10. századból. Ha ezt tényként elfogadjuk – és mást aligha tehetünk –, akkor világos, hogy a magyar nyelvet beszélő tömegek nem Árpád népével és honfoglalásával, hanem korábban, 567-ben és 670-680 között költöztek be Hunniába. Árpád népének a temetői, mint láttuk, nem fedik le azt az egész térséget, amelyet a régi helynevek a

11. századi magyarság települési területeként mutatnak. **A magyarok lakta tér nagyobb volt, és ma is jóval nagyobb, mint az, amelyen Árpád népe megtelepedett.** A különbségben pedig olyan ősi magyar vidékek vannak, mint a székely kérdésben gyakran szereplő nyugati és déli végek. Például Valkó vagy Szenternye vidéke. Vagy az egész Dél-Dunántúl, ahol az Árpádi honfoglalóknak egyetlen egy temetője sincs egészen a 10. század második harmadáig-közepéig. Gondoljunk bele: Tolnát-Baranyát, Somogyot (Koppány népe), Zalát, Vast, sőt Veszprémet Árpád népe nem szállta meg. Csak uralma alá hajtotta.

A tudósok nem azért csúrik-csavarják a dolgot, mert olyan annyira hinnének a csábos húszezerben. Hanem azért, mert mindenképpen cáfolni szeretnék a magyarok korábbi bejövetelét, a kétszeri vagy többszöri – nyelvi, majd hatalmi – honfoglalás lehetőségét. Mit számít az nekik, hogy különféle görögöknek négyszer kellett elfoglalniuk Hellász földjét, mielőtt a Kr. e. 8. századtól kezdve elindult a görög csodának, a világtörténelem egyetlen civilizációjának az útja. Vagy az, hogy Anglia földjére legalább ötször kellett behatolniuk indoeurópai hódítóknak. Keltáknak (kétszer), rómaiaknak (kétszer), germán szászoknak, francia nyelvű viking normannoknak, mire a piktek, Stonehenge-építők és más ősnépek földjéből sikerült egy germán nyelvű Angliát csinálni. Nem és nem! Hungária magyar nyelvét és Árpádi népét-államát egyetlen év, 894 vagy 895 vagy 896 őszén, három hét vagy három hónap alatt kellett idehozni és megteremteni. Állítólag ennyi ideig tartott volna, amíg a krónikák szerint a besenyők elől menekülő Árpád népe a Kárpátok hágóin és szorosain át tolongva beözönlött az új hazába. Öregekkel, nőkkel, pólyás babákkal, betegekkel, sántákkal, vakokkal három hónap alatt nyolcszáz kilométert meneteltek, és keltek át öt nagy folyón: a Dnyeperen, Bugon, Dnyeszteren, Szereten, Pruton. Még olyan történész is akadt (a nevezetes Györffy György), aki le merte írni a következő számárságot: Árpád népe azért tudott nagyobb emberveszteség nélkül elmenekülni Etelközből, mert *gyorsabban tudtak lovagolni, mint a besenyők*. Tegyük hozzá kis cinizmussal vagy inkább valóságérzéssel: Szent László király még híres Szög paripáján sem tudta utolérni a menekülő leányrabló besenyőt vagy kunt!

Az államalapítás

Felvetődik immáron a kérdés: amennyiben ez a korábbi magyar bejövetel, nyelvi honfoglalás tény, akkor miért ünnepeltük mi, magyarok nemrégiben csak a honfoglalás ezeregyezredik évfordulóját? Mégis Árpád népe foglalt volna itt nekünk először hont? Nem is és igen is: de a kérdésre a válasz lényegében nagyon egyszerű.

Amikor a frankok és a bolgárok csapásai alatt a kései avar kagánok katonai és politikai ereje megbukott, a Kárpát-medencében elszabadult a pokol. Egyik hatalom sem tudta egyedül teljesen bekebelezni, mert hatalmas terület. Emlékezzünk vissza, hogy ez még a római birodalomnak sem sikerült, még a csúcspontján sem. Ezért most mindegyik akkorát harapott belőle, amekkorát csak tudott: a frankok nyugatról, a szlovének és horvátok délnyugatról, a szlovén-morvák északnyugatról, a bolgár-szlávok (a bolgár kánság), a sirmiumi morvák és az ószerbek délről. Nagyon fontos körülmény volt, hogy a frank politikai és gazdasági terjeszkedés igen hamar felszámolta az Enns és a Lajta között a gyeput, az avar kaganátus gyakorlatilag áthatolhatatlan nyugati határvédelmi rendszerét. Végeredményben Nagy Károly 791-es támadása kezdeti sikerek után éppen a gyepliben akadt el. A 9. században azután megindult a bajor és más germán terjeszkedés kelet felé. A későbbi Ausztria keleti fele az Óperenciás tengeren innen ekkor lett nyugati székely-magyarok szülőhazájából német nyelvűek elfoglalt földjévé.

A Kárpát-medence egész nagy tömbjét a kései avar korban már zártan benépesítő magyar nyelvű nép tehát egészen különböző uralmak, szétszaggatások és nyelvi hatások alá került. Megkezdődött etnikai és nyelvi egységének a felbomlása, sőt itt-ott már beolvadása is. Ehhez ugyan a 804 és 896 között eltelt három-négy nemzedék nem volt elég. De ahhoz igen, hogy a peremekről a szláv és germán nyelveket beszélő népek nagy területeket szakítsanak le

Szlavóniában, a Bécsi medencében, Morvaországban, a Dunántúl közepén, például Veszprém környékén.

Ezt az asszimilációs folyamatot állította meg egy csapásra 896-ban Árpád népének a bejövetele. Első cselekedete volt a határok lezárása keleten a szilágysági-bihari gyepűvel és a Kárpátokkal a bolgárok és a besenyők ellen, délen (az ottani Alpárnál Titel mellett) a Dunánál és a Dunával Bizánc és a bolgárok ellen, nyugaton pedig az ősi avar gyepű legbelső sávjának újbóli kiépítésével a Dunántúl nyugati peremén a frankok és szlávok ellen. Mikor Kusál elfoglalta Morvaországot és a Bécsi medencét, majd Árpád 907-ben győzött Pozsonynál, sikerült kissé még nyugatabbra is tolni a gyepűhatárt, *rövididőre* ismét egészen az Enns folyóig. Ez így is maradt egészen a 955-ös augsburgi vereségig. Régi magyar neve már volt e határnak az avarok idejéből: Óperencia. Hiszen az Enns volt az avarság (az avar gyepű) nyugati határa *hosszú időre*. Az ilyen mesebeli nevek nem néhány év, hanem hosszú idő alatt alakulnak ki a népek ajkán. Az *Óperencia* (vagy akár a *Bécs*) névnek semmiféle más nép nyelvén nincs sem értelme, sem szerepe, csak a magyarban. Tegyük mindjárt hozzá: az avar kori magyartól kezdve.

A gyepű később, 11. századi királyaink idején nagyon jó szolgálatot tett a gyakorta támadó németek ellen. II. Konrád 1030-ban éppen úgy járt, mint annakidején Nagy Károly: a gyepű miatt csak a Rábáig jutott. Az előle kiürített területen nem talált sem élelmet, sem takarmányt. István király könnyűszerrel kiverte, sőt, visszafoglalta tőle a 955-ben elvesztett Bécsi medencét és magát Bécset is. Ugyanígy járt Konrád fia, III. Henrik Aba Sámuellel 1043-ban, első támadásakor. Sőt másodjára is: amikor *a császár Babótnál át akart kelni a Rábcán, nem bírt átkelni, mivel az a kiáradt víz, az igen sűrű cserjések, valamint a túlvizenyősödött süppedékes területek miatt átjárhatatlan volt*. Amikor azonban áruló magyarok, akik a császárral és Péter királlyal tartottak, egész éjjel lovagolva a Rába és a Rábca folyó mentén elvezették fölfelé a sereget, az egy sekély gázlón át tudott kelni mind a két folyón.

Következett a ménfői csata, amelyben Aba nyeresre állt (*Aba rex victoriam habuisset, nisi quia Hungari ... sua vexilla proiecissent et fugissent*), ha a Péter mellé álló magyarok a zászlókat eldobálva nem futamodtak volna meg. De megfutamodtak! Aba király pedig legyőzötven elmenekült a Tisza felé, ahol egy veremben meggyilkolták azok *a magyarok, akiknek életében ártott*. A Képes Krónika szerint először annak a falunak a templomában temették el, amely a közelben volt. Földi maradványait később áthelyezték saját monostorába Sároson: *tandem sepelierunt corpus eius in proprio monasterio in Sarus*. Ezt a helyet a kutatás teljes joggal Abasáron keresi. Néhány hónapja hallottam, hogy volt Sáros megyei magyarok arrafelé kutakodnának utána. Alighanem késő!

A gyepű tehát továbbra is átjárhatatlan volt idegeneknek. III. Henrik császár még egyszer megjárta a gyepűvel, 1051-es hadjáratakor. Mikor harcosainak nagy sokaságával Magyarországra vonult, András király és Béla herceg minden asztagot és szénakazlat tűzzel fölégettetett, és az ott lakókat összes állatukkal együtt messzire el irányították azokról a részekről, amelyeken a császár átvonulni készült. A császár a fölperzselt vidékeken sem katonáinak, sem a lovainak nem talált élelmiszert, és mire megérkezett a bodajki hegyek közelébe, minden élelmiszerben hiányt szenvedett. A császár az éhhalál szélére sodródott, és egész seregének is a lovakkal és az igavonó állatokkal együtt rettenetes megpróbáltatásban volt része az éhség miatt. A szorult helyzetbe került császár kérésére ezért *örök béke köttetett* (*Cesar misit ad Andream regem et Belam ducem rogans perpetue pacis firmitatem*), amely örök béke kerek 12 évig, 1051-től egészen 1063. szeptember 11-ig, Béla király különös haláláig tartott. *Jaj de huncut az a német, kezdetett akkoriban kialakulni a kiegyezés korának mondókája!* Ekkor Salamon kérésére *a császár római típusú nemes hadseregével, s a császári dicsőség fényes kíséretével Salamont visszahozta Magyarországra, és Székesfehérvárott atyjának [Endrének] dicső trónszékére ültette*.

Béla király persze tartotta a szavát. Sőt, *a magyar királyok szokásos bőkezűségével küldött a császárnak ötven óriás termetű vizát, kétezer oldal szalonnát, ezer hatalmas bikát, kenyérből*

pedig többet, mint amennyit magukkal bírtak vinni. Küldött juhokat is és ökröket is, vagyis legelésző barmokat, valamint bort fölös mennyiségben. Alighanem ez a legelső adat a világtörténelemben a magyaroknál oly kedvelt szalonna fogyasztására: *duo milia lardonum et de panibus*. Amelyet a németek mindig is megvetettek, egészen addig, amíg a második világháborúban a keleti fronton beköszöntött a 40 fokos tél. Édesapám 1941 késő őszén is néhány tábla szalonnával vonult be frontszolgálatra. Hazatérve elmondta, hogy a németek mennyire gúnyolták őket: nyersen eszik a disznót. Kiderült azonban, hogy a kifagyott sózott fehér szalonnát akár kenyér nélkül is enni lehet (ha nincs éppen kéznél csipetkés babgulyás), és sokkal több energiát ad a műméznél meg az ehetetlen prófuntnál.

E kis kitérő után állapítsuk tehát meg, hogy az *Árpádokhonfoglalása nélkül* ma nem a magyar lenne e medence legerősebb (vagy már csak legnépesebb?) népe. A Kárpát-medencei magyarság nemzeti erejének helyreállítása és nyelvével együtt megőrzése az Árpádok egyik korszakos érdeme.

A másik a következő: ők voltak az egész addigi történelem folyamán az egyetlen uralkodóház, amely egységes uralom alá tudta fogni a Kárpát-medence egészét, és ott európai értelemben vett államot tudott alapítani. Nem sikerült ez a legnagyobb római császároknak, Augustusnak, Trajanusnak, Marcus Aureliusnak sem. Éppúgy nem, mint Attilának, Bajánnak, vagy az onoguroknak sem. (A legközelebb talán a kései avar kagánok állottak hozzá.) Később az ellenük győztes Nagy Károlynak vagy a bolgár Krumnak, Omurtagnak sem. Az Árpád-ház kihalása után az Anjouk és a Habsburgok csak az Árpádok jogán lettek Nagy-Hungária királyai. Nem ok nélkül hangsúlyozták tehát mindig is azt, hogy leányágon bár, és szerződések révén, de valahogy mégis csak az Árpádok utódai.

Az Árpád-ház országvédő és államalapító sikerei sok mindenből következtek. Kiváló katonák, nagy taktikusok, képzett hadvezérek, ügyes politikusok, következetes fejedelmek, alkalmanként kemény uralkodók voltak közöttük. Mint amilyen Géza fejedelem és felesége, Sarolt volt a kereszténység végleges meghonosítása idején. Akadtak népük sorsával törődő nagyszerű egyéniségek. Olyan személyiségek, akik koruk Európájában is párjukat ritkították. Vegyük csak példának Szent László királyt, a külföldön is tisztelt és el nem feledett, termetéről messze földön híres, rettegett, de szeretve tisztelt lovagot. Legendája szerint *testi adottságaiban pedig az isteni irgalom különös kegyelme a közönséges emberi értékek fölé emelte. Mert erős volt a keze, tetszetős a külseje, s miként az oroszlánnak, hatalmas volt a keze-lába, óriási a termete*, és (a Tróját ostromló görög hősökhez és Priamosz trójai királyhoz hasonlítva) *a többi ember közül vállalt kimagaslott*. A legenda aligha túlzott: valóban szép férfire és daliás termetre utal a király Győrben őrzött hermája (a hajdan a nyakában viselt szent ezüst kürttel). Unokaöccse, Álmos herceg dédunokájának nem pusztult el a sírja. A Székesfehérvárott a Bazilikában megtalált csontváz csaknem két méter magas férfié volt: III. Béla királyé. Még egy példa a békés találkozásra a szlávokkal: I. Géza, Szent László és III. Béla a hatalmas termetüket alighanem a hercegek egyikének, – I. Béla királynak – a szláv feleségétől örökölték, *Richeza* (vagy *Adelhaid*) lengyel fejedelemleánytól.

Most azonban egy másik, önálló tényezőt szeretnék kiemelni. Géza fejedelem, és fia, Vajk, de az István halála után újra rendet teremtő I. Endre király is felismerte, hogy az európai rendbe – a mai civilizáció felé egyedül elinduló római-germán irányba – való beilleszkedésnek kizárólagos feltétele a kereszténység mihamarabbi *végleges* felvétele. Géza és Vajk (majd I. Endre is) ezt nemcsak viharos gyorsasággal hajtották végre, hanem a két lehetőség között jól is választottak. Azok a keleti népek ugyanis, a türkök, avarok, onogurok, besenyők, kunok, akik a keleti, bizánci egyház vallását vették fel, azóta vagy eltűntek a történelem színpadáról, vagy beolvadtak a szlávok tömegeibe. Nem minden ok nélkül mondta volt *Konstantin Dajkovics* alias *Constantin Daicoviciu*, 1898-1973, kolozsvári régész (1921-ig a temesvári Széchenyi Legényegylet titkára, sokáig a dáko-román teória híve, de halála előtt 'megtért')

román kollégáinak: *mit szidjátok mindig a magyarokat? Ha ők nem lettek volna, akkor most nem románul, hanem szlávul beszélénk.*

Az István király által trónbitorlás kísérlete miatt, vagy Gizella királyné kívánságára megvakított Vazul második fia, Endre előtt ott állott a választás lehetősége: minden oka meglett volna rá, hogy pogány útra kormányozza vissza Hungária kocsirúdját. Bátyja, a nála öt évvel idősebb Levente bizonyára így gondolkodott. Hiszen pogány volt, és az is maradt kijevei száműzetésében is. Mikor 1046-1047 körül meghalt, szándékosan pogány módon temettette el magát, bizonyára az akkor már tiltott, de Vata és fia, János által újra felélesztett lóáldozattal. Nem is akárhová, hanem éppen dédapja, Taksony fejedelem akkor még ismert sírja mellé. Akkor még élhetett ezzel a pogány jogával. Azt viszont alighanem jól sejtette, hogy jogszerűen hatalomra kerülve, pogánykodásának *ezen a tájon* csak egyetlen következménye lehet: az Árpádok bukása. Jó döntés volt, hogy I. Endre megválasztásakor nem az előbbszülöttség (*senioratus*), hanem az alkalmasság (*idoneitas*) elvét alkalmazták.

Levente öccse, I. Endre trónra lépése után azonnal ráébredt erre az 'igazságra'. Őt Leventével együtt a Péter király ellen fellázadt pogányok hívták haza Kijevből. Vata pogány lázadóit várták és fogadták. Hozzá is járult a magyar keresztények üldözéséhez, csak azért, hogy ledönthesse a trónról István királyunk jelöltjét és sikertelen velencei rokonát, Pétert. A következmény az lett, hogy alig akadt az országban püspök, aki 1046-ban megkoronázza. Amint viszont felkent király lett, azonnal leverte a pogánylázadásokat, Visegrádon monostort, Tihanyban bencés apátságot alapított. Talán véletlen, talán nem, de III. Béla (vagy legújabbban Tóth Endre szerint talán Kálmán?) mellett ő az egyetlen Árpád-házi uralkodónk, akinek biztosan ismerjük sírját és sírkövét: ott nyugszik a tihanyi apátság altemplomában.

1989-1992 között mindegyikünk tanúja lehetett annak a csúnya huzavonának, amelyet az akkor szélsőségesen liberális-bolsevista Veszprém megyei önkormányzat folytatott a katolikus egyházzal: adják-e már vissza az egyháznak, és vajon miért adnák vissza a tihanyi apátság épületét (amely a kommunista uralom évtizedeiben jórészt állami múzeum volt). Szégyenteljes volt még olvasni is a buta érveket. Tudok néhány nyomós okot arra, hogy sürgősen adják vissza. Endre király a kijevei fejedelemtől kapott családi vagyonából, feleségének, Anasztáziának a hozományából az egyháznak építtette. Az apátság alapító oklevele az első írásos emléke a magyar nyelvnek. Mert a király a kereszténység terjesztésének végleges megerősítésére, és saját temetkező helyének szánta. A többi érvet restelném itt felsorolni!

Endre nagyon bölcs volt ezekben a kérdésekben. Apját, Vazult a legkeresztényibb magyar király vagy Gizella királyné vakította meg. Endre mégis belátta, hogy Vazul volt az, aki tévedett.

Van még egy kérdés, amely ide tartozik: *a soknyelvű országnak* állítólag Szent Istvántól magától származó gondolata. A már többször említett Mályusz Elemér 1941-ben közölt egy tanulmányt, amelyet sokan még ma is elhallgatnak. Válasz volt Szekfű Gyulának, Rákosi Mátyás moszkvai nagykövetének *a durva* támadására. Szekfű azt a vádat terjesztette Mályuszról, nem is akármikor, hanem 1940-ben, hogy műveivel a Benes-féle magyarelles propagandának szállít érveket. Hogy Mályusz szerint Árpádi királyaink, *ameddig erővel bírták, addig tudatosan irtották a nemzetiségeket.*

Alattomos és mélységesen hamis vád. Álmomban sem jutott volna eszembe, hogy a nagy hírre emelkedett Szekfű Gyula ennyire aljas ember volt. Talán ezért lett Rákosi nagykövete?

Szent Istvánnak fiához, Imre herceghez intézett Intelmeit a beköltöző idegenek szempontjából újra elemezte a 20. század legjobb magyar történésze, Mályusz Elemér:

Van az *Intelmek*-ben egy mondat, amely régebbi és mai kozmopolita történészek szerint idegen népek gyakori és feltétel nélküli befogadását javasolja. *Mert az egynyelvű és egyszokású ország gyenge és törékeny*, írta volna első királyunk. *Ennélfogva megparancsolom neked, fiam, hogy a jövevényeket jóakarattal gyámolítsad és becsben tartsad.* Mályusz azonban bebizonyította, hogy a *regnum* szó és magyar megfelelője, az ország az Árpád-korban még nem

Magyarországot, nem Hungáriát jelentette. Hanem azokat, *akik a király körül vannak, őt királyi jogainak gyakorlásában segítik, neki tanácsot adnak.* Tehát a királyi udvart és kancelláriát. A vendégek és jövevények pedig nem telepeseket, mindenhová beözönlő mindenféle idegen népeket jelentenek, hanem a királynak szolgálatukat felajánló külhoni lovagokat és papokat.

Egy kiváló mai történész és nyelvtudós, Vekerdi József a minap ismét alapos vizsgálat alá vette, Mályuszt követve, ezt a mondatot. Bevezetőben megállapította: *István király nem az etnikai felhígítást javasolta fiának. Csupán a kiegyezés utáni liberális politika torzította el a Szent István-i állameszmét.* Ismét kiderült, hogy az *egynyelvű és egyszokású ország*-nak fordított részt szándékosan és félrevezetően mindmáig tévesen értelmezik. Akadnak persze kivételek is: az idő előtt elhunyt Bollók János Vekerdivel egyezően taglalta ezt a magyarellenes propaganda-kérdést. A latin nyelvet igazán ismerő tudósok – Vekerdi és Bollók – állásfoglalása végérvényesen eldöntötte ezt a kérdést, további liberális-homoszekszuális kommentárokra semmi szükség.

A mondat helyes fordítása Vekerdi szerint így a következő: *Egyetlen nyelvet és egyetlen szokást ismerő királyi udvar gyenge és törékeny.* István tehát művelt, nyelveket (elsősorban latint!) tudó, és idegen népek szokásait, kultúráját ismerő tanácsadók jelenlétét tartotta fontosnak a király környezetében. Ami a legkevésbé sem azonos az ország lakosságának etnikai felhígításával.

István azonban nemcsak erre intette Imre herceget. Nyomatékosan óvta fiát az idegen minták szolgálai követésétől, idegen szokások átvételétől, és azokkal szemben saját nemzeti hagyományaink követését kötötte lelkére. Vekerdi ennél a kérdésnél egy mindmáig fel nem ismert, rendkívül fontos részre bukkant az *Intelmek*-ben: *Aligha tarthatod meg királyságodat ezen a tájon, ha nem elődeidnek, az előtted uralkodó királyoknak a szokásait utánozod. Volt-e olyan görög, aki a latinokat görög szokások szerint kormányozta, vagy olyan latin, aki a görögöket latin szokások szerint kormányozta? Egy sem volt!* A két legelső tanulság: nemzeti hagyományainkat kell ápolnunk és ne legyenek idegen uralkodóink. Vekerdi felfigyelt az *elődeid (antecessores)* szóra is: ez többes számban van. Imre hercegnek azonban csak egyetlen keresztény királyi elődje volt. Maga az apa, István király. Ha tehát az *Intelmektöbbes számban beszél, a többi Árpád-házbeli fejedelmi előd példájának követését javallja Szent István, ezzel hitet tesz pogány ősei mellett: a nemzet érdeke előbbre való, mint az a szempont, hogy a jól uralkodó ősök milyen vallásúak voltak.*

Mindezt megerősíti – folytatja a bizonyítást Vekerdi – István király két törvénykönyve is. A diplomépitést, az istentiszteleteken való részvételt és hasonlókat szigorúan előírta. Egyetlen szó sem tilalmazta viszont a régi pogány szokásokat. Üldözte ugyan a boszorkányokat, kuruzslókat, méregkeverőket, jövendőmondókat, de kútfő mellett áldozókról, pogány szertartások végzőiről, hajukat pogány módra viselőkről nem esik szó. Ezek szerint első királyunk nem féltette az új vallást nemzeti hagyományainktól. Ennek köszönhető, hogy uralma alatt nem is tört ki pogánylázadás. Arra csak félig már idegen és erőszakos utódja, Péter király rövid uralma alatt került sor. Mindezek összességükben arra mutatnak, hogy módosítani kell azt a képet, amelyet a szentté avatása táján keletkezett legendák rajzoltak meg István királyról. *Az idegen papok nem akarták észrevenni nagy királyunk nemzeti elkötelezettségét, amelyet keresztény hite nem szorított háttérbe.*

Az *Árpádi honfoglalás* megállította a kétezer kilométer távolságról ideköltözött, rokonaitól mindörökre elszakadt, idegen népek ellenséges gyűrűjébe került, *vad avar (várkony) és onogur urai miatt Európa-szerte meggyűlölt* magyarság széthullását. Száz év múlva egy még fontosabb esemény következett: az egész történelem folyamán először és utoljára a kiváló tehetségű hadvezér és politikus Árpád nem kevésbé kiváló utódai, *Géza és István az egész Kárpát-medencét magába foglaló erős államot teremtettek: a keresztény magyar királyságot*, Szűz Mária országát. Ezzel párhuzamosan ők maguk és népeik beolvadtak a 670 óta itt élő magyarságba. Négy száz évig biztosították a magyar nyelv és etnikum fennmaradását az egész

Kárpát-medencében. Még a legutolsó és minden addiginál vadabb sztyeppi, tatár megszárlás után is.

Ezen a védő-őrző pajzson mégis a tatárok miatt jelentkeztek az első repedések. Akkor, amikor Európa legkeresztényebb, öt nagy szentet adó uralkodóházába és országukba ismét pogányok és idegen hitűek kerültek be. Kun László királyunk édesanyja, Erzsébet egy Szejhán nevű kun fejedelem leánya volt. A kunoknak bizonyára volt némi szerepük a fiatal, mindössze 33 éves (1239-1272) V. István király hirtelen halálában. Nem csoda hát, hogy 1284-ben Kun László kun vezérek, kenézek balkáni vlachjait, a hiteles eredeti nyelven oláhokat telepített be a tatárjárásig színmagyar, Batu által kipusztított Kárpátaljára, Ugocsa, Ung, Máramaros és Bereg megyék 300 falujába. Mikor Nagy Lajos idején ezeknek az orthodox vlachoknak át kellett volna térniük a római katolikus hitre, Dragos és a máramarosi őstulokok vezetésével inkább Moldvába költöztek. A király pedig az így ismét lakatlanná vált vidékre oroszokat (ruszinokat) hívott be. Így indult meg, és az Árpád-ház kihalása után egyre erősebben folytatódott az összefüggő magyar etnikai tömb felmorzsolása. Először csak a széleken, morva földön, a bécsi medencében, a Szerémségben, az Al-Dunánál, Dél-Erdélyben, Máramarosban, Moldvában. Az évszázados török uralom csaknem kizárólag a magyar etnikumot pusztította brutális kegyetlenséggel éppen a legnagyobb és legerősebb, teljesen zárt etnikai tömbjét az Alföldön. Tudnunk kell, és ezért megismétlem, hogy az Alföldön és a Felvidéken széltében gyilkoló török katonák, harácsolók és rablók a valóságban általában *rácok*, tehát *szerbek* voltak. A Felvidéken mindenféle szlávok-rácok megszárlták le színmagyar falvak százainak teljes lakosságát: *a Magyar Nagylexikon telis-tele van ilyen adatokkal*. Helyükre költöztek be a mai szlovákság morva, cseh, lengyel, horvát és ruszin elődei. Ezekből lettek a mai szlovákok szerint a Baján óta a Felvidéken őslakó szlovák szlávok. Akiktől a Történeti Etimológiai Szótár szerkesztői szerint tömegével vettük volna át az Árpád-korban a szláv kölcsönszavainkat. *Közös magyar-szlovák történelemhamisítás!*

A török kiverése után pedig a császár által betelepített svábok, tótok és rácok mindenütt a legjobb földeket kapták meg. Békésben, Bácsban, Tolnában-Baranyában egyaránt. A szőregi eredetű rácok a múlt század harmincas éveiben azért költöztek le a Maros völgyéből Nagyikindára, mert Szőregen sokat kellett dolgozni, ott lenni a császári birtokon meg kevesebbet! Nem is tántorgott ki közülük vagy a békési svábok közül senki sem Amerikába!

Az első magyar keresztények, az első magyar bibliák

Sokan azt állítják, hogy Árpádék bejövetelével a frankok idején a Dunántúlon, a Felvidék nyugati felén, valamint a bolgárok által a Szerémségben elterjesztett kereszténység megsemmisült. A templomok a morvák pusztításai után romokban heverték, a papok elmenekültek, a népek elfelejtették az Istent. A kereszténység útjára tehát eredendően ismét rá kellett vezetni a magyarságot. Annál is inkább, mert azok, mondja az elmélet, akik 896 vagy 900 előtt a Dunántúlon éltek, nem is lehettek magyarok. Lassan-lassan azonban kezd kiderülni, hogy nem így áll a dolog.

Nem vonhatók kétségbe Géza és István érdemei a kereszténység felvételével kapcsolatban. Sikerük titka, *az egyházmegyék és az egyházi hierarchia gyors megszervezése Szent István uralkodásának idején csakis úgy magyarázható meg, hogy már sok keresztényt találtak az országban, magyarul beszélő papokkal és püspökökkel*. (Néhány adatot fentebb már olvashattunk.) Bencze Lórántnak ezt a felismerését és bizonyítékait azonban egyelőre nem veszi komolyan történettudományunk, jóllehet egyre szaporodnak azok az érvek, melyek szerint még a római kori őskeresztény lakosság is megérhette a Dunántúl néhány pontján Árpád bejövetelét: Szombathelyen, Sopronban, Pécsen, Zalavárott. De ha maga az alaplakosság nem is, az a keresztény hitvallás, amiben hitt, igen. Pécsen az egyik őskeresztény sírkamrát István király uralkodásának első évtizedében állították helyre. Pécs római kor utáni nevét – *Quinque*

Ecclesiae, Fünfkirchen – ez a kultuszfolyamatosság őrizte meg! A pécsváradi kápolna fontos részletéről fentebb már volt szó.

Történelem- és nyelvtörténelem berkekben nem nagyon foglalkoznak Nagy Károly fiának, Pippin itáliai királynak 796-os regensburgi tanácskozásával. Az avarok leverésére indult hadjárat előtt tartott zsinat részletesen szabályozta, hogy „az avar területen talált népesség megkeresztelésénél miként kell eljárni; azon részüket pedig, akik műveletlen papjaik vezetésével élnek, szükséges-e újból megkeresztelni.” A szöveg nem néhány keresztényről, hanem nagyszámú népességről szól. Az irat egyértelműen bizonyítja, hogy számos keresztény vészelt át a 8. századot Pannonia területén. Ráadásul ezek a késő avar kori pannóniai keresztények feltehetően a bizánci irányt követték, hiszen a zsinat újbóli megkeresztelésükről is tanácskozott. Ha Karoling – salzburgi vagy más, netalán itáliai – püspökök-papok térítették volna meg őket, erre bizonyára nem lett volna szükség.

Napnál világosabb, hogy Nagy Károly avarellenes – és végül is győztes – háborúinak csak egyik célja volt a hajdani római birodalom nyugati részének terjeszkedése. A másik: a kereszténység terjesztése. Nem véletlen, hogy a 14-15. században, így Mátyás király korában is egyes legendák, sőt krónikások még úgy tudták, valahol Aquincum fölött Nagy Károly templomot építtetett. Pontosan azon a helyen, ahol Anonymus szerint 907-ben Árpád fejedelmet egy fehér templomba temették. Árpád fejedelem sírjának, valamint e templomnak a kérdéseit itt megtárgyalni túlságosan bonyolítaná ezt az írást, ezért helyette az ezekkel a témákkal foglalkozó írásaimra utalok.⁸

Nagyon mélyre merült adatok bizonyítják azt a feltevést, hogy évszázadokkal a ma ismert magyar nyelvű bibliák előtt már létezett bibliafordításunk. Olyanok, amelyeket csak a teljesen elfogulatlan kutatói szem vehet észre. Ezek azt sugallják, hogy a kései avarok-onogurok idejében élt ómagyarságnak már 896, Árpád honfoglalása előtt lehetett magyar nyelvre fordított bibliája. Mikor 867-ben a híres-nevezetes Kirill-Konstantin szerzetes (826-869) Velencében az anyanyelven való hittérítés védelmében beszédet mondott, megemlítette, hogy sok nép már saját nyelvén magasztalja az Urat. Így az avarok, türkök, kazárok és alánok. Láttuk, hogy a türkök a bizánci forrásokban egészen biztosan Árpád török nyelvű népét jelentik. Az ószláv nyelvben azonban van egy éppen 894-896 tájáról származó adat, ahol a *turci* azt jelenti, hogy *vogre*. Törhetjük hát most a fejünket, hogy ez a *vogre* éppen 896-ban kiket jelentett pontosan: magyarokat-e, vagy mégsem. Ugrok-vogrék azonban szerepeltek már egyszer korábban is Konstantin életében, és akkor kétségen kívül Árpád népét jelentették. Végül biztosra vehetjük azt, hogy az avarok megjelölés kizárólag az avar-onogur vezetőkre vonatkozna? Aligha.

Konstantin-Kirill nyilván bátor, sőt merész ember volt, hiszen 860 őszén a bizánci császár által kijelölt küldöttség tagjaként a kazároknál járt. Legendája szerint odafelé való útjában, a Krím-félszigeten, Kherszon/Kherzón mellett egy lovas csapattal találkozott. Alighanem Árpád későbbi népének lovasaival futott össze. A találkozás vészes kalandnak indult, mert az egyébként keresztény városban reggel hat órakor Konstantin éppen a *reggeli imáját mondta, amikor rátámadtak az ugrok: farkas módra üvöltve, meg akarván őt ölni. Ő azonban nem rettent meg, sem az imáját nem hagyta abba, csak így fohászkodott: Uram, irgalmazz! mivel éppen befejezte ájtatosságát. Az ugrok pedig, meglátván őt, isteni parancsolatra megszelídültek és hajlongani kezdtek előtte, és hallván ajkának tanító szavait, békében elengedték őt egész kíséretével együtt.* Egyetlen szó sem említi, hogy a farkas módjára üvöltő, majd hirtelen megszelídülő türk ugrok meg is tértek volna. A találkozót mégis alapnak tartják arra, hogy a Konstantin által néhány évvel később, 867-ben felelmegetett bibliafordítást ehhez az eseményhez kössék. Amely ómagyar nyelvű lett volna, de nem a Kárpát-medencei avar kori magyarok, hanem még Árpád levédiai vagy etelközi török népe számára készült volna görög eredetiből. Bonyolult következtetés!

Pázmány Péter még olvasott egy ősrégi, feltehetően 896, de talán csak 1000 előtt görögből fordított magyar Bibliát. Amelynek szóhasználata, hangrendje évszázadokkal korábbi volt, mint a 12. század végén leírt Halotti Beszéd. Néhány sora Pázmány Péter idézeteiben és egy-két, bibliafordítást őrző kódexünkben maradt ránk, csak a nagyon kurkászó és tudós szem számára árulkodó jelekkel.

Pázmány írásait tanulmányoza ugyanis *Bencze Lóránt* megállapította, hogy amikor emlékezetből, *kívülről* hivatkozik bibliai helyekre, akkor más, magyar szövegeket vetett papírra, mint amikor nyomtatott bibliából, szóról-szóra idéz, latinul és magyarul. Példa rá Péter apostol első levelének 2. fejezete, a 20-23. sorok: *Mert milyen dicsőség az, ha mint bűnösök eltűritek az arculütést? Ha ellenben jót tesztek, és mégis türelmesen szenvedtek, az kedves az Isten előtt. Mert erre vagytok hivatva, hiszen Krisztus is értünk szenvedett, példát adva nektek, hogy kövessétek nyomdokait. „Bűnt nem követett el, hamisság nem volt szájában.” Amikor szidalmazták, nem viszonozta a szidalmat; amikor szenvedett, nem fenyegetőzött, hanem rábízta magát az igazságos bíróra.* Nos, Szent Jeromos latin fordításában, a Vulgátában az *igazságos* helyén *iniuste* áll, éppen az igazság ellentéte: *igazságtalan, a hamis bíró.* Pázmánynál azonban a görög fordításoknak, a Septuagintának megfelelően kétszer is az *igazság* olvasható. Mikor írásaiban a bibliát idézte, emlékezetből betoldott a kezében tartott latin szövegben nem is létező szavakat. Amelyeket csak görög szövegből készített magyar fordításban olvashatott (hiszen saját, görögből készített bibliafordításáról nem tudunk). Volt tehát egy régi, görögből készült, elveszett, vagy még lappangó magyar bibliafordítás a kezében, amelyet Károli Gáspár is felhasznált.

Régi kódexeink biblia-idézeteiből is hozott Bencze bizonyító példát. János evangélista szerint Jézus utolsó szavai ezek voltak: *consummatum est: Beteljesedett! Aztán lehajtotta fejét és kilehelte lelkét.* Ez abban az ómagyar, görögből fordított bibliában még így hangzott: *megtökéltetött.* Az eltérés onnan van, hogy ez a nagyon régi magyar bibliafordító összetévesztett két görög igét. Az egyik azt jelenti, hogy *beteljesít*, a másik azt, hogy *tökéletességre visz.*

Az elveszett fordítás a 4. század után, de jóval a 12. század eleje, sőt feltehetően 896 előtt készült. Talán tényleg a Krímbe portyázó, a kijevi rabszolgákat a keresi/khersoni piacra szállító türk-magyarok, Árpád népe számára? Mi azt mondjuk, hogy a Hungáriában, a Kárpát-medencében már 896 előtt keresztény hitre tért magyarok számára. Erre a feltevésre egyetlen, de döntő bizonyítékunk is van: *Álmos és Árpád lóval temetkező, a sírban nomád szemfedővel letakart honfoglalói még másfélszáz év múlva sem voltak keresztények.* Keresztény bibliára tehát nem volt szükségük! Géza fejedelemnek, István királynak, Endre királynak, és végül László királynak éppen ezért került sok imájába és küzdelmébe, míg végre megtértek.

Sajnos, tudományos életünk nem hajlandó foglalkozni ezzel a kétségbevonhatatlan ténnyel. Bencze mindezt feltáró öt oldalas tanulmányának a megjelenésére kilenc, sőt tizenegy évet kellett várni! Az ember szinte el sem hiszi, hogy e kérdés senkit nem érdekel. Mintha Pázmány Péter kezében soha nem lett volna egy ősi magyar biblia, amelyet a szerémségi magyarok elődei és a székelyek számára fordított le valaki, aki jól tudott görögül. Hátha előkerül egyszer egyetlen oldala? Sok remény nincs rá. Bizonyára éppen úgy örökre elveszett, mint a Konstantín-legendának a két legrégebb, pergamenre írott lapja, amely a hajdani Észak-Magyarországról ismeretlen utakon egykor Pétervárra került, és ott a lenini időkben elkallódott. Eladták, hogy a kommunizmus építéséhez pénzhez jussanak?

Egy régi bibliafordításunk töredékei azért megmaradtak. A huszita biblia sorsa jól példázza a magyarság sorsát. *Pécsi Tamáskamanczi oltáros pap* (ma Kamenica a Szerémségben) és *Ujlaki Bálint belcsényi plébános* (Beocsin ugyanott) fordították magyarra 1416 és 1435 között, a pécsi püspökség területén. Amely átnyúlt a Dráván túlra is, a Dráva–Száva közének keleti részére, a hajdani Szerémségbe, ahol Újlak és Valkó is feküdt. Ott van az a három szomorú sorsú (talán újjáépülőben lévő) magyar falu is: *Kórógy, Rétfalu, Szentlászló*, a Dráva torkolatával szemben.

Régi, szép, középkori magyar nyelvvel. Mikor a pápa Marchiai Jakab személyében inkvizítort küldött ki a husziták üldözésére, a két pap híveivel együtt 1439 nyarán Moldvába menekült. Az eretneküldözők azonban ide is követték a magyar huszitákat. Elkobozták a magyar bibliát, de szerencsére nem semmisítették meg teljesen, sőt még másolat is készült róla: 1466-ben Hensel Imre fia Németi György tollával, Moldvaországban Tatros nevű városában. Megmaradt része a négy evangéliumot tartalmazza, továbbá az első magyar nyelvű naptárt és egy, a mozgó ünnepek kiszámítására szolgáló naptárkeretet. Ez a *müncheni* vagy a *Jászay-kódex*. (Hová jutottunk azóta: akkoriban magyar bibliamásoló műhely működött Moldvában a csángóknál! A magyarság megőrzéséhez Moldvába kellett menekülni!) Sok más történelmi emlékhöz hasonlóan ez is külföldön, Münchenben van. Sajnálatos dolog, hogy Nemeskürty István részletesen bemutatja ugyan a müncheni kódex bibliafordítását (Deáki bötüről magyar nyelvre. Budapest, 2002), de nincs tudomása azokról a tudományos tényekről, Bencze Lóránt eredményeiről, hogy ez a bibliafordításunk milyen régi ómagyar előzményekre megy vissza.

* * *

István király felemelése

Van egy nagyon érdekes bizonyítékunk arra, hogy a magyar kereszténység milyen mélyen betagozódtott a kereszténységbe, annak mennyire szerves része lett.

Hartvik püspök beszéli el István király szentté avatásának körülményeit. Eltemetése után a boldog test 45 évig ugyanazon a helyen nyugodott a székesfehérvári bazilikában. Negyvenöt év múltán azonban *Isten ki akarta nyilvánítani szentjének érdemeit, és a római szék intézkedéséből apostoli levéllel elrendelték, hogy mindazoknak a testét felemeljék, kik Pannóniában a keresztény hit magvait igehirdetésükkel vagy intézkedésükkel hintve az Istenhez térítették. Mikor eljött az ideje, hogy ezt róla is kihirdessék, s hogy elhíreszteljék a dicséretes kegyelmet, melyet általa a világ színe előtt kiérdemelt a magyar nemzet [quam gens Hungarica promeruit], László király ... megbeszélést tartva a püspökökkel és a főurakkal és egész Pannónia bölcseivel, háromnapos böjtöt rendelt el mindenkinek, ... De hogy az Úr megmutassa, milyen irgalmas volt a szent király, míg halandó testében élt, aziránt akkor is, mikor már Krisztussal uralkodott, minden egyéb cselekedet fölötti tetszését nyilvánította; bár szent testét három napig teljes erőből próbálták felemelni, semmi módon sem lehetett helyéből kimozdítani. Ebben az időben ugyanis az elkövetett vétségek miatt a mondott László király és (unoka-) testvére, Salamon között súlyos viszálykodás támadt, melynek folytán Salamont fogságba ejtve börtönben tartották. Mikor hát a test felemelésével hiába próbálkoztak, egy Karitas nevű, a bakonyoszlói [Bucan Sumliu] Szent Megváltó egyház mellé zárt apáca, ki az akkori közvélemény szerint igen híres életű volt, égi kinyilatkozásban részesülve értesítette a királyt, hogy hiába igyekeznek, a szent király földi maradványait nem vihetik át, míg Salamont a börtön rabságából ki nem eresztik, s szabadsággal meg nem ajándékozzák. Elővezették hát őt a börtönből, és megismételték a háromnapos böjtöt. Mikor harmadnapon a szent maradványok átviteléhez kezdtek, olyan könnyedén emelték fel a koporsóra nehezedő hatalmas követ, mintha súlya sem lett volna.* (Kurcz Ágnes fordítása).

Aranyszájú Szent János (347-407) tehetséges gyermek volt Antiochiában, és nagy jövőt jósoltak neki a jog területén. Ő azonban 23 éves korában megkeresztelkedett, az egyház szolgálatába lépett, és 386-ban pappá szentelték. Kiváló szónok vált belőle, ostromozta a bűnöket, és 398. február 26-án konstantinápolyi pátriárka lett. A palota drága bútorait és edényeit eladta, a pénzt a szegények javára és kórházakra fordította. A mindennapi kiadásokat a legszükségesebbekre korlátozta. Nem járt fogadásokra, ő sem hívott vendégeket, egyszerű ételeket evett, és olcsó ruhákban járt. Végül a császárné és az egyház összefogása elérte, hogy 404-ben eltávolították a városból. Az okot erre az adta, hogy nyilvánosan felállították Eudoxia császárné szobrát, amelyet a pátriárka imádságban ítélt el. Arcadius császár ezért 404-ben megtiltotta neki, hogy tovább ostromozza Eudoxia joggal kifogásolható erkölcsi életét.

Eudoxia (?–404) valószínűleg frank családból született, híres volt szépségéről, és a császárral 395-ben kötött házassága után szerelmi életéről is. Hét gyermeket szült, és a negyedik II. Theodosius néven császár lett. A Fekete-tenger vidékére száműzött Szent János 407-ben meghalt, de a hivalkodó udvart mindvégig ostorozta.

Holttestét 30 évvel később a hívek követelésére visszazállították a császárvárosba. Elterjedt a híre, hogy a kijelölt személyek nem voltak képesek arra, hogy a koporsót a relikviákkal felemeljék. Ez mindaddig nem is sikerült, míg a császár, II. Theodosius nem írt a szentnek címzett apológiát, amelyben anyja – Eudoxia – és a maga nevében bocsánatot nem kért Szent Jánostól. Mikor ezt a sírnál felolvasták, könnyedén felemelték a koporsót, hajóra tették, és Konstantinápolyba vitték, Szent Irén templomába. Ott a pátriárka felnyitotta, és kiderült, hogy a szent teste teljes épségben fennmaradt. Akárcsak a Szent Jobb! Mikor a Szent Apostolok templomában ismét a földbe helyezték, csodás események történtek körülötte.

Akárcsak Szent István végül könnyedén kiemelt koporsófedele körül: *Krisztus nyomban meglátogatta népét, és mennyei csodajelek árasztották el a szentegyház térségét: ... A vakok látnak, és a sánták járnak, a siketek hallanak, a poklosok megtisztulnak, a csonkák kiegészülnek, az inaszakadtak meggyógyulnak.*

* * *

Mint a Képes Krónika Prológusa mondja, *Magyarország királyai legyőzték mind a zsarnokokat, Magyarország népeit a békesség gyönyörűségében, bőséges nyugalomban tartották, és pedig azért, mert jobban félték az Úristent, mint mind a többi királyok.* Tudjuk, hogy a tatárjárás előestéjén Batu kán arab betűkkel, de mongol nyelven írva több levelet is küldött IV. Béla királynak: *Tudom, hogy gazdag és hatalmas király vagy, sok katonád van, és egyedül kormányzol egy nagy országot. Ezért nehéz önként alálm vetned magadat; mégis jobb és üdvösebb lenne neked, ha önként behódolnál nekem.*

Buta emberek gyakorta felelgetik: Béla, a hajdani pogány Árpádok utóda, hibát követett el, amikor visszautasította a mongol felhívást együttműködésre a keresztény Európa ellen. El kellett volna fogadnia Batu ajánlatát, és hajdani pogány elődeink módjára velük együtt hódítani meg, vagy legalább ismét bekalandozni Európát. Közben akár ismét felmászni a Szent Galleni templom kakashéért. Akik így gondolkodnak, elfelejtkeznek arról, hogy az Ige magja nem terméketlen talajra hullott: *Európa legkeresztényebb uralkodóháza, az Árpádok soha semmiféle pogánnyal nem állhatott már össze. Az az uralkodóház, amely egymaga öt olyan szentet adott az Egyháznak, akiket a valaha élt egyik legnagyobb festő, Simone Martini örökített meg Assisiben, Szent Ferenc bazilikájában, soha nem fordulhatott már pogányok társaságában Európa ellen. Jól néznénk ki, ha Árpád-házi Szent Erzsébet testvére, IV. Béla király 5-6 évvel a szenttéavatás után pogánykodni kezdett volna! Az is igaz, hogy hajdan ilyen királyok vezette országnak nincs szüksége újra bekerülni Európába. Ott van folyamatosan a legelső magyar bibliafordítás elkészülte óta. Igaz viszont az is, hogy a tatártól védelmeszt Európa soha nem döbbsent rá arra, mitől is menekült meg IV. Béla és népe véres áldozatából.*

Az Árpádok Attila-tudata

Anonymus több alkalommal is említi Attilát, de egyetlen egyszer sem mondja a hunok fejedelmének vagy királyának. Sőt, még csak nem is említi a hunok nevét. Álmos fejedelem szerinte Attila király ivadékától származott. Ezt maga Árpád jelentette ki Salán/Szalán követeinek:

Árpád meghallgatván a dölyfös Salán vezér követségét, nem göggel, hanem tisztességgel válaszolta neki a következőket: Az én ősapámé, a nagy hatalmú Attila királyé volt a Duna–Tisza közén elterülő föld egészen a bolgárok határáig, ami most az uratoké. De mégis én, nem ugyan azért, mintha a görögöktől vagy a bolgároktól félnék, hogy nem bírok velük szembeszállani, hanem vezéreknek, Salánnak a barátsága kedvéért kérek a marháim miatt a magam jussából

egy részecskét, tudniillik a Sajó folyóig elterülő földet. ... Salán vezér átengedte a Sajó folyóig terjedő földet lakosaival egyetemben. ... Árpád vezér és nemesei néhány nap elteltével tanácsot tartottak, és elküldték követeiket Salán vezérhez, hogy értésére adják Tas, Szabolcs meg Tétény győzelmét, egyszersmind kérjék tőle a Zagyva folyóig elterülő földet. Salán vezér ennek hallatára szörnyen megrettent, és rémületében a követelt földet egészen a Zagyva vizéig átengedte Árpád vezérnek.

Mondhatnánk tehát azt is, hogy Árpád vitézei Attila birodalmának kellős közepét, az Alföldet kardcsapás nélkül foglalták vissza. Attila kardjának csapásai nélkül. Mikor azonban az utolsó porció átengedésére került sor, mégis szerepet kapott a kard:

Salán megijedt, hogy a magyarok egyszer csak haragra gyulladva őt űzik ki országából. Elküldte követeit a görögök császárához meg a bolgárok vezéréhez, hogy adjanak neki segítséget az Árpád magyar vezér ellen való küzdelemre. A görög császár és a bolgár vezér nagy hadsereget küldöttek Salán vezérnek. Salán vezér a görögök és bolgárok segédcsapataival együtt elindult Titelről, és övéi biztatására is dühösen Árpád vezér ellen lovagolt. Reggel pedig, még hajnal előtt, mind a két fél készült a csatára. Árpád vezér felövezte fegyvereit, felállította a csatarendet, majd imígyen tüzelte vezéreit:

Szittyák, kik a bolgárok döllyféből Hung várától a hungárus nevet kaptátok, a görögöktől való félelem miatt ne feledkezzetek meg kardotokról, és el ne veszítsétek jó hírneveteket. Hanem serényen és vitézül harcoljatok a görögök és bolgárok ellen, akik a mi asszonyainkhoz hasonlítanak, és úgy féljünk a görögök sokaságától, mint az asszonyokétól. S amikor Árpádnak egész serege viadalra kelt a görögök ellen, igen sokan elesetek a görögök és bolgárok közül. ... Alig maradtak néhányan, hogy császáruknak balsorsukról hírt mondjanak. Minden ok megvolt hát arra, hogy Árpád és vezérei a Szerinek nevezett helyen szerét ejtsék az ország dolgának.

Majd a második bolgárfejevári csata után átkeltek a Dunán, és tábort ütöttek a felhévizeknél. *Másnap pedig Árpád vezér meg minden főembere, Magyarország valamennyi vitézével együtt, bevonult Attila király városába. Ott látták a királyi palotákat, és fölötte csodálták mindazt a kőépületet. Kimondhatatlanul felvidultak, mivel érdemesek lettek arra, hogy elfoglalják – méghozzá háború nélkül – Attila király városát, kinek az ivadékából származott Árpád vezér. Eddig Anonymus.*

Ismét Attila városában vagyunk tehát, Óbudán vagy Etilburgban. A helyszínnel már többször is találkoztunk, amikor a hunoknak is nevezett avar várkonyok viselt dolgairól szóltak a krónikák. Közülük Kézai Simon nem emlegeti Árpád felmenő ősei között Attilát. Ő Attila fiától, Csabától Aba Sámuel nemzetségét származtatta. Más krónikák Csabát mégis abba a vonalba tették, amely mentén Álmos származott le Attilától. Álmos születését álom jövendölte meg anyjának, Emesének, egy Jenő törzsbéli vezér leányának. Ezért nevezték volna Álmosnak, aki Előd, ez Ögyek, ez Ed, ez Csaba, ez Etele fia volt. Már a sokféle ágazó, mesés elemekkel teli történet bonyolultsága is sejteti, hogy nagyon régi emlékekről van szó. Lehet, hogy Anonymus még tudta, Árpád ősapja, Attila nem a nagy hunok uralkodóját jelenti, hanem a kései avar idők – egyébként ismeretlen – kagánját? Akiről fentebb már esett szó.

A dolog régóta úgy vetődött fel a kutatók és érdeklődők számára, hogy az Árpád nemzetségnek volt-e *hun tudata*. Hittek-e az Árpádok és családtagjaik abban, hogy a hunoktól származnak? Még ebből a rövid forrásszemléből is kiderülhet, hogy már a kérdés feltevése is rossz. Ugyanis nem a hunoktól való eredet hitéről van szó, hanem csak és kizárólag a magától Attilától való leszármazásról. Ez rejtve benne is van a krónikák tudatában. Hiszen a 896-ban a Kárpát-medencébe visszatért Árpádék régi elődei az Attila halála utáni első évszázadokat mindenképpen ott keleten töltötték. Így hát csak 7-9. századi utódaik lehettek jelen azokban a csatákban, háborúkban, amiket a hunoknak nevezett avarok (a várkonyok) és onogurok vívtak a 8. század végén, a 9. század legelején a frankok ellen. Amikre a krónikák még a helyi, német és magyar hagyományokból emlékeztek. Azokban viszont részt vettek!

Az Árpád-ház tagjainak, és bizonyára a velük évszázadok során számos házasságot kötött rokonságnak azonban volt Attila-tudata. Meg voltak győződve arról, hogy a család egyenes ágon magától a legendás királytól származik. A kérdés lényege nem annak vizsgálata, igazolása, hogy Álmos és Árpád tényleg vér szerinti utódai voltak-e Attilának, vagy sem. Attila utolsó nászéjszakájától legalább 16 emberöltő választja el Árpádot. Ha tudniillik Árpád 850 körül született. A kérdés akkor helyes, ha úgy tesszük fel: *valóban hittek-e az Árpádok abban*, hogy ősatyjuk Attila volt? Ha úgy véljük, hogy hittek, akkor milyen bizonyítékaink vannak erre a hitükre?

Az egyik az Árpád által is emlegetett és felővezett kard. Az egyetlen olyan tárgy, amely Árpád honfoglalása idejéből fennmaradt és sohasem volt a földben, egy gyönyörű aranyveretes szablya. Ma Bécsben van a nagyszentmiklósi kincs társaságában, innen *bécsi szablya* a neve. Hajdanában azonban a német-római császárok koronázási ékességeihez tartozott, és hosszú évszázadokig az aacheni kincstárban őrizték. A legelső császárról tehát *Nagy Károly kardjának* is nevezik. Kiváló régészünk, Nagy Géza a millennium idején beigazolta, hogy éppen olyan, vagy majdnem olyan, mint a honfoglaló Árpád népének földből, sírokból előkerülő arany és ezüst veretes szablyái. Mint a geszterédi, tarcali, rakamazi, és legújabban a karosi honfoglalás kori sírokban talált darabok.

Sőt, hatvan évvel ezelőtt beigazolódnak látszott a régi gyanú is: a nevezetes szablya alighanem az Árpádok kincstárából került a németek kezébe. Tehát *Árpád kardja* volt. Amikor IV. Henrik német király 1063-ban a Vazul-ág, I. Béla és a későbbi I. Géza ellenében árulással betört az országba, szeptemberben Székesfehérvárott másodszer is királlyá koronáztatta I. Endre és Anasztázia kijevi hercegnő gyermek fiát, a mindössze tízéves Salamont. Anasztázia ekkor anyai boldogságában Nordheimi Ottó bajor hercegnek ajándékozott egy bizonyára nem akármilyen kardot. Egy-két forrás azonos módon emlékezik meg erről a Fehérvárott őrzött kardról, azt állítván, hogy hajdanában még Marsnak, a háború római istenének fegyvere volt. Majd ezer évek múltán Attila hun király kezébe került. *Ugyanaz a kard volt, jegyezték fel, mellyel egykor Attila, a hunok hírneves királya, ádázul dühöngött a keresztények vesztére és Gallia pusztítására.* Megkapta hát a szablya a negyedik nevét is: *Attila kardja*.

Napnál világosabb, hogy kutatásunk nem tudja hová tenni ezt a csodálatos fegyvert, és még keltezni sem tudja megfelelő pontossággal. Nekem az az álláspontom, hogy korábbi, sőt jóval korábbi Árpád nagyfejedelem idejénél. De ettől Árpád még forgathatta, hiszen akár elődeitől is örökölhette a családi-nemzetségi kincstár. Ha 1063 óta – közel egy egész évezrede! – ilyen családi kincsestárak féltve őrzött darabja volt, akkor ez a megelőző kétszáz esztendőben miért lenne lehetetlen?

Mivel a remek bécsi fegyverre nincs ráírva, ki mindenki forgatta, jórészt hit kérdése, mit tartunk róla. (Mindenesetre pengéjét szokatlan módon lángot lövellő iráni-perzsa sárkányfejek díszítik, hüvelyének borítása pedig tengeri rája bőrből van.) Az kétségtelen, hogy mívésségében rokonság fűzi az Árpádi honfoglalók előkelőinek említett fegyvereihez. Néhány, legújabban a Kaukázus vidékén talált szablya tanúsága szerint lehet, hogy évtizedekkel 896 előtt készült, és még odakünn a sztyeppen jutott Árpád vagy más vezér fegyvertárába. Az ellen aligha lehet szólni, hogy 896 után Hungáriában őrizték, vagy a fejedelmek, vagy más vezérek kincsei között.

Azonban miért éppen magáé Árpádé lett volna? És miért éppen ez lenne az a kard, amelyet Anasztázia elajándékozott? – kérdezik a fontoskodók.? Lehetett abban a fehérvári kincstárban sok más aranyveretes szablya és kard is. A szerencsétlen végű augsburgi csatában, 955. augusztus 10-én a magyarok vezérei arannyal kivert ilyen fegyvereket is forgathattak. Az ellentámadást végrehajtó Konrád herceg pedig Bulcsú és Lehel csapatainak *szétszórása után győztes hadijelvényekkel tért vissza Ottó királyhoz.* Ő I. Ottó néven 962 és 973 között német-római császár lett. Uram bocsá', mi van akkor, ha egy Bulcsútól vagy Leheltől zsákmányolt vezéri szablyát a császári kincstárban helyezték el. Vagy még az sincs kizárva, hogy amikor

Géza fejedelem 972-ben elküldte hercegeit Quedlinburgba ugyanehhez az Ottóhoz, illendőségből és keleti szokás szerint nyilván gazdag ajándékokat vittek. A legildomosabb ajándék alighanem annak a fejedelemnek a fegyvere lett volna, aki éppen a birodalomból szakította ki az egyik legszebb tartományt, Pannóniát. És akinek utódja most békét és térítőket kért a császártól. Ilyen és hasonló érvek tömegét hozzák fel, csak azért, hogy bebizonyítsák: az Árpádok nem hittek abban, hogy családjuk Attilától eredt.

Ennek az Attila-hitnek az ellenzői mindmáig nem vitatták meg (vagy talán szándékosan fel sem fedezték?) azt a másik adatot, amelynek fentebb egy fejezetet szenteltünk. A Szent László-csésze kerek történetét. Továbbá az Árpádok csodacsészéjének történetét. Legalább öt korabeli és hiteles forrás, közöttük két nemzetközi szerződés királyok által aláírt okirata erősíti meg, hogy az Árpádok családi kincsei között volt egy ékkövekkel kirakott csodás aranycsésze is. Amelyet két irat szerint is állítólag Attila király óta őriztek kincstárukban (valójában a késő avar kori Attila kagán ideje óta). Amely már 1270 körül elkallódott. És leírása szerint mindössze két hasonló darabot ismerünk. Az egyik ténylegesen Nagy Károly kincstárában volt valaha (ma pedig Párizsban a Nemzeti Könyvtárban őrzik). Kalandos utakon került oda, és a legvalószínűbb közülük az, hogy 795-ig vagy akár 796-ig az avar kagán (szerintem az avar Attila) palotájában volt a Duna–Tisza közén. A másik hasonló darab pedig egy olyan áldozati máglyán olvadt össze, amelyre vagy a nagy Attila, vagy egy másik hun király halotti torának maradványait dobálták rá.

Nincs mit vitatkozni tehát azzal, hogy a fehérvári kincstárban egykor őrzött csodás ékköves csészéről tényleg azt hitték tulajdonosai, az Árpádok, és mindenki, aki vethetett rá egy pillantást, hogy hajdan Attila csészéje volt. Azt IV. Béla vagy a fia, V. István, és történetírójuk, Kézai Simon már nem tudta pontosan, hogy ez az Attila nem a nagy Attila, hanem a kései avarok kagánja is lehetett (akármilyen is volt a neve). Ebben a kései avar kori kagáni kincstárban szép számmal lehettek olyan remek darabok, amelyek évszázadokkal korábban – mondjuk akár az igazi Attila idejében – készültek a sztyeppe fejedelmeinek valahol Perzsia és Bizánc műhelyeiben. A csésze pedig azért került éppen az Árpádok kincstárába Attila után, mert hiszen ők voltak [az avar] Attila utódai. Bizony, így hitték ezt mindazok a honfoglaló előkelők is, hercegek, vezérek, akiknek csak ezüst csésze lóghatott az övén. Eddig összesen három darab került elő belőlük. És így tudta ezt László király is, akinek legendás alakjához a csodatévő csésze története tapadt. Sőt volt neki – akárcsak Szent Istvánnak és már Árpádnak – egy harcra hívó szent vezéri kürtje is.

Az Árpádok – az avar Attila utódai

Régi rejtélye a hantörténet kutatásának az Attila halála és Árpád érkezése között eltelt idő hossza, és az Attila-rokonság (az Attilától való állítólagos származás) genealógiája. Hóman Bálint már 1921-ben megírta, hogy „az Árpád-ház hosszú genealógiája késői betoldás a krónikában; az ősforrás csak Árpádot, Álmost, Ügeket ismeri, és Attilát, mint távoli őst. ... S hozzá kell még tennünk, hogy a honfoglaló magyarok hún-tudatának fennmaradásához éppen nem kell *hat századnyi időköz*t felvennünk, mert hiszen tudjuk, hogy a hún nép nem semmisült meg Attila birodalmának bukása után s nevét is tovább használta.” Ők voltak a várkonyok, azaz avarok.

Hóman ebben az 1921-es vitacikkében kétféle hagyományt különböztetett meg. Az egyik a *mitikus hagyomány* (és elbeszélés vagy narratíva), a másik a *valóságos hagyomány*. A mitikus hagyomány (vagy fikció) az, amikor például egy német krónika szerint a Tróját ostromló görög hősök között a magyar király is szerepelt, aki éppen Szép Helénát ejtette foglyul és hozta volna magával Budára. Akadt kutató (Király György), aki Szép Heléna Budára hurcolását ahhoz hasonlította, hogy udvari történetírónk (Kézai Simon) az Aba nemzetséget és magát Aba Sámuel Attila utódainak teszi meg (hiszen Csabától származtatja).

Heléna azonban – és vele a trójai háború – *csak* mondai személyiség és elbeszélés. Attila és Aba Sámuel viszont történetileg létező személyek. Az utóbbiak esetében valamilyen fel nem

derített, de egykor valóságosan létező összefüggés is állhat kettőjük kapcsolatának háttérében (az összefüggés persze nem jelent egyből vérrokonságot is). Például az, hogy Aba Sámuel – valóságos hagyományként – elődjének tekintette Attilát. Ilyen kapcsolat Trója és Buda vára, no meg Heléna és a magyar király között nem létezhetett. Az utóbbi imaginárius kapcsolat, következésképpen hamis hagyomány, a másik hipotétikus, de lehet reális alapja. A kettő nem ugyanaz. Ami a lényeg: még akár a trójai háború megtörténte vagy Szép Heléna létezése is lehet történeti tény (vagy valóságos, reális hagyomány). De az már nem, hogy a hattyú alakját öltött fellegtorlaszoló Zeusz és Léda leánya, a hattyútojásból kikelt Heléna egykoron Budára látogatott. Ez sem nem reális, sem nem hipotetikus, hanem imaginárius (jóllehet egy része a görög mitológiában valós, tényleg hagyományozott hagyomány).

Nos, a kutatók többsége az Árpádok Attila-hagyományát az ilyesféle hamis csoportba sorolja. Az említett Király György például: „a hírhedt Csaba-monda nem más, mint a krónikaíróknál egészen közönséges *genealógiai fikció*: valamely kiváló családnak, rendesen az uralkodó dinasztiának az őseit egy régibb világhírű elődtől igyekeznek leszármaztatni. Így a latin történetírás Augustus császár őseit a Trójából menekülő Aeneasig vezeti vissza, ... így az olasz Bonfini a Hunyadiakat a latin Corvinusoktól származtatja. ... Így kapcsolja össze az udvari történetíró – Aba Sámuel királyt és az Aba-nemzetséget a húnokkal Csaba révén, akit viszont Attila király fiának tesz meg, holott valószínűleg csupán az Aba-nemzetségnek valamelyik nevezetesebb őse volt.”

Azonban nyilvánvaló, hogy – a források jellegétől függetlenül – a Julia nemzetség (Iulius Caesar, majd Augustus császár) venusi őse, a *Hunyadiak latin őse* és az *Aba nemzetség valamelyik nevezetesebb őse* nem azonos fajsúlyú és jelentésű fogalmak. Az egyik nyilvánvalóan nonszensz: *imagináriuslehetőség, tiszta mondai fictio*. A másik kettő, az utóbbiak viszont *valóságos, reális hagyományok*. Horváth János szavaival *történeti hitelre számottartó származtatások* (amelyeket ma már források és oklevelek híján aligha lehet felvázolni): az Aba nemzetségnek nyilvánvalóan voltak ősei az avarok – avarhunok-várkonyok – idejében, de ezek kutatása és főleg bizonyítása keresztlevelek hiányában ma már csak a hagyományok szolgáltatta (íratlan, hazug vagy heroikus) források keretében lehetséges. A Hunyadiak latin őseinek keresgélése (jóllehet biológiailag tekintve voltak Caesar-kori őseik, akik lehettek akár a Balkánon megfordult rómaiak is) viszont ma már megoldhatatlan, tehát felesleges kutakodás lenne.

Julius Caesarnak viszont nem lehet ősanya Aphrodite istennő! Attilának azonban feltehetően szép számmal éltek (vagy élhettek) utódai Árpád idejében, a turulmadártól azonban fia jövőjére sohasem kaphatott jóslatot Emese. Ezért pusztá fikció az egyik, és valamilyen történeti hitelre számottartó származtatás a másik. Az olvasó számára teljesen világossá szeretném tenni a kérdést:

Caesar és Mátyás esetében két történeti személyt kapcsolnak össze a dinasztia érdekében álló teljesen valószínűtlen hipotézissel, amely csak kitalált, mesterséges hagyomány volt: igazolhatatlan koholmány.

Caesar és Venus (Trója) genetikus összekapcsolásában viszont – bár itt talán valóságos hagyományról van szó (hiszen legalábbis Caesar családjának ősei hihettek benne) – az ősanya és a leszármazás egyaránt imaginárius (*tiszta mondai fictio*). Még akkor is, ha maga Caesar valóságos hagyománynak hitte, amikor így emlékezett meg tulajdon családfájának két ágáról: „Julia néném nemzetsége anyai ágon királyoktól származik, apai ágon a halhatatlan istenekkel rokon. A Marcius Rexek ugyanis Ancus Martiustól származnak [nem kizárható hipotézis] – anyám is ezt a nevet viselte; a Juliusok pedig Venustól, s a mi családunk ezek nemzetségéből való [imagináriusan létező hagyomány].”

Domanovszky Sándor 1942-ben így foglalta össze a kérdést: Anonymus „számtalanszor említi Attilát mint Árpád és Álmos ősét, de köztük vérségi kapcsolatot megállapítani nem tud vagy nem kísérel meg. Genealógiája a fejedelmi nemzetséget illetőleg igen sovány. Álmos előtt csak

egy nevet említ, Vgek-ét, akit Álmos atyjának nevez, holott krónikáink genealogiájában Vgek Álmos nagyatyja, atya pedig Eleud volt. ... A XIV. századi bővebb szövegek 26. fejezete szerint ugyanis Attila fia Csaba volt, Csabáé Ed, Edé Ügek, Ügeké Eleud, Eleudé Álmos, és Álmosé Árpád. Minthogy ez a genealogiai névsor [vissza] Noéig még számos nevet tartalmaz, Kézai restellte ezt a sok nevet leírni, de valószínűleg az ellentmondást is észrevette és Ügeknél megszakította a sort, tehát már Ed nevét sem írta le, hanem a következőkre megelégedett azzal a megállapítással: «de genere Turul».

Első közelítésre azt lehetne erről mondani, hogy a *krónikakompozíció hosszú generációs sorozata* valamilyen módon az 5. századi Attila és az Árpád-ház közötti csaknem félezer évet hidalta volna át, jóllehet teljesen hipotetikus, sőt anakronisztikus keverék (*Bulchu, Zambur, Leel, Leunte, Budli, Chanad, Keue*). Ezt a legjobban az bizonyítja, hogy tagjai Álmostól Hunorig 38 generációt számolnak. Ez a szám nem fél évezred nemzedékeinek felel meg, hanem uralkodói időszakoknak, átlag 12-14 évnél. *Kézai rövid generációs sorozata* viszont nagyon jól illik a késő avar kori Attila és Árpád közötti egy évszázad uralkodói (mondjuk törzsfői vagy nemzetségfői) listájához: hat generáció jutna kereken száz évre. Ebből a hatból kettő (*Álmos* és *Árpád*) történeti tény, a késő avar kori *Attila* kagán valamilyen más néven létezett, a másik háromból (az *Attila* → *Csaba* → *Ed* → *Ügek* → *Álmos* → *Árpád* sorból) *Ügek* logikus előd vagy *Előd*, és pusztán *Ed* és *Csaba* a mondai alakok. Anonymus itt is fölöttébb hiteles, hiszen Álmos előtt csak egy nevet említ, *Vgek-ét*, akit Álmos atyjának nevez, és bizonyára ő *Árpád elődje*. Ebben az értelemben tehát *Előd* kivoltát teljesen felesleges keresélni az etimológiai, mondai vagy akár történeti hagyományokban: ő egyszerűen csak egy előd.

Anonymus, illetve már az *ösgesta rövid generációs listájáról* Horváth János a következőket írta: „Az udvari író, ki Álmost, Árpádot, a szent királyoknak pogány őseit csaknem keresztyéneknek, a Szentlélek ajándékával teljeseznek teszi meg, nem érezhette indítatva magát, hogy a dinasztia pogány múltját leplezetlenül meghosszabbítsa és a keresztyén Európa nagy dülójának történetét részleteiben is föllevenítse – éppen akkor [Szent László korában]! Viszont, hogy az Attilától való származás tételét, bár szűkszavúan, [Anonymus] mégis csak beiktatta gestájába: ez a tény, azt hiszem, maga is cáfolata lehet azon véleménynek, mely szerint a leszármaztatást gestaíróink koholták volna, még pedig éppen a nyugaton elterjedt (korántsem hízelegni vágyó) hún-magyar azonosítás elfogadásával. ... Anonymus ... nem ismerte, vagy mellőzte a [nőrablás] mondáját. Kézai viszont a turulmondát mellőzi, bár vannak nyomai, hogy ismerte. A turulmonda, e *tiszta mondai fictio*, nehezen volt összeegyeztethető a *történeti hitelre számottartó* [tehát *rövid*] Attila-genealogiával, ...”

Azt hiszem, ennél a történeti hitelre való törekvésnél van a kutya elásva. Deér József éppen ezt a történeti hitelre törekvést nem értette meg: Kézai „nem túlságosan magas műveltség birtokában, de annál merészebb fantáziával részben a régi Gesta eseménykészletének, részben külföldi írók adatainak felhasználásával egy huntörténetet szerkesztett, melyben az eredeti Attila–Álmos–Árpád genealógiát teljesen önkényesen a hunokra és a magyarokra vitte át s e két népet teljességgel azonosította egymással (Domanovszky, Hóman).”

A hunok alatt azonban (akárcsak a *Walthariusban*) avarok értendők, Attila király pedig az avar Attila, és ekkor máris világos, hogy Kézai nem vitt át semmit semmire: a rövid genealogiai sort nem az 5. századi Attila és Árpád között állította fel, hanem a kései avar kori [egyelőre] virtuális Attila és Árpád között. Ennek a 100 évnél a rövid genealogiai vagy generációs sor a kronológia szempontjából tökéletesen megfelel. Biológiai leszármazás körülményeit pedig – főleg a többnejűség állapotai között – nem is érdemes megvitatni.

Ilyen kronológiai összefüggésben értelmezhető a *vérivó Bulcsú esete* is (amelyről Kézai Simon írt a 33. bekezdésében): *Vérbulcsúnak pedig azért hívták, mert miután nagyapját Krimhild csatájában a németek megölték, és ő erről biztos tudomást szerzett, hogy bosszút álljon, több németet nyáron süttetett meg, s állítólag olzan kegyetlenséggel tombolt ellenük, hogy némelyiküknek úgy itta a vérét, mint a bort.* Ha arról a Bulcsúról van szó, akit a későbbi Nagy

Ottó császár 955-ben felkötöztetett, akkor nagyapját valamilyen Árpád idejében valóban megölhették a németek. Ha azonban a hetedik sereg vezérééről van szó, akkor annak a Bulcsúnak a nagyapja vagy elődje (*avus*) csak valamilyen a 9. században eshetett a németek áldozatául, mondjuk a frankok avarellenes háborúiban.

Tehát nem egy megálmodott nagy- vagy dédapáról van szó, hanem a korai Árpádi idők egyik vezéralakjának valamelyik késő avar kori hipotetikus (ha úgy tetszik, *irracionalis* = *valószínűtlen*, de nem *imaginarius* = *képzeltbeli*, tehát *nem létező*) felmenőjéről. Történeti hitele források híján nincs, de nem tiszta mondai *fictio*. Bulcsúnak ugyanis számos biológiai elődje élt a frank–avar háborúk korában. Ha jól számolom, akkor legalább 16 ükapja-ükanyja (2–4–8–16–32), De ha visszafelé az ötödik nemzedéket veszem, akkor 16 szépapja és 16 szépanyja. Lehetett e 62 felmenő között egy-két várkony, avar, türk, onogur, bolgár, blak, hun, kun, morva, frank, longobárd, gepida, egyéb szláv, miegymás? Miért ne! Sem Baján korában, sem az onogurokkal, sem Árpáddal nem tojásba zárt türkök költöztek be a Kárpát-medencébe, akiket a kalandozások itt költöttek ki. Hanem olyan lovas-vitézek, akik itt alapítottak családot. Megnősültek?, kérdezte volna erre a családalapításra László Gyula: hiszen csupa asszonyát vesztett férfi meg suhanc hadserege tört be.

Bulcsúnak tehát nemcsak etelközi-levéidai dédapjai lehettek, amolyan Csaba- és Ed-féle, újonnan jött sztyepei vitézek. Hanem pannoniai nagyanyjai is, akiknek pedig voltak szülei és nagyszülei. Egy késő avar kori dédapjának sorsát Bulcsú, a dédunokája akkor is joggal érezhette kegyetlennek, ha az még jóval a vérszerződés előtt nem künn a sztyeppen vesztette életét, hanem Cezumaurnál, másutt a nyugati gypünél vagy akár a hringus védelmében a Dunánál. Netalán a *tudun* vezette lázadásokban. *N.b.*, a lázadó tudun sorsa nagyon is megfelelné Bulcsú elődje (Elődje?) kegyetlen végének valahol az avar végeken. Nem hinném, hogy Bulcsú ősapja valami jelentéktelen férfiú lett volna.

Nem áll meg tehát Deér József tétele sem, nem alkalmazható a kései Attila–Álmos–Árpád közötti genealógiára: miszerint ez a genealógiai sor nem felel meg sem a merész fantáziának, sem a régi Gesta eseménytörténetének, sem külföldi adatok felhasználásának. Szerintem napnál világosabb, hogy Anonymus és Kézai rövid genealógiája pontosan annak felel meg, hogy a főleg Kézai Simon által ránk örökített narratíva jelentős része a kései avar kor eseménytörténetére való ilyen vagy olyan visszaemlékezés.

Árpád, Szent István és Szent László kürtje

Nagyon fontosnak tartok egy olyan adatot, amely fölött nemhogy az átlag magyar történettudomány, hanem a Szent Istvánnal kapcsolatos kérdésekben évtizedekig mindentudó Györffy György is átsiklott. Szent István *kürtjéről* mint *hatalmi szimbólumról* van szó. A Krónika Kusid-története emlékezik meg Árpád kürtjéről: *a Kusid által hozott Duna-vízből Árpád megtöltötte szarukürtjét, és mind a magyarok előtt ama kültre a mindenható Isten kegyelmét kérte: adja neki az Úr ezt a földet mindörökre.* A szertartást jeleníti meg a Képes Krónika egyik legszebb miniatúrája. Semmi kétség: nem mindennapi használatú ivókütről, hanem hatalmi szimbólumról és szertartások szereplőjéről van szó, amely a szkíta és korai iráni világ után kizárólag csak a sztyepei egyes türk népeire volt jellemző. Jól mutatják ezt a kizárólag avar kori vezéri sírokban – no meg a nagyszentmiklósi kincsben – talált arany, ezüst, aranyveretes és üveg ivókürtök. Igen nagy erőfeszítés kellene hozzá, hogy ebből az ősi sztyepei – iráni, majd türk – hagyományból is finnugor örökséget legyen képes valamely történettudós vagy művészetkutató kreálni, bár a tudomány előtt nincs lehetetlen.

Ugyanezt a sztyepei türk háttérrel mutatja a Képes Krónika Hunor és Magor története: a vitézek atyjuk engedelmével tértek vissza a meótiszi mocsarakba, és nyugodtan ültek ott öt évig. A hatodik esztendőben a pusztaságban *a Bereka-fiak feleségeire és gyermekeire bukkantak, amint férjeik nélkül a kürt ünnepét ülték, és történetesen éppen zene hangjai mellett táncot jártak.*

Egy közismert okiratban szereplő, Tóth Endre által nemrég *feltárt* 'profán ereklyé'-ről – Szent István király kürtjéről – gyakorlatilag soha nem esett még szó a honfoglalás és a kora Árpád-kor történetében. A Szent István által 1019-ben alapított *Zala-szigeti Szent Adrián mártíregyház* 16. századi leltára szerint 1553-ban még ott őrizték a király kürtjét. „Az egyház marhájának minden hozzávalójáról” szóló részben szerepel: *Kürt szent István királyé I, kinek az két végén két remek ezüst vagon*. A tanulságok egyértelműek:

A szarukürt két végén lévő ezüst veret pontosan megfelel például a bócsai, vagy talán még a kunbányai avar arany kürtvereteknek is, és ezüst voltak szintén az avar kori ezüst vagy ezüstveretes ivókürtöknek (Kunpeszerről, illetve. Szeged-Átokházáról). Aranyveretes szarukürt volt a bócsai fejedelemé. Az Árpádi honfoglalás kor Kárpát-medencei emlékanyaga még nem ismer kürtöt a méltóságjelvények között. Viszont László Gyula szerint a csernigovi ivókürtön a csodálatos vadászat jelenetében egy Hunor–Magyar jellegű mondát ábrázoltak. Kétségen kívül áll, hogy Szent István kürtje hatalmi szimbólum volt, és minden részletében pontosan megfelel a sztyeppi kagánok egyik türk fejedelmi jelvényének. Említésre méltó körülmény, hogy avar kori kürtjeink között nincs a 6. századra és a 7. század első felére keltezhető példány, ami persze a véletlen következménye is lehet, de az is lehet, hogy nem. Árpád, Szent István és Szent László kürtjeinek a jelen pillanatban tehát (a csernigoviakon túl) kizárólag csak főleg késői 7. századi avar kori türk előképei és párhuzamai vannak.

Teljesen ki lehet zárni annak a lehetőségét, hogy az Árpád által Duna-vízzel megtöltött és isten kegyelmét kérő (nyilvánvalóan nem pusztán szaru-) kürt azonos darab volt Szent István király kürtjével? Elvégre Árpádnak, majd Taksonynak, majd Gézának biztosan volt kincstára, amelyben az Árpád-szablyát és az Árpádok ékköves csészéjét is őrizték. Szent László király emlékezetéből pedig nemcsak azt tudjuk, hogy a királynak volt egy szakrális szerepű ezüst csészéje, hanem feljegyezték azt is, hogy koporsóján kívül, de sírja mellett őrizték ezüst kürtjét is, amellyel vitézeit csatába szólította.

A győri Szent László hermának van olyan leírása és jóval későbbi fotója, amely a hermát nyakában a kürttel mutatja. A váradi bazilikában őrzött ereklye viszontagságos utat járt be. 1557 után valamikor először az ecsedi várba került, onnan Gyulafehérvárra. Naprágyi Demeter fehérvári püspök Mihály vajda elől menekülve a kincseket Pozsonyba vitte. A pozsonyi prépostság leltára 1605-ben említi a koronás hermát és „egy ezüst szarvat, amelyet Szent László háború idején viselt: ezeket Naprágyi Főtisztelendő” 1607-ben Győrbe vitte magával. Eszerint a kürt 1605, sőt egy másik leltár alapján ítélve 1600 előtt készült. Tudomásom szerint soha senki nem vizsgálta meg komolyan. A hermáról 1930 előtt készült fényképfelvétel nyakában a kürttel ábrázolja a szent királyt. A püspökség múzeumától kapott szíves tájékoztatás szerint akkor vették le a hermáról, mikor azt restaurálták, mert attól tartottak, hogy az ezüstrozda árt a finom zománcozásnak. A kürt azóta is vizsgálatára vár. Ez nyilván nem az én feladatam. Az viszont igen, hogy megkérdezzem: kitűnő tudósaink miért és mire várnak ebben az ügyben. Csak nem arról van szó, amiről Szent Erzsébet igazi fejereklyetartója esetében: tudomást sem akarnak venni arról, hogy csaknem teljes pompájában megvan.

Egyértelműnek vehető, hogy a szakrális szerepű kürt mint hatalmi szimbólum az Árpádok türk eredetű jelképei közé tartozott. Lehet, hogy mindhárom darab – Árpádé, Szent Istváné, Szent Lászlóé – azért volt ezüstveretes, illetve ezüstből, és nem aranyból, mert Árpád nem teljes jogú kagán volt, hanem „csak” a kazár kagán által alárendeltjeként pajzsra emeltetett egyik főember. Úgy tűnik föl, hogy nagyon jól és sokáig – kétszáz esztendeig – őrizték a hagyományok az Árpádi honfoglalás igazi – türk – mivoltát. Ugyanakkor azt is bizonyítják ezek a kürtök, hogy az Árpádok Attila-tudata valójában késő avar kori hagyományok folytatása.

Miért mond igazat a Feszty-körkép?

Mars isten mesebeli kardjáról volt szó az előző fejezetekben, folytassuk hát vele. Róma alapításának a története arról szól, hogy a hadisten *Mars* volt az apja *Rhea Silvia* két

gyermekének, *Romulusnak* és *Remusnak*, Róma és a világbirodalom alapítóinak. A bűnös nászból fogant csecsemőket kitették, egy nőtényfarkas táplálta és nevelte őket. Rómában a Kapitóliumon a Konzervátor Palotában látható is az etruszk korban szobort bronz farkas, alatta a két szopó kiseddel, akiket egy reneszánsz mester, Pollaiuolo készített a 15. században.

Isteni nászra az égből lopakodó Hadisten, farkasok táplálta és szépen cseperedő ikerpár, Romulus és Remus legendákkal teli kapcsolata, Romulus égbe szállása halálakor, mind-mind ősrégi mesék, mítoszok. Ennek ellenére mind a rómaiak, és aligha kevésbé a mai olaszok legősibb eredetmondája. Amelynek egész történetét évezredekig nagy, a legnagyobb, és gyakran aprócska művészek alkotásai ábrázolták.

Nekünk magyaroknak ilyen 2700 esztendő emlékünks nincs, sőt még egy-ezeregyszáz éves sem! Hiszen rövid soroktól eltekintve az avar vagy az Árpádi honfoglalás eseményeit Anonymus ősgesztája után csak jó évszázaddal később, 1200 körül foglalta írásba egy kézirat. Amelynek csak egyetlen, még későbbi másolata maradt ránk. Ha elődje korábban mást is tartalmazott, ma akkor is csak ezt az 57 fejezetet ismerjük belőle. Ha voltak is más, még korábbi vagy későbbi geszták, krónikák és bibliák, azok mind elenyésztek, sőt elpusztultak. Leginkább tatárok, törökök, osztrákok, oroszok, rácok, oláhok gyújtotta tüzeken.

Kétségtelen tény, hogy Anonymus műve, a *Gesta Hungarorum* olyan részleteket is tartalmaz, amelyek manapság már nem állják ki a tények kritikáját. Ezt használják ki mindenféle hitetlenek és kötekedő gyalázkodók, hogy izléstelen támadásokat intézzenek az 1996. július 14-ére Pusztaszeren elkészült Feszty-körkép, és a hatalmas festményt végre befogadó mesteri építmény ellen. Azt írják és terjesztik minden módon, hogy Ópusztaszer sohasem volt a honalapítás bölcsőhelye, ha egyáltalában volt honalapítás. És nem volt az első országgyűlés színhelye sem, ha egyáltalában volt első országgyűlés. Mindezt Anonymus találta ki, így tehát Ópusztaszeren ma magyar mitológiagyártás folyik, és az eredménye a Magyar Nemzeti Disneyland.

A történészek egy csoportja a 19. század utolsó harmada óta mindig is inkább kalandregénynek, semmint történeti forrásnak tartotta Anonymus művét. Furcsa módon a fecsegő mesemondó adatait mindig felhasználták és fel is használják akkor, amikor azok a kételkedők elméleteit támogatják. Az utóbbi években azonban jeles szakemberek sora, közöttük Moravcsik Gyula, Harmatta János vagy Kapitánffy István írták meg, hogy a *Gesta Hungarorum* adatai nem pusztán kitalálások. Különösen nem kiagyalt történetek azok a részek, amelyek Árpád vitézeinek Salán/Szalán és az őt támogató görög-bolgár seregek elleni győztes csatáit írják le. Sőt, a geszta legtöbb részének kétségtelen történeti valósága van. Így azt is kell tudnunk, hogy Anonymusunk feltűnő módon jól ismerte éppen Csongrád és Pusztaszer környékét.

Ismételjük tehát meg még egyszer, hiszen mégiscsak országunk sorsának végleges elrendezéséről van benne szó, mit is írt Anonymus a szeri pusztáról: a Gyümölcsény-erdő mellett Árpád vezér különböző falukat adományozott nemeseinek. *Azt a helyet, ahol mindezt elrendezték, a magyarok a maguk nyelvén Szerinek nevezték el azért, mert ott ejtették meg a szerét az egész ország dolgának.*

Nincs ebben a néhány sorban egyetlen szó sem szép leányhoz az égből lopakodó hadistenről, kitett kisedeket szoptató és felnevelő anyafarkasról, égbe szállásról. Árpádék egyszerűen felosztották maguk között az elfoglalt országot. Amihez akkor már bizonyára megvolt a hatalmuk. Amiről tudjuk, hogy tényleg elfoglalták, ez volt a honfoglalás. Megtörténetét kétségbe lehet ugyan vonni, mert közülünk senki nem vett részt a honfoglaló harcokban, és a csatáról jegyzőkönyvek sem készültek. Ha azonban nem lett volna honfoglalás, akkor már régen nem lennének magyarok. Márpedig vannak, vagyunk. És az elfoglalt országot Árpádék tényleg fel is osztották. Nevezük ezt **az első földosztásnak**. Kétségtelen eredménye lett ennek a felosztásnak vagy első földosztásnak az ezer éves nagybirtok. Az a nagybirtok, amelyet – aligha véletlenül – éppen Pusztaszeren szüntetett meg a negyedik földosztás 1945-ben. Ez a **negyedik földosztás** a szeri síkon a Pallavicini-uradalom negyvenezer holdját osztotta fel. A kommunista

hatalom egyik – vagy éppen egyetlen? – értelmes cselekedete lett volna. Rögvest meg is bánták, vissza is vették, és kétszer is tszcsbe terelték a földeket.

A későbbi nagybirtokosok a negyvenezer holdakat a **második földosztás**kor kapták a császártól. A török rabság után mint osztrákok és hűséges labancok osztályrészül. Az ügyeket félszáz évig (1690-1741) a *Neoacquistica Commissio*, az Újszerzeményi Bizottság intézte. Nincs tehát olyan szabály, hogy akár egy teljes, akár egy részleges kárpótlást négy vagy nyolc év alatt le kell bonyolítani (mint 1990 után). A **harmadik földosztás** a jobbágyság megszüntetése volt az Árpádi és a császári nemesség jobb részének közfelkiáltásával 1848-ban. Úgy is felfoghatjuk, hogy a csődbe juttott nagybirtokokat a zsellérek tulajdonába adták, együtt a terhekkkel és az elmaradottsággal.

Ha tehát nem Pusztaszeren történt meg az első földosztás 895-900 között, akkor is meg kellett történnie valahol. Merthogy ezer esztendeig tényleg azoknak az uraknak és utódaiknak kezén volt az ország. Akár jó magyarok voltak, akár jó labancok, akár Sina bárónak hívták, aki Ercsi környékéről pénzelt Erdély elrománosítóit.

Elhangzott egy súlyos vád a magyar történettudomány Nesztora, a 86 éves László Gyula ellen is. Hogy ő adta az ötletet az új *Szer-kultuszhoz*, csak azért, hogy illusztráció legyen az ő elméletéhez, a kettős honfoglaláshoz. Ha az olvasó némi figyelemmel követte ennek a könyvnek a lapjait, és megnézte már a Feszty-körképet pompázatos (de már rozsdásodó) palotájában Pusztaszeren, akkor azonnal rájön, hogy nem a kettős honfoglalás illusztrációja. Ellenkezőleg! Ha viszont még nem látta a pusztaszeri emlékhelyet, akkor javasoljuk, sürgősen keresse fel.

A gúnyolódók persze nem veszik a fáradságot, hogy megtudják, a kettős honfoglalás egyik fő ellenzője, Györffy György mit is írt éppen Pusztaszerről. Röviden elmondom. Szer monostorának, a Boldogságos Szűz Mária tiszteletére épített ősi apátsági templomnak 1855-ben még állott a homlokfala. A Pallavicini uradalom építkezéseihez bontották le, még alapfalait is kibányászták. Köveiből a falusiak olcsó meszet égettek. A rom az 1960-as évekig a környék kőbányája volt. A felszabadulás idején a Vörös Hadsereg azért még talált benne magas falakat, amelyeket szórakozásból szétlőhetett. Majd jött a Néphadsereg. Györffy György fényképfelvételekkel mutatta be, hogy az akkor még mindig álló falcsonkok a népi tüzéség terepgyakorlatain célpontként szolgáltak. Cél a templomrom, kiabáltak a veres csillagos alhadnagyok, a csontcsillagos tüzérek pedig mit tehettek, lőttek.

A Feszty-körkép a két eseményből, a honfoglalásból és az első földosztásból csak az egyiket, a honfoglalást örökítette meg. Akkoriban kísérletezett Lechner Ödön egy sajátos magyar nemzeti stílus megteremtésével. Ehhez magyar népi formák mellett keleti, indiai és moszlim díszítő elemeket alkalmazott. Nem kisebb tudós, mint Rómer Flóris kanonok 1872-ben éppen erről tartott előadást, *a régi magyar jelmezről. Minket természetesen most az érdekel, vajjon a régi magyarok megmaradtak-e az egész középkoron át Ázsiából hozott eredeti ruházatuknál, vagy módosították-e keleti jelmezeiket. Magyar eredeti ősruhát ne keressünk azon korszaktól fogva, midőn a nyugati népekkel őseink már állandóan összekeveredtek és a kereszténységet egyáltalán felvették.*

Rómer ezután elmondta, hogy ismert egy könyvet, egy Dilich nevű valakinek 1606-ban Kasselben kiadott művét (Johann Wilhelm Dilich: *Ungarische Chronica*, Kasel, 1606), amely leírja a régi hunok öltözetét: *Hunnus felírású vadalak, mely egészen bőrbe öltözött. Egyedül nyers medve, szarvas és farkasbőrből, amint azt az állatokról lehúzták.* Már 1872-ben világos volt, hogy a hiteles rekonstrukcióban csak a régészet segíthet, de 1872 és 1896 táján a régészet még éppen alakulóban lévő tudomány volt.

Feszty és csapata nem tehetett mást, mint a Rómer által említett utat követni. Árpád és vitézei fegyvereit, ruháit, ékszereit keleti minták után jelenítette meg. Hiszen keletről jöttek. Véletlenül úgy alakult, hogy leginkább a rendkívül gazdag perzsa, szászánida és már arab kori perzsa vonalak uralják a körkép részleteit. Egy évszázadig csaknem mindenki számára hamisnak

hatottak. Manapság kezd kiderülni, hogy az avarok, az onogurok és Árpádék díszes fegyverei, ivókupái és ivókürtjei, selyem kaftánjai és övei, bizonyára szőnyegjei és hímzései, az asszonyok ékszerei perzsa minták után készültek. Fesztyék tehát a romantikus igazságot festették meg! Lehet, hogy akadnak, akiknek ebben a kicsire átszabott Hungáriában mindez Disneyland. Nekünk, magyaroknak ez a 16 tonnát nyomó és szép körkép, a végleges megmentésére szolgáló palotával, és körülötte a szeri mezőn ezerháromszáz évünk minden emlékével nemzeti szentélyünk lett. Amely egyébként minden valamirevaló népnek van. És mindenfelé jó és kevésbé jó műalkotások örökítik meg az ilyen szentélyek (például Salamon temploma) történetét is.

Pusztaszer kérdésében azóta számomra kiderült, hogy az Árpádi *Szer* vagy közvetlen környéke azonos azzal a *Sövény*-nyel (a *sövény* jelentése megegyezik *szer* szavunkéval), ahova az avar Attila a cezumauri csaták után a frank túlerő elől visszavonult. Sőt, a 448-449-ben Maximus és Priszkosz vezetésével Konstantinápolyból a nagy Attila udvarába tárgyalásokra érkezett küldöttség is itt, a Tisza jobb partján talált rá Attila nevezetes fa palotájára.⁹ A csaknem pontosan a Kárpát-medence közepén lévő hely tehát fél évezredig megőrizte stratégiai és vallásos szerepét. Feltételezem, hogy Árpád és vezérei pontosan tudták, hogy azon a helyen ejtik meg szerét az országnak, amely Árpád elődjének, az avar kagánnak a központja volt.

Miért gyűlölnék bennünket?

Talán Petőfi rác nevű apja és tót anyja miatt?:

Te rác, te horvát, német, tót, oláhság,

Mit marjátok mindnyájan a magyart?

Török s tatártól mely titeket védett,

Magyar kezekben villogott a kard.

Megosztottuk tivéletek hiven, ha

A jószerencse nekünk jót adott,

S felét átvettük mindig a tehernek,

Mit vállatokra a balsors rakott.

S ez most a hála! Vétkes vakmerénnyel

Reánk uszít a hűtelen király,

S mohó étvággal megrohantok minket,

Miként a holló a holttestre száll.

(Élet vagy halál! – 1848)

Aligha. Ezekért a sorokért nincs miért gyűlölködni.

Csalhatatlanul érezzük viszont a körülöttünk élő és egyre terjeszkedő népek rosszabb fajtájából felénk áradó évezredek gyűlöletet. Világosan kiolvasható egy Londonban 1995-ben kiadott kis könyvből: Miért nem bírják a magyarokat? Úgy hisszük, mindez hajdani nagyuraink miatt van. Megvetették az alapját már a hunok. Akikről tudjuk, hogy a Rómát eltörlő germánok ellen éppen ők védték a birodalmat. Mégis ők lettek másfélezer esztendő óta a nyugati népek által legjobban félt, utált, megvetett, a sárkánnyal, ördöggel, vámpírral és hasonlókcal cimboráló legrosszabb nép. Innen háramlott ránk főleg a nyugati népek megvetése, gyűlölete. Miért is ne? Hiszen Árpád és utódai büszkék voltak arra, hogy Attila leszármazottai.

Majd jöttek Baján vaspáncélos vitézei. Mit számít az, hogy talán indogermán alán harcosok voltak azok a nehéz fegyverzetű lovasok. Bizánciak, frankok, bajorok, gepidák, longobárdok, szászok, latinok nyögték hadaik hatalmát legalább hatvan évig. A velük vagy közelükben élő szlávok pedig – apró lázadásoktól eltekintve – kétszázötven évig. Lázadgattak-lázadgattak, de azért készségesen szolgálták nagyuraikat. A nyugatra került germánok ráerősítettek a hunok iránti gyűlöletre. Hiszen nyilván Baján vitézei között is voltak hunok. Sőt, a legtöbbször őket és onogurjaikat is hunoknak vélték és hívták: a várkonyoknak (*avar + khunni*). Különösen megharagudtak rájuk a mindennapi sérelmeket elszenvedő szlávok. Ez alighanem csak

erősödött az onogurok és az Árpádi magyarok érkezése után. Ráadásul lehet, hogy az onogurok tényleg Attila régóta gyűlölt népének az utódai voltak.

Azután jöttek Árpád legényei. Akik már régóta rabszolgáknak adták el a kijevei szlávokat. Akik erővel és csellel elvették a morváktól, bolgároktól, blakoktól, frankoktól, szlovénektől, horvátoktól, és ki tudja még, ki minden mástól egész Hungáriát. Sőt egy darabig talán úgy látszott, hogy még az avar kori magyaroktól is. Akik a Zobor hegyén felakasztották Zobort, az avarból lett Szvatoplukot. Akik elől a Hung várát védő bolgár-szláv Laborc vezér Zemplén várába akart menekülni. De Árpád vitézei egy folyó mellett elfogták, és rögvést felakasztották. Majd bevonulva Hung várába, *a halhatatlan isteneknek nagy áldozatokat mutattak be, és négy napig tartó lakomát csaptak.* Ez volt a *magnum aldamas* vagy *aldumas*, a nagy áldomás, kövér lópecsenyével, szertelen vígsággal, arany és ezüst edényekben felhordott jóféle borokkal. Úgy nagyjából el tudjuk képzelni. Anonymus rövid írásában tizenegy ilyen áldomást, bőséges és pompás lakomát sorol fel, amelyeken *Árpád és vezérei majdnem minden nap megittasodtak.* A fejedelmi vendéglátást mindig fejedelmi ajándékozás követte: kincses drágaságoké, földeké-birtokoké. Igazi nomád vendéglátás, Dzsingisz kán sem csinálta különbül.

Andrásfalvy Bertalan *Torzkép a magyarságról* című esszéjében a Jel c. folyóirat 2007. januári számában sok-sok adattal fejtette ki, hogy más és más nemzetekhez tartozó, egymás szomszédságában élő emberek miért fordulnak időnkint ádáz gyűlölettel, gyilkos haraggal egymás ellen. Elgondolása nagyon sok mindenben rokon az én felfogásommal: e magyargyűlölő torzképek mindmáig többnyire a magyar nemességgel, grófokkal-bárókkal és földesurakkal azonosítanak bennünket. „Sokszor magunk is hibásak vagyunk a rólunk kialakult torzképért, amikor például őseinket vérgőzös, kegyetlen nomádoknak festjük le”, állapítja meg. Ez igaz, de én a fő hibát nem a saját magunk torzításában látom, hanem abban, hogy a győzelmek nélkül, ágyban és párnák közt csúfosan meghalt Attila fejedelemnek új magyar kultusza támad. Gyógyító ereje pedig szinte már vetekszik az ősi Aszklepiosz vagy a keresztény szentek betegségyűző hatalmával. Ez az igazi torzkép!

A képlet világos: ezek a vélemények – legyenek akár torzképek, akár a nomádokra jellemző ridegség sajátságai – hajdani hunavar-várkony, onogur, bolgár és türk urainkról maradtak rá későbbi, Árpádi, már magyarrá vált uralkodó osztályainkra, és róluk az 1848-ig alávetett magyar népre. Akik éppen annyira alá voltak vetve uralkodóinknak és mindenkori uralkodó osztályaiknak, mint az együtt élő szláv (teuta-tót) és román (vlach-oláh) nyelvű népek. Legfeljebb a magyar nyelvükből többet és hosszabb időre verbuváltak császári katonának. Kíváncsi lennék egy olyan tudományos elemzés eredményeire, hogy a török kiverése és Rákóczi leverése utáni időkben a Felvidék uralkodó osztálya milyen mértékben volt – lett – ethnikai szempontból ‘magyar’, vagy 1848 utáni kifejezéssel Bach-huszár. Avagy csak Haynau tábornok kapott Szabolcsban birtokot, másfél századdal korábban pedig csak Harrucker számtiszt kapott meg három teljes vármegyét, és senki más egyetlen holdat sem?

A körülöttünk élő népek nem voltak sem jobbak, sem rosszabbak nálunk. Manapság sem. Évszázadokig ilyesmiket és hasonlókat láttak, tapasztaltak, szenvedtek el velünk együtt azoktól az (ősi soron először) nemes türk uraktól, akik szlávokat és magyarokat egyformán keletről sodortak el, anélkül, hogy véleményüket megkérdezték volna. Mindössze annyi különbség van történelmeinkben, hogy nem mi vesszük gyűrűként körbe a szlávokat, hanem ők minket. Nemcsak minket. Hanem vadonatúj nevükön a románokat is. El kellene azon gondolkodnia a románságnak is, hogy évszázadok óta a magyarok ellen harcol, küzd és fenekedik, bár az igazi veszélyt rá nézve is a szlávság jelentheti. Elvégre együtt vagyunk bezárva a szláv világ háromszázmilliós tömbjébe. Azért, mert hun, avar, onogur uraink nyelvrokonaink közül ide sodortak, és Árpád és utódai megőriztek itt bennünket. Mert a Balkán déli feléről elzavart oláhokat szintén török, kun, besenyő, blak, bolgár és tatár uraik, a kenézek a legnehezebb időkben, a tatárok és törökök alatt is megvédték a szlávok ellen. Olyan kenézek, akiknek egyik kései utódja maga Hunyadi János volt.

Ebben a környező szláv világban nem az a baj, hogy szláv. Hanem az és akkor van a baj, ha felváltva pánszláv és nacionalista, sőt rasszista szláv. És főleg az, ha a pánszlávság mögé szláv birodalmi vágy és világhatalom is kerekedik. Rá kellene mindannyiunknak – főleg magyarnak és románnak – ébrednie ezekre a tényekre, amíg nem késő.

És szlovák társainknak is mind rá kellene ébredniük arra, amire negyed évszázada Székesfehérvárott már rádöbbsent valaki közülük. Meghívásomra Nyitráról érkezett szlovák kollégák (akkor még barátoknak véltem őket) látogatták meg az ősi fehérvári királyi bazilika, a *Capella Regia* romjait. Juraj Pavúk az Árpádok csontjait fedő kereszt közelében ráhajolt a Romkert kerítésére, és némi töprengés után megszólalt: hiszen ezek a mi királyaink is voltak. Igen! Nyitrán akasztották fel Kadocsáék Zobort, alias Szvatoplukot, az avar morvát. Majd száz év múlva valahonnan onnan indult István király a saját nagybátyja, Koppány felnégyelésére, ahol hajdanában *Marcus Aurelius* harcolt a barbárok ellen: Kisbény környékéről. A végeredmény pedig egyelőre közös ezer évünkön kívül mindössze az, hogy Hungária és Szlovákia címerében egyaránt ott van a kettős kereszt. Szép közös jelkép, de a kettős kereszttel együtt ma már inkább szlovák, mint magyar. Szomszédaink rá is szerették volna tenni az új EU-s váltópénzeikre a Szent Koronát! Majdnem hamarabb került volna rá szlovák koronára, mint a magyarra.

* * *

Ennyit a múlttól, népünk eredetéről és honfoglalásainkról. A jelent ismerjük, benne élünk, legtöbben csak márról holnapra. Napi gondjainkon túl ismernünk kell múltunkat, de gondolnunk kell a jövőnkre is. Gyermekünket, unokáinkat iskolába járattjuk, irányítjuk pályaválasztásukat, szeretnénk bízni boldogulásukban. A bizalomban ott él a remény és az akarat is: hazát, nyelvet, magyarságot megtartani a harmadik évezredben is. Nem könnyű feladat ez hazát herdáló hatalmasok, idegen értékeket sulykolók, nemzeti erőket szétforgácsoló viszályok idején. A sokat emlegetett összefogásra valóban szükségünk van, ha talpon akarunk maradni.

Idézzük befejezőként Juhász Gyula sorait:

*Egy férfi kellene, kinek szívében
Jóság, agyában gondolat terem.
Aki megáll a balsors ellenében
S mint Krisztus, átvezet a tengeren.
Egy férfi kellene, ki az időnek
Igóját érti és jövőbe néz
S míg intésére falak égbe nőnek,
Földön szavára érik a vetés.
Egy férfi kellene, ki nem habozva
Kelet, nyugat közt, mint szélben a nád,
Előre vinné új, nagy századokba,
Kiküzdve a magyarság igazát.
Egy férfi kellene – ó add, te végzet! –
Ki nem csak múlton kérődző tanítvány,
S eszembe jut, hogy most száz éve lépett
Örök pályára ő: Széchenyi István!*

1 Makkay 2004a, 65, a 232. jegyzet, további irodalommal.

2 Pais Dezső: Régi személyneveink jelentéstana. MNy 17, 1921, 158-163, valamint 18, 1922, 26-34 és 93-100, továbbá Szempontok Árpád-kori személyneveink vizsgálatához. In: Névtudományi Vizsgálatok. Budapest, 1960, 93-105.

3 Zelliger 2008, 371-372.

4 Meggyőződés, hogy a legkeményebb fejű nemszékely magyarok a szegedi Egyetem tudományos köreiből kerülnek ki. Legyen példa rájuk a jeles Kordé Zoltán, aki kitartóan és

makacsul, de némileg hiányos *eruditio*-val bizonygatja a székelység török, jelesen kabar [helyesen természetesen kavar] eredetét: Csodaszarvas 3, 2009, 61-765
5 Zelliger 2008, 369.
6 Makkay 2009, 75-84.
7 Krónikáink magyarul, III/1. Válogatta és fordította Kulcsár Péter. Budapest, 2006, 51-52.